Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

Fűrész Tünde

A magyar családtámogatási rendszer állampénzügyi és jogi háttere és hatékonysága nemzetközi összehasonlításban

Doktori (PhD) értekezés

2026 február

Kutatási terület:
Államtudomány és kormányzástan

Meghirdetett kutatási téma:
Állampénzügyi modellek és mechanizmusok – magyar és nemzetközi térben

Témavezető:

Dr. Lentner Csaba CSc, egyetemi tanár

TARTALOM

BEVEZETÉS....4

Kutatási-elemzési célkitűzések, hipotézisek ... 5
Alkalmazott módszerek és szerkesztési elvek ... 7

CSALÁDTÁMOGATÁSOK FOGALMI KERETRENDSZERE 9

CSALÁDFOGALOM ... 10
Családfogalom tudományos, szociológiai meghatározása ... 11
Családfogalmak a nemzetközi gyakorlatban ... 14
Családfogalom meghatározása Magyarországon ... 23
CSALÁDTÁMOGATÁSOK MEGHATÁROZÁSA ... 27
Családtámogatások tudományos megközelítése ... 27
Családtámogatások köre a nemzetközi adatbázisokban ... 30
Családtámogatások a magyar költségvetésben ... 36

CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZEREK JELLEMZŐI 39

CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN ... 41
CSALÁDTÁMOGATÁSOK RENDSZERE MAGYARORSZÁGON 2010 UTÁN ... 50
Családtámogatások stratégiai fontossága ... 50
A családtámogatási rendszer alapelvei ... 53
A családtámogatási rendszer céljai ... 56
A családtámogatási rendszer területei és kiépítésének szakaszai ... 61

CSALÁDTÁMOGATÁSOK JOGI HÁTTERE....69

CSALÁDTÁMOGATÁSOK AZ EURÓPAI UNIÓS JOGRENDSZERBEN ... 69
CSALÁDTÁMOGATÁSOK A MAGYAR JOGFORRÁSI HIERARCHIÁBAN ... 73
Családok támogatása az Alaptörvényben ... 74
Családvédelmi sarkalatos törvény ... 75
Családtámogatások törvényi szinten ... 76
Családtámogatások rendeleti szintű szabályozásai ... 77
Családtámogatások helyi szintű szabályozásai ... 78
A családtámogatások jogi hátterének összefoglalója ... 79

CSALÁDTÁMOGATÁSOK ÁLLAMPÉNZÜGYI HÁTTERE 80

CSALÁDTÁMOGATÁSOK ÁLLAMPÉNZÜGYI TÖRTÉNETE ... 80
CSALÁDTÁMOGATÁSOK ÁLLAMPÉNZÜGYI STRUKTÚRÁJA 2010 UTÁN ... 89
CSALÁDTÁMOGATÁSOK GDP-N BELÜLI ARÁNYA NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN ... 92
A magyar költségvetés alapú megközelítés ... 92
Az OECD megközelítése ... 93
Az Eurostat megközelítése ... 95

CSALÁDTÁMOGATÁSOK EREDMÉNYESSÉGE FUNKCIÓK SZERINT....100

CSALÁDTÁMOGATÁSOK A DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK TÜKRÉBEN – NÉPESEDÉSI FUNKCIÓ ... 102
Gyermekvállalási magatartás ... 103
Párkapcsolatok ... 108
EU kitekintő ... 111
CSALÁDTÁMOGATÁSOK EGYES GAZDASÁGI MUTATÓK TÜKRÉBEN – JÓLÉTI FUNKCIÓ ... 119

Foglalkoztatás ... *120*
Jövedelem ... *123*
Vagyon ... *127*
Fogyasztás és megtakarítás ... *131*
EU kitekintő ... *136*
CSALÁDTÁMOGATÁSOK EGYES TÁRSADALMI FOLYAMATOK TÜKRÉBEN – JÓLLÉTI FUNKCIÓ ... 144
Szegénység ... *145*
Szubjektív jóllét ... *150*
EU kitekintő ... *158*
CSALÁDTÁMOGATÁSOK EREDMÉNYESSÉGÉNEK ÖSSZEGZÉSE ... 162

CSALÁDTÁMOGATÁSOK HATÉKONYSÁGA ... 163

MUNKA FÓKUSZÚ CSALÁDTÁMOGATÁSOK HATÉKONYSÁGA ... 165
Családi adó-és járulékkedvezmény ... *165*
Szja-mentességek ... *172*
Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak ... *177*
NEVELÉS FÓKUSZÚ CSALÁDTÁMOGATÁSOK HATÉKONYSÁGA ... 184
Pénzbeli ellátások ... *184*
Gyermekjóléti intézkedések ... *192*
LAKHATÁS FÓKUSZÚ CSALÁDTÁMOGATÁSOK HATÉKONYSÁGA ... 198
Otthonteremtés ... *201*

A MAGYAR CSALÁDTÁMOGATÁSI MODELL SAJÁTOSSÁGAI ... 205

INNOVÁCIÓ ÉS STABILITÁS ... 206
BERUHÁZÁS ÉS FENNTARTHATÓSÁG ... 214

ÖSSZEGZÉS ... 220

MELLÉKLETEK ... 223

1. SZÁMÚ MELLÉKLET: CSALÁDPOLITIKAI CÉLÚ KIADÁSOK, KEDVEZMÉNYEK A 2025. ÉVI KÖZPONTI KÖLTSÉGVETÉSBEN ... 223
2. SZÁMÚ MELLÉKLET: A CSALÁDTÁMOGATÁSOK KÖLTSÉGVETÉSI ELŐIRÁNYZATAINAK ÖSSZEGEI 2010-2025 ... 228
Melléklet 2/1. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2010-2013 között ... 228
Melléklet 2/2. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2014-2017 között ... 231
Melléklet 2/3. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2018-2021 között ... 234
Melléklet 2/4. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2022-2025 között ... 237

IRODALOMJEGYZÉK ... 240

Felhasznált irodalom ... *240*
Saját publikációk ... *257*
Adatbázisok ... *260*
Egyéb források ... *262*
Ábrajegyzék ... *265*
Táblázatjegyzék ... *268*

Bevezetés

Másfél évtized elteltével már kellően hosszú idő telt el ahhoz, hogy lehetővé váljon a 2010-ben indult családtámogatási rendszer értékelése, objektív hazai és nemzetközi adatokon nyugvó elemzése, állampénzügyi, jogi, gazdasági és nem utolsó sorban demográfiai szempontból. Tekintettel arra, hogy egy meglehetősen kiterjedt rendszerről van szó, amelynek számos beavatkozási területe, eleme, intézkedése, eszköze és módszere van, ezért már önmagában az is kihívást jelentő elemzési feladat, hogy mindezeket egységes, felépített struktúrába helyezzük célrendszerük alapján, egyúttal eseménytörténeti megközelítéssel. Értekezésemben arra vállalkozom, hogy a családtámogatási intézkedéseket keretrendszerbe helyezem és szakpolitikai szempontból, tudományos alapokon értékelem azok fejlődését, eredményeit és hatékonyságát. A szakpolitikai orientáció mellett a tudományos megalapozottság meghatározó jelentőségű a 2010 és 2025 közötti időszak családpolitikájának objektív, tényeken alapuló vizsgálata során. Válaszokat kell keresni arra, hogy a családtámogatási rendszer hogyan, mennyiben és miben járult hozzá Magyarország jóléti, jólléti és népesedési helyzetében bekövetkezett változásaihoz.

A magyar családtámogatási rendszer állampénzügyi és jogi háttere és hatékonysága nemzetközi összehasonlításban című kutatási elemzés célja azon válaszok feltárása, amelyek azt ismertetik, hogy hazánkban a 2010 után megvalósuló családközpontú kormányzás hatására milyen gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamatok és változások következtek be, ezek hogyan hatnak egymásra és mennyiben tekinthetők a családtámogatási rendszer sikereinek vagy éppen a kudarcainak. Egyúttal a nemzetközi trendeket elemezve célom bemutatni azt is, hogy európai uniós összehasonlításban Magyarország családtámogatási gyakorlata hogyan illeszkedik vagy tér el más országok családpolitikájától, ezek hogyan befolyásolják az európai országokban tapasztalható különféle folyamatokat és ezekben mekkora szerepe van a családtámogatásoknak.

A családpolitika, annak stratégiai, jogi alapjai és a mögötte álló állampénzügyi eszközök gazdasági, fenntarthatósági, versenyképességi és hatékonysági szempontból történő vizsgálatával párhuzamosan azok társadalmi és demográfiai hatásainak leírása, az egyedi magyar adottságok és a külső tényezők feltárása is az értekezés részét képezi, ahogy a nemzetközi környezetben való összehasonlítása más, elsősorban európai uniós országok családtámogatási politikáival. Ezek átfogó vizsgálata válaszokat kíván adni arra, hogy a

családpolitika kormányzati szándékok szerint ösztönző, élénkítő és jövőalakító jellege milyen módon befolyásolta a magyarországi társadalmi és a gazdasági folyamatokat.

Kutatási-elemzési célkitűzések, hipotézisek

Kutatási célkitűzésem a 2010 és 2025 közötti magyar családtámogatási rendszer jogi és állampénzügyi keretrendszerének bemutatása, a különféle gazdasági, társadalmi és demográfiai mutatókkal történő eredményességi és hatékonysági vizsgálata, ráirányítva a figyelmet a magyar modell sajátosságaira. A jogi és állampénzügyi háttér meghatározása, valamint a hatékonysági és eredményességi mutatók elemzése során törekszem a különféle nemzetközi megközelítések bemutatásra. Értekezésem alapját a 2010 és 2025 között érvényes magyar jogszabályok és Magyarország költségvetési törvényei határozzák meg.

A dolgozat a 2010 és 2025 között megvalósuló családtámogatási rendszer vonatkozásában az alábbi kérdéseket célozza vizsgálni:

- A magyar családtámogatási rendszer mögött milyen fogalmi keretrendszer áll és ennek miből ered a relevanciája?
- A magyar jogi és állampénzügyi struktúrában hol és milyen módon helyezkednek el a családtámogatások, szabályozottságuk és struktúrájuk hogyan viszonyul a nemzetközi gyakorlatokhoz?
- Melyek a magyar családtámogatási rendszer jellemzői, legfőbb tényezői stratégiai fontosságát, alapelveit, célrendszerét, eszközrendszerét és történeti fejlődését tekintve és ezek hogyan értelmezhetők nemzetközi összehasonlításban?
- Eredményesnek és hatékonynak tekinthető-e a 2010 és 2025 között kiépített és működő családtámogatási rendszer nemzetközi összevetésben, célrendszeri és funkció szerinti megközelítésben?
- Milyen szempontok alapján tekinthető egyedinek a magyar családtámogatási modell?

Hazánkban 2010 után új alapokra helyeződött a családok támogatása, ami jelentős jogi változásokkal járt állampénzügyi szempontból is új helyzetet teremtve. A családtámogatások jogi és állampénzügyi keretrendszerének kiépítése és működtetése jelentős változásokat hozott a családok helyzetében népesedési, gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt. Felvetődik a kérdés, hogy a családtámogatásoknak mekkora szerepük volt a különféle népesedési, gazdasági és társadalmi folyamatok alakulásában és alakításában. Vajon a

családtámogatási rendszer, annak jogi háttere és a családtámogatások mögött álló állampénzügyi megoldások és eszközök innovatív módon, megtérülő befektetésekként, fenntarthatóan szolgálták-e a kormányzat társadalom- és gazdaságpolitikai céljait elősegítve a családok és az állami működés stabilitását. Az eredmények és a mögöttük lévő folyamatok mennyiben tulajdoníthatók a családtámogatásoknak, milyen gazdasági vetületei és hozadékai vannak a családtámogató intézkedéseknek, a családpolitika és a gazdaságpolitika kölcsönhatása hogyan érvényesül, ezek együttesen kellően koherens rendszert alkotnak-e, képesek-e rugalmasan reagálni az új helyzetekhez és igényekhez, illetve milyen társadalmi csoportokban képesek ösztönözni a gyermekvállalást és segíteni a gyermeknevelést, hogyan tudják javítani a családban élőkre vonatkozó jóléti mutatókat és mennyiben képesek hozzájárulni a negatív külső hatások ellensúlyozásához.

Kutatási-elemzési célkitűzésem a fentiekben megfogalmazott kérdésekre szeretne válaszokat nyújtani a 2010 óta megvalósuló családtámogatási rendszer jogi és állampénzügyi hátterének, eredményeinek, hatékonyságának és változásainak átfogó bemutatásával és nemzetközi összehasonlításával, valamint a társadalmi és gazdasági hatások értékelésével és az eredményességet befolyásoló kihívások beazonosításával. Értekezésemben célom, hogy a családpolitika legfontosabb elemeit (családi típusú adózás, adómentességek, gyermekgondozási és pénzbeli ellátások, gyermekjóléti intézkedések, lakhatási, otthonteremtési támogatások és egyéb pénzügyi kedvezmények) jogi és állampénzügyi szempontból elemezzem, és eredményességüket demográfiai, gazdasági, társadalmi, valamint versenyképességi, fenntarthatósági szempontból is megvizsgáljam, a nemzetközi összehasonlítás módszerét is alkalmazva. Kiemelt célom az is, hogy rávilágítsak a különféle területek és folyamatok közötti kölcsönhatásokra. A gazdaságpolitikai és társadalompolitikai tényezők összevetése során a jóléti szempontok mellett a jólléti szempontok beemelését is fontosnak tartom bemutatni, amelyek együttesen adnak átfogó képet arról, hogy a sokszor egyedülállónak tartott magyar családtámogatási rendszer összességében mennyire tekinthető hatékonynak és eredményesnek. A családtámogatások másfél évtizedet felölelő, objektív adatokon nyugvó, átfogó értékelése lehetőséget ad arra, hogy beazonosításra kerüljenek azok a kihívások és beavatkozási pontok, amelyek jogi és állampénzügyi szempontból is meghatározó jelentőségűek.

Általános hipotézisem szerint a magyar családpolitika jogi alapjai és állampénzügyi eszközei alapvetően hatékonyan, eredményesen és fenntarthatóan járultak hozzá társadalmi és gazdasági szempontból is a családok és általuk az ország jövőképességének,

cselekvőképességének és versenyképességének javításához. A magyar családtámogatási modell eredményei és annak innovációi nemzetközi összehasonlításban is kimutathatók, célzottsága, rugalmassága és komplexitása erősítette a stabilitást egyéni és közösségi szinten is, miközben enyhítette a kihívásokból eredő negatív hatásokat.

A családtámogatási rendszer jogi hátterére vonatkozó hipotézisem szerint a családpolitikai filozófia és stratégia jogi keretrendszere olyan jogforrási hierarchián alapul, amely biztosítja a kiszámíthatóságot a célcsoportjának, a nemzedékek együttműködésével működő családoknak, ugyanakkor a szabályozás kevéssé átlátható és nem is mindig koherens.

A családtámogatási rendszer állampénzügyi hátterére vonatkozó hipotézisem szerint annak megoldásai hozzájárultak a különféle élethelyzetben lévő családok megerősödéséhez és a hazai középosztály bővüléséhez, ami abból fakad, hogy a családtámogatási modell által alkalmazott eszközök ösztönző és innovatív módon befolyásolták a gazdasági és az össztársadalmi folyamatokat, úgy, hogy közben erősítették a tradicionális családi értékek érvényesülését is. Feltevésem szerint a családtámogatások olyan beruházásokként értelmezhetők, amelyek hosszú távon fenntarthatóan szolgálják a népesedési, a versenyképességi, valamint a társadalom jólétének és jóllétének növelésére irányuló célokat.

Alkalmazott módszerek és szerkesztési elvek

Hipotéziseim vizsgálata során az alkalmazott szerkesztési elvek és módszerek tekintetében is a modern tudományfilozófia falszifikációs megközelítésével szemben sokkal inkább a verifikációs megközelítés dominál, amelynek során leíró jelleggel, a csoportosítás és a strukturált másodelemzés módszerét alkalmazva, hazai és nemzetközi forrásokra, adatbázisokra támaszkodva igyekszem igazolni a fentiekben megfogalmazott feltevéseimet.

A családtámogatások fogalmi keretrendszerének, jellemzőinek bemutatása során a hazai és a nemzetközi szakirodalom leíró és diagnosztikai elemzése valósul meg. A családfogalom nemzetközi vizsgálata érdekében kiterjedt kutatást végeztem a nemzeti jogszabályok vizsgálatával, amelynek során sikerült feltárni, hogy az egyes államok jogi rendszerében a jogi hierarchia mely szintjein és milyen módon jelenik meg a család fogalma, gyűjtésem eredményeit részleteiben, rendszerezett formában mutatom be.

A családtámogatások állampénzügyi hátterének meghatározása érdekében bemutatom a különféle megközelítések szerinti rendszerzéseket, az OECD, az Eurostat és a hazai

költségvetési törvényeknek megfelelően kialakított struktúrák közötti különbségeket. Elemzésem tárgyát ez utóbbi képezi, azaz Magyarország központi költségvetésiben megjelenő családpolitikai célú kiadásokról és kedvezményekről szóló táblázatok (1. sz melléklet). Ezek alapján dolgoztam ki azt az idősoros, családtámogatási csoportokra bontott táblázatot (2. sz. melléklet), amely 2010 és 2025 között pontos képet nyújt a központi költségvetésekben megjelenő családtámogatási előirányzatokról. Ez az összesített táblázat egzakt választ ad arra, hogy melyik évben mekkora kiadást jelentettek a családtámogatási kiadások és kedvezmények és ezek mekkora részét tették ki az éves GDP-nek.

A családtámogatások eredményességét a legkülönfélébb hazai és nemzetközi idősoros adatbázisok vizsgálatával elemzem, felhasználva az OECD, az Eurostat, a Központi Statisztikai Hivatal, a Magyar Államkincstár és a Magyar Nemzeti Bank adatsorait. Az eredményesség mérése érdekében a családtámogatások funkcióihoz kapcsolódó legfontosabb tényezőket vizsgálom; a népesedési funkció esetében a gyermekvállaláshoz és a párkapcsolatokhoz kapcsolódó népmozgalmi adatokat; a jóléti funkcióhoz kapcsolódóan a foglalkoztatási, jövedelmi, vagyoni, fogyasztási adatokat; a jólléti funkcióhoz kapcsolódóan pedig a szegénységhez és szubjektív jólléthez kötődő adatok vizsgálata valósul meg, minden esetben európai uniós kitekintéssel és összehasonlítással. Az EU-s kitekintők az Eurostat adatbázisokra támaszkodnak és többnyire a gyermekes családokra vonatkoznak. Ezen adatok elemzése során statisztikai próbák alkalmazásával vizsgálom a szignifikanciaszinteket, a hazai és nemzetközi adminisztratív adatbázisok strukturált másodelemzései során kapcsolatvizsgálattal (korrelációs elemzéssel) több változó mentén vizsgálom az egyes változók közötti kapcsolatok irányát és szorosságát.

A családtámogatások hatékonyságának elemzése során az egyes családtámogatási elemek vizsgálata valósul meg egyedileg meghatározott szempontok és a költségvetési ráfordítások függvényében, a rendelkezésre álló szakirodalom áttekintése mellett. Három csoportba sorolva, a munka, a nevelés és a lakhatás területeire fókuszálva vizsgálom a családtámogatási elemek hatékonyságát.

A dolgozat végén a magyar családtámogatási modell sajátosságait tárom fel, beazonosítva azokat a tényezőket, amelyek az innováció és a stabilitás, valamint a beruházási jelleg és a fenntarthatóság szempontjából szemléltetik a magyar családtámogatási rendszer működését.

Családtámogatások fogalmi keretrendszere

A 2010 utáni magyar családtámogatási rendszer részletes elemzésének és értékelésének megkezdése előtt elengedhetetlen a fogalmi kereteket tisztázni, meghatározni, hogy pontosan mit értünk családtámogatások alatt, ezáltal mi adja a kutatás-elemzés alapját. A családtámogatások fogalma - ahogy látni fogjuk - nagyon sokféle módon definiálható, ahogy magának a családnak a fogalma is. Emiatt a kutatási-elemzési munka során alapkövetelmény, hogy pontosan meghatározásra kerüljön a családtámogatások fogalma és köre, ami elválaszthatatlan a család definiálásától. Ahhoz tehát, hogy a családtámogatások körét definiálni lehessen, még távolabbról kell indulni, méghozzá a család fogalmának meghatározásától.

A család fogalmának elmúlt évtizedekben tapasztalt pluralizálódása[1] és relativizálódása miatt megmegkerülhetetlen feladat annak tisztázása, hogy a jelen értekezés alapjául szolgáló Magyarország Alaptörvényében meghatározott családfogalom hogyan viszonyul a szociológiában megfogalmazott család definíciókhoz, valamint az egyes államok jogszabályaiban megjelenő családfogalmakhoz. A családnak napjainkban nincs általánosan elfogadott definíciója sem a tudományos világban, sem a különféle országok vagy nemzetközi szervezetek jogi érvényességű dokumentumaiban. A családfogalom különféle jogi megközelítéseinek bemutatása során átfogó képet kívánok nyújtani a családfogalom értelmezésének nemzetközi viszonyairól, összegyűjtve a világ országaiban alkalmazott családfogalmak alkotmányos megjelenéseit. Ez nemzetközi szinten is viszonyítási alapot jelent és megalapozza azt a megközelítést, amelynek értelmében jelen értekezésben olyan családfogalmat alkalmazok, amely pontosan definiált Magyarország Alaptörvényében.

Ezt követően bemutatom, hogy milyen megközelítések alapján határozzák meg állampénzügyi szempontból a családtámogatásokat hazánkban és a különféle nemzetközi adatbázisokban (Eurostat és OECD Family Database), valamint arra is kitérek, hogy a családtámogatások fogalma hogyan viszonyul a családpolitika fogalmához. A családtámogatások tekintetében a kutatás-elemzés állampénzügyi alapját Magyarország központi költségvetésében meghatározott családpolitikai célú kiadások és kedvezmények

[1] Oláh Lívia (2015): Changing Families in the European Union: Trends and Policy Implications. Families and Societies Working Paper Series, (44). Online: http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/09/WP44Olah2015.pdf

jelentik, amelyek a nemzetközi adatbázisokhoz képest sokkal szélesebb körben fedik le a családtámogatások körét. A különbségekre és az egyes megközelítések összehasonlításának nehézségeire is kitérek a következőkben.

Családfogalom

A család definiálásának kérdése meglehetősen összetett kérdés, hiszen történelmileg, jogilag, politikailag és tudományos szempontból is számtalan megközelítés létezik, amelyek sokszor jelentős mértékben eltérnek egymástól. Ma már az az egyszerű mondat, miszerint „ a család az család" is számtalan vita tárgyát képezi, a családról szóló diskurzus mind a tudományos világban, mind a közbeszéd szintjén számtalan módon és szinten zajlik, gyakran jelentős érzelmeket kiváltva a résztvevőkben.

Korábban a család definiálására nem volt szükség, az körülbelül ugyanazt jelentette mindenkinek, ahogy erre Magyarország családvédelmi sarkalatos törvénye is utal, amikor így fogalmaz: „A család az emberi történelemben már a jog és az állam kialakulását megelőzően létrejött önálló közösség."[2] A család történelmi jelentősége és az emberi létet meghatározó mivolta természetes velejárója az emberiség történelmi fejlődésnek.

A család definiálásnak kérdésköre és szükségessége hosszú évszázadok után csak az elmúlt évtizedekben, először a múlt század első felében jelent meg a tudományos életben és az államelméleti, politikai eszmecsere során. A társadalomtudományok és azon belül a szociológia az 1900-as évek eleje óta számtalan kísérletet tesz arra, hogy megfogalmazza pontosan mi vagy mi minden a család illetve mit takar a család és a családok fogalma.

Az államok és az általuk alkotott nemzetközi szervezetek esetében a család definiálásának legalább részleges szükségessége célszerűségi kérdés, hiszen csak így határolható be, hogy pontosan kik az egyes jogi dokumentumok és az államok által nyújtott családtámogatások célcsoportjai. A családfogalom megjelenése az egyes országok alkotmányaiban, jogszabályaiban és a nemzetközi dokumentumokban igen sokrétű, van ahol konkrét családfogalom meghatározásáról beszélhetünk, van ahol a családot nem, de a házasságot definiálják, egyes országokban a családok és/vagy a házasság védelme jelenik meg

[2] 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

alaptörvényi vagy más jogszabályi szinten és léteznek olyan országok is, ahol semmilyen módon nem jelenik meg a család fogalma, helyette a szülők, gyermekek, idősek, fiatalok, nők és férfiak szavakat használják. Magyarország az első csoportba tartozik, ahol maga az Alaptörvény ad konkrét definíciót a családra.

Családfogalom tudományos, szociológiai meghatározása

A szociológia tudománya a múlt század elejétől tesz kísérletet arra, hogy meghatározza a család fogalmát és leírja annak változásait. Az azóta eltelt száz esztendő alatt számtalan definíció született a család meghatározására és korántsem mondható el, hogy a szociológusok egységes álláspontot foglalnának el a tekintetben, hogy mi a család.

1926-ban Ernest W. Burgess így fogalmazta meg a család lényegét: „A család olyan interakcióban álló személyek egysége, akiket egymással való érintkezésükben a férj és feleség, az apa és anya, a fiú és lány, a fivér és nővér társadalmi szerep betöltésére való törekvés irányít. A szerepek társadalmilag definiáltak, de minden családban részben érzelmileg, részben hagyományosan kialakult tudati tényezők lényegesen megerősíthetik őket."[3] Burgess *interakcionális* megközelítése tehát a családot, mint interakcióban álló személyek egységét határozta meg, akik érintkezésük során különböző családi szerepeket töltenek be, közös háztartást tartanak fent és közös kultúra jellemzi őket. Mindemellett Burgess hangsúlyozta, hogy a család jogi és gazdasági funkciókkal bíró intézményből egyre inkább érzelmi, támogató funkciókkal bíró társulássá alakul át.[4]

Ez a megközelítés hatott a későbbi *strukturalista - funkcionalista* családszociológiai irányzat családról alkotott elméleteire is, amelynek első képviselői George P. Murdock és Talcott Parsons voltak. Murdock strukturális megközelítése alapján „a család két különböző nemű felnőtt és gyermekeik egysége, akik közös lakóhelyen laknak". [5] Funkcionális szempontból négy feladatát határozta meg a családnak: reprodukció, oktatás-szocializáció, gazdálkodás és szexuális szabályozás. Parsons az 50-es években már csak két, de tartalmában kiterjedtebb funkcióját határozta meg a családnak: gyermekek szocializációja és a felnőttek

[3] Burgess. E.W. (1926): The Family as a Unity of Interacting Personalities. The Family, 7(1), 3–9. https://doi.org/10.1177%2F10443894260070010.
[4] Husz Ildikó – Herke Boglárka (2023): A család sokszínű fogalma a szociológiában. Husz Ildikó (2023): Mi a család? Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont 15.o.
[5] Murdock,G-P-(1949): Social Structure.MacMillan

személyiségének stabilizálása.[6] Az amerikai szociológus elmélete, miszerint a család egy társadalmi rendszerként értelmezhető azt tükrözte vissza, hogy „a család nem független rendszer, hanem az egész társadalmat alkotó rendszer alrendszere", amelyben a családtagok társadalomban és magában a családban betöltött funkciói a meghatározók. Ehhez az elmélethez kapcsolódik Cseh-Szombathy László értelmezésében William Goode is, amikor azt írja, hogy „a család a szerepek organizációja, és ahhoz, hogy egy család fennmaradjon a szerepek betöltésének kontinuitása szükséges."[7]

A család fogalmának meghatározása során számos egyéb megközelítés is teret nyert, többek között a *konfliktuselméleti* családszociológiai irányzat, amely Engels[8] elméletei alapján azt hangsúlyozta, hogy „a család intézménye a gazdasági, etnikai egyenlőtlenségek és a patriarchátus hatásainak felerősítésével hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartásához és újratermeléséhez."[9] Ez a megközelítés, amely a családot a férfi és a nő ellentétének színtereként értelmezi, később megjelent a különféle nő- és genderjogi törekvések során is.

A *fejlődésszemléletű* megközelítés Reuben Hill és Roy H. Rodgers által a 60-as évek közepén írt tanulmányában[10] érhető tetten, amelyben a család fejlődésének, azaz életciklusának, nyolc szakaszát különítették el három változó (a család összetétele, a tagok életkora, a tagok gazdasági aktivitása) vizsgálatán keresztül a következők szerint: az új házaspár családja, csecsemős gyerekes család, bölcsődés - óvodás gyereket nevelők családja, iskolás gyerek családja, serdülőgyerekes család, felnövekvő gyermeket kibocsátó család, magukra maradt de még aktív szülők családja, magukra maradt, inaktív szülők családja. A családi életutat lefedő szemlélet az ettől eltérő családi helyzeteket kizárja a fogalom meghatározásából.

A *konstruktivista* irányzat lényege, hogy „család" helyett „családokról" beszél kétségbe vonva azt, hogy a család fogalmát le lehet írni objektív, statikus paraméterekkel. Képviselőik[11] szerint a családformák sokfélesége és komplexitása miatt nem lehet egy

[6] Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). Family, Socialization and Interaction Process. Glencoe, IL: Free Press.
[7] Cseh-Szombathy László (1995): A társadalmi normák változása és a családi élet alakulása, Magyar Tudomány, 1995. 5. szám 16.
[8] Friedrich Engels (1884) A család, a magántulajdon és az állam eredete
[9] Szalma Ivett – Takács Judit (2022): Családszociológiai mozaikmozaik 18. o
[10] Hill, R., & Rodgers, R. H. (1964). The developmental approach. In H. Christensen (Ed.), Handbook of marriage and the family (pp. 171–211)
[11] Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1999). What Is Family? Further Thoughts on a Social Constructionist Approach. In: Concepts and Definitions of Family for the 21st
Stacey, J. (1996). In the Name of the Family: Rethinking Family Values in the Postmodern Age. Beacon Press.

konkrét családideált beazonosítani, ezért érdemes inkább többes számot használni a család(ok) definiálása során. Az irányzat lehetőséget nyújt arra, hogy a lehető legtágabban értelmezzék a családot, Weston meghatározása[12] szerint: „családnak tekinthetők azok a vérségi kötelékkel rendelkező vagy nem rendelkező emberek, akik úgy érzik, hogy összetartoznak és családként kívánják meghatározni magukat."

A 2020-as évek új irányzata a *konfigurációs* megközelítés, amely Widmer nevéhez köthető. Ő a családot olyan kölcsönösen egymásra utalt egyének hálózatának tekinti, ahol a családok tagjai közösen alakítják ki a családhoz tartozás érzését, a „mi" (mint család) és „mások relációját. [13] Widmer szerint „ egy családi konfigurációban az egyének kölcsönösen függnek egymástól, mivel mindegyikük kielégíti a többiek érzelmi támogatásra, pénzügyi és gyakorlati erőforrásokra, valamint társadalmi elismerésre vonatkozó néhány szükségeltét."

Magyarországon a számtalan irányzat ellenére leggyakrabban a külföldi tudósok közül Anthony Giddens 2008-as munkájában[14] megjelenő család definícióra hivatkoznak, amely az alábbiak szerint határozza meg a család szociológiai fogalmát: *„olyan emberek csoportja, akiket közvetlen rokonsági kapcsolat fűz össze, és felnőtt tagjai vállalják gyermekek gondozását."* A rokonság alatt Giddens pedig olyan egyének közötti kapcsolatokat határoz meg, amelyek házasság vagy leszármazás révén jönnek létre.

Meghatározó jelentőségű és a magyarországi tudományos életben leggyakrabban hivatkozott család definíció Andorka Rudolftól származik, aki 2006-os szociológiai alapművében így fogalmazza meg, hogy mi a család: *„a család olyan együtt élő kiscsoport, amelynek tagjait vagy házassági kapcsolat vagy leszármazás, azaz vérségi, kivételes esetben örökbefogadási kapcsolat köti össze*"[15]. Andorka szerint csoport az egyének olyan együttese, amelyet bizonyos közös ismérvek jellemeznek, kötnek össze. Kiscsoportnak nevezi azokat a csoportokat, amelyek olyan kis létszámúak, hogy tagjai egymást személyesen ismerik és egymással többé-kevésbé szoros kapcsolatban vannak. Andorka a „Bevezetés a szociológiába" című művében pontosan meghatározza és részletesen leírja azt, hogy mit tekint a család eredeti funkcióinak: termelés, fogyasztás, reprodukció, pszichés védelem, gyerekek szocializációja.

[12] Weston, K. (1991). Families We Choose: Lesbians, Gays, Kinship. Columbia University Press.
[13] Widmer, E. D. (2021). Family Configurations: A Structural Approach to Family Ecology. Routledge. 61.
[14] Giddens, A. (2008). Szociológia. (4. átdolg. kiadás). Osiris Kiadó. 172.
[15] Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, 2006, Osiris, 394. o.

A család definiálása kapcsán a legátfogóbb képet Cseh-Szombathy László „Családszociológiai problémák és módszerek" című nagyhatású és máig családszociológia alapműnek számító munkája adja, amelyben kifejti[16], hogy „A család sokféle megnyilvánulása, belső szerkezete, a társadalomban elfoglalt helye többféle szempontból vizsgálható, és egyes definíciók értéke attól függ, hogy a választott szempontból végzett kutatást mennyiben segítik elő." Cseh-Szombathy László könyvében felhívta arra is a figyelmet, hogy a népszámlálások során alkalmazott család definíció - amely szerint családot alkotnak az együttélő házaspárok gyermekkel vagy gyermek nélkül, valamint minden szülő vele élő nem házas gyermekével együtt – összhangban van az Egyesült Nemzetek ajánlásával, ugyanakkor ez a statisztikai megközelítésű családfogalom nem lehet mindig az alapja a családszociológiai kutatások lefolytatásának.

Családfogalmak a nemzetközi gyakorlatban

Abban, hogy egy állam milyen családtámogatási rendszert működtet, milyen ellátásokat és szolgáltatások biztosít a családok számára jelentős szerepet játszik az, hogy hogyan viszonyul általában a családhoz. Ennek nagyon jó mutatója az, hogy a család fogalma megjelenik-e egy adott ország alkotmányában és ha igen, akkor milyen módon és megfogalmazással. A családtámogatási rendszert nagyban meghatározza és befolyásolja, hogy az adott ország jogszabályaiban hogyan jelenik meg a család fogalma és a család szó használata. Ennek feltérképezése érdekében megvizsgáltam a világ egyes országainak alkotmányait, hogy kiderítsem, mely országokban definiálják a családot, hol van definíciója a házasságnak, hol beszélnek csak általánosan a család védelméről és melyek azok az országok, ahol egyáltalán nem jelenik meg a családfogalom illetve a család szó alaptörvényi szinten. Mielőtt azonban az egyes országok joggyakorlatát megvizsgálnánk, érdemes a nemzetközi dokumentumokat áttekinteni.

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ) az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában definiálja a családot a következők szerint: „A család a társadalom természetes és alapvető csoportja/ egysége, amely védelemre jogosult a társadalom és az állam részéről" ("the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society

[16] Cseh-Szombathy, L. (1979): A család meghatározása.. Családszociológiai problémák és módszerek. Gondolat Kiadó..11.

and the State").[17] Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye ezt még kiegészíti azzal, hogy a család, mint a társadalom alapvető csoportja és mint természetes közeg minden tagjának, különösen a gyermekeknek a növekedését és jóllétét szolgálja („the family, as the fundamental group of society and the natural environment for the growth and well-being of all its members and particularly children"). [18] Az ENSZ családról szóló meghatározásához jól illeszkedik, hogy több határozatot is elfogadott a Közgyűlés annak érdekében, hogy fokozódjon a nemzetközi együttműködés a családok védelme és segítése érdekében[19], ezek egyike, a 44/82. határozat kimondta, hogy 1994-et a Család Nemzetközi Évének („International Year of the Family") nyilvánítják. A határozat értelmében „a család a társadalom alapegysége, ami különös figyelmet igényel. Ezért a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell biztosítani a családoknak annak érdekében, hogy teljes mértékben vállalhassák felelősségüket a közösségen belül az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának, az Emberi Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, a Társadalmi fejlődésről szóló nyilatkozatnak és a Nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezménynek megfelelően. "[20] A nemzetközi év során május 15-ét kikiáltották a család nemzetközi napjának, amelyet azóta már gyakrabban a családok világnapjaként emlegetnek.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája nem ad definíciót a család fogalmára, de a védelmének szükségességét a 33. cikkben lefekteti: „a család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez".[21] Az Európai Tanács egyes dokumentumaiban ugyan megjelenik egységesen az a fordulat, hogy „a család mint a társadalom alapvető egysége" (family as a fundamental unit of society"), de a legtöbbször hozzáteszik, hogy „formájától és változatosságától függetlenül" („regardless of its form and diversity").[22] Az Európai Tanács Gyermekjogi Stratégiájában mindenesetre visszaköszön az ENSZ definíciója is, amikor így fogalmaz: „A család, bármilyen formája is legyen, a társadalom alapvető egysége és a gyermekek növekedésének és jólétének természetes közege" („The family, whatever its form, is the fundamental unit of society and the natural environment for the growth and well-being of

[17] https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights (letöltés ideje: 2024. 12.05.)
[18] https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child
[19] 42/134 és 43/135 számú ENSZ határozatok (letöltés ideje: 2024. 12. 05.)
[20] Husz Ildikó (2023): Mi a család? Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont 187.
[21] https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (letöltés ideje: 2024. 12.10.)
[22] Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (94) 14 of the Committee of Ministers to Member States on coherent and integrated family policies 22 November 1994 (letöltés ideje: 2024. 12.10.)

children."). [23] Összességében azonban kijelenthető, hogy az Európai Unió dokumentumaiban a család szó – különösen az utóbbi években - csak elvétve fordul elő, a család fogalmának sokféle értelmezése miatt inkább kerülik a használatát és helyette a szülők és gyermekek, az idősek és fiatalok vagy a nők és férfiak kifejezések használata jellemző az EU jogalkotási folyamataiban. A család szó kiiktatása miatt azonban a generációs és a nemi alapú megkülönböztetés megjelenése az uniós dokumentumokban erőteljesebbé vált, mint korábban.

Ha a világ országait vizsgáljuk, akkor érdemes egyes országcsoportokat megnézni, hogy hol hogyan definiálják a családot. Az angolszász országok többségében nincs konkrét megfogalmazás, az Egyesült Államok alkotmánya nem tartalmaz definíciót a családra vonatkozóan, viszont az államok családjogi dokumentumaiban találunk definíciós kísérleteket a családhoz kapcsolódóan, elsősorban a házasság tekintetében léteznek konkrét meghatározások, amelyek gyakran egymással szöges ellentétben állnak tartalmi szempontból. Kaliforniában például a házasságot „két személy közötti polgári szerződésként" definiálják, míg Észak-Karolinában a házasság „egy nő és egy férfi beleegyezése" alapján jöhet csak létre.[24] Ausztráliában, Kanadában és az Egyesült Királyságban nincs definíciója a családnak, mindamellett, hogy az azonos nemű párok házasságkötését elismerik.[25]

A dél-amerikai államok többségének alaptörvényében megjelenik a családfogalom, „mint a társadalom alapegysége", de ez semmilyen összefüggésben nincs azzal, hogy az azonos nemű párok házasságát elismerik-e vagy sem. Míg Brazíliában, Chilében, Ecuadorban, Kolumbiában, Uruguayban, Paraguayban és Peruban is deklarálják, hogy a család a társadalom alapegysége, az első öt államban engedélyezik, az utobbi kettőben viszont nem lehetséges az azonos nemű párok házasságkötése, ahogy Bolíviában és Venezuelában sem, ahol viszont az alkotmányban is rögzítik, hogy a házasság kizárólag nő és férfi között jöhet létre.[26] Mexikó és Argentína semmilyen módon nem határozza meg sem a család, sem a

[23] https://commission.europa.eu/document/download/86b296ab-95ee-4139-aad3-d7016e096195_en?filename=EU%20Strategy%20on%20the%20Rights%20of%20the%20Child%20-%20Illustrated%20version (letöltés ideje: 2024. 12.10.)
[24] https://law.justia.com/codes/california/code-fam/division-3/part-1/section-300/ (letöltés ideje: 2024. 12.12.)
https://codes.findlaw.com/nc/chapter-51-marriage/nc-gen-st-sect-51-1/ (letöltés ideje: 2024. 12.12.)
[25] https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/ (letöltés ideje: 2024. 12.12.)
[26] https://www.constituteproject.org/constitution (letöltés ideje: 2024. 12.12.)

házasság fogalmát, alkotmányaik csak azt hangsúlyozzák, hogy a családot védeni kell, miközben az azonos neműek közötti házasság más jogszabályok alapján engedélyezett.[27]

A keleti országok esetében Kínát, Indiát, Japánt és Dél-Koreát, valamint Oroszországot vizsgálva az figyelhető meg, hogy alkotmányos szinten nem jelenik meg a családfogalom, ugyanakkor a házassággal kapcsolatos alaptörvényi rendelkezések vagy alacsonyabb rendű jogszabályok vagy bírósági döntések alapján képet lehet kapni arról, hogy hol hogyan viszonyulnak ezen országok a család és a házasság intézményéhez. Kínában a házassági törvény a házasságot egy férfi és egy nő közötti szövetségként határozza meg.[28] Az orosz alkotmány - amelynek módosítását 2020-ban népszavazással is véglegesítették - nem tartalmaz konkrét definíciót a család fogalmára, a házasságot ugyanakkor férfi és nő szövetségeként deklarálja.[29] A dél-koreai alkotmány sem tartalmaz konkrét definíciót a család fogalmára, kiemeli ugyanakkor az anyák védelmét. Dél-Koreában a család hagyományosan a „hoju" rendszer alapján épült fel, amely a férfit jelöli ki családfőnek, 2005-ben viszont eltörölték ezt a rendszert a nemek közötti egyenlőség előmozdítása érdekében, de ennek ellenére a tradicionális felfogás még mindig erősen jelen van a koreai társadalomban. Emiatt a koreai nők számára a család és a munka összeegyeztetése nagy nehézségekbe ütközik, feltehetően ez az egyik oka annak, hogy a világon Dél-Koreában a legalacsonyabb a termékenység.[30] Japán alkotmánya nem definiálja a családot, de alaptörvényük 24. cikke hangsúlyozza a kölcsönös beleegyezésen és egyenlőségen alapuló házasságot, ami jelentős elmozdulást jelent a történelmileg kifejezetten patriarchális családrendszerhez képest, azonban ezen változások ellenére is Japánban az egyik legmagasabb a gyermektelenek aránya a világon.[31] Az indiai alkotmány többször utal a családra, de a család meghatározása és a házasság intézményének szabályozása elsősorban a személyi státuszt szabályozó törvényekben található, amelyek gyakran vallási alapon különböznek.[32] A Közel-Keleten a vallási alapú megközelítés jellemző az iszlám államvallású országokra, ahol a saría egyszerűen és egyértelműen határozza meg a család

[27] http://www.biblioteca.jus.gov.ar/Argentina-Constitution.pdf (letöltés ideje: 2024. 12.14.)
[28] http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384064.htm (letöltés ideje: 2024. 12.14.)
[29] https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1750525/ (letöltés ideje: 2024. 12.14.)
[30] Toru Suzuki: Korea's Strong Familism and Lowest-Low Fertility
November 2008, International Journal of Japanese Sociology 17(1):30 – 41 DOI:10.1111/j.1475-6781.2008.00116.x
[31] https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (letöltés ideje: 2024. 12.14.)
Yueyue Wang : Understanding the phenomenon of childlessness in Japan: Causes and potential solutions
December 2023, SHS Web of Conferences 180(2) DOI:10.1051/shsconf/202318001006
[32] https://legislative.gov.in/constitution-of-india/ (letöltés ideje: 2024. 12.14.)

fogalmát: „olyan szociális csoport, amelynek tagjai vér szerint vagy házasság révén összetartoznak” és „az eredeti, Isten által lefektetett családmodell alapja a férfi és a nő közötti házasság”.[33]

A legsokszínűbb kép a család meghatározása tekintetében az Európai Unió országaira jellemző, ahol az egészen konkrét definícióktól a család szó teljes negligálásáig számtalan nemzeti joggyakorlat létezik alkotmányos szinten. A Európai Unió Bizottságának gyakorlatát, amely a legtöbb dokumentumában igyekszik kerülni a család kifejezést, nem minden tagállam követi, sőt többen is – köztük Magyarország – tudatosan alkalmazza a család kifejezést, általánosan vagy konkrét meghatározás alapján.

Ha csoportosítani szeretnénk a tagállamokat aszerint, hogy az adott ország alkotmányában megjelenik-e a család fogalma, akkor négy nagy irányzat figyelhető meg az EU-n belül:

1. Van családfogalom, ami
    - általános („a család a társadalom alapja”) vagy
    - konkrét (családi kapcsolatok nevesítése)
2. Van definíciója a házasságnak, mint férfi és nő között létrejövő kapcsolat
3. A család általános védelme jelenik meg az alkotmányban
4. Semmilyen családra utaló mondat nincs az alkotmányban

A fenti kategóriák alapján az Európai Unió 27 tagállama az alábbiak szerint sorolható be.

1. Táblázat : Családfogalom az EU tagállamok alkotmányaiban, 2024

Család definíció	Általános	Görögország, Írország, Portugália, Olaszország
	Konkrét	Magyarország, Litvánia, Szlovénia, Románia
Házasság definíció		Bulgária, Ciprus, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Szlovákia
Családvédelem megjelenítése		Észtország, Luxemburg, Málta, Németország, Spanyolország, Svédország
Családfogalom nincs		Ausztria, Belgium, Dánia, Csehország, Finnország, Franciaország, Hollandia

[33] http://www.mohamed.hu/index.php?menu=iszlamesacsalad (letöltés ideje: 2024. 12.14.)

A legátfogóbb és legrészletesebb család definíciót az EU-ban alaptörvényi szinten Magyarország adja, amikor általánosan, konkrétan és a házasságra vonatkozóan is meghatározza, hogy pontosan hogyan értelmezi a családot az Alaptörvényben:

L) cikk (1) „Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.” [34]

Litvániában az alaptörvényük 3. cikkében lefektetik az általános definíciót („A család a társadalom és az állam alapja”) és emellett nevesítik azt, hogy pontosan mely családi állapotokat kell védeni, nevezetesen az anyaságot, apaságot és a gyermekkort („Family, motherhood, fatherhood, and childhood shall be under the protection and care of the State”). [35] Ugyanez igaz a szlovén alkotmányra is, amely kimondja, hogy „Az állam védi a családot, az anyaságot, az apaságot, a gyermekeket és a fiatalokat, és megteremti az ehhez szükséges feltételeket.”[36]

A román alkotmány szerint „A család a házastársak szabad akaratú házasságán, teljes egyenjogúságán, valamint a szülők azon jogán és kötelességén alapszik, hogy biztosítsák gyermekeik nevelését és oktatását” („The family is founded on the freely consented marriage of the spouses, their full equality, as well as the right and duty of the parents to ensure the upbringing, education and instruction of their children.”), a román alkotmány tehát nevesíti a szülő-gyermek kapcsolatot és a házasságot is, mint a család alapját. A házasság ugyanakkor nem pontosan definiált, annak ellenére, hogy komoly közéleti események zajlottak ezzel kapcsolatban. Az egyházi támogatást élvező „Koalíció a Családért” nevű, 44 egyesületet tömörítő ernyőszervezet 2016-ban polgári kezdeményezést indított azzal a céllal, hogy az alaptörvényben kapjon megerősítést az „egy férfi és egy nő önkéntes elhatározásával létrehozott házasságon” alapuló családfogalom. A kezdeményezés a szükséges félmillió helyett - több mint hárommillió támogató aláírással került a bukaresti parlament elé, miután a román parlament mindkét házában a törvényhozók több mint háromnegyede megszavazta a tervezetet. Romániában az alkotmányt legalább kétharmados parlamenti többséggel

[34] Magyarország Alaptörvénye
[35] https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lt/lt073en.pdf (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[36] https://www.varuh-rs.si/en/about-us/legal-framework/the-constitution-of-the-republic-of-slovenia/ (letöltés ideje: 2025. január 15.)

elfogadott törvénnyel lehet módosítani, amelyet érvényes és eredményes népszavazásnak is meg kell erősítenie. Az alkotmánymódosító népszavazásra 2018 októberében került sor. A szavazólapokon azonban nem szerepelt szövegszerűen a család új meghatározása, hanem arra a kérdésre kellett igennel vagy nemmel voksolniuk a választóknak, hogy „egyetért-e az alkotmánymódosító törvénnyel abban a formában, ahogy azt elfogadta a parlament". A népszavazás végül eredménytelen lett, tekintettel arra, hogy a választói névjegyzékben szereplők csupán 20 százaléka járult az urnák elé (a referendum akkor lett volna érvényes, ha a választásra jogosultak legalább 30 százaléka leadta volna voksát).[37]

A család általános definíciója jelenik meg olyan hagyományosan és vallási szempontból is családközpontú országokban, mint Olaszország („a család a természetes társadalom alapja")[38], Portugália („a család a társadalom alapegysége")[39], Görögország („a család a nemzet megőrzésének és fejlődésének sarokköve")[40] és Írország („a család a társadalom természetes, elsődleges és alapvető egysége, és mint erkölcsi intézmény, amely elidegeníthetetlen és elidegeníthetetlen jogokkal rendelkezik, minden pozitív joggal szemben előbbre való és felsőbbrendű")[41].

A házasság, mint férfi és nő közötti kapcsolat definiálása elsősorban a kelet-közép-európai országokra jellemző, de más-más jogszabályi szinten. Míg Lengyelország, Lettország, Horvátország és Szlovákia az alkotmányban, addig Bulgária és Ciprus alacsonyabb szintű jogszabályban jelöli meg a házasság definícióját. Egyes országokban jelentős társadalmi vita előzte meg a férfi-nő kapcsolatán alapuló házasság alkotmányos védelmét. Horvátországban 2013-ban a római katolikus egyház által támogatott „A család nevében" („U ime obitelji") elnevezésű lobbicsoport kezdeményezésére népszavazást tartottak, melynek eredményeként a házasság egy férfi és egy nő közötti életközösségként került be az ország alkotmányába, tekintettel arra, hogy a horvátok 66 százaléka támogatta az alkotmánymódosító javaslatot.[42] Szlovákiában ugyancsak a 2010-es években került a politikai közbeszéd középpontjába a házasság definiálásának kérdésköre, ennek eredményeképpen 2014 júniusában a szlovák

[37] https://www.hetek.hu/kulfold/201810/interju_a_megbukott_roman_referendum_okairol (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[38] https://www.governo.it/en/fundamental-principles/11825 (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[39] https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[40] https://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/ (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[41] https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[42] https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The_consolidated_text_of_the_Constitution_of_the_Republic_of_Croatia_as_of_15_January_2014.pdf (letöltés ideje: 2025. január 15.)

parlament módosította az alkotmányt, ennek eredményeként a Szlovák Köztársaság alkotmányában a házasság, mint férfi és nő közötti kötelék jelenik meg.[43]

A fennmaradó EU tagállamok között hat olyan található (Észtország, Luxemburg, Málta, Németország, Spanyolország, Svédország), ahol ugyan nincs definíciója a családnak, de a család védelme vagy hangsúlyosan, vagy csak érintőlegesen megjelenik az alkotmányban. Németország alkotmánya kimondja, hogy „a házasság és a család az állam különleges védelmét élvezi" („Marriage and the family shall enjoy the special protection of the state"), majd ezt kifejti a szülőkre, nevesítve az anyákra és a gyermekekre vonatkozóan is.[44] A svéd alkotmány ezzel szemben csak egy fél mondatban utal a családi élet védelmére, amikor azt írja, hogy „a közintézményeknek védeniük kell az egyének magán- és családi életét"[45]. A család szó használata tehát alkotmányos szinten megfigyelhető ezen országok alaptörvényeiben, elsősorban a család állam általi védelmét hangsúlyozva, de ez korántsem jelenti azt, hogy egyértelmű lenne, hogy a családok védelme milyen körre és kikre terjed ki. Ugyanakkor az alacsonyabb szintű jogszabályok már választ adnak erre a kérdésre, amelyekből kiderül, hogy mind a hat érintett országban legalizált az azonos neműek házassága.[46]

Másik hét ország (Ausztria, Belgium, Dánia, Csehország, Finnország, Franciaország, Hollandia) annak ellenére, hogy kiterjedt családtámogatási rendszerrel rendelkeznek az előzőekben bemutatott példákkal ellentétben egyáltalán nem nevesítik a családot az alkotmányaikban, legfeljebb a szülők és gyermekek, nők és férfiak, idősek és fiatalok kifejezéseket használják, ezzel biztosítva azt, hogy a család meghatározásának kérdésköre ne kerüljön politikai vagy jogi viták kereszttüzébe. Ezekben a tagállamokban a családi kapcsolatokra vonatkozó jogszabályok általában a polgári törvénykönyvekben jelennek meg[47] vagy Csehországban az Alapvető Jogok és Szabadságjogok Kartájában, mely így fogalmaz: „A szülői minőség és a család a törvény védelme alatt állnak."[48]. Csehország

[43] https://torvenytar.sk/zakon-31 (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[44] https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#:~:text=This%20Basic%20Law%20thus%20applies%20to%20the%20entire%20German%20people.&text=(1)%20Human%20dignity%20shall%20be,of%20justice%20in%20the%20world. (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[45] https://www.government.se/contentassets/7b69df55e58147638f19bfdfb0984f97/the-constitution-of-sweden/ (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[46] https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/ (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[47] https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027414540 (letöltés ideje: 2025. január 15.) http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[48] 2/1993. sz. törvény (2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod).

családra vonatkozó jogi szabályozása eltér a többi olyan tagállamtól, amely a családot nem említi az alkotmányában, méghozzá azért, mert míg több országban létezik az azonos neműek közötti házasság, Csehországban csak a magyarországihoz hasonló bejegyzett élettársi[49] kapcsolat jelenik meg a jogrendszerben.

Érdemes még szót ejteni a szerb alkotmányról, amely a magyarhoz hasonlóan széles körűen védi a családot és a házasságot az alkotmányában, amikor hangsúlyozza, hogy „a házasság és a család egyetemes emberi jogok és alapvető értékek és mindenkinek joga van szabadon dönteni a házasság megkötéséről vagy felbontásáról, amely egy férfi és egy nő szabad akarata alapján kell megkötni a kijelölt állami szerv előtt."[50]A szerb alkotmány a családi és a szülő-gyermek kapcsolatokról kimondja, hogy a Szerb Köztársaságban élő családok, anyák, egyedülálló szülők és minden gyermek különleges védelemben részesül.

A család fogalmának megítélése és körülhatárolása– ahogy ezt Barzó Tímea is megállapítja – a kelet-közép-európai országokban „azonos konzervatív elveken és keresztény hagyományokon alapul, különös tekintettel a házasságra".[51] Miközben a nyugat-európai országok többségében legalizált az azonos neműek házassága, addig a volt szocialista országokban a házasságot férfi és nő életközösségeként definiálják, úgy, hogy közben a de facto élettársi kapcsolatokat is elismerik, bár eltérő védelmi szinteken és jogi háttérrel. Összességében az Európai Bizottság és az Európai Parlament család kifejezést kikerülő gyakorlata kevéssé jellemző a tagállamok alaptörvényi szabályozására, hiszen a 27 tagállamból 20 alkotmányában megjelenik a család, a házasság vagy a család védelmére való utalás, ami a családtámogatások kialakításához és megvalósításához a jogi alapokat nyújtja.

Ezért is figyelemre méltó, hogy a kelet-közép-európai országok alkotmányai kifejezetten sok szempontból irányulnak család- és születéspárti kérdésekre, ezzel garanciális alkotmányos védelmet nyújtva a családpolitikának. Sobczyk szerint ez különösen Szerbia 2006-os alkotmányában és a 2011-es magyar alkotmányban mutatkozik meg legerősebben, aminek szerinte a világnézeti és politikai megfontolások mellett több oka is lehet, többek között a demográfiai problémák, amelyek Nyugat-Európához képest a 21. század elején erőteljesebben érintették a kelet-közép-európai államokat. Sobczyk emiatt a magyar és a szerb alkotmányos példát követendőnek tartja, bár megjegyzi, hogy „természetesen tisztában

[49] 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
[50] https://www.paragraf.rs/propisi/constitution-of-the-republic-of-serbia.html (letöltés ideje: 2025. január 15.)
[51] Barzó Tímea: A házasság és a család védelme Közép-Európában, ProFuturo 2023/1 p. 30.

kell lenni azzal, hogy az alkotmányos garanciák nem fogják megoldani azt a problémát, hogy Európában „több a koporsó, mint a bölcső"; azonban erős ösztönzést jelenthetnek a hétköznapi jogalkotó számára, hogy minden formában biztosítsák a szülők, a családok és a gyermekek támogatását".[52]

Családfogalom meghatározása Magyarországon

A családfogalom Magyarországon már az 1949-es szocialista alkotmány óta megjelenik hazánk legfelsőbb szintű jogforrásában, az Alkotmányban, először az 51.§-ban, amely kimondta: „A Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét."[53] Ez a mondat a rendszerváltást követően az államforma megváltozásához igazodva átalakult: „A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét." és emellett a család kifejezés még másutt is bekerült az átalakított 1949. évi XX. törvénybe:

61. § (4) „A Magyar Köztársaságban közszolgálati médiaszolgáltatás működik közre …. a nemzeti, etnikai, családi, vallási közösségek igényeinek kielégítésében."
67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.
(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.
(3) A családoknak és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák."

Magyarország 2011. április 25-én hatályba lépett Alaptörvényében 2025-ben nyolc esetben olvasható a család kifejezés, 2011-ben azonban még csak négy alkalommal jelent meg a család szó, elsőként a Nemzeti Hitvallásként megfogalmazott preambulumban: „Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet." Majd az L) cikkben megfogalmazódott a házasság definíciója és a család védelmének fontossága: „(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. (2) Magyarország támogatja a

[52] Sobczyk, Pawel (2024) Constitutional Foundations of Family Policy. In: Demographic Challenges in Central Europe. Studies of the Central European Professors' Network (10). Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 199-227. p 221
[53] 1949. évi XX. törvény - a Magyar Köztársaság Alkotmánya

gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza." [54] Ezen kívül a VI. cikkben pedig a családi élet tiszteletben tartásához való jog jelent meg.

Az Alaptörvény által hivatkozott sarkalatos törvény, a 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről (Csvt.) 2011. december 31-én került kihirdetésre és egészen konkrét definíciót fogalmazott meg a családról, a családi jogállás keletkezéséről: „7. § (1) A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság. (2) Egyenesági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre."[55] 2012. december 30-án számos vitát követően született meg az ombudsman beadványa alapján az az alkotmánybírósági határozat[56], amely megsemmisítette a Csvt. családfogalmára vonatkozó rendelkezését arra hivatkozva, hogy az túlságosan leszűkítő és ezért alaptörvény ellenes. A családvédelmi sarkalatos törvényből ezt követően kikerült a család meghatározása és azóta sem található meg benne, viszont az Alaptörvény negyedik módosítása során 2013 tavaszán alaptörvényi szintre emelkedett a család definíciója és az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdése kiegészült a következő mondattal: „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony."

A következő családfogalom szempontjából meghatározó módosításra 2020. december 22-én került sor az Alaptörvény kilencedik módosításakor annak érdekében, hogy a szülők körére vonatkozó rendelkezések egyértelműen meghatározottak legyenek. Ez az az alkotmányos definíció, amely már tartalmazza azt a mondatot is, hogy „az anya nő, az apa férfi". Ez a definíció az, amely jelenleg is hatályos és ennek megfelelően ezen értekezés alapjául is szolgál, pontosan így:

Alaptörvény L) cikk

„(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi."

Hazánk alaptörvényében a fenti fogalom meghatározásokhoz kapcsolódó két módosításon túl még több alkalommal történt változtatás. A negyedik módosítás során a következő XV.

[54] Magyar Közlöny 43. szám, 2011. április 25. p. 10656.
[55] Magyar Közlöny, 166. szám, 2011. december 31. p.41703.
[56] 43/2012. (XII. 20.) AB határozat

cikk (5) szakasz kiegészült a család szóval: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket" és ugyancsak ekkor került be a családi gazdaságokra vonatkozó passzus is: P) cikk (2) szakasz. A hetedik módosításkor újonnan került be a következő mondat: „A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével."

Magyarország Alaptörvényének családfogalmát még mindig gyakran félreértelmezik és emiatt többször támadások kereszttüzébe kerül, annak ellenére, hogy a definíció kiterjed számtalan családtípusra és formára, az egyszülős családoktól a mozaik családokig minden olyan családi kapcsolatot lefed, amelyben életkortól és nemtől függetlenül fennáll a szülő-gyermek viszony. A szülő-gyermek kapcsolat tág értelmezése mellett valóban egy szűkebb házasságdefiníció áll, ugyanakkor ez Európában korántsem egyedülálló, ráadásul az azonos neműek párkapcsolatát külön törvény szabályozza, a 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, amely hatályba lépése óta változatlan formában sok szempontból a házaspárokéhoz hasonló jogokat biztosít a bejegyezett élettársaknak.

A magyar Alaptörvényben meghatározott családfogalom összhangban áll, sőt tulajdonképpen megegyezik a szociológia tudományában leggyakrabban használt családfogalommal (lsd. korábban Andorka Rudolf: „a család olyan együtt élő kiscsoport, amelynek tagjait vagy házassági kapcsolat vagy leszármazás, azaz vérségi, kivételes esetben örökbefogadási kapcsolat köti össze"), ahogy a demográfiában, a statisztikában, a népszámlálások során használt családfogalommal is nagyrészt megegyezik: „A család a házastársi vagy élettársi, illetve vérségi kapcsolatban együtt élők legszűkebb körét jelenti, de része az örökbe fogadott vagy nevelt gyermek is. A család lehet párkapcsolaton alapuló, házaspáros típusú család (házastársi vagy élettársi kapcsolatban élők nőtlen, hajadon gyermekkel vagy gyermek nélkül), és egyszülős család (apa vagy anya hajadon, nőtlen gyermekkel), amely a szülők válása, szakítása, az egyik szülő különköltözése vagy halála, illetve párkapcsolaton kívüli születés következtében jöhet létre. A házaspáros típusú családot és az egyszülős családot szokás családmagnak vagy nukleáris családnak is nevezni. A házaspáros típusú családdal megegyező összetételű a mozaikcsalád is, tehát két, párkapcsolatban élő felnőtt és legalább egy gyermek alkotja."[57]

[57] Kapitány Balázs (szerk.) (2015): Demográfiai Fogalomtár. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest. p. 62

A különféle szakterületek meghatározásai mellett figyelembe kell venni a magyar közvélemény gondolkodását is a család meghatározása kapcsán. Több hazai kutatás is alátámasztja azt, hogy a magyarok többsége az Alaptörvényben meghatározott definícióval tud a leginkább azonosulni, a magyar emberek többsége a szülő-gyermek viszonyon és elsősorban a házasságon alapuló családot tekinti családnak. Ezt erősíti meg két 2021-ben készült kutatás is, egyrészt Husz és Herke 1000 fős reprezentatív felmérése[58], valamint a Századvég „A családok helyzete a magyar társadalomban" című nagymintás kutatása[59]. Mind a két felmérés azt az eredményt hozta, hogy minden olyan családi kapcsolat, amelyben van gyermek, azt a többség családnak tekinti függetlenül a szülők számától és párkapcsolati státuszától. A klasszikus családmodell vagy nukleáris család (házaspár gyermekkel) családként való definiálásának a támogatottsága a legmagasabb (93% és 96%), de az élettársi kapcsolatban, egyedülállóként, mozaikcsaládban, nagyszülőként vagy örökbefogadó szülőként való nevelés is a válaszadók legalább kétharmada szerint családnak tekinthető. A ún. „választott család" koncepcióval (például barátok, lakótársak együttélése, mint család) csak kevesen tudtak azonosulni (11- 32%). A gyermektelen, házasságon kívül élő párok esetében függetlenül attól, hogy különböző vagy azonos nemű párról van szó összességében kevesebben gondolták úgy, hogy egy családot alkotnak.

Magyarországon a család fogalma Alaptörvényi szinten pontosan meghatározott, hangsúlyosan jelenik meg a definícióban a szülő-gyermek viszony, ami a gyermekek védelmét középpontba helyező családtámogatási rendszer célzottságához nyújt megfelelő garanciákat. Az alaptörvényi családfogalom nagyrészt megegyezik a szociológiában, a statisztikában használt család fogalmakkal és a magyar emberek többségének egyetértést is bírja, emiatt legitimációs alapul szolgál Magyarország 2010 után megvalósuló családpolitikájához.

[58] Husz Ildikó (2023): Mi a család? Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont
[59] Gyorgyovich, Miklós – Pári, András 2023. A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban. In Család - Érték - Tér (pp. 13-35). Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

Családtámogatások meghatározása

Családtámogatások tudományos megközelítése

A családtámogatások tekintetében a tudományos világban többféle meghatározás is létezik, de egységes definícióról nem beszélhetünk, ráadásul a családtámogatások és a családpolitika, népesedéspolitika fogalmai gyakran keverednek egymással. Tekintettel arra, hogy értekezésem témája a családtámogatási rendszer, ezért a következőkben kísérletet teszek arra, hogy egy közelítő definícióját nyújtsam a családtámogatásoknak és elhatároljam azt a családpolitika és a népesedéspolitika általánosabb és tágabb értelmezésétől. A bemutatásra kerülő tudományos definíciók ehhez jó alapot nyújtanak, számos elemükben hasonlítanak is egymáshoz, ezért segítenek abban, hogy legalább a családtámogatások fogalmának körülhatárolása megvalósulhasson.

A családpolitikának több meghatározása található meg mind a nemzetközi, mint a hazai szakirodalomban, mint a családtámogatásoknak. Kamerman 1994-es definíciója szerint „a családpolitika azon jogi normák, fellépések és intézkedések összessége, amelyeket az állam a család megfelelő életkörülményeinek megteremtése érdekében aktivál: a család megalakulása, megfelelő működése és minden fontos társadalmi szerep betöltése érdekében.”[60]

McDonald termékenységet befolyásoló családpolitikai eszköztárról írt, amelynek három fő beavatkozási területe:

1. pénzügyi ösztönzők (minden szülőknek járó juttatás, kedvezmény, hitel, támogatás, ingyenes vagy kedvezményes szolgáltatás)

2. munka és család összehangolása (például szülési szabadság, munkaidő kedvezmények, gyermekgondozási intézmények, stb.),

3. széles körű társadalmi változás a gyermekekkel és a gyermekvállalással kapcsolatban (például munkahelyi kezdeményezések, gyermekbarát környezet, stb.).[61]

[60] Kamerman, S. B. (1994). Family policy: An emerging field. In S. S. Nagel (Ed.), Encyclopedia of Policy Studies (pp. 529-544). Marcel Dekker.
[61] McDonald, P. (2008). Very Low Fertility: Consequences, Causes and Policy Responses. The Japanese Journal of Population, 6(1), 19-23.

A nemzetközi szakirodalomban a leggyakrabban Gauthier meghatározására hivatkoznak, aki a családpolitikának egy szűkebb és egy tágabb definícióját is megfogalmazta.[62] A szűkebb definíció szerint a családpolitika a gyermeket nevelő szülőket célzó juttatásokat és szolgáltatásokat foglalja magában, így a közvetlen és közvetett pénzbeli és gyermekgondozási ellátásokat. A tágabb értelmezés ennél kiterjedtebb módon további négy nagy területen azonosítja a családpolitika beavatkozási pontjait:

1. Nem tradicionális juttatások (pl. foglalkoztatáspolitika vagy nyugdíjszabályok terén)

2. Családjog (pl. abortusz szabályozás)

3. Szolgáltatások (pl. oktatás, egészségügy)

4. Egyéb (pl. közösségi közlekedés)

2018-as definíciójában Gauthier már így határozza meg a családpolitikát: „a családokat célzó kormányzati programok, tervek és törvények széles skáláját fedi le, amelyek célja a családok támogatása, különös tekintettel a családon belüli gondoskodási feladatok ellátására” [63]

A magyarországi szociológusok közül korábban a legtöbben inkább a szűkebb definíciót alkalmazták, Andorka szerint például a családpolitika „a gyermekek és a gyermekes családok anyagi helyzetét befolyásolja, azt, hogy a jóléti rendszer keretében milyenfajta és mekkora támogatást kapnak”.[64] Gábos 2004-ben célcsoport szerinti megközelítést alkalmazva értelmezi a családpolitikát, amely megfogalmazása szerint „a gyermek jogán járó, a gyermek születéséhez, neveléséhez kötődő pénzbeli, természetbeni ellátások, szolgáltatások, jogi szabályozás”[65]. Ugyanitt rögzíti, hogy a családpolitika pénzügyi és természetbeni eszközei lényegében erőforrások átcsoportosítását jelentik a társadalom gyermektelen tagjaitól a gyermekesek felé, ami így nem veszi figyelembe azokat a családpolitikai eszközöket, amelyek nem átcsoportosítás által kerülnek a családokhoz, hanem például olyan erőforrások, amiket náluk hagy az állam (lsd. személyi jövedelemadó-mentességek).

Lakner az előzőekben említettekkel szemben már sokkal átfogóbb meghatározást ad, amikor a családpolitikát olyan - a családot a társadalom, a nemzeti közösség alapértékének tekintő

[62] Gauthier, Anne H.: Public policies affecting fertility and families in Europe: A survey of the 15 member states. European Observatory on Family Matters, Low Fertility, families and Public Policies, 2000. Sevilla. 1–2. o. és 17. o.
[63] Gauthier, A. H., & Koops, J. C. (2018). Family trajectories and wealth. In E. Kals & J. Maes (Eds.), Justice and Conflicts (pp. 219-236). Springer.
[64] Andorka R. (2006). Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó.354.
[65] Gábos A. (2004). A családpolitikai transzferek termékenységi hatásai. (Doktori értekezés). Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem.4., 16.

- közösségi (állami) politikaként definiálja, amely intézmények, szolgáltatások és intézkedések rendszerén keresztül

- elősegíti a családok belső stabilitását, szociális biztonságát,
- védi függetlenségét, autonómiáját,
- növeli társadalmi megbecsülését,
- ösztönzi a gyermekvállalást,
- erősíti a kapcsolatot a munka világával.[66]

Ugyanezen tanulmányában kijeti, hogy a családpolitika csak akkor lehet eredményes, ha *stabil, komplex, célzott és rugalmas*. Ahogy fogalmaz a kritériumok kapcsán: a stabilitás kiszámítható, tartós támogatási és kedvezményrendszert jelent; a komplexitás alatt a családok életének különböző szakaszaiban, szükségletekhez igazodó elemek egymást kiegészítve alkotnak védelmi hálót; a célzottság a különböző élethelyzetekre célzott támogatásokat jelent; a rugalmasság pedig abban rejlik, hogy választani lehet az egyes támogatási konstrukciók igénybevétele között.

Farkas Péter családpolitikai témájú értekezésében ugyancsak a családpolitika átfogó jellegére utal, amikor azt írja, hogy „célszerű, hogy a társadalompolitika váljon családpolitikai szemléletűvé, olyan összefüggő rendszerré, amely védi és szolgálja a társadalom alapegységét."[67]

A népesedéspolitika kapcsán megállapítható, hogy a legtöbb szerző[68] annak egyik eszközeként tekint a családpolitikára, amelynek lehet kedvező hatása a népességre, de a családpolitika és annak eszközei alapvetően a családban élők életminőségének javítását szolgálják. A családpolitikához kapcsolódó definíciókat áttekintve megállapítható, hogy azok mindegyikében valamilyen módon megjelenik a gyermekvállaláshoz kötődően a népesedési szempont és a családtámogatások köre is. A legtöbb definícióból arra lehet következtetni, hogy a családpolitika tágabban, míg a családtámogatások szűkebben érvényesülő fogalmak. Kristó a családtámogatások körét az alábbiak szerint definiálja: „a családtámogatás azokat az állam részéről a gyermekes családoknak juttatott közvetlen pénzbeli ellátásokat jelenti, amelyekre a várandósságtól a gyermek nagykorúvá válásáig a

[66] Lakner Zoltán: A családpolitika rendszere, Esély 2006/3 p 101
[67] Farkas Péter (2023) Létezik-e önálló családpolitika?, Kapocs 11. évf. 2.szám
[68] Ruzsicska Yvette: A népesedéspolitika eszközei és hatásuk a gyermekvállalásra. Jogelméleti Szemle, 2011/4.
Vukovich Gabriella: A családpolitika előtt álló kihívásokról. Előadás. In: Kovács Marcell–Sebők Csilla: „Családpolitika a kutatások tükrében" – műhely-konferencia. Statisztikai Szemle, 2010/9.

szülők jogosultságot szerezhetnek, és amelyeknek célja, hogy az állam a gyermekes családok többletterhein enyhítsen."[69] Részben osztva Kristó Katalin definícióját a családtámogatásokról, az általa meghatározottakhoz képest a költségvetési törvények családpolitikai célú kiadásainak felsorolásához igazodvaok tágabban értelmezem a családtámogatások körét:

- a szülők és kiskorú gyermekeik támogatásán túl ide sorolom a családalapítás előtt álló fiatalok és a gyermeknevelésben részt vevő idősebb korosztályok ehhez kapcsolódó támogatásait is,
- a közvetlen pénzbeli támogatásokon túl, amelyekre alanyi jogon vagy biztosítási jogviszonyhoz kötötten jogosultak a szülők, ide sorolom az adókedvezmények és adómentességek rendszerét is, valamint a családokat célzó speciális pénzügyi konstrukciókat (hitelek, kölcsönök, támogatások),
- családtámogatásnak tekintem a családtagok (elsősorban a gyermekek) életminőségét javító valamennyi intézkedést, intézményt és szolgáltatást, amely valamilyen módon összefüggésbe hozható a családban betöltött szerepekkel,
- összességében a családtámogatások körébe sorolok minden olyan pénzben kifejezhető közvetlen vagy közvetett támogatást, kedvezményt, juttatást, ellátást és szolgáltatást, amely a családban élőket a családban betöltött jogállásuk alapján megilletik a hatályos jogszabályok alapján.

Családtámogatások köre a nemzetközi adatbázisokban

Ahogy a fentiekben láttuk Magyarországon sem egységes annak a megítélése, hogy mi mindent sorolunk a családtámogatások körébe és ha a nemzetközi adatbázisokat vizsgáljuk, akkor még sokszínűbbé válik a kép, hiszen a családtámogatásokat lehet kifejezetten tágan és szűken is értelmezni. Emellett és emiatt is nehézséget jelent az összehasonlíthatóság, miközben a nemzetközi adatbázisok lényege éppen abban állna, hogy lehetőséget nyújtsanak az összevetésre. Ezeket a nagy adathalmazokat tehát úgy alakították ki, hogy adjanak valamiféle összehasonlítási alapot az országok között, mivel azonban a különböző országokban alkalmazott családtámogatási eszközök és módszerek jelentősen eltérnek egymástól és gyakran egy-egy intézkedés nem is értelmezhető önmagában, csak a többi családtámogatási elemmel összhangban, ezért az összevetés számos nehézségbe ütközik. Az

[69] Kristó, K. (2022). A családtámogatások negyed százada. Gondolat Kiadó. 24. o

összehasonlíthatósági problémák elkerülése érdekében ezért az adatbázisok működtetői inkább beszűkítették azoknak a családtámogatásoknak a körét, amelyekkel dolgoznak, minimalizálva ezzel a tulajdonképpeni összehasonlíthatatlanságból eredő anomáliákat.

Ha megvizsgáljuk a különböző országok családtámogatásai rendszereit, akkor azt találjuk, hogy csak nagyon kevés olyan van közöttük, amelyek egy az egyben vagy legalább nagyrészben megfeleltethetők egymásnak. Igen szűk a köre azoknak a családpolitikai eszközöknek, amelyek a világ országaiban hasonló vagy közel hasonló módon elérhetőek az ott élő családok számára. Az egyes országok családpolitikai eszközei és módszerei nagyon eltérők és sok tekintetben különbözhetnek egymástól, ezért jelentős részük ezen korlátozottság miatt nem is jelenik meg a nemzetközi adatbázisokban. Ez különösen igaz a magyar családtámogatási rendszerre, amely több olyan elemet, intézkedést is tartalmaz, ami másutt egyáltalán létezik, ezért besorolhatatlan.

Nemzetközi szinten két nagy adatbázist érdemes megvizsgálni, az OECD Családi adatbázisát (OECD Family database) és az európai uniós tagállamokra vonatkozó Európai Szociális Védelmi Statisztikai Rendszert (ESSPROS), ami az egyes családtámogatásokra fordított közkiadásokat gyűjti és elemzi.

OECD módszertan

Az OECD rendszerében az úgynevezett Családi adatbázis (Family database) alatt találhatóak meg a családtámogatási kiadások és ezek módszertani részletezése is.[70] A családtámogatási ellátásokra fordított közkiadások a kizárólag családoknak és gyermekeknek nyújtott pénzügyi támogatásokat foglalják magukban. Az egyéb szociálpolitikai területeken, például az egészségügy és a lakhatás területén nyilvántartott kiadások szintén segíthetik a családokat, de nem kizárólagosan, ezért itt nem szerepelnek. Általánosságban a családokra fordított közkiadások az OECD adatbázisában három kategóriába sorolhatók:[71]

1. Gyermekekkel kapcsolatos készpénztranszferek a gyermekes családoknak, ide tartoznak:
    - a gyermeknevelési támogatások (gyakran gyermeknevelési támogatás, családi pótlék, vagy más hasonló formák, amelyek néha jövedelem függők,

[70] https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-family-database.html#123456 (letöltés ideje: 2025. 03.15.)
[71] https://www.oecd.org/els/soc/pf1_1_public_spending_on_family_benefits.pdf (letöltés ideje: 2025. 03.15.)

és amelyek kifizetési szintje egyes országokban a gyermekek életkorától vagy számától függ)[72]

- a szülési, apa-, illetve szülői szabadság idejére nyújtott családtámogatások[73]
- tartósan beteg gyermekek otthongondozási díja
- a tartásdíj megelőlegezése
- egyes országokban az egyszülős családok jövedelemtámogatása

2. A gyermekes családok számára nyújtott szolgáltatásokra fordított közkiadások, ide tartoznak:
    - a gyermekgondozási és kora gyermekkori nevelési intézmények közvetlen finanszírozása vagy támogatása
    - a gyermekgondozás állami támogatása a szülőknek nyújtott célzott kifizetések révén
    - a fiatalok támogatására és bentlakásos intézményekre fordított közkiadások
    - a családi szolgáltatásokra fordított közkiadások (beleértve a központokban működő intézményeket és a rászoruló családok számára elérhető otthoni segítségnyújtási szolgáltatásokat)
3. Az adórendszeren keresztül nyújtott pénzügyi támogatás a családok számára. Ide tartoznak:
    - az adómentességek (pl. a gyermektámogatásokból származó jövedelem, amely nem számít bele az adóalapba)
    - a gyermekek után járó adókedvezmények (a gyermekek után járó összegek, amelyeket a bruttó jövedelemből vonnak le, és nem számítanak bele az adóköteles jövedelembe)
    - a gyermekek után járó adójóváírások (az adókötelezettségből levonható összegek).[74]

Számos OECD-országban, köztük Belgiumban, Magyarországon, Németországban, Franciaországban, Írországban, Portugáliában és Svájcban a gyermekes családok támogatása az adóalapba van beágyazva, így egy adott jövedelemszint esetén minél nagyobb a család,

[72] https://www.oecd.org/els/soc/PF1_3_Family_Cash_Benefits.pdf (letöltés ideje: 2025. 03.15.)
[73] https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf (letöltés ideje: 2025. 03.15.)
[74] Ha a gyermekek után járó adójóváírásnak a kötelezettséget meghaladó részét készpénzben kapja vissza az adófizető, akkor az így kapott készpénzfizetést az 1. pontban szereplő készpénztranszferek között kell elszámolni (ugyanez vonatkozik a kedvezményezetteknek készpénzben kifizetett gyermekek után járó adójóváírásokra is, mint általános szabály).

annál alacsonyabb az adóköteles jövedelem. Ezek az intézkedések nem feltétlenül adókiadások (nem állapítanak meg eltérést a nemzeti egységes adórendszertől), de egyértelműen pénzügyi támogatást nyújtanak a gyermekes családoknak, és ez a támogatás szerepel az adatokban.[75]

A házaspárok támogatása azonban nem minden OECD-országban minősül „szociális" támogatásnak, és az ezzel kapcsolatos adóügyi intézkedések nem minősülnek szociális célú adókedvezménynek. A megfelelő analógia az, hogy az eltartott gyermekek jelenléte a szociális védelmi rendszerekben pénzbeli ellátásokra való jogosultsághoz vezet, míg a házassági szerződés nem. Ezért a házasok számára nyújtott adókedvezmények, mint például Belgiumban, Franciaországban, Németországban és Japánban, nem tekinthetők „szociális célt szolgálónak", és nem tartoznak ide (függetlenül attól, hogy az ilyen intézkedések az alapvető adóstruktúra részét képezik-e vagy sem). Csak a gyermekek ilyen intézkedéseken keresztül történő támogatásának értéke szerepel.

Eurostat módszertan

Más módszertant használ az Eurostat, amely a családtámogatásokra fordított közkiadásokat az Európai Szociális Védelmi Statisztikai Rendszer (ESSPROS) keretében gyűjti és elemzi. Az ESSPROS egy integrált statisztikai rendszer, amely az EU tagállamaiban a szociális védelemre fordított kiadásokat követi nyomon. A családtámogatásokra fordított összegek a "Család/gyermek" kategóriába tartoznak az ESSPROS osztályozásában[76].

Az Eurostatnál megjelenő nyers adatokat az egyes országok nemzeti statisztikai hivatalai és/vagy szociális ügyekért felelős minisztériumai gyűjtik, és általában adminisztratív forrásokból származnak.

---

[75] http://www.oecd.org/els/soc/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.xlsx (letöltés ideje: 2025. 03.15.)

[76] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits (letöltés ideje: 2025. 03.15.)

https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/spr_esms.htm (letöltés ideje: 2025. 03.15.)

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/15307586/KS-GQ-22-013-EN-N.pdf/07e13d6f-a1f0-bc62-9f07-2f538ab48265?t=1668433799485 (letöltés ideje: 2025. 03.15.)

Az Eurostat a *Családtámogatási közkiadások* számítása során az alábbiakat veszi figyelembe:

Pénzbeli juttatások

- Jövedelempótló támogatás gyermekszüléshez kapcsolódóan: Átalány alapú vagy jövedelemhez kötött kifizetés, amely a biztosított személy keresetkiesését pótolja a munkából való távollét ideje alatt, a szülést megelőző és/vagy utáni időszakban, vagy örökbefogadás esetén. A juttatás az apa számára is kifizethető. Ezek a juttatások a szociális rendszerek által is kifizethetők, vagy a munkáltatók is biztosíthatják. Ha nincsenek adminisztratív adatok ezen kifizetések értékéről, akkor más források, például a munkaerő-költség felmérések alapján kell becsülni.
- Szülési támogatás: A szülés vagy örökbefogadás esetén egyszeri kifizetésként vagy részletekben fizetett juttatás.
- Szülői szabadság idejére biztosított juttatás: Bármely szülő kaphatja, ha a gyermekgondozás érdekében megszakítja a munkavállalást vagy csökkenti a munkaidőt, jellemzően kisgyermekek esetében.
- Családi vagy gyermeknevelési támogatás: Időszakos kifizetés az eltartott gyermekekkel rendelkező személy számára, amely segít fedezni a gyermeknevelés költségeit.
- Egyéb pénzbeli juttatások: A családi támogatástól független kifizetések, amelyek specifikus élethelyzetekben vagy specifikus költségek fedezésében segítik a családokat, például egyedülálló szülők vagy fogyatékos gyermek gondozása esetén. Ezek a juttatások időszakosan vagy egyszeri kifizetés formájában adhatók.

Természetbeni juttatások

- Gyermekek napközbeni ellátása: Olyan gyermekellátás, amely a kisgyermekek számára biztosít gondozást és étkezést a nap folyamán, vagy annak egy részében. Az óvodás korhatárt a nemzeti jogszabályok határozzák meg. Azok a pénzügyi támogatások, amelyek a gyermekek napközbeni felügyeletét ellátó dajka kifizetésére irányulnak, szintén ide tartoznak. A munkáltató által biztosított napközbeni ellátást viszont nem veszik figyelembe.
- Intézeti ellátás: Tartós gondozás és étkezés biztosítása gyermekek és családok számára (például anya- vagy gyermekotthonokban, illetve nevelőszülőknél).

- Otthoni segítségnyújtás: Termékek és szolgáltatások biztosítása a lakóhelyükön a gyermekek vagy gondozóik számára. A család/gyermek kategóriában jelentett otthoni segítségnyújtás a gyermekek támogatására korlátozódik. Az időseket és a fogyatékkal élőket (beleértve a gyermekeket is) célzó otthoni ápolás az Idősek és fogyatékkal élők kategóriában jelenik meg.
- Egyéb természetbeni juttatások: termékek és szolgáltatások biztosítása családoknak, fiataloknak vagy gyermekeknek, például a gyermekek vagy nagycsaládosok számára biztosított árengedmények, tarifacsökkentések, kedvezményes jegyárak, ha ezeket kifejezetten szociális védelmi céllal adják. Ebbe a kategóriába tartoznak a családtervezési szolgáltatások is.

A szociális védelem részének számító közkiadásokat nem egyszerű kiszámítani minden országban. Amennyiben a költségeket nem közvetlenül a finanszírozási források (központi és/vagy helyi kormányzati számvitel) alapján határozzák meg, akkor általában becslést készítenek.

Az Eurostat a Családtámogatási közkiadások számítása során NEM veszi figyelembe a családok támogatására irányuló intézkedések közül azokat, amelyek túlmutatnak a családok/gyermekek számára biztosított közvetlen pénzbeli juttatásokon és alapvetően nem rászorultsági alapon biztosítottak a gyermekek és a családok számára, hanem kizárólag a családi jogállásuk miatt. Ennek megfelelően az Eurostat Családtámogatási közkiadások adatbázisában NEM szerepelnek az alábbiak:

- A családokat érintő adókedvezmények és adómentességek, amit az állam biztosít a gyermekek után a bruttó jövedelemből.
- Családok életét segítő különféle pénzügyi konstrukciók (hitelek, kölcsönök, célzott támogatások)
- Iskolások ingyenes vagy támogatott étkeztetése, tankönyve vagy támogatott üdültetése (ha azonban ezek a juttatások kizárólag rászoruló családok számára biztosítottak, akkor a család/gyermekek kategóriában már nyilvántartják)
- Otthonteremtési támogatások (miközben például a nagycsaládosoknak vagy egyedülálló szülőknek biztosított lakhatási kedvezmények megjelennek a Lakhatás kategóriában)

- A munkaerőpiacon vagy a nyugdíjrendszerben elérhető kedvezmények és előnyök a gyermekneveléshez kapcsolódóan.

Összességében megállapítható, hogy míg az OECD tágabban értelmezi a családokat támogató lehetőségek körét és a pénzbeli transzfereken túl a családok számára nyújtott szolgáltatásokra fordított közkiadásokat és az adórendszeren keresztül nyújtott pénzügyi támogatásokat is a családtámogatások közé sorolja, addig az Eurostat adatbázisainak összeállításkor sokkal inkább a szociálpolitikai szempont érvényesült, amelyben a családi élet, a gyermekvállalás és a gyermeknevelés hátrányos hatásainak rászorultsági elvű kompenzálása a családtámogatások kizárólagos feladata. Emiatt az Eurostat családtámogatásokra vonatkozó adatbázisa igen leszűkített, bár hozzá kell tenni, hogy az OECD Családi adatbázisa sem fedi le teljes mértékben azokat a családtámogatási elemeket, amelyek Magyarországon érvényesülnek.

Családtámogatások a magyar költségvetésben

Hazánkban a családtámogatások körét a mindenkori költségvetési törvény benyújtásakor a törvényjavaslat mellékleteként megjelenő „Családpolitikai célú kiadások, kedvezmények a … évi központi költségvetésben” című melléklet tartalmazza.[77] A melléklet minden évben megjelenik a költségvetési törvényjavaslatban, 2025-ben a T/9894. számú törvényjavaslat Magyarország 2025. évi központi költségvetéséről melléklete alapján összesítve családpolitikai célokra 3 754 milliárd forint allokálása történt (lsd. 1. számú melléklet). Ez az összeg négyszer több, mint amit 2010-ben erre a célra fordított a kormány és 13,5 százalékkal magasabb, mint a 2024-es érték.[78]

Ha közelebbről megvizsgáljuk a családpolitikai célú tételeket, akkor látható, hogy a „kiadások” jelentik a teljes összeg négyötödét (2 984 mrd Ft), ami a családoknak járó pénzbeli transzfereket, juttatásokat, valamint a gyermekjóléti szolgáltatások és intézmények finanszírozását fedi le. Ezek között a legnagyobb tételek az alábbi területeken jelennek meg a 2025-ös költségvetésben:

Gyermekjólét (óvoda, bölcsőde, tankönyv, gyermekétkeztetés, stb):	776 mrd Ft
Családi pótlék:	305 mrd Ft

[77] https://www.parlament.hu/irom42/04181/adatok/2024kv_altindmell.pdf (letöltés ideje: 2025. 08.10.)
[78] https://www.parlament.hu/irom42/09894/09894KIEGSZ001.pdf (letöltés ideje: 2025.08.10.)

Gyermekgondozási ellátások (CSED, GYED, GYES, GYET, GYOD):	778 mrd Ft
Nők korhatás előtti nyugellátása, Nők40:	490 mrd Ft
Babaváró támogatás:	251 mrd Ft
Otthonteremtés:	257 mrd Ft

A „kedvezmények" köre az összes olyan adókedvezményt és adómentességet tartalmazza, amely a családalapítás és a gyermekek felnevelése szempontjából meghatározó (összesen 753 mrd Ft 2025-ben), az alábbiak szerint:

Családi adóalap-kedvezmény:	385 mrd Ft
Első házasok kedvezménye:	3,5 mrd Ft
25 év alattiak személyi jövedelemadó-mentessége:	215 mrd Ft
Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége:	52 mrd Ft
30 év alatti anyák kedvezménye:	19,5 mrd Ft
CSOK-os lakások illetékmentessége	25 mrd Ft
Családi járulékkedvezmény	52,5 mrd Ft
Nagycsaládos anyák szochó kedvezménye:	0,7 mrd Ft

2010-hez képest jelentősen nőtt a családtámogatásokra fordított összeg a központi költségvetésekben (lsd. 2. számú mellékletek), amiben nagy szerepe volt annak, hogy számtalan új, a korábbi években nem létező program került be ebbe a körbe: családi típusú adózás, Nők40, otthonteremtési támogatások, babaváró vagy 2022-ben az egyszeri szja-visszatérítés a gyermeket nevelő munkavállalóknak.

1. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások 2010-2025 (mrd Ft)

Forrás: Magyarország központi költségvetései

2010-hez képest a családpolitikai költségvetési célú kiadások és kedvezmények összege négyszeresére emelkedett, megközelítve a 4000 milliárd forintot. A költségvetési kiadások folyamatos, évente változó mértékben, 3 és 17 százalék közötti növekedése látszólag a 2022 és a 2024-es évben tört meg. Ennek oka, hogy 2022 februárjában minden családi pótlékra jogosult kiskorú gyermeket nevelő szülő egyszeri adóvisszatérítésként megkapta az előző évben befizetett személyi jövedelemadóját, ami egy egyszeri 676 milliárd forintos tételt jelentett a költségvetésben. A 2024-es kismértékű visszaesés oka, pedig a lakástámogatási kiadások lefeleződésében keresendő, hiszen 2023 végével kifutott és megszűnt a CSOK és helyére a CSOK Plusz lépett, ami a megmaradó falusi CSOK-kal együtt már kisebb költségvetési kiadást jelentett.

A családpolitikai célú költségvetési kiadások és kedvezmények részletes bemutatása a mindenkori magyar költségvetési törvények alapján összeállított 2. számú mellékletben található meg. Látható, hogy a magyar költségvetési megközelítés sokkal szélesebben értelmezi a családtámogatási kiadások körét, mint ahogy azt az OECD vagy az Eurostat teszi. Ebből adódik, hogy például a családtámogatások GDP-hez viszonyított arányára vonatkozó számítások eltérő képet mutatnak a hazai és a nemzetközi megközelítések szerint.

Családtámogatási rendszerek jellemzői

A családtámogatási rendszerek a világ különféle államaiban – amennyiben egyáltalán van ilyen egy adott országban – nagyon különbözőek, aminek társadalmi, gazdasági, kulturális, történelmi és geopolitikai okai is lehetnek. Nincs két olyan ország, amelyeknek a családok támogatása érdekében végzett módszereit egy az egyben meg lehetne feleltetni egymásnak. Ennek ellenére történtek kísérletek arra, hogy a jóléti és a családpolitikai rendszereket kategorizálják illetve tipizálják, amelyek többsége alapvetően a fejlett országokra, azon belül is az európai rendszerekre fókuszált, tekintettel arra, hogy leginkább az OECD országok és az Európai Unió tagállamai körében léteznek önmagukban értelmezhető családtámogatási rendszerek vagy legalábbis olyan családtámogatási formák, amelyek egy adott társadalompolitika részeinek tekinthetők.

A kategorizálási kísérletek közül mindenképpen meg kell említeni Esping-Andersent, aki a jóléti államok három modelljét azonosította be 1990-ben.[79] Teóriája alapján az európai jóléti modelleket a klasszikus ideológiák mentén szétváló jellegzetességeik alapján rendezte ideáltipikus modellekbe, ennek megfelelően megkülönbözteti a leginkább a kontinentális nyugat-európai államokra jellemző, a társadalombiztosítás alapelvein érvényesülő konzervatív modellt; az angolszász országokra jellemző, alacsony és főleg csak rászorultsági elven elérhető újraelosztással rendelkező liberális modellt; valamint az észak-európai államokban tipikus, jelentős redisztribúcióval és kiterjedt jóléti szolgáltatásokkal rendelekező szociáldemokrata modellt. Tipológiájának hiányossága, hogy sem a dél-európai, sem a kelet-közép-európai államok nem jelennek meg benne, ami összefügg a 80-90-es évek ezen országokra jellemző átalakulási folyamataival.

Thevenor 2011-ben készítette el az OECD országokban megvalósuló családpolitikák összehasonlító elemzését.[80] Tipizálásának alapjául az általa megfogalmazott családpolitikai célkitűzések szolgáltak, miszerint a családtámogatások legfontosabb feladatai: az alacsony jövedelmű gyermekes családok támogatása, és ezáltal a szegénység és a társadalmi kirekesztés csökkentése; a gyermeknevelés költségeinek részleges átvállalása, így

[79] Esping-Andersen (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism, International Journal of Sociology. 20 (3). M.E. Sharpe, Inc.: 92–123. doi:10.1080/15579336.1990.11770001. hdl:1814/22934. JSTOR 20630041.
[80] Olivier Thevenor: Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis, Population and Development Review · March 2011

csökkentve az életszínvonalbeli különbségeket a gyermekes és a gyermektelen családok között; a magas színvonalú gyermekgondozási és nevelési-oktatási lehetőségek biztosítása; a munka és a család összeegyeztetésének támogatása, aminek része a nők foglalkoztatási helyzetének a javítása; a nemek közötti esélyegyenlőség biztosítása; valamint a demográfiai problémák kezelése. Ezen célok mentén vizsgálta az eredményességét az OECD országoknak, ami alapján a következő kategóriákat azonosította be:

- Észak-Európai országok, ahol kiterjed a munka és család egyensúlyának támogatása
- Angolszász országok, ahol rászorultsági elvű és rövid ideig biztosítottak a családtámogatások
- Kelet-közép-Európai országok, ahol viszonylag hosszú a gyermekgondozási időszak, de alacsonyabbak a támogatási összegek
- Dél-Európai és távol-keleti országok, ahol korlátozott mértékű a családok támogatása
- Nyugat-Európai országok, ahol viszonylag magas összegűek a támogatások a családok anyagi hátrányainak kompenzálása érdekében

Thevenor 2011-es kategorizálása ma már sok szempontból átgondolandó, hiszen az azóta eltelt közel másfél évtized alatt változtak az OECD államok családpolitikai lehetőségei és eszközei, vannak tagállamok, ahol szűkült az egyes családtámogatási intézkedések köre, míg másutt, például a kelet-közép-európai, visegrádi országok tekintetében bővülés következett be – ahogy ezt több tanulmány is alátámasztja[81] -, csakúgy, mint például Dél-Koreában, ahol a demográfiai katasztrófa visszafordítása érdekében sokat fejlesztettek a családtámogatási rendszerükön.[82]

[81] Pátkainé Bende Anna (2022): A visegrádi országok válasza a demográfiai kihívásokra – fókuszban a családpolitika, Polgári Szemle, 18. évf. 1–3. szám, 2022, 235–249.
Temesváry Zsolt (2016): A visegrádi országok családpolitikája. Kapocs, 16. évf., 74. sz., 3-13.
[82] OECD (2019), Rejuvenating Korea: Policies for a Changing Society, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/c5eed747-en.

Családtámogatási rendszerek összehasonlítása az Európai Unió országaiban

Az Európai Unió tagállamaiban ugyan nincs két egyforma családtámogatási rendszer és sokat is változtak az országok intézkedései az elmúlt három évtizedben, gyakran az éppen hatalmon lévő kormányok ideológiai megközelítéseihez igazodva, ugyanakkor a fent ismertetett, Esping-Andersen és Thevenor által tipizált országcsoportok szerinti azonosságok még mindig sok szempontból fellelhetők. Az észak-európai és a nyugat-európai országok családokat támogató jóléti rendszerei még manapság is bőkezűnek tekinthetők, bár ma már sokkal erőteljesebben érvényesül a nagyarányú redisztribúció egyenlőtlenséget csökkentő és integrációt segítő célja, mintsem az életszínvonalat növelő hatása. Mindeközben a kelet-közép-európai államok családtámogatási rendszerei nagymértékben bővültek, ahogy a dél-európai országok többségében is megindult a családok korábbiakhoz képest fókuszáltabb támogatása.

Az mindenesetre biztos, hogy az európai emberek többsége igényli azt, hogy az állam támogassa a családokat. A Századvég 2016 óta az európai államokban folytatott Project28 nevű, majd később Európa Projektnek elkeresztelt nemzetközi kutatása több éven át kérdezte meg az európai embereket arról, hogy mit gondolnak a családok támogatásáról.[83] Az eredmények egyértelműen rávilágítanak arra, hogy az európaiak számára fontos a család és szükségesnek tartják az állam általi támogatását. 2020-ban, a pandémia évében az európaiak 91 százaléka nyilatkozott úgy, hogy fontos számára a család, 2022-ben kissé kevesebben (88%) mondták ugyanezt, de összességében tízből kilenc európai számára a család fontos tényező az életben. Ehhez igazodnak az állami családtámogatások szükségességére vonatkozó válaszok is, hiszen 2020 óta minden évben pontosan 81 százalék nyilatkozott úgy, hogy „fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást". A kérdés tekintetében megfigyelhetők regionális különbségek, a kelet-közép-európai országokban magasabb a pozitív választ adók aránya, míg Nyugat-Európában alacsonyabb, ami sok tényezővel magyarázható (kulturális és gazdasági okok, családpolitikával kapcsolatos tájékozottság, stb.). Megemlítendő, hogy a magyarok között voltak a legtöbben (97%), akik szerint fontos a családok támogatása, azon belül is 'nagyon fontos' választ adók aránya (75%). Azzal az

[83] Gyorgyovich Miklós – Regős Gábor: A családpolitikák társadalmi megítélése, Századvég Riport, 2021 p 285
Kolozsvári Krisztina, Gere Dömötör, Pillók Péter (2024): Demográfiai tél Európában Családalapítással összefüggő tényezők Európában és Magyarországon in: Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő, KINCS, 2024 p 28

állítással, hogy az ön országa inkább a helyi családokat támogassa a bevándorlók helyett az európaiak 68-69 százaléka értett egyet, a területi különbségek azonban itt is felfedezhetők, a volt szocialista országokban 80 százalék körüli a támogatottság, míg az alapító államokban kevesebb, mint kétharmados.

Az Európai Unióban a családok támogatásának relevanciája megkérdőjelezhetetlen és tetten érhető társadalmi igény, módja, eszközei és kiterjedtsége tekintetében azonban már számtalan különbség tapasztalható. A magyar családtámogatási rendszerhez képest csak néhány családtámogatási területet lehet beazonosítani, ahol egyáltalán van értelme az uniós szintű összehasonlításnak annak okán, hogy az EU tagállamok közül több olyan van, ahol fellelhető az adott támogatási elem, mint ahol nem. Az Európai Unióban a családpolitika nemzeti hatáskörbe tartozik, annak kialakítása a tagállamok joga és felelőssége, emiatt sok a különbség, de az látható, hogy a gyermekgondozás és nevelés támogatása érdekében minden állam biztosít támogatásokat, bár ezek formája nagyon eltérő. Az európai gyakorlatban minden országban létezik szülési szabadság és ehhez kapcsolódóan valamiféle anyagi kompenzáció, ami például az Egyesült Államokról nem mondható el. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az európai családtámogatási gyakorlatokat csak a szűken értelmezett családpolitikai megközelítés alapján lehet összehasonlítani, amely kizárólag a nukleáris család gyermekvállaláshoz, gondozáshoz és neveléshez kapcsolódó feladatait veszi figyelembe, miközben olyan meghatározó és családpolitikai szempontból közel sem elhanyagolható területekre egyáltalán nem terjed ki, mint a családok lakhatási körülményeinek javítása vagy a generációk együttműködése.

A következőkben egy 2019-es európai családpolitikai rangsor[84] módszertanához, az abban megjelölt családtámogatási területekhez részben illeszkedően az aktuális információk alapján[85] mutatom be az EU tagállamok egyes családtámogatási gyakorlatainak összehasonlítását. Kevés olyan terület illetve családtámogatási eszköz van, ami egymásnak megfeleltethető módon érhető el a különböző tagállamokban. Hét ilyen területet azonosítok be az alábbiak szerint, amelyeket megvizsgálva bemutatom, hogy milyen hasonlóságok és különbségek tapasztalhatók ezeknek a gyakorlati alkalmazása során az EU tagállamaiban[86]:

[84] Agócs Gergely – Szomszéd Orsolya – Fűrész Tünde: Európai családpolitikák – a KINCS Európai Családpolitikai Rangsora, 2019

[85] Agócs Gergely, Eplényi Kata, Joó Kinga, Kállay-Kisbán Kriszta, Szász Réka: Az Európai Unió tagállamai családpolitikai rendszereinek összehasonlítása in: Európai Uniós családpolitikai Kitekintő 2024, KINCS, 2024

[86] Összehasonlításomban mellőzöm a lakhatást segítő támogatások és a generációs szakpolitikák összevetését, mivel a tagállamokra jellemző sajátosságok ezt nem teszik lehetővé (például nagyok az eltérések abban, hogy

1. Családi típusú adózás
2. Családi pótlék szerű ellátások
3. Anyasági támogatás jellegű ellátások
4. Szülési szabadság és csecsemőgondozás
5. Szülői szabadság és gyermekgondozás
6. Apaszabadság
7. 6 év alatti kisgyermekek napközbeni ellátása

1. Az EU tagállamainak túlnyomó többsége (23 tagállam) nyújt valamilyen jellegű *családi adókedvezményt* a gyermekes családok számára, amelyek csökkentik a fizetendő jövedelemadót, ennek módja azonban eltérő: van, ahol az adóalap csökkenthető, van, ahol célzott adókedvezmény jár, illetve van, ahol utólagos adójóváírás érvényesíthető (havonta, negyedévente vagy évente). Egyes tagállamokban, így Franciaországban és Belgiumban közös házastársi adózás van, az adóbevallás közös adószám alapján történik és a szülők megosztva érvényesítik az adókedvezményeket. A kedvezmények mértéke uniós szinten jelentősen eltér, a legtöbb esetben csak egy bizonyos éves jövedelmi küszöbig érvényesíthetők az adókedvezmények. A kedvezmények összeg tagállamonként változik, gyermekenként 20 EUR-tól 2400 EUR-ig terjed a gyermekek után járó éves szintű adóalapcsökkentés. Több országban a fogyatékkal élő gyermekek után magasabb adóalapcsökkentés érvényesíthető, illetve a nagycsaládosok túlnyomó többségben nagyobb, vagy kiugróan magasabb kedvezményt érvényesíthetnek, ami gyakran azt eredményezi, hogy a nagycsaládosok teljes mértékben adómentes jövedelemre tehetnek szert. Eltérés van a tagállami gyakorlatok között abban is, hogy a gyermeket hány éves koráig veszik számításba: ebben a tekintetben 12 éves korhatár a legalacsonyabb előforduló gyakorlat (pl. Hollandia), ugyanakkor a felsőoktatásban részt vevő fiatalok figyelembevételére is van példa (pl. Franciaország). Hazánkhoz hasonlóan Németországban is az adókedvezményt a családi pótlékra való jogosultsággal összefüggésben állapítják meg (Németország egyedülálló abból a szempontból, hogy a családok választhatnak, melyik családtámogatás igénybevételével járnak jobban: a családi pótlékkal vagy az adókedvezmény érvényesítésével.)

2. A *családi pótlék* azon családpolitikai intézkedések közé tartozik, amely az Európai Unió összes tagállamában elérhető. Van olyan tagállam, ahol sok évtizedes, akár évszázados múltra tekint vissza e támogatási forma elődje, és van olyan is, ahol pár évvel ezelőtt vezették

---

többnyire saját tulajdonú vagy bérlet otthonokban élnek-e a családok vagy az időseket, fiatalokat célzó intézkedések kapcsolódnak-e a családok helyzetének javításához)

csak be. A gyermekek után járó juttatás célja, hogy hozzájáruljon az egyes háztartásokban élő gyermek(ek) neveléssel kapcsolatosan felmerülő költségeihez. A tagállamok többségében a családi pótlék két részből tevődik össze: az alapellátásból és - egyes esetekben járó - kiegészítő ellátásból, és főszabály szerint havonta fizetik. A családi pótlék tekintetében több szempontból is különböznek a tagállami gyakorlatok: más és más az összeg és a jogosultak köre a gyermeke száma, a gyermek életkora, a család típusa, a gyermek egészségi állapota és a család jövedelmi helyzete alapján. Az országok nagyobb részében, 16 tagállamban a családi pótlék odaítélése függ a család jövedelmi és vagyoni helyzetétől, de abban eltérést találunk az országok között, hogy a jövedelemszint meghatározása miként történik: van, ahol létezik egy plafonérték, van olyan eset, ahol pedig sávos rendszert alkalmaznak. 11 tagállamban, köztük hazánkban a családi pótlék alanyi jogon jár. Egyes tagállamokban elvárás, hogy a jogosultaknak legalább egy bizonyos ideje az adott tagállamban legyen a lakóhelye; és vannak olyan tagállamok is (Magyarország és Románia), ahol tankötelezettséghez és az igazolatlan hiányzások számához kötik a családi pótlék folyósítását. A családi pótlék általánosságban a gyermek nagykorúvá válásáig, általában a középiskolai tanulmányok végéig jár, van, ahol 16 éves korig (Horvátország, Csehország), másutt általánosan 20 éves korig (Bulgária, Franciaország). Az országok többségében a családban élő gyermekek száma határozza meg a családi pótlék összegét, amely a gyermekek számával párhuzamosan - adott esetben eltérő arányban - általában nő. Az általános gyakorlat alól kivétel Franciaország, ahol családi pótlékot csak a két- vagy többgyermekesek kapnak, arra hivatkozva, hogy két fizetésből állami segítség nélkül is el lehet tartani egy gyermeket. A tagállamok túlnyomó többségében ugyanakkor a gyermeküket egyedül nevelő szülők kiegészítő pótlékra jogosultak. Ugyancsak általános gyakorlat a fogyatékossággal élő gyermekek szüleinek kiemelt támogatása. Végezetül érdemes kiemelni azt, hogy több ország nyújt ún. “13. havi” családi pótlékot a beiskolázáshoz illetve iskolakezdéshez kapcsolódóan, hozzájárulva ezzel a megnövekedett tanév eleji költségekhez. Van, ahol ez egy egyszeri lehetőség, de van olyan eset is, ahol a tanköteles gyermek után minden évben jár ez a többletjuttatás.

3. A hazai *anyasági támogatáshoz* hasonló juttatás, ami egy egyszeri, a szülést követő támogatási forma igen elterjedt az EU-ban, 19 országban elérhető. A tagállamok túlnyomó többsége támogatja - bizonyos feltételek megléte mellett – azon várandós és szülő édesanyákat, akik gyermeket hoznak a világra vagy fogadnak örökbe. Az anyasági támogatás az az ellátás, ahol az azt nyújtó tagállamok gyakorlata majdnem teljesen egységes a

tekintetben, hogy ezt a juttatást főszabály szerint az anya részére folyósítják a szüléshez kapcsolódóan, általában a szülést követően, de van, ahol már a várandósság alatt (pl. Franciaország). Az anyasági támogatást minden esetben egyszeri és általában véve egyösszegű kifizetés, ami alól kivétel Görögország és Luxemburg, ahol az egyszeri juttatást több részletben fizetik ki (a várandósság alatt, majd a szülést követően). A juttatást igényelni kell a szülést követő 2, 3, 6 vagy maximum 12 hónapon belül. Az országok ugyanakkor két csoportra oszthatóak az alapján, hogy a támogatás alanyi jogon jár-e (16 ország) vagy pedig a család jövedelmi helyzetének függvényében biztosított (3 ország: Csehország, Görögország és Lengyelország). A feltételek között számos esetben megjelennek egyéb feltételek, például – ahogy hazánkban is - a várandósság alatti orvosi vizsgálatokon való kötelező részvétel, és/vagy a szülést megelőző munka- és biztosítási jogviszony, és/vagy állampolgárság, és/vagy az adott országban lévő lakóhely. Az anyasági támogatás összege tekintetében ugyanakkor igen komoly eltérések vannak az országok között: az egészen alacsony összegektől egészen 2000 EUR-ig szóródik az anyasági támogatás összege, a három legalacsonyabb támogatási összeget nyújtó ország Írország, Bulgária és Magyarország, a három legmagasabb támogatási összeget adó ország pedig Belgium, Luxemburg és Görögország. Abban is mutatkozhat eltérés, hogy hányszor vehető igénybe az anyasági támogatás: Csehországban például csak az első két gyermek után igényelhető a támogatás, és már az is csökkenő mértékű (első gyermek után 535 EUR, második gyermek után 411 EUR támogatást folyósítanak), ami alátámasztja az egyszeri anyasági támogatás azon célját, hogy - mint egyfajta kelengyepénz – biztosítsa a gyermek érkezéséhez a legszükségesebbeket, amelyek közül a testvérek megszületéskor feltehetően már több rendelkezésre áll a családban (pl. kiságy, babakocsi).

4. Az Európai Unióban az anyák alapvető joga a *szülési szabadság*, amely biztosítja számukra az újszülöttek gondozásához és a szülés utáni felépüléséhez szükséges időt, amit a várandós, a gyermekágyas vagy szoptató munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló 92/85/EGK irányelv is meghatároz lefektetve azt, hogy az anyáknak legalább 14 hetes folyamatos szülési szabadsághoz van joguk. Ez a legtöbb országban biztosított is, bár Finnországban és Svédországban 6 illetve 2 hét után már szülői szabadsággá alakul át. Az anyák sok országban eldönthetik, hogy a szülés előtt hány héttel kezdik meg a szabadságot, a legtöbb országban hazánkhoz hasonlóan a szülés tervezett időpontja előtt már van lehetőség kivenni a szülési szabadságot. A szülési szabadság hosszában és az alatta járó juttatásban jelentős különbségek

vannak a különböző uniós tagállamok között. Míg egyesek néhány hetes szabadságot, addig mások több hónaposat biztosítanak. A szülési szabadság időtartama a 14 hetes kötelező minimumtól akár egy évre is kiterjedhet (pl. Bulgáriában), a legtöbb esetben azonban 14 és 20 hét között mozog a szabadság időtartama és csak kilenc országban haladja meg a 20 hetet (hazánkban 24 hét). A szülési szabadság ideje alatt Európában a legtöbb ország olyan juttatást biztosít, amely a munkavállaló korábbi fizetésének legalább 50%-át helyettesíti. Átlagosan a korábbi kereset kétharmadát kapják meg az anyák, de a tagállamok közel fele a szülési szabadság idejére biztosítja az anya korábbi fizetésének 100 százalékát (2021 óta Magyarország is ebbe a körbe tartozik). Fontos még megemlíteni, hogy van példa arra, hogy az anyák hosszabb szülési szabadságra jogosultak, ha már többedik gyermeküket szülték meg, Franciaországban például a szülési szabadság ideje 16 hét, de a harmadik és további gyermekek után azonban már 26 hétre nő.

5. A *szülői szabadság és a gyermekgondozási időszak* tekintetében annak ellenére, hogy európai uniós irányelv szablya meg annak hosszát és igénybevevői körét, mégis nagyon sokszínű a kép az unió tagállamaiban. A 2019. június 20-án elfogadott, 2019/1158/EU irányelv a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról kimondja, hogy az Európai Unióban minden tagállam biztosítson 4-4 hónap szülői szabadságot a biológiai és az örökbefogadó szülőknek a gyermek születését követően gyermekgondozás és nevelés céljából, amelyből 2-2 hónap nem átruházható, azaz külön megilleti az anyát és az apát is. Az irányelv így próbálja erősíteni a gyermekgondozási és nevelési feladatok kiegyensúlyozottabb elosztását a családokban, ugyanakkor a tagállamok kompetenciájában hagyja, hogy meghatározzák a szülői szabadság időbeli eloszlását és az ideje alatt járó juttatás mértékét. 23 tagállamban a szülői szabadság hosszabb, mint az előírt 8 hónap és csak 4 olyan ország van, ahol ez a szabadság a minimálisan előírt időtartamot nem haladja meg. A legtöbb országban az időtartam szülőnként kerül meghatározásra, míg négyben az időtartam családonként értendő (Észtország, Olaszország, Lengyelország, Románia), három ország pedig - köztük hazánk - az előző két megközelítést ötvözi. Ez Magyarországon azt jelenti, hogy a szülői szabadság tekintetében kétféle jogosultság létezik: egyfelől családonként a gyermek 3 éves koráig biztosított a gyermekgondozási szabadság és az ideje alatt biztosított ellátás (GYED, GYES), amelyet a család döntése alapján az egyik szülő vehet igénybe, másrészt a szülők egyenként, nem átruházható módon a gyermek 3 éves koráig 44 munkanap szabadságra jogosultak, amivel a saját döntésük alapján gazdálkodhatnak. Hazánkban tehát a család döntése, hogy mely családtag és mikor veszi

igénybe a szülői szabadság alatt járó ellátásokat vagy él-e az egyéni szinten biztosított szülői szabadság jogával, így e tekintetben Magyarországon kellőképpen érvényesül a rugalmasság és a döntés szabadsága a kisgyermekes családokban. A tagállamokat olyan szempontból is csoportosíthatjuk, hogy a szülőknek mikor van lehetősége kivenni a szabadságot. A legtöbb országban a szülőknek az első 3 évben fel kell használniuk a szülői szabadság teljes időtartamát, míg 14 országban erre akár a gyermek 12 éves koráig is lehetőségük nyílik élethelyezükhöz igazítva a szabadságos napok kivételét. A gyermekgondozási ellátások mértéke nagymértékben különbözik országonként, van ahol ugyan elmehet a szülő szülői szabadságra, de nem kap alatta semmiféle állami támogatást (pl. Spanyolország), míg másutt jövedelempótló jelleggel megkapják a szülők a fizetésük egy bizonyos százalékát, gyakran plafonhoz kötve vagy egy átalányösszeget, esetenként a minimálbérhez igazítva. A gyermekgondozási ellátások összege mindössze a tagállamok felében haladja meg a korábbi kereset 65%-át a szülői szabadság alatt, ami ezekben az esetekben általában a rövidebb időtartamúak közé tartozik. Hét országban gyermekgondozási ellátásként fix összegű átalányjuttatást nyújtanak. Az EU tagállamokban a szülőknek főszabály szerint csak akkor járhat a szülői szabadság alatti anyagi kompenzáció, ha valóban szabadságon vannak, de hat országban akkor is jogosultak az ellátásra, ha közben rész- vagy teljes munkaidőben dolgoznak. Csehországban és Litvániában munka mellett a támogatásnak csak bizonyos százalékára jogosultak a szülők, négy országban viszont (Ausztria, Észtország, Magyarország, Szlovákia) a gyermekgondozási ellátás 100 százaléka jár a szülői szabadság ideje alatt dolgozó szülőknek.

A gyermekgondozáshoz kapcsolódó szabadságok és ellátások rendszere nagyon sokszínű az EU tagállamaiban, sokféle változatban léteznek és még országokon belül is sokféle megoldás váltakozik, emiatt a szülői szabadságok alatt biztosított gyermekgondozási ellátások rendszere kifejezetten bonyolult EU-s szinten és tagállami szinten egyaránt. Összevetve a tagállami lehetőségeket fontos hangsúlyozni, hogy nagyon ritka az olyan megoldás, amelyben a gyermek három éves koráig egyhuzamban jár valamiféle gyermekgondozási ellátás a szülői szabadság alatt és közben még akár munkát is vállalhat a szülő. Ez a különleges és egyedi eljárás Magyarországon kívül csak Csehországra és Szlovákiára jellemző, ami jól mutatja azt, hogy ezen visegrádi országokban a családpolitika részéről a gyermekgondozási időszakra kiemelt figyelem irányul.

6. A Az Európai Unió 27 tagállama mindegyikében biztosított a legalább 10 napos *apasági szabadság* az uniós irányelveknek megfelelően. Az apaszabadság a gyermek születését

követően jár az édesapáknak, hossza az országok mindegyikében eléri az előírt minimum 10 napot, 13 országban pedig meg is haladja azt. Apaszabadságon a lehosszabb ideig Ausztriában, Hollandiában, Spanyolországban, Észtországban és Litvániában lehetnek az apukák, de az apaszabadság hossza ezen országokban sem több, mint legfeljebb 30 nap. Attól függően, hogy az apák mikor vehetik ki ezt a szabadságot, az országokat három csoportba sorolhatjuk. A legnagyobb csoportban (19 ország) az apák gyermekük 6 hónapos koráig bármikor jogosultak a legalább 10 napos szabadságra, három országban csak közvetlenül a gyermek születése után élhetnek az apák ezzel a lehetőséggel, míg 5 országban pedig csak akkor mehetnek az apák szabadságra, miután gyermekük elmúlt 6 hónapos. Az apasági szabadság idejére a tagállamokban anyagi kompenzációt kapnak az apák, amit húsz országban a társadalombiztosítási járulékokból fedeznek, hét országban pedig az apasági juttatást a munkaadó fizeti vagy az állam és a munkaadó megosztva. Az összeg általában a korábbi fizetés legalább 70-80%-a.

7. A *hat év alatti kisgyermekek napközbeni ellátása* alatt a bölcsődékben és óvodákban zajló gondozás és nevelés értendő. Az intézményes kisgyermekkori nevelés és gondozás (ECEC)[87] kérdésköre nagy figyelmet kap az Európai Bizottság részéről, amely már számtalan ajánlást és célt fogalmazott meg ezzel kapcsolatban. Mivel a kisgyermekkori nevelés és gondozás egyik kulcsa a munka és a család összeegyeztetésének, ráadásul előmozdíthatja a gyermekek szociális és kognitív fejlődését, különösen a hátrányos helyzetű gyermekek esetén, az óvodai és bölcsődei rendszerek fejlesztésére irányuló törekvéseknek, akár EU-s szinten, akár tagállami hatáskörben feltétlenül van létjogosultságuk. Az EU tagállamiban ugyanakkor az eltérő kulturális, gazdasági és társadalmi háttér miatt rendkívül változó a kisgyerekkori ellátások igénybevétele.

Újszülött kortól 2-3 éves korig terjedő korcsoport tekintetében a legtöbb országban az intézményi - formális - gyermekellátás elérhetősége és igénybevétele is alacsony, ami azt jelenti, hogy általában az ilyen korú gyermekek kevesebb, mint 30 százalékát érinti. A nem-formális, azaz családi és egyéb keretek között megvalósuló ellátási formák jóval elterjedtebbek, mint a formális, intézményi megoldások, ugyanakkor sokkal költségesebbek is a szülők számára. Emiatt a bölcsődei hozzáférési arány a gyermekelhelyezési szolgáltatásokhoz jóval alacsonyabb a kívánatosnál és még mindig fejlesztendő terület. 2002-ben az Európai Tanács a barcelonai ülésén kitűzte az ún. „barcelonai célokat”, melynek

[87] https://education.ec.europa.eu/education-levels/early-childhood-education-and-care (letöltés ideje: 2025. 09.20.)

megfelelően a 3 évesnél fiatalabb gyermekek 33%-a, a 3-6 éves kor közöttiek 90%-a részére kell napközbeni gyermekellátási férőhelyet biztosítani.[88] Az uniós átlagot tekintve mindkét korcsoportban megközelítőleg teljesültek a célkitűzések (0-3 év között 37%, 3-8 év között 89% a gyermekek részvételi aránya az EU átlagában)[89], bár a tagállamok között még mindig jelentős eltérések mutatkoztak minőségi, mennyiségi és megfizethetőségi szempontból is. Különösen a bölcsődék esetében tapasztalhatók nagy különbségek, vannak olyan tagállamok, ahol csak a korosztály kevesebb, mint 5 százaléka számára van bölcsődei férőhely (Szlovákia, Csehország), míg a legmagasabb aránnyal rendelkező Hollandiában a 3 év alatti gyermekek 73 százaléka jár bölcsődébe.

Az óvodások esetében már koránt sem ekkora a különbség ellátottság szempontjából, hiszen az európai 3 és 6 év közötti kisgyermekek közül tízből kilenc óvodás és még a legalacsonyabb rátával rendelkező országban (Románia) is tízből hét gyermek. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az óvoda a legtöbb tagállamban csak az iskola előtti utolsó évben biztosított államilag, ingyenesen pedig csak nyolc tagállamban érhető el, köztük hazánkban, ahol nemcsak ingyenes, de 3 éves kortól kötelező is. Az EU-s országok harmadában csak az óvoda utolsó 1-2 évében garantálják a gyermekek felvételét, illetve 3 tagállamban (Olaszország, Málta, Írország) egyáltalán nincs alanyi jogosultság óvodai férőhelyhez.

Összességében elmondható, hogy az Európai Uniós tagállamok családtámogatási rendszereiben ugyan vannak közös elemek, de még azoknak az összehasonlítása vagy egymással való megfeleltetése sem könnyű feladat, mivel eltérő módon, változatokban, összegekben, igénybevevői körben érvényesülnek. Még a konkrét célokat kitűző uniós irányelvek megvalósítása is nagyon eltér az egyes tagállamokban, alkalmazkodva az adott ország családtámogatási hagyományaihoz, értékeihez, gazdasági mozgásteréhez és nem utolsó sorban a családok támogatásáról vallott felfogásához.

[88] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13107-Revision-of-the-Barcelona-targets-on-childcare-to-increase-womens-labour-market-participation_en (letöltés ideje: 2025. 09.20.)
[89] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_childhood_education_statistics (letöltés ideje: 2025. 09.20.)

Családtámogatások rendszere Magyarországon 2010 után

2010 új korszak kezdetét hozta el a magyar családok számára. A társadalompolitika és áttételesen a gazdaságpolitika fókuszában is a társadalom alapegységei és építőkövei, a családok kerültek. Ezáltal olyan új időszak kezdődött, amelyben a családokra már erőforrásként tekintettek és ahol a gyermekek nevelésével töltött családi lét már nem egy rászorultsági állapotként jelent meg, amelyre a költségvetésből áldozni kell, hanem megbecsült és támogatott életformaként. A korábbi individualista szemléletet felváltotta a közösségek megerősítésére fókuszáló politikák megjelenése, közülük is elsősorban a nemzet fennmaradását biztosító családok támogatása és védelme.[90] A családvállalás magánügyből a legszemélyesebb közüggyé vált. A politikaképzés középpontjába tehát a családok kerültek és az, hogy ez megtörténhetett, abban jelentős szerepe van a magyarok hagyományosan családközpontú gondolkodásának és attitűdjének, amely kiváló alapot biztosított a családbarát építkezéshez.[91] A magyar emberek családpárti hozzáállására építve és figyelembe véve az ezzel kapcsolatos igényeiket, számos újszerű, a családok elvárásaihoz igazodó családtámogatási eszköz bevezetésére került sor, amelyek közül voltak sikeresebbek és kevésbé sikeresek is, ugyanakkor mindegyik egy-egy új lehetőséget kínált a különféle élethelyzetben lévő családok számára.

Családtámogatások stratégiai fontossága

Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán a 2010-ben életbe lépő új magyar kormány számára miért, milyen okok miatt vált központi jelentőségűvé a családok megerősítése egy átfogó és aktív családpolitika működtetése révén. Több olyan ok is beazonosítható, ami miatt Magyarország számára a családpolitika stratégiai fontosságúvá vált. A népesedési helyzet javításának és a nemzet fennmaradásának szempontja mellett legalább ugyanilyen fontos a családtámogatási intézkedések gazdasági jólétre (welfare) és érzelmi jóllétre (well-being) gyakorolt hatása is.[92]

[90] Orbán Balázs (2020): A magyar stratégiai gondolkodás egyszeregye, MCC
[91] Európa Projekt, Századvég, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladok_Szazadveg.pdf
[92] Fűrész Tünde (2024): Család - a legszemélyesebb közérdek, Kommentár 2024/2

A demográfiai szempont fontosságának oka, hogy Magyarország lakossága 1981 óta folyamatosan csökken, az azóta eltelt több, mint négy évtized alatt egy millióval csökkent az ország népessége. Ez egy olyan nyomós indok, ami miatt kétségtelenül az egyik legalapvetőbb cél, hogy Magyarország képes legyen megállítani vagy legalább lassítani az ország népességfogyását. Ebben a pronatalista (születésösztönző) családpolitikának jelentős szerepe lehet, bár ahogy Kristó is rámutat, a családtámogatások hatása korlátozott a születésszámok alakulására.[93] Családtámogatási szempontból a rugalmas megközelítés mellett hangsúlyozni kell, hogy a népességszám megtartásának vagy növelésének vannak más módjai is a születésszám növelésén túl, hiszen egy ország népességének számát három tényező befolyásolja: a születések száma, a halálozások száma és a bevándorlási egyenleg. Ezen három tényező közül azonban csak a születések számának növelése az, amely nem jár a társadalom etnikai és kulturális összetételét befolyásoló jelentős kockázatokkal és nem már meglévő adottságokhoz, azaz az idős korosztály létszámához igazodik, ami alapvetően befolyásolja a halálozások számának alakulását. A 2010 utáni magyar népesedéspolitika az ország népességét, s vele járóan a munkaerőpiaci státuszait a belső születésszám javításával, tehát endogén és nem exogén tényezőkre támaszkodva kívánta biztosítani.

A migráció népesedési hatásainak megítélése során számos kutatóval egyetértve fontos kihangsúlyozni, hogy a bevándorlás ugyan rövid távon növelheti a népességszámot és a munkaképes korúak számát, de nem mindegy, hogy ezáltal hosszú távon hogyan változik meg a befogadó társadalom kulturális és etnikai összetétele. A migrációra építő foglalkoztatás- és népesedéspolitikáknak mindenképpen számolnia kell azzal, hogy időlegesen ugyan emelheti a termékenységet és enyhítheti a munkaerőhiányt, de csak azon az áron, hogy közben gyökeresen átalakul a befogadó társadalom összetétele, ahogy ezt Demény Pál megfogalmazta.[94] Demény professzor határozottan rámutatott arra, hogy Európa demográfiai problémáit a tömeges bevándorlással kezelni illúzió, mert csak rövid távon és átmeneti jelleggel képes hatni a népességszámra. Ráadásul gazdasági, munkaerőpiaci szempontból sem jelent megnyugtató megoldást, mert az illegális migrációs hullámokban érkezők hozzájárulása a fogadó ország gazdaságának működéséhez jóval kisebb mértékű,

[93] Kristó, K. (2014). Gondolatok a családok állami támogatásáról. Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 2(4), 39–54. Elérés forrás https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/2759 46.o.
[94] DEMÉNY Pál (2016): Népességpolitika a közjó szolgálatában. Budapest: KSH Népességtudományi Kutatóintézet.

mint amekkora pénzügyi terhet jelent a befogadásuk. Emiatt a gazdasági fenntarthatóságot nem lehet pusztán a bevándorlás alapján elérni.[95]

Az egészségben eltöltött várható élettartam kitolódása és ezáltal a nyugdíjkorhatár növelésére irányuló törekvések ugyanúgy csak átmeneti megoldást jelenthetnek a demográfiai és munkaerőpiaci problémákra, hiszen, ha tovább élnek az emberek és tovább dolgoznak, azzal mérséklődhet a népesség fogyása és a munkaerő hiány, de utánpótlás hiányában hosszú távon ez sem lehet tartós megoldás. Az egyetlen előremutató, a jövőre irányuló és azt pozitívan befolyásolni képes népesedési megoldás a születések számának növelése, amely nem rejt magában kockázatokat és nem olyan, már meglévő adottságokra épít, mint amilyen a kedvezőtlen korszerkezet. A születések ösztönzéséhez pedig a társadalom belső erőforrásainak mozgósítása szükséges, azaz a családok támogatása és a gyermekvállalás ösztönzése, amelyek tényleges esélyt jelentenek a kiegyensúlyozott társadalmi egyensúly megteremtéséhez.[96] Ez az oka annak, hogy Magyarország a demográfiai problémáit elsősorban olyan népesedéspolitikával igyekszik kezelni, amelyek elsődleges és meghatározó alapja a családok támogatásának kiterjedt rendszere.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a demográfiai helyzet javítása, a pronatalista eszközök alkalmazása csak részben lehet a családpolitika célja, bár kétségtelenül jelentős szerepe van annak alakítása során. A családpolitika indokoltsága mögött jelentős gazdasági, versenyképességi és fenntarthatósági okok is állnak. Kopp Mária fogalmazott így fogalmazott: „minden gyermek megszületése mindannyiunk közös ügye, érdeke és öröme”[97] , ami abban is megnyilvánul, hogy a család és a családban születő gyermek amellett, hogy hozzájárul Magyarország demográfiai helyzetének javulásához, egyúttal a jövő munkavállalóinak és fogyasztóinak felnevelését is jelenti, akiknek köszönhetően versenyképes maradhat az ország gazdasága és fenntartható maradhat a nyugdíj- és társadalombiztosítási rendszer. A gazdasági okok mellett Kopp Mária mondata arra is vonatkozik, hogy a gyermek örömforrás, a lelki egészség egyik fontos tényezője. Tehát a jólléti okokkal is számolni kell, hiszen a kutatások alátámasztják, hogy a családban zajló életvitel a mentális versenyképesség egyik legfontosabb kulcsa, olyan tényező, ami az emberek többségénél a kiegyensúlyozott lelki állapot egyik legfőbb meghatározója.

[95] OLÁH Livia Sz. (2015): Changing Families in the European Union: Trends and Policy Implications. Families and Societies Working Paper Series, (44).
[96] Lentner Csaba- Fűrész Tünde (2024): Strategic Elements of the Hungarian Family Support System after 2010: Achievements and Challenges, Európai Tükör 27. évf 1. szám
[97] Kopp Mária- Skrabski Árpád: A boldogságkeresés útjai és útvesztői, KINCS, 2021

A családok jóléte és jólléte, életminőségük és közérzetük alakulása összességében befolyásolja az egész ország működését, ahogy a népesedési folyamatokban betöltött szerepük is. A család értéke tehát demográfiai, gazdasági (jóléti) és mentális (jólléti) szempontból is meghatározó jelentőségű.

A családtámogatási rendszer alapelvei

A 2010 óta megvalósuló családtámogatási rendszer mögött szilárd alapokon álló stratégiai és filozófiai megközelítés áll, amelynek alapvetései másfél évtized alatt sem változtak. A 2010-es választások előtt jelent meg, egyfajta kormányprogramként a Nemzeti Ügyek Politikája című kiadvány[98], amely világos állításokat fogalmazott meg a családpolitikával kapcsolatban: ”Az új kormány számára a társadalompolitika alapját a család jelenti. A család az a nemzeti és európai közös nevező, amit a legnagyobb gondossággal kell védeni.” Ma már talán nem hangoznak az újdonság erejével ezek a mondatok, de az akkori helyzetben, amikor sem a közbeszéd, sem a kormányzati programok szintjén nem igazán jelent meg a családok támogatásának és védelmének az ügye, ezek kifejezetten újszerű vállalásként jelentkeztek. A meghirdetett kormányprogram hangsúlyozta, hogy a gyermekvállalás nem jelenthet szegénységi kockázatot és családbarát környezetet kell teremteni munkaerőpiaci szempontból is, továbbá deklarálták: „A családpolitikában azt tervezzük, hogy fokozottan elismerjük azoknak a szülőknek, családoknak a többletteljesítményét, akik a nemzet gyarapodásához, a szociális piacgazdaság fenntarhatóságához nemcsak munkával, hanem a gyermekek gondozásával, nevelésével is hozzájárulnak.”

2010 után a politikaképzés középpontjába a családok kerültek, családbarát fordulat történt Magyarországon. A családok támogatása kikerült a korábbi szociálpolitikai, rászorultsági elvű szemlélet alól és a családok váltak a nemzeti közösség legfontosabb erőforrásaivá. A ’Családbarát évtized’ című 2021-ben kiadott összefoglaló kötetben az átalakulással kapcsolatban Novák Katalin így fogalmazott: „Az új kormány tudta, hogy a családok védelme és támogatása, a munka és a család alapú közösség a kulcsa a fejlődésnek és megújulásnak. Nemcsak gazdasági értelemben, hanem lelkileg és szellemileg is. Ehhez kellett az a megközelítés, amely a családokra erőforrásként tekint, ahogy Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere fogalmazott: „a gyerekek erőforrások legyenek a saját

[98] Mádl, F., & Vizi, E. S. (Szerk.). (2010). Nemzeti ügyek politikája. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség.

családjuk, majd a közösségek számára is". A család már nemcsak a magánszférában értelmezhető kis közösséget jelentette, hanem a „nemzet megmaradásának zálogát". A családalapítás a legszemélyesebb közüggyé alakult."[99]

A közös kötetben tíz fejezetben fogalmazódtak meg a családtámogatási rendszer alapját is képező filozófiai megközelítés elemei és alapvetései, amelyeket az alábbiakban dolgozatom témájához kapcsolódóan fejtek ki röviden.

„Család = erőforrás", azaz a családok támogatása már nem pusztán költségvetési kiadási tétel, hanem olyan befektetés, ami hosszú távon megtérül a társadalom és a gazdaság számára, hiszen a kiegyensúlyozott és gyarapodó családok által a közösség is gyarapszik, emiatt a családok számára meg kell teremteni az anyagi biztonságot és azt, hogy anyagi szempontból jobban járjon az, aki gyermeket vállal és nevel, mint az, aki nem.

„A családpolitika, mint stratégiai ágazat", azaz a teljes kormányzást és lehetőleg az élet valamennyi területét úgy kell átalakítani, hogy abban a családok szempontjai megjelenjenek és érvényesüljenek, a családközpontú fősodor (family-mainstreaming) érzékelhető legyen az állam, az önkormányzatok, a civil szerveztek, az egyházak, a munakerő-piac, sőt a média világában is.

„Szociálpolitika vs. családpolitika", azaz le kell számolni azzal a problémacentrikus megközelítéssel, ami a családokra kizárólag rászorultsági alapon támogatható társadalmi egységekként tekint, ehelyett olyan önálló közösségi politikára, vagyis családpolitikára van szükség, ami éppen a stratégiai jellege miatt horizontális módon számtalan más szakpolitikához is kapcsolódik.

„A család, mint a legszemélyesebb közügy", azaz a család magánéletének sérthetetlensége mellett el kell ismerni a család közösségi értékét úgy, hogy biztosítani kell a családok számára a döntés szabadságát és rájuk bízni, hogy az adott élethelyzetükben a különféle családtámogatási lehetőség közül melyikkel és milyen módon szeretnének élni ahelyett, hogy univerzális alapon kapnának támogatásokat.

„Szülessenek meg a vágyott gyermekek!", azaz senkinek se kelljen anyagi okokból vagy más állami segítséggel megszűntehető vagy mérsékelhető akadályok miatt lemondania a

[99] Novák- Fűrész (2021): Családbarát évtized 2010-2020, KINCS p 81

családalapításról vagy a család bővítésről, ezért fokozottan és fokozatosan támogatni kell a gyermekvállalást és nevelést.

„A gyermekvállalás fenntarthatósági kérdés", azaz a társadalmi, gazdasági és a természeti ökoszisztéma megőrzésének egyetlen kockázatmentes, jövőre irányuló módja a születések ösztönzése és a családokban történő nevelkedés támogatása.

„A család- és munkaalapú közösség", azaz a munka és a család egyensúlyát, egymást erősítő (és nem egymást kizáró) jellegét kell biztosítani mikroszinten, a családok életében és makroszinten, a család és munka alapú társadalom építése során.

„Generációk együttműködése: a nyugdíjasok és a fiatalok megbecsülése", azaz a családi kohézió erősítése nem képzelhető el a nemzedékek összefogása nélkül, ezért a családtámogatások rendszerének nemzedékeken átívelő elemekkel kell rendelkeznie.

„Erős családok, erős nemzet", azaz felelős, magabíró családok kellenek a nemzet megmaradásához és megerősödéséhez, hiszen így szolgálják a legkisebb közösségek, a családok tágabb közösségünket, a nemzetet.

„Családvédelem mindenekelőtt", azaz a hagyományos családi értékek megőrzése érdekében olyan családtámogatási rendszert kell működtetni, amely már a várandósság alatt is kedvezményeket biztosít az élet védelmének szempontját is figyelembe véve.

A fenti alapvetések nemzetközi összehasonlításban is egyedivé és különlegessé teszik a magyar családtámogatási rendszert, amely nem univerzális, egyen megoldásokat kínál, hanem minden élethelyzethez igyekszik választható megoldásokat hozzárendelni. Ez jelentős mozgásteret hagy a családoknak azáltal, hogy biztosított számukra az igénybevételre vonatkozó döntés szabadsága. Az európai általános gyakorlattól eltérően, amely a különféle család és szülő értelmezések miatt sokkal inkább a gyermekekre fókuszáló politikákat sorolja a családpolitikai eszközök körébe[100], Magyarország a teljes, generációkon átívelő családot tekinti célcsoportjának. Számos esetben már a magzati kortól igénybe vehetők egyes támogatások, ami a magyar családstratégia életpárti jellegére is rávilágít. Több olyan családtámogatás is fellelhető, amelyek egyszerre fókuszálnak a különféle korosztályhoz tartozó és különféle szereppel bíró családtagokra úgy, hogy az adott támogatások erősítik egymást vagy éppen egybeesnek. A magyar családpolitika nem külön a nők vagy a férfiak, a

[100] Jane Jenson: (2017): The new maternalism. Children first, women second, In D. J. J. (Ed.), The Double Face of the Social Investment State (pp. 265-290). Oxford University Press 270.

gyermekek vagy a szülők, a fiatalok vagy az idősek számára nyújt lehetőségeket, hanem arra törekszik, hogy összességében és teljességében támogassa a családot, minél több olyan családtámogatást biztosítva, amely egyszerre javítja a családtagok életét együtt és külön-külön is (gondoljunk például a családi típusú adózásra, ahol a szülők közösen veszik igénybe az adókedvezményt, az otthonteremtési programokra, amelyek gyermekszámhoz kötöttek vagy a nagyszülői gyed-re és a nagymama nyugdíjnak hívott Nők40-re, amelyek az unokák és a nagyszülők közötti kapcsolódást erősítik).

A magyar rendszer működésének sarokköve, hogy egyszerre ösztönzi a munkavállalást és a gyermekvállalást. A munka és a család összekapcsolása olyan alapelv, amely az egész családtámogatási struktúra meghatározója. A családpolitika nem rászorultsági alapon működik, mint a szociálpolitika, hiszen a gyermeknevelés nem valamiféle hátrányos helyzet. A magyar családpolitika a dolgozó és gyermeket nevelő szülőket helyezi a középpontba, akiknek megélhetését elsősorban és legbiztosabban a munkajövedelem képes biztosítani, amelyet kiegészítenek az adókedvezmények és adómentességek, valamint az egyéb családtámogatások, amelyek növelik a gyermeket nevelők összjövedelmét. Ez az oka annak, hogy számos családtámogatás munkavállaláshoz és biztosítási jogviszonyhoz kötött, ezzel is végleg különválasztva a családpolitikát a rászorultsági elvű szociálpolitikától. Ugyan időbe telt, amíg a családpolitika nemcsak a jogszabályok és a szavak szintjén, hanem a mindennapi gyakorlatban is önálló szakpolitikává alakult (ráadásul úgy, hogy közben horizontális szakpolitikaként sikerült megőriznie a kapcsolódási pontokat a többi államigazgatási területtel), de aztán a kutatások szerint az egyik legelfogadottabb és a legnagyobb társadalmi támogatottságot élvező kormányzati területté vált.[101]

A családtámogatási rendszer céljai

A magyar családpolitika egy jól felépített, koherens rendszer, amelynek megalapozottsága mögött a fent ismertetett filozófiai és stratégiai elemek állnak, amelyek konkrét célkitűzésekkel párosulnak. Az első, 1998 és 2002 közötti polgári kormány

[101] Fűrész Tünde – Gere Dömötör – Stefkovics Ádám: Családi értékek a mai Magyarországon a politika, a vallás és a területiség dimenziójában In: Család-Érték-Tér Tanulmányok a családi értékekről. Szerkesztette: Pári András- Gyorgyovich Miklós, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért – KINCS, Budapest, 2023., p.177-190.

családpolitikájának kialakításkor már megfogalmazódott, hogy egy családpolitika akkor lehet sikeres, ha stabil, célzott, ugyanakkor komplex és kellően rugalmas is.[102] A gyermekvállalás és nevelés szempontjából a hosszú távú kiszámíthatóság meghatározó jelentőségű, ezért a családpolitika egyik legnagyobb értéke, ha stabilitást képes biztosítani a családok számára a gyermekek felelős felneveléséhez. Fontos, hogy mindez célzottan valósuljon meg, hiszen a különféle családi élethelyzetekben eltérő igényei vannak a családoknak. Kifejezett előny, ha ehhez komplex módon számos különböző támogatási lehetőség biztosított, amelyek a családok életében bekövetkező, külső vagy belső okokból eredő változásokhoz rugalmasan alkalmazkodnak.

Ezen attribútumok figyelembe vétele alapján öt pillérre[103] építkezik a magyar családpolitika, amelyek fontos alapelvekként és célkitűzésekként is szolgálnak:

1. A gyermekvállalás egy család számára anyagilag is legyen előny.

2. A családokat saját tulajdonú lakáshoz kell segíteni.

3. A családpolitikát az édesanyákra kell alapozni.

4. Az egész ország működését családbaráttá kell változtatni.

5. A jog eszközeivel is meg kell védeni a család intézményét és a gyermekeket.

A 2021-ben megfogalmazott öt családpolitikai pillér számos európai megközelítéstől eltérően nem a gyermekeket, a szülőket, az időseket vagy a fiatalokat helyezi külön-külön a családpolitikai diskurzus középpontjába, hanem a generációkon átívelő hagyományos értelemben vett család eszméjét igyekszik megerősíteni. Ebben a családpolitikai felfogásban meghatározó szerepe van a családok önrendelkezéséhez kapcsolódó saját otthonnak és saját jövedelemnek, az anyaság értékének és a családbarát szemlélet érvényesülésének.

A családpolitika első pillérre kapcsolódik a munkavállalás és a családi élet összekapcsolódásához, a dolgozó és gyermeket nevelő szülők premizálásához, amikor kimondja, hogy a gyermekvállalás egy család számára anyagi értelemben előny legyen és ne hátrány. Ez a megközelítés tovább mutat annál az általános családpolitikai célnál, amely a gyermekvállalásból eredő anyagi hátrányok kiegyenlítésére irányul. A magyar családpolitika ennél többet szeretne elérni: azt, hogy jövedelmi, vagyoni és foglalkoztatási szempontból ne

[102] LAKNER Zoltán: A család rendszere. Esély, Budapest 2006.
[103] https://kormany.hu/hirek/ot-pillerre-epitettuk-csaladpolitikankat (letöltés ideje: 2025. 10.10)

csak ugyanúgy, hanem jobban járjon az, aki gyermeket nevel, ahhoz képest, aki nem. Ezt a hátránykompenzáción túlmutató célt a családtámogatások széles köre szolgálja: a különféle adókedvezmények (családi adó- és járulékkedvezmény és célzott szja-mentességek), a kedvező, kizárólag gyermekes családoknak járó pénzügyi konstrukciók, kölcsönök, hitelelengedések gyermekvállalás esetén, a vagyongyarapodást segítő támogatások (pl. otthonteremtés, autóvásárlási kedvezmény), a munkaerő-piaci kedvezmények (biztosítotti jogviszonyhoz kötött gyermekgondozási ellátások, szülői pótszabadságok), vagy a gyermekjólét intézkedések, amelyek ugyancsak a családok terheit mérsékelhetik bizonyos szolgáltatások biztosítása által (ingyenes bölcsőde, ingyenes és kötelező óvoda, ingyenes tankönyv minden diáknak, kedvezményes gyermekétkeztetés).

A családpolitika kiemelt pillére az otthonteremtés, a családok segítése abban, hogy saját tulajdonú lakáshoz vagy házhoz jussanak. Az önálló, saját otthon jelentősége a családos életforma kialakítása és a családok vagyoni helyzetének javítása szempontjából is meghatározó. A saját tulajdonú otthon birtoklása a hosszú távú elköteleződés megnyilvánulása, amely fontos előfeltétele lehet a házasságkötésnek és a gyermekvállalásnak is. A saját tulajdonú otthon annak az életmódnak a lenyomata, amely nem az „akárhol" esetlegességén, hanem a „valahol" biztonságán és bizonyosságán alapul.[104] Ez a „valahol" érzés, a gyökerekhez való ragaszkodás és kötődés a gyermeket nevelő családok esetében erőteljesebben nyilvánul meg, mint a gyermek nélkül élőknél, mivel az otthon a kiszámíthatóságot és a biztonságot jelenti a számukra. Emellett a gyermekes családok középosztályhoz tartozásának egyik markáns megnyilvánulása a saját otthonnal való rendelkezés.[105] Nem véletlen, hogy a magyar kormányzat 2010 óta számtalan intézkedést vezetett be a családok lakhatásának biztonsága érdekében: az otthonok megtartása érdekében a 2009-2009-es válságot követően segítette a családokat abban, hogy kikerüljenek a devizahitelek csapdájából (emiatt bevezették például a deviza jelzáloghitelek forintban történő visszafizetését, elő- és végtörlesztését), az otthonok fenntartása érdekében 2013-tól érvényesült a rezsicsökkentés politikája, ami az energia- és közműszolgáltatók szektorában a lakossági végfogyasztói oldalon a szabadáras díjszabás helyett a hatósági árakra történő áttérést jelentette, az otthonok létrehozása és megújítása érdekében pedig számos otthonteremtési és felújítási programot vezetett be.

[104] David Goodhart (2019): Úton hazafelé, Századvég, 292.o.
[105] György László (2024): A középosztály forradalma, saját kiadás

A családpolitika magától értetődő, mégis vitatott pillére, hogy azt elsősorban az édesanyákra kell alapozni. Az édesanyákra, akik nélkül – Luther Márton szavaival - egészen egyszerűen „nem maradna fenn a világ”[106], ami nemcsak a gyermekek világrahozatalának képességét jelenti, hanem azt a mindennapos, családban végzett láthatatlan munkát is, amelynek nagyobbik részét a világban mindenhol még mindig többnyire a nők látják el. A magyarországi számítások szerint ha az elsősorban nők által végzett, fizetetlen, családban vagy önkéntesen végzett láthatatlan munkát beszámítanák a GDP-be, akkor az 25 százalékkal lenne magasabb. [107] Mindemellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy a nők által végzett gondozás és gondoskodás ma már nem magától értetődő adottság, hanem a nők saját döntéséhez kötődő tevékenység, ezért is kiemelten fontos, hogy az anyaság gazdasági és társadalmi elismertsége és megbecsültsége a lehető legmagasabb szintű legyen. Egy nő esetében az anyaság melletti döntés megszületése érdekében biztosítani kell azokat a támogatásokat, amelyek lehetővé teszik, hogy az anyává válás egy nő számára ne csak lelki értelemben, de anyagilag is az általa leginkább vágyott élethelyzetet eredményezze. Ez az oka annak, hogy a magyar családpolitika pozitívan diszkriminálja az édesanyákat és alkalmaz olyan eszközöket és intézkedéseket, amelyek kizárólag az édesanyákat és nem általában a szülőket célozzák (például a szülési szabadság idejére biztosított a korábbi fizetés 100 százaléka, a többgyermekes és a 30 év alatti édesanyák szja-mentessége). Természetesen mindeközben a családtámogatási intézkedések többsége az apák által is igénybe vehető a szülők saját döntése alapján, az apák családban betöltött fontos és meghatározó szerepének a családtámogatások általi erősítése tehát nem szenved csorbát, sőt egyre hangsúlyosabbá válik, amire egy jó példa a sok közül, hogy 2012 előtt a gyermek utáni pótszabadság csak az egyik szülőnek járt, de 2012 után viszont mind a két szülőre kiterjesztették.[108]

A negyedik pillér arról szól, hogy nemcsak családpolitikát kell csinálni, hanem az egész ország működését családbaráttá kell változtatni. Ez magában foglalja azt a szemléletváltást, amelynek keretében a családok és a családos életmód előtérbe kerülése az állami, az önkormányzati, a gazdasági és a kulturális térben is megvalósul. Magyarországon a családbarát működés egyre inkább presztizs értékűvé válik, jelentős PR és CSR értéke van és emiatt versenyelőnyt is jelenthet a munka világában. Nem véletlen, hogy a számtalan hely (szervezet, szolgáltató) és vállalat jutott hozzá a családbarát védjegyhez vagy nyerte el a

[106] Luther Márton: Asztali beszélgetések, Luther Kiadó, 2014 66 o.
[107] Szép Katalin - Szőkéné Boros Zsuzsanna: Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, Háztartási szatellitszámla, KSH, 2010, 84. o
[108] Munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 118. §

Családbarát Vállalat és a Családbarát Munkahely díjakat.[109] Ezen kezdeményezések hatására, a családbarátság márkásítása miatt, amelynek keretében egy meghatározott minősítési szempontrendszer alapján díjazzák a családi szempontokat előtérbe helyező munkáltatókat és szolgáltatókat, a családbarátság olyan közösségi kultúrává alakul az élet számos területén, ami a család központú fősodor (family mainstreaming) alapja lehet.

A családpolitika ötödik pillére szerint a család intézményét és a gyermekeket meg kell védeni a jog eszközeivel is. Ez az oka annak, hogy 2010 után az alaptörvényi szinttől az alacsonyabb szintű jogszabályokig számtalan jogszabály módosítás történt, ami ezáltal stabilizálta, sőt sokszor bebetonozta a családok védelmét, ugyanakkor diverzifikálta a családok támogatására irányuló jogalkotást. A magyar jogrendszerben a jogforrási hierarchia valamennyi szintjén megjelenik valamilyen módon a családok támogatásának kérdésköre, az Alaptörvénytől kezdve a helyi rendeletekig, ezáltal széles körű védelmet biztosítva a családi értékeknek, a gyermekeknek és a szülőknek.

A családtámogatási rendszer céljait valamivel absztraktabb módon három olyan tényező köré csoportosítva is meg lehet határozni, amelyek egymást erősítve, együttesen képesek javítani a családok helyzetét demográfiai, gazdasági és mentális értelemben is. Ezen célkitűzések alapvetően lefedik a korábbiakban ismertetett alapelveket és célokat, valójában azok még koncentráltabb leképeződései. Ez alapján a családpolitika céljai három csoportba rendezhetők:

- Mennyiségi célok: a családok és a gyermekek számának és anyagi biztonságának növelése
- Minőségi célok: a családok életminőségének javítása, ami a szellemi és a lelki egészség fejlesztést is magában foglalja
- Horizontális célok: az élet minden területén a családok szempontjainak érvényesülése, azaz a családtámogatási célok elérésében az állam, az önkormányzatok, a civil szervezetek, az egyházak, a médiaszolgáltatók és a gazdasági élet szereplőinek együttműködése - a sarkalatos törvény megfogalmazásához igazodva.[110]

[109] https://csalad.hu/vedjegy/
https://www.munka-maganelet.hu/az-ev-csaladbarat-vallalata (letöltés ideje: 2025. 10. 12.)

[110]2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

A családtámogatási rendszer területei és kiépítésének szakaszai

Gyakran elhangzik, hogy a magyar családtámogatási rendszer számtalan, több, mint harminc intézkedéssel segíti a családokat, amiben benne vannak a 2010 utáni 15 év családpolitikai építkezésének újonnan kialakított és bevezette intézkedései, ahogy a korábbi időkből megörökölt családtámogatások is. Mivel valóban igen nagyszámú intézkedésről és azok egyes változatairól van szó, ezért arra vállalkozom, hogy a fentiekben ismertetett családtámogatási alapelvekhez és pillérekhez igazodva csoportokba rendezzem azokat. Öt nagyobb, összefüggő területet azonosítok be, amelyeknek elemei, szakpolitikai céljai, célcsoportjai, módszerei hasonlóak és valamennyi pénzben kifejezhető, forintra átszámítható, tehát állampénzügyi szempontból is értelmezhető. A családtámogatási rendszer vázát adó legfontosabb intézkedéscsoportok, azaz területek tipizálásom alapján a következők:

Munka fókuszú családtámogatások

1. Családi adócsökkentési programok
2. Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak

Nevelés fókuszú családtámogatások

3. Pénzbeli családtámogatási ellátások
4. Gyermekjóléti programok

Lakhatás fókuszú családtámogatások

5. Lakhatást támogató programok

A **családi adócsökkentési programok** közé sorolom a különféle családi adókedvezményeket és adómentességeket:

- családi adó- és járulékkedvezmény
- első házasok adókedvezménye
- családosok szja-visszatérítése
- 4 gyermekes anyák szja-mentessége
- 25 év alattiak szja-mentessége
- CSED, GYED szja-mentessége
- 3 gyermekes anyák szja-mentessége

- 30 év alatti anyák szja-mentessége
- 2 gyermekes anyák szja-mentessége

A **családok számára nyújtott speciális pénzügyi konstrukciók** olyan családtámogatási termékek, amelyek mindig egy konkrét célhoz kötötten magukban foglalhatnak a piacinál kedvezőbb feltételekkel felvehető hitelt, kölcsönt, célzott vissza nem térítendő támogatást, visszafizetési kedvezményt vagy befizetési kötelezettség elengedését, legtöbbször kombinálva ezeket az elemeket:

- Babakötvény
- Babaváró kölcsön
- Diákhitel
- Munkáshitel
- KRESZ vizsgadíj megtérítés
- Nyelvvizsga díj megtérítés
- Nagycsaládosok autóvásárlási támogatása

A **pénzbeli családtámogatási ellátások** köre lefedi a családosoknak járó közvetlen pénzbeli transzfereket függetlenül attól, hogy alanyi jogon vagy biztosítási jogviszonyhoz kötötten járnak-e:

Biztosítási jogviszonyhoz kötött:

- Csecsemőgondozási díj (CSED100)
- Gyermekgondozási díj (GYED)
- GYED Extra
- Diplomás/hallgatói GYED
- Nagyszülői GYED
- Nők40

Alanyi jogon járó:

- Családi pótlék
- Gyermekgondozást segítő ellátás (GYES)
- Gyermeknevelési támogatás (GYET)
- Anyasági támogatás
- Gyermekek Otthongondozási Díja (GYOD)
- Árvasági ellátás

- Tartásdíj megelőlegezés

Gyermekjóléti programok alatt azokat a természetbeni támogatásokat, kedvezményeket értem, amelyek közvetlenül a gyermekeket érintik, de a gyermekeken keresztül a családokat támogatják azzal, hogy megkímélik őket ezen gyermekjóléti szolgáltatások, ellátások megfizetése alól:

- Óvoda
- Bölcsőde
- Gyermekétkeztetés
- Ingyenes tankönyv
- Erzsébet Program
- Ingyenes közlekedés
- Védőnői szolgálat

A **családok lakhatását támogató programok** körébe sorolom az otthonok megtartására, fenntartására, felújítására és az otthonteremtésre vonatkozó lehetőséget:

Otthonok megtartása:

- Devizahitelek kivezetése (árfolyamgát, forintosítás, stb.)

Otthonok fenntartása:

- Rezsicsökkentés, energiaár plafon
- Nagycsaládos gázártámogatás
- Energetikai programok

Otthonfelújítás:

- Otthonfelújítási támogatás
- Vidéki otthonfelújítási támogatás
- SZÉP-kártya felhasználása

Otthonteremtés:

- CSOK
- CSOK Plusz
- Falusi CSOK
- Jelzáloghitel elengedés

- Illetékmentesség
- Közjegyzői díjak csökkentése
- Áfa kedvezmények
- Fiatalok kedvezmények lakáshitele
- Munkáltatói lakhatási támogatás

A fenti öt nagy családtámogatási csoporton kívül meg kell említeni azokat az egyéb családpolitikai célú kezdeményezéseket, programokat, amelyeket ugyan részei a családpolitikai célú költségvetési kiadásoknak, de nem közvetlenül, hanem inkább közvetetten, áttételesen, a foglalkoztatáspolitikához, az egészségügyhöz vagy a szociálpolitikához (gondoskodáspolitikához) kapcsolódnak, és inkább speciális helyzeteket kezelnek. Ezek a támogatások többnyire nem vonatkoznak minden családra és pénzben kifejezett értéküket nehéz beazonosítani családokra lebontva. Ennek megfelelően az **egyéb kategóriába** sorolom a következőket, amelyek jelen értekezésnek most nem képezik tárgyát, ugyanakkor családpolitikai szempontból jelentőséggel bírnak:

- Foglalkoztatás: munkaidő kedvezmények szülőknek, szülői pótszabadságok, atipikus munkavégzés, kötelező részmunka biztosítása kisgyermekes szülőknek, Munkahelyvédelmi Akcióterv
- Egészségügy: anyatejes táplálást támogató programok, meddőségi kezelések, családbarát szülészetek, koragyermekkori fejlesztés
- Szociálpolitika: Biztos Kezdet Gyermekházak, Családsegítés és gyermekjóléti szolgálat, Gyermekjóléti központ
- Családszervezetek támogatása

A fent felsorolt családtámogatások négy kormányzati ciklus „termékei”. A négy ciklus alatt folyamatosan bővült a családtámogatások köre, annak ellenére, hogy 2020 után egy polikrízissel jellemezhető időszakról beszélhetünk (pandémia, háború, energiaválság, stb.). A 2020 utáni éveket az újabb és újabb meglepetés szerű kihívásokkal való küzdelem jellemezte, ennek ellenére - paradox módon - a családtámogatások körének sokkal inkább a bővítése, mintsem a szűkítése volt tapasztalható. Ez a családtámogatási expanzió feltehetően hozzájárult a kihívások leküzdéséhez és a stabilitás megőrzéséhez.

A 2010 és 2020 közötti első évtizedet elemző és bemutató kötet[111] tipizálásának megfelelően külön-külön is érdemes jellemzeni az egyes ciklusokat, hiszen más-más endogén és exogén tényezők érvényesülése határolta be a családtámogatási intézkedések létrehozásának és működtetésének mozgásterét és körülményeit. A 2010 és 2020 közötti időszak tekintetében Novák-Fűrész megnevezéseit használom, kiterjesztve a „kiteljesedés évei" megnevezést az egész harmadik ciklusra, annak ellenére, hogy annak második fele a világjárvány soha nem tapasztalat hatásai miatt akár különálló időszakként is jellemezhető lenne. Mivel azonban a családok támogatása tekintetében a pandémiás időszak nem visszalépést, hanem újabb intézkedések bevezetését vagy a korábbiak bővítését hozta, ezért megtartom a kifejezést.

A 2022-vel kezdődő ciklus számos meglepetés szerű változást hozott, amelyek próbára tették a családok és általában az ország alkalmazkodó- és ellenállóképességét. 2022 februárjában kitört az ukrán- orosz háború, ami olyan jelenségeket eredményezett, mint az energiaárak, majd az infláció elszabadulása. Ez a nehézségekkel teli időszak ugyanakkor új lehetőségeket is teremtett, aminek következtében 2025-re új családügyi programok indultak el annak érdekében, hogy a megpróbáltatásokon áttörve a magyar családok kiléphessenek a fenyegetettségek árnyékából.

Tipizálásom alapján a 2010 óta megvalósuló családtámogatási rendszer a következő négy, külön-külön is egyedi jegyeket magában foglaló ciklusokkal jellemezhető:

2010-2014 Az átalakulás évei

2014-2018 A kibontakozás évei

2018-2022 A kiteljesedés évei

2022-2026 A kihívások évei

A négy kormányzati ciklus családtámogatásai jórészt egymásra épülnek, miközben mindegyikben megjelentek újszerű kezdeményezések. A családtámogatások körének alakulását jelentősen befolyásolták az ország gazdasági lehetőségei, ugyanakkor a családtámogatások céljai és keretrendszere 2010-től változatlanok maradtak. Az első ciklus a jogi háttér kiépítésével és a struktúrák átalakításával telt, a második ciklus már nagyobb mozgásteret adott új intézkedések, elsősorban otthonteremtési programok bevezetésének, a harmadik ciklus a legnagyobb társadalmi elérésű programokat hozta, elsősorban a

[111] Novák- Fűrész (2021): Családbarát évtized 2010-2020, KINCS, Budapest

Családvédelmi akcióterv indulásával vagy például az otthonfelújítási programmal, míg a negyedik ciklus a kihívásokra adott válaszokként bevezetett támogatások időszaka.

A családpolitika kormányzaton belüli irányítása is eltérő volt a különböző ciklusokban, 2010 és 2014 között a Nemzeti Erőforrások Minisztériumában a Szociális és Családügyi Államtitkársághoz tartozott Soltész Miklós államtitkár vezetésével, 2014 és 2020 között az Emberi Erőforrások Minisztériuma Család-és Ifjúságügyért Felelős Államtitkársága felelt a területért Novák Katalin vezetésével, majd 2020/2021-ben Családokért Felelős Tárca nélküli Miniszter felügyelte a családtámogatásokat Novák Katalin személyében, 2022-től pedig a Kulturális és Innovációs Minisztérium Családokért Felelős Államtitkárságához tartozik a terület.

A következő táblázat a négy kormányzati ciklus alatt bevezetett családpolitikai intézkedéseket mutatja be három kategóriában: a munka, a nevelés és a lakhatás fókuszú családtámogatások körében, alrendszerekre bontva a következő szerint.

2. Táblázat : Új családtámogatási elemek bevezetése 2011 és 2025 között az egyes családtámogatási csoportokban

	Munka fókuszú családtámogatások		**Nevelés fókuszú családtámogatások**		**Lakhatás fókuszú családtámogatások**
	Családi adócsökkentési programok	**Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak**	**Pénzbeli családtámogatási ellátások**	**Gyermekjóléti programok**	**Lakhatást támogató programok**
2010			Családi pótlék iskoláztatáshoz kötése, GYES 3 éves korig		
2011	Családi adókedvezmény		Nők40		Árfolyamgát, Nemzeti Eszközkezelő
2012				Mindennapos testnevelés, hittan és erkölcstan, Erzsébet-program	
2013		Új Babakötvény		Ingyenes tankönyv 1. évfolyamon	Rezsicsökkentés
2014	Családi járulékkedvezmény		GYED Extra	Menzarendelet, ingyenes és kedvezményes gyermekétkeztetés	Előtörlesztés
2015	Első házasok adókedvezménye			Kötelező óvoda 3 éves kortól	CSOK

2016	2 gyermekes családi adókedvezmény 25%-is növelése			Családi pótlék óvodáztatáshoz kötése	CSOK kölcsön; CSOK-os áfa kedvezmények
2017	2 gyermekes családi adókedvezmény 50%-is növelése			Ingyenes tankönyv felső tagozaton; Bölcsődei rendszer átalakítása	
2018	2 gyermekes családi adókedvezmény 75%-is növelése	Diákhitel elengedés	Köldökzsinór program		Jelzáloghitel csökkentés
2019	2 gyermekes családi adókedvezmény megduplázása	Babaváró támogatás; Nagycsaládos autóvásárlási támogatás	Gyermekek Otthongondozási Díja (GYOD)		Falusi CSOK
2020	4 gyermekes anyák szja-mentessége	Kismamák nyelvvizsga és KRESZ vizsgadíj támogatása	Nagyszülői GYED; Örökbefogadói Díj; GYES, GYET, GYED veszélyhelyzeti meghosszabbítása	Ingyenes tankönyv középiskolákban	
2021			CSED100		Zöld Otthon Program; Illetékmentesség; Családi Otthonfelújítási Program
2022	25 év alattiak szja-mentessége ; gyermekesek szja-visszatérítése		Megduplázott árvaellátás; tartásdíj megelőlegezés		Energia ársapka
2023	30 alatt szülő nők szja-mentessége			Bölcsődei térítési díj támogatás	
2024		Munkáshitel elengedés		14 év alattiak ingyenes közlekedése	CSOK Plusz
2025	CSED, GYED szja-menetssége, 3 gyermekes anyák szja-mentessége		CSED Extra	Mobiltelefonok kitiltása az iskolákból	Vidéki Otthonfelújítási Program; Munkáltatói lakhatási támogatás, SZÉP kártya otthonfelújításra; Otthon Start program

2026	Dupla családi adókedvezmény; 2 gyermekes 40 év alatti anyák szja-mentessége, 30 év alatti anyák szja-mentessége				

Ahogy a táblázat mutatja az egyes új családtámogatási elemek fokozatosan, egymásra épülve és sokszor egymást kiegészítve jelentek meg a családtámogatási rendszerben. A családtámogatási rendszer bővülése és kiépülése egy hasonlattal élve kicsit olyan, mint egy lombosodó, növekvő fa, amelynek folyamatosan új ágai nőnek az új intézkedések formájában vagy a már meglévő ágai egyre vastagodnak, ahogy az egyes intézkedéseket egyre többen veszik igénybe vagy az ágakból újak nőnek egy-egy intézkedéscsoport újabb elemeként. A családtámogatási rendszer tehát a hasonlat alapján sem tekinthető egy statikus struktúrának, hanem a családok igényei, a költségvetés helyzete és a külső körülmények hatására egy folyamatosan bővülő és megújuló rendszer, amely azonban soha nem változik meg drasztikusan, mivel az alapok, a gyökerek állandók maradnak, ezzel is azt a célt szolgálva, hogy biztosítsa a családok számára a stabilitást és a kiszámíthatóságot.

Családtámogatások jogi háttere

A fejezet célja, hogy a családtámogatási rendszer jogi hátterét nemzetközi perspektívából és a hazai jogforrási hierarchia egyes szintjein belül bemutassa. A családtámogatások rendszere az Európai Unióban ugyan tagállami hatáskörbe tartozik, az uniós jog azonban mégis számtalan módon befolyásolhatja a nemzeti családpolitikai döntéseket, ahogy ez a következőkben bemutatásra kerül. A magyar jogforrási hierarchiában a családtámogatások egyre szélesebb körben, egyre több szinten jelennek meg, ezen szintek bemutatása és példákkal való illusztrálása jelenik meg a következőkben.

Családtámogatások az Európai Uniós jogrendszerben

Az Európai Unióban a jóléti rendszerekhez tartozó intézmények és szolgáltatások fenntartása, működtetése, így a családpolitika (amit gyakran a szociálpolitika részeként értelmeznek) tagállami hatáskörbe tartozik. Ennek ellenére az Európai Unió a nyitott koordináción keresztül képes a nemzeti családtámogatási rendszereket befolyásolni, aminek az az oka, hogy a családpolitika horizontális jellege miatt szorosan kapcsolódhat a foglalkoztatáspolitikához, munkajogi szabályozáshoz és a szabad mozgást biztosító közös piachoz, amely területeken viszont már jelentős hatáskörökkel rendelkezik az EU. Az unión belüli szabad mozgás szükségessé tette a családtámogatási ellátások koordinációját, amit a legmagasabb jogi norma, az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés is rögzít. A szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról rendelkező uniós rendeletek (883/2004/EK és 987/2009/EK) kiterjednek az anyasági és családtámogatási ellátásokra is annak érdekében, hogy a tagállami rendszerek közötti átjárhatóság biztosított legyen és a különböző országokban megszerzett jogosultságok kölcsönös elfogadása és beszámítása érvényesülhessen.[112]

A családtámogatási szempontok elsődlegesen tehát a foglalkoztatás területén belül megfogalmazott irányelvekben jelennek meg az európai uniós jogalkotásban. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a családtámogatásokhoz köthetően már a 80-as évektől

[112] Gallai Sándor (2019): A Családpolitika helye a demográfiai válsággal küzdő Európában. In Székely András (szerk.): Nemzetközi családpolitikai kitekintő. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 25.

megjelentek EU-s szinteken parlamenti, bizottsági vagy tanácsi kezdeményezések, a mostaninál sokkal bátrabban hivatkozva a család központi szerepére és támogatásának szükségességére. Az Európai Parlament 1983-ban határozatot fogadott el, melyben javasolta a családokkal kapcsolatos tagállami politikák közösségi szintű összehangolását, 1989-ben a Bizottság Nemzeti Családpolitikák Európai Megfigyelőközpontjának felállítását kezdeményezte, a Tanács napközbeni gyermekellátásra vonatkozóan 1992-ben ajánlást fogalmazott meg, 1984-ben és 1999-ben kiadták a Parlament családok és gyermekek védelméről szóló határozatait, megjelent az Európai Tanács 2000-es határozata a család és a munka közötti egyensúlyról, az Európai Tanács 2001-ben felhívást tett közzé a családpolitikai indikátorok kialakítására, 2002-ben megfogalmazták a bölcsődei és óvodai ellátás kapacitásbővítéséről szóló barcelonai célkitűzést, 2005-ben megjelent a Bizottság demográfiai zöld könyve, 2007-ben Demográfiai Tanácsadó Testület kezdte meg működését a Bizottság mellett, kihirdették a nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó 2010–2015-ös stratégiát, az Európa2020 stratégiát, a nemek közötti egyenlőségről szóló európai paktumot és 2006-tól kezdődően négy európai demográfiai fórum megrendezésére is sor került.

Az Európai Unió tehát hosszú múltra tekint vissza a családtámogatásokhoz köthetően a demográfiai, a jövedelmekkel, a szülői foglalkoztatással és a nők és férfiak közötti esélyegyenlőséggel kapcsolatos célkitűzések terén; miközben ezen intézkedéseket alapvetően családpolitikai keret nélkül hajtja végre.[113] A családpolitikai kérdésekben a nemzeti döntéshozatal szabadsága hangsúlyos, ugyanakkor nem tekinthető teljes körűnek az uniós jogkörök szupranacionális irányú bővülése és az intézményi fellépések miatt. A családpolitikai tárgykörbe tartozó, a családi ellátások koordinációjára vonatkozó hard law (kötelező jogi norma) az anyasági és családtámogatási ellátásokat is részben hatályuk alá vonták, mivel a családpolitikai ellátások koordinációjának kötelezettségét az Európai Unió működéséről szóló szerződés is rögzíti. Ezek a szabályok ugyanakkor nem azt rögzítik, hogy a nemzeti családpolitikai szabályok milyen konkrét ellátásokat alakítsanak ki, hanem azt, hogy azokhoz az ellátásokhoz, amelyeket a nemzeti szabályok biztosítanak, a szabad mozgás

[113] JENSON, Jane (2020): Beyond the National: How the EU, OECD, and World Bank Do Family Policy. In NIEUWENHUIS, Rense – LANCKER, Wim Van (szerk.): The Palgrave Handbook of Family Policy. Cham: Palgrave Macmillan, 45–68. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_3
49p

jogával élők is ugyanolyan feltételek mentén férhessenek hozzá.[114] Ezért a koordinációs rendeletek elsődleges célja a tagállami rendszerek közötti átjárhatóság biztosítása.

A családpolitika területén a közvetlenül alkalmazandó rendeleti szabályok mellett irányelveket is találunk, amelyek ugyancsak jelentősen befolyásolhatják a nemzeti családtámogatási rendszereket, ahogy ez az utóbbi években elfogadott irányelveknél tapasztalható. Ezen irányelvek a következő kérdéseket érintik: a munkavállalók egészségvédelme és biztonsága; munkakörülmények; a munkavállalók szociális biztonsága és szociális védelme (az uniós országok hatáskörében marad a társadalombiztosítási rendszereik alapvető elveinek meghatározása); a munkavállalók védelme munkaszerződésük megszűnése esetén; a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód a foglalkoztatás terén. [115]

A 2000-es években elfogadott és családtámogatási szempontból a legfontosabb EU-s irányelvek a következők voltak:

- 2006/54/EK irányelv a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról,
- 2010/41/EU irányelv az önálló vállalkozói tevékenységet folytató férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról,
- 92/85/EGK irányelv a várandós, a gyermekágyas vagy szoptató munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről,
- 97/81/EK irányelv a részmunkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról
- 2010/18/EU irányelv a szülői szabadságról kötött, felülvizsgált keretmegállapodás végrehajtásáról.

A jelenlegi családtámogatási rendszerek szempontjából a 2019. június 20-án elfogadott, 2019/1158/EU irányelv a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról (továbbiakban: WLB irányelv) címet viselő irányelv a legfajsúlyosabb. Az Európai Bizottság 2016 decemberében javaslatot tett a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtéséről szóló (WLB) irányelvre, amelyet a Tanács 2019. június 20-án fogadott el. A tagállamoknak ezután 2022. augusztus 2-ig három évük volt arra, hogy saját jogrendszerüket az irányelvhez igazítsák. Az irányelv felülvizsgálatára 2027-ben kerül majd

[114] Fűrész Tünde – Mészáros Árpád József: A pronatalista családpolitika mint az Európai Unió Tanácsa második soros magyar elnökségének az európai demográfiai kihívásra megfogalmazott válasza In: A 2024-es magyar EU-elnökség. Szerkesztette: Navracsics Tibor – Tárnok Balázs, Ludovika Kiadó, 2024 p 168
[115] Agócs, Fűrész, Kállay-Kisbán, Pári (2024): Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő, KINCS 2024 p 65

sor. Az irányelv meghatározza az apasági szabadságra, szülői szabadságra, gondozói szabadságra, valamint a munkavállaló szülők vagy gondozók számára biztosított rugalmas munkafeltételekre vonatkozó minimális követelményeket. Az irányelv alapján a tagállamoknak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az apák vagy – ha és amilyen mértékben a nemzeti jog elismeri – a velük egyenjogú társszülők jogosultak legyenek 10 munkanap apasági szabadságra, amelyet a gyermekük születése alkalmával lehet igénybe venni. Az apák családi állapotuktól függetlenül jogosultak a szabadságra. A szülői szabadság tekintetében a tagállamoknak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy valamennyi munkavállaló jogosult legyen 4 hónap szülői szabadságra, amelyet az előtt kell igénybe vennie, mielőtt a gyermek eléri a legfeljebb 8 éves életkort. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szülői szabadságból 2 hónap ne legyen átruházható. A tagállamok határozhatják meg a minimum szülői szabadság ideje alatt járó bér vagy juttatás megfelelő mértékét. Az irányelv javaslatot tesz évente 5 munkanap gondozói szabadság bevezetésére, amely azon munkavállalók számára jár, akik súlyos egészségügyi okok miatt gondozásra vagy támogatásra szoruló hozzátartozóikat gondozzák. Ezt a szabadságot a tagállamok különbözőképpen alkalmazhatják: engedélyezhetik eseti alapon is, és további feltételekhez is köthetik az igénybevételét. A rugalmas munkafeltételek tekintetében a WLB irányelv 9. cikke szerint a tagállamoknak meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a gyermeket nevelő munkavállalók, valamint a gondozást végzők jogosultak legyenek rugalmas munkafeltételeket kérelmezni gondozási feladataik elvégzése céljából. A tagállamok közül egyelőre Hollandia az egyetlen, aki megfelelő mértékben átültette a WLB irányelvben foglaltakat jogrendjébe, 23 tagállam esetében pedig ez elégséges módon történt meg, míg három tagállammal szemben (Belgium, Spanyolország, Írország) az Európai Bizottság 2023 őszén az Európai Unió Bírósága előtt eljárást kezdeményezett az irányelv átültetésének teljes körű elmulasztása miatt.

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata tekintetében fontos megjegyezni, hogy ítélkezési gyakorlatában nem érvényesülnek egyáltalán a tagállamok család- és népesedéspolitikai szempontjai, ami akadályozhatja a nemzeti célok elérését, ahogy erre Korom Ágoston rávilágít.[116] Az uniós jog és a nemzeti joggyakorlat közötti ellentmondás feloldása érdekében meglátása szerint szükséges lenne az uniós jog harmonizálása a demográfiával kapcsolatos célkitűzésekkel. Ennek érdekében Magyarország 2011-es és

[116] Korom Ágoston (2024): Family Policy Aimed at Demographic Incentives in EU Law In: Barzó Tímea: Demographic Challenges in Central Europe, Srtudies of the Central Eurőpean Őrpfessors' Network

2024-es Európai Uniós elnöksége alatt is igyekezett lépéseket tenni, amikor tanácsi következtetéseket fogadtatott el, 2011-ben „A munka és a családi élet összeegyeztetésének hatásai a demográfiai folyamatokra" címmel, 2024-ben pedig megrendezte az Európai Unió demográfiáért felelős minisztereinek budapesti informális találkozóját, ahol a demográfiai kihívások és a versenyképesség összefüggéseiről és ebben a családok szerepéről értekeztek a résztvevők.

Családtámogatások a magyar jogforrási hierarchiában

A 2010-tól megvalósuló közpolitikai stratégia egyik kulcseleme a család, amelyre a közösségi politikák különböző szintjei épülnek, ahogy Orbán Balázs fogalmaz: „A 2010 utáni kormányzás végig jelen lévő motívuma a közösségek megerősítésének igénye volt. A legkisebb közösség maga a család, amelybe beleszületünk. Erre épülnek a különféle lokális közösségek. Eggyel nagyobb léptéket képviselnek, de kétséget kizáróan képesek közösségként funkcionálni a települések, falvak és városok, s ezeket foglalja keretbe az egész nemzet. E közösségek építése és támogatása a 2010 utáni magyar modell epicentruma."[117]

Ez a többszintű stratégia gondolkodás tapasztalható a családokra vonatkozó jogforrási hierarchiában is, amelynek valamennyi szintjén megjelenik valamilyen módon a családok támogatásának ügye, az Alaptörvénytől kezdve a helyi önkormányzati rendeletekig.

Tekintettel arra, hogy a családpolitika egy horizontális, számos más szakpolitikához kapcsolódó ágazat, ennek megfelelően a magyar jogrendszer számos jogforrási helyén találkozhatunk a családtámogatásokhoz kapcsolódó szabályozással, törvényi és rendeleti szinteken egyaránt.

A továbbiakban a magyar családtámogatási rendszer magyar jogforrási hierarchiába való beágyazottságának és megjelenéseinek nem teljes körű, hanem példákkal illusztrált bemutatása a cél, amelynek során kiemelésre kerülnek azok a jogszabályok, amelyek közvetlen hatással bírnak a családtámogatások szempontjából és direkt módon befolyásolják a magyar családok életét.

[117] Orbán Balázs (2020): A magyar stratégiai gondolkodás egyszeregye, Budapest, MCC Press Kft., 2020

Családok támogatása az Alaptörvényben

A családot a 2011-ben elfogadott Alaptörvény kiemelt értékként ás védendő közösségként határozza meg. Az Alaptörvény szimbolikus jelentőségű és értelmezési segédletként is funkcionáló preambuluma, a Nemzeti Hitvallás egyértelművé teszi a családok középpontba állításának fontossága: „Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet."

Ezt követően az Alapvetések L) cikke így fogalmaz a családok védelméről és újszerű módon rögzíti a család fogalmának definiálását:

(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.

(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.

(3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.

A XV. cikk rögzíti, hogy „Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket."

A XVI. cikk a szülők és a gyermekek jogairól és kötelességeiről rendelkezik az alábbiak szerint:

(1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.

(2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.

(3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.

(4) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.

A családi értékek védelme és a gyermekvédelem okán az Országgyűlés több alkalommal is megszavazta az Alaptörvény módosításait az elmúlt években a következők szerint.

Az Alaptörvény családokat érintő módosítására 2013-ban került sor először, majd 2019-ben a 7. cikk (3) bekezdése kapott új rendelkezést, akkor már definiálva az anya és az apa személyét a következőképpen: "Az anya nő, az apa férfi."

Családvédelmi sarkalatos törvény

A 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről, azaz a családvédelmi sarkalatos törvény, az alkotmányos állami politikai élet egyik fundamentumaként[118] a Alaptörvény L) cikkének (3) bekezdése alapján jött létre. A kétharmados szavazataránnyal elfogadott sarkalatos törvény a családvédelem, mint adott jogterület kiemelt jellegét szimbolizálja.[119] Megalkotását nemcsak az alaptörvényi rendelkezés, hanem az is indokolta, hogy korábban több családügyi tartalmú, párhuzamosan hatályban lévő, akár egymásnak ellentmondó törvény szabályozta és befolyásolta a családok mindennapi életét, amelyek nem nyújtottak tényleges keretrendszert a családok védelméhez és támogatásához. A törvény a korábbi években hiányzó kiszámíthatóságot, állandóságot és biztonságot teremti meg a családokat érintő szabályozás terén. Ezt nagyszerűen jelzi például az egy éves felkészülési időre vonatkozó passzus, a 22. § (3) bekezdés, amely kimondja, hogy a családtámogatások biztonsága és garantálása érdekében „A támogatás mértékére, valamint a támogatásra való jogosultság időtartamára és feltételeire vonatkozó rendelkezések módosítása esetén – kivéve, ha az az ellátás jogosultjára nézve kedvező tartalmú – a módosítás hatályba lépésére a kihirdetésétől számított legalább egy év felkészülési időt kell biztosítani."[120]

A törvény a családdal kapcsolatosan számos olyan megállapítást tesz, amely korábban nem jelent meg semmilyen más jogszabályban, többek között hangsúlyozza, hogy a nemzet fennmaradásának letéteményese a család, mint a társadalom azon legkisebb egysége, amelynek kiegyensúlyozott működése nélkül nincs harmonikus társadalom. A törvény keretjellegű szabályozást biztosít, amennyiben megnevezi a családok védelmére vonatkozó alapelveket, amelyek kijelölik a családdal és a házassággal, mint elismert és védendő értékekkel és intézményekkel kapcsolatos állami feladatok irányát, illetve az ezekhez kapcsolódó állami kötelezettségeket. Meghatározza a különféle jogosultságok, kötelezettségek és kedvezmények tartalmát érintő legfontosabb rendelkezéseket, míg a részletszabályokat egyszerű többséget igénylő – főként már korábban is létező – külön törvények tartalmazzák.

A törvény fontos része a család jogállása, illetve a szülők, valamint a gyermek kötelezettségeinek és jogainak a meghatározása, amely részben a hatályos jogállási

[118] Szabó Miklós: Bevezetés a jog- és államtudományokba (Miskolc, Bíbor Kiadó, 2012) 123. o
[119] Orbán Balázs: A családvédelem alkotmányos alapjai, Nemzeti Érdek 122 p
[120] 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

rendelkezések sarkalatos törvényi szinten történő szabályozását jelentette. A törvény a foglalkoztatás terén is kiemelt védelmet biztosít a gyermeket nevelő szülőnek, amivel a jogalkotó erősíteni kívánta a munkajogi szabályokban már meglévő, a munka és a család közötti összhangot biztosító feltételeket.

A sarkalatos törvény kifejezi azt a társadalom- és a családpolitikai paradigmaváltást, amelynek szükséges velejárója volt a családokat érintő gyermeknevelési, gyermekvédelmi, foglalkoztatási és jóléti rendszerek garanciális elemeinek rögzítése.

Családtámogatások törvényi szinten

Magyarországon a törvények közül számtalan olyan törvényről beszélhetünk, amelyek a családtámogatásokhoz kapcsolódóan szabályozzák a családok mindennapi életének különböző dimenzióit. A családtámogatásokhoz kapcsolódóan elsősorban a családok támogatásáról, az egészségbiztosítási ellátásokról vagy a gyermekek védelméről szóló törvények ilyenek, de a Polgári Törvénykönyv családjogi fejezetei, a Munka törvénykönyve, az adótörvény vagy a Büntető törvénykönyv ugyanúgy tartalmaznak családpolitikához kapcsolódó passzusokat. A családokat közvetlenül érintő törvények ezen széles köre teszi a családpolitikát igazán szerteágazóvá, horizontális szakpolitikává.

A számos törvény közül példaként kiemelendő az 1998.évi LXXXIV. törvényt a családok támogatásáról, amely az első Orbán-kormány első évében, 1998. december 24-én került kihirdetésre. Jelentőségét mutatja, hogy a Bokros-csomag megszorító évei után egységesen szabályozta a családok pénzbeli ellátásait. A törvény teljesen új alapokra helyezte a gyermeknevelséhez kapcsolódó pénzbeli támogatások rendszerét.[121] Az egységesítés érdekében egy törvénybe kerültek a különféle támogatásokra vonatkozó szabályok – amelyek korábban több törvényben voltak szabályozva. A törvény létrehozása és hatályba lépése óta eltelt közel három évtized alatt több, mint tucatszor módosították a jogszabályt annak érdekében, hogy a családok megváltozott életkörülményeihez és igényeihez jobban igazodjanak a pénzbeli családtámogatások.

Jelenleg ugyanakkor ez a törvény a családtámogatások széles körének csak egy kis részét szabályozza, mindössze az alanyi jogon járó pénzbeli támogatásokat fedi le. A biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátásokat az egészségbiztosítási törvény, míg gyermekjóléti

[121] Dani Csaba – Kottáné Baranyi Mária: A családok támogatásáról szóló 1998.évi LXXXIV törvény fontosabb változásai napjainkig (Kapocs, 2018/3, Budapest, KINCS)

ellátásokat többnyire a gyermekvédelmi törvény szabályozza. Akkor, amikor tehát családtámogatásokról beszélünk közel sem csak egyetlen törvény szabályait kell figyelembe venni, hanem több tucat törvény és a hozzájuk kapcsolódó rendeletek széles köre által alkotott jogforrási rendszerben kell keresni a megfelelő szabályozási helyeket. Mindez nem könnyíti meg sem a kodifikátorok, sem a jogalkalmazók dolgát, nagy körültekintést igényel maga a jogalkotás és a jogalklamazás is.

Családtámogatások rendeleti szintű szabályozásai

A családpolitika részletszabályai általában rendeleti szinten jelennek meg, konkrétan meghatározva a családokra vonatkozó jogok és kötelezettségek sokaságát, a támogatási rendszereket és egyéb szabályozási aspektusokat. A kormány és a szaktárcák előkészítése nyomán létrejött rendeletek célja a jogszabályok gyakorlati alkalmazásának részletezése és a végrehajtási intézkedések meghozatala a családtámogatások megfelelő érvényesülése érdekében.

A rendeleti körbe tartozik a családpolitika egyik kiemelt területének, az otthonteremtésnek a rendeleti szintű szabályozása. A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) az otthonteremtési program zászlóshajójának tekinthető, amely annak ellenére, hogy tulajdonképpen egy támogatást takar (bár kétségtelenül számos alváltozatban), mégis már a kezdetekről két rendeletben lett szabályozva: a 17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről és a 16/2016. (II. 10.) Korm. rendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról. A falusi CSOK szabályozását még sikerült beépíteni ezen rendeletekbe, de a a családok otthonteremtését támogató kedvezményes CSOK Plusz hitelprogramról egy újabb kormányrendelet jelent meg. [122]

A kormányrendeletek a végrehajtó hatalom által hozott legmagasabb szintű jogszabályokként meghatározzák a családtámogatások mindennapi életben való igénybevételének kereteit. Megkönnyítik és lehetővé teszik a kormány számára a gyors cselekvőképességet olyan helyzetekben (például pandémiás vészhelyzet esetén), amelyek megkövetelik ezt. A családtámogatások tekintetében a rendeletek túlsúlya egyértelmű a

[122] 518/2023. (XI. 30.) Korm. rendelet a családok otthonteremtését támogató kedvezményes CSOK Plusz hitelprogramról

jogforrási hierarchián belül, ezek azonban belehelyezkednek az Alaptörvény, a sarkalatos törvény és az egyes kapcsolódó törvények által alkotott jogi keretrendszerbe.

Családtámogatások helyi szintű szabályozásai

A helyi önkormányzatok számos rendeletet hozhatnak és alkalmazhatnak a családok érdekében, azok életkörülményeinek javítására, támogatására és a helyi közösség erősítésére. Ezek a rendeletek lehetnek sokrétűek, és különböző területeken érintik a családokat. Néhány példa arra, hogy milyen területekhez kapcsolódóan hozhatnak a települési közgyűlések a családokat érintő helyi önkormányzati rendeleteket: családi támogatások és juttatások, lakhatási támogatások, gyermeknevelési, óvodai és iskolai támogatások (ezek lehetnek például tandíjmentességről, iskolai étkeztetésről vagy tanulói ösztöndíjakról szóló támogatások), kulturális és szabadidős lehetőségek (például könyvtárhasználat, sportrendezvények vagy kulturális események ingyenes vagy kedvezményes látogatásának biztosítása), egészségügyi és szociális szolgáltatások, de emellett az önkormányzatok rendeletekkel teremthetnek megfelelő környezetet a családok számára olyan intézkedésekkel, amelyek által a családok még otthonosabban érezhetik magukat a településen, például játszóterek kialakítása vagy családbarát közlekedési megoldások (kismamabérlet, gyermekbérlet).

Az utóbbira ma már számos példát látunk, leginkább a megyei jogú városokban tapasztalhatók családközpontú utazási kedvezmények, például Kaposváron 2003 óta létezik kismamabérlet, de a fővárosban is 2009 óta kedvezményesen utazhatnak a kismamák, 2021 óta pedig ingyen utazhatnak a 14 év alatti gyermekek. Az utazási kedvezmények rendszere egy alulról jövő kezdeményezként jelent meg, először helyi szinteken, mára viszont a program orszagossá vált, hiszen a kormány 2023-ban jelentősen kiterjesztette az utazási kedvezmények körét és bevezette a kedvezményes ország és vármegyei bérleteket. [123] Az utazási kedvezmények esete kiváló példája annak, amikor helyi szintű programok országos jelentőségűvé nőnek és a helyi családok támogatásának gyakorlata minden magyar családra kiterjed.

[123] A Kormány 91/2023. (III. 23.) Korm. rendelete közlekedési tárgyú kormányrendeletek módosításáról

A családtámogatások jogi hátterének összefoglalója

A magyar jogforrási hierarchiában minden szinten jelen van a családpolitika, a családtámogatási rendszer elemei, annak különféle megjelenései és megvalósulásai. 2010 után ugyan új szakterületként jelent meg a családpolitika, de egyes elemei már sokkal korábban is részét képezték a magyar jogrendszernek. A családtámogatásokra vonatkozó jogszabályok alapvetései 2010 után a jogi hierarchia felsőbb szintjeire helyeződtek át, a családok támogatásának ügye így ma már a jogforrási hierarchia legmagasabb és legalacsonyabb szintjein is jelen vannak. Ennek eredményeképpen a családtámogatási rendszer szabályozása nagyon sokrétű és meglehetősen széttagolt. Ennek előnye, hogy a családtámogatási szempont (family-mainstreaming) megjelenik a magyar jogi rendszer számtalan jogszabályában, ugyanakkor hátránya, hogy ezek nem mindig állnak egymással összhangban, sőt egyes esetekben még ellentmondások is tapasztalhatók. Megfigyelhető, hogy esetenként a nyelvezet és az egyes fogalmak használata is eltérő vagy inkább nincs következetes egység ebben a tekintetben. További kihívás, hogy a végrehajtási rendeletek nem mindig tükrözik vissza az alapelvi kereteket.

Mindemellett ez a széles körű, sok szempontból széttagolt jogszabályi rendszer alapvetően lefedi a családtámogatási rendszer teljes spektrumát, még ha sokszor bonyolult és nehezen átlátható is. Ez az összetettség azt jelzi, hogy maga a családtámogatási renndszer igen összetett és horizontális jellegéből adódóan a legtöbb szabályozási területhez valamilyen módon kapcsolódó. A horizontális jelleg ellenére megjelenik a vertikális tagozódás is, hiszen hierarchikus rendszerben, a legfelsőbb szintű jogszabálytól, az Alaptörvénytől kezdve a legalsóbb szintekig mindenütt valamilyen módon jelen vannak a családtámogatások.

Családtámogatások állampénzügyi háttere

A fejezet célja, hogy átfogó képet nyújtson a családtámogatások történeti fejlődéséről, majd részletesen bemutassa a 2010 utáni családtámogatási rendszer állampénzügyi struktúráját és annak összehasonlíthatóságát a nemzetközi térben. A fejezet választ kíván adni arra a kérdésre, hogy a családtámogatásokra fordított költségvetési kiadások hogyan viszonyulnak a bruttó hazai termékhez és ennek számítására milyen módszereket alkalmaznak.

Családtámogatások állampénzügyi története

A családok intézményes támogatása két évszázaddal ezelőtt a kisgyermekek napközbeni ellátásának területén jelent meg először Magyarországon. Az első családtámogató intézkedések Brunszvik Teréznek köszönhetők, akinek jóvoltából 1828. június 1-jén nyitotta meg kapuit az első kisgyermekek számára épült kisdedóvó Budán, Krisztinavárosban, ami a későbbi óvodák és bölcsődék elődje lett és egyúttal az első óvoda volt Közép-Európában.[124] Brunszvik Teréz idejében még inkább kisgyermekiskolákról beszélhetünk, ahol elsősorban a rászoruló gyermekek megóvását, védelmét tűzték ki célul, amely a korabeli intézmények elnevezésében is megjelent: kisdedóvó, illetve kisgyermekmenhely. Az 1867-es kiegyezést követő gazdasági változások és a polgári fejlődés velejárójaként felértékelődött az intézményes nevelés jelentősége, nőtt az óvodák száma és egyre nagyobb lett az igény az itt folyó tevékenység egységesítésére, amit az óvodákat korábban működtető egyesületek már nem tudtak biztosítani. A népiskolák állami szabályozásának rendezése után az óvodák működését is szabályozták. 1891-ben jelent meg a kisdedóvásról szóló törvény (1891: XV. t.c. Kisdedóvási törvény), amelyben rögzítették az óvoda feladatát, a kisdedóvás célját, szabályozták az óvodák belső életét, elválasztva azt az iskolai oktatástól és kimondták, hogy az óvodák fenntartását az állam felügyeli.

Az első bölcsőde egyleti úton, hosszas előkészítő és jótékony célú gyűjtés eredményeként jött létre 1852-ben. A Pesti Első Bölcsőde Egylet a hazai bölcsődei mozgalom elindítója lett,

[124] Molnár, B., Pálfi, S., Szerepi, S., & Vargáné Nagy, A. (2021). Kisgyermekkori nevelés Magyarországon. Debreceni Egyetemi Kiadó.
1

amelyet sokan támogattak, többek között Forray András báró és Csanád vármegye főispánjának a felesége, Brunszvik Júlia grófnő, aki az első magyarországi óvodát alapító Brunszvik Teréz unokahúga volt.[125] Az első bölcsőde két fő célja az volt, hogy a szegény és rászoruló anyákat segítse abban, hogy „napi kereset után láthassanak", a másik pedig az elhagyatott kisgyermekek megóvása volt. Magyarország első bölcsődéje Pest belvárosában, a Kalap utca 1. szám alatt (ma: Irányi u. 2–4.) nyílt meg és 14 hetes kortól 2 éves korig fogadta a a gyermekeket. Az ünnepélyes megnyitót 1852. április 21-én tartották, ami azóta is a Bölcsődék napja.

A védőnői szolgálat elődje az 1915-ben alakult országos Stefánia Szövetség, amelynek elsődleges célja az időszakra jellemző magas számú csecsemőhalandóság csökkentése valamint az anyák és gyermekeik védelme volt. A 20. században a védőnők feladata az orvosi vizsgálatok előkészítése, az azzal kapcsolatos dokumentáció vezetése volt, majd a feladataik bővültek felvilágosító és egészségnevelő munkával. A védőnői szolgálat 100 éves évfordulóján a Hungarikum Bizottság döntése alapján a Védőnői Szolgálat, egészség és életmód kategóriában Hungarikum lett.

A pénzbeli családtámogatások közül elsőként 1912-ben a családi pótlékot vezették be a 1912. évi XXXV. törvénycikk alapján.[126] Először a közalkalmazottak körében volt elérhető és ekkor mindössze 7 ezer gyermeket érintett[127], jelentőségét ugyanakkor mutatja, hogy Európában ez volt az egyik első, úttörőnek tekinthető és igen jól kidolgozott családoknak járó pénzbeli ellátás. A jogosultságok többször is kiterjesztették, először 1938-ban, amikor a családi pótlék biztosításának rendszere kötelezővé vált az iparban és a kereskedelemben, majd hamarosan a mezőgazdaságban is. 1945-ben a gyermeknevelési/családi pótlék rendszerét kiterjesztették minden minimum 10 főt foglalkoztató üzemre is.[128] Ezen változások után 1975-ben vált igazán széleskörűvé a családi pótlék, amikor beépült a társadalombiztosítás egységes rendszerébe, így már körülbelül 2 millió gyermek után járt. 1990-ben pedig minden megfelelő korú gyermekre kiterjesztették, így vált alanyi jogon elérhető támogatássá.

125 https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/van_pestnek_egy_bolcsodeje_emlekidezes_az_orszag_elso_bolcsodejerol_a_bolcsodek_napjan (letöltés ideje: 2025. 10.12.)

126 https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk_cst.html (letöltés ideje: 2025. 10.12.)

127 Tárkányi Ákos: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története, Demográfia 1998/2-3.

128 Kristó Katalin (2022): A családtámogatások negyed százada. Gondolat kiadó, Budapest 95 o

A II. világháborút követően a kommunista, majd a szocialista Magyarországon több nagy jelentőségű intézkedés is született, amelyek közül vannak olyanok, amelyek máig részei a családtámogatási rendszernek vagy jelentős hatással vannak még ma is a családok helyzetére. Több mérföldkőnek is tekinthető családokkal kapcsolatos intézkedést illetve intézkedéscsomagot lehet megemlíteni, ilyen például az 50-es évek abortusztilalma, majd 20 évvel később 1973-ban a népesedéspolitikai csomag, a GYES vagy a GYED bevezetése vagy a Bokros-csomag, amelyek jelentős és meghatározó módon befolyásolták nemcsak az akkori gyermekvállalási magatartást és a családok mindennapjait, hanem a több évtizeddel későbbi helyzetét lehetőségeit is a magyar családoknak. A következő ábra jól szemlélteti, hogy ezek az intézkedések hatottak a születések számának alakulására is.

2. Ábra : Fontosabb családtámogatási intézkedések a II. világháború után Magyarországon

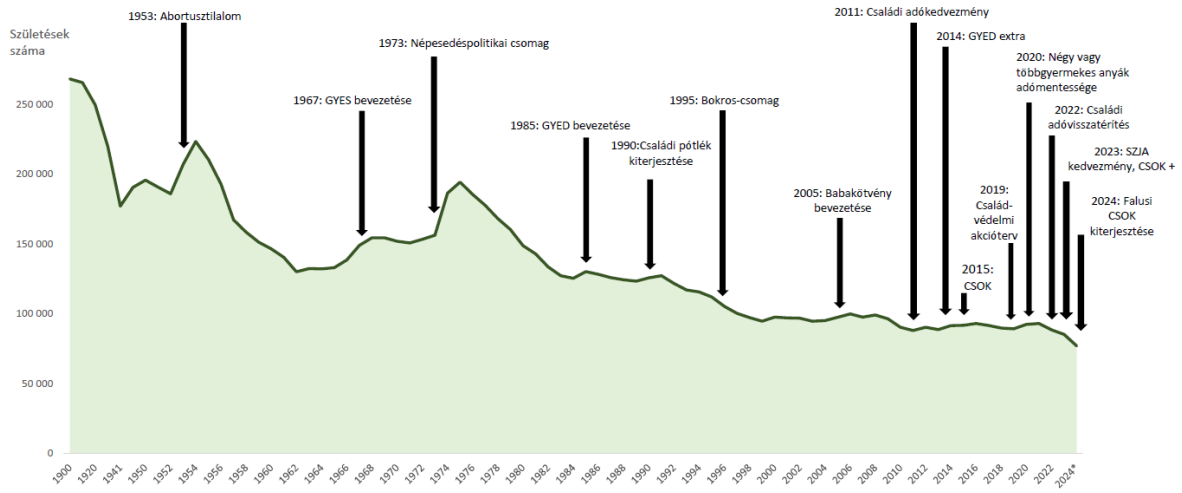

Forrás: saját szerkesztés

A Ratkó-korszak a magyar demográfiatörténet egyik legmarkánsabb időszaka, amely az 1950-es évek elejére tehető. Nevét Ratkó Anna egészségügyi miniszterről kapta, akinek idején az államszocialista vezetés radikális népesedéspolitikai intézkedést vezetett be, az abortuszok szinte teljes tilalmát 1952 és 1956 között. A politika mögött feltehetően a gyors népességnövelés célja állt, amelyet a háborús veszteségek és az iparosításhoz szükséges munkaerő indokolt. Az abortusztilalom közvetlen hatásaként a születések száma rövid idő alatt rendkívüli mértékben megnőtt és újra évi 200 ezer fölé emelkedett. Ez a nemzedék vált később „Ratkó-gyerekek” néven ismertté. [129]

[129] Pongrácz Tiborné (2013): A Ratkó-korszak. Korfa 2013/1 Budapest

A népesedéspolitika így rövid távon eredményesnek tűnt, de mivel a növekedés nem elsősorban a gyermekvállalási hajlandóság emelkedéséből fakadt, hanem a kényszerítő jogi környezetből, amely korlátozta az egyéni döntéseket, ezért hosszú távon sokkal több kárt okozott, mint hasznot. Ennek legszomorúbb megnyilvánulása, hogy az abortusztilalom 1956 utáni enyhítése és a szabályozás liberalizálása újabb demográfiai hullámzást idézett elő és amellett, hogy a születések száma gyorsan visszaesett, soha nem látott módon megnőtt a terhességmegszakítások száma, aminek eredményeképpen a 60-as években nem volt olyan év, amikor az abortuszok száma ne haladta volna meg a születések számát.[130] Majd a Ratkó-nemzedék felnőtté válásakor, az 1970-es években ismét emelkedni kezdett a születésszám, amikor a Ratkó-gyerekek nagy létszámú korosztálya maga is gyermekvállalási korba lépett, a hetvenes éveket követően azonban újra visszaesés jött, ami a korfa mestereséges megváltoztatása miatt máig tartó kihívásokat okoz. Ez az úgynevezett „demográfiai visszhang" jól mutatja, hogy egy egyszeri népesedéspolitikai beavatkozás hosszú távon hullámzó hatásokat gyakorol a születési számokra, ezzel olyan adottságokat teremtve, amelyek nagyban befolyásolják a népesedési trendeket. [131]

A gyermekgondozási segély (gyes) 1967-es bevezetése válasz volt a 60-as évek első felében tapasztalt születésszám visszaesésre, amikor a teljes termékenységi arányszám a korábbi évekkel ellentétben a reprodukciós szint alá, azaz a 2,1-es érték alá esett. Ezen változtatott a gyes bevezetése, aminek feltehetően hatása volt arra, hogy a termékenységi arányszám 1967 ás 1969 között újra kettő fölé emelkedett. A gyes volt az első olyan családpolitikai intézkedés Magyarország történetében, amely lehetővé tette, hogy az anyák (később apák is) a gyermekük hároméves koráig úgy maradhassanak otthon, hogy közben munkaviszonyuk fennmarad. A gyes akkori bevezetése nem pusztán pénzbeli juttatás volt, hanem intézményes válasz a demográfiai kihívásokra. Az új intézkedés időlegesen növelte a termékenységet, de önmagában nem volt képes tartós fordulatot elérni. Ez lehetett az oka annak, hogy 1973-ban egy népesedéspolitikai határozat keretében átfogó intézkedéscsomag megvalósítása indult el a Ratkó-nemzedék ekkor már felnőtt, gyermekvállalási korban lévő gyermekeinek ösztönzése érdekében, mivel az „automatikus" demográfiai fellendülés nem következett be magától. A csomag elemei közé tartozott a családi pótlék jelentős emelése, a lakáshoz jutás

[130] Andorka Rudolf – Dányi Dezső – Hablicsek László – Kamarás Ferenc – Szentgáli Tamás (1991): Demográfiai átmenet Magyarországon. KSH Népességtudományi Kutató Intézet történeti demográfiai füzetek 9.

[131] Hablicsek László – Monigl István – Vukovich Gabriella (1985): A magyarországi népességfejlődés néhány hosszú távú jellemzője 1880–2001 között. Demográfia, 28(4), 403–457.

támogatása gyermekes családok számára, valamint az abortuszszabályozás szigorítása (bizottsági engedélyhez kötés). Ennek keretében a terhességi gyermekágyi segélyt, a családi pótlékot lényegesen növelték, speciális kedvezményeket biztosítottak a lakásellátásban a három- és többgyermekes családoknak (alacsony bérleti díjas tanácsi lakások), az új házasoknak kamatmentes vagy alacsony kamatlábú lakáskölcsönöket biztosítottak, valamint szociálpolitikai lakástámogatást nyújtottak a vállalt gyermekekre.[132] A politika célja ekkor már nem a tiltás, hanem az ösztönzés volt, tanulva az 1950-es évek kényszerítő eszközeinek kudarcából. A gyes 1967-es bevezetése, valamint az 1973-as népesedéspolitikai csomag a magyar népesedéspolitika olyan időszakát jelentette, ami ugyan időlegesen orvosolta a termékenységi problémákat, de fontos megjegyezni, hogy hatása nem volt tartós, amiből arra lehet következtetni, hogy a gyermekvállalást elsősorban kiszámíthatósággal és inkább intézményi támogatással lehet hosszú távon ösztönözni[133].

A rendszerváltást megelőzően még a gyermekgondozási díj (gyed) bevezetését kell megemlíteni, amire 1985-ben került sor. A gyed számítása megegyezett a táppénzével, ami azt jelentette, hogy keresetarányos volta miatt a magasabb keresetű és iskolai végzettségű nők számára is megfelelően kompenzálta a gyermekgondozás miatt kieső keresetüket és ezáltal őket is gyermekvállalásra bátorította.[134] 1988-ban új személyi jövedelemadó rendszert vezettek be, melynek része volt a három gyermek után járó családi adókedvezmény (adóalap-csökkentő tényező) bevezetése. A gyermekvállalást támogatta a családi pótlék 1989-ben történt jelentős emelése is, ami sokat számított a gyermekvállaláshoz szükséges biztonságérzet megteremtése szempontjából.[135]

A rendszerváltás időszakába tehát egy viszonylag kiterjedt, működő és stabil családtámogatási rendszerrel lépett be az ország. Ennek ellenére az átmenettel járó gazdasági nehézségek miatt kedvezőtlen demográfiai folyamatok kezdődtek meg, amelyekben mind a házasságkötések, mind a születések számában visszaesés következett be. Az első demokratikusan választott kormány ugyan eleinte még próbálta fenntartani a családtámogatások rendszerének az átlagkeresethez mérten viszonylag magas szintjét (folyamatosan, de differenciáltan növelte a családi pótlék összegét), azonban az infláció következtében ezek reálértéke jelentősen csökkent. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy

[132] Vida Cecília (2019): A családtámogatások rendszere Magyarországon.Állami Számvevőszék
[133] Valuch Tibor (2001): Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris.
[134] Tárkányi Ákos (1998): Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. Demográfia 1998/2-3. 249.o.
[135] Vida Cecília (2019): A családtámogatások rendszere Magyarországon.Állami Számvevőszék 5. o

az Antall-kormány kiemelt figyelmet fordított a három vagy több gyermeket nevelő szülők támogatására azzal, hogy 1993-ban bevezette a gyermeknevelési támogatást (gyet) a részükre.[136] Ezek az erőfeszítések eredményezték azt, hogy hazánkban ugyan csökkent a gyermekvállalási kedv, de annak mértéke kisebb arányú volt, mint a többi kelet-európai volt államszocialista országban. [137]

Az 1995-ös Bokros-csomag alapvető változást hozott nemcsak a családtámogatások terén, hanem rövid és hosszú távú demográfiai hatásait tekintve is. Az 1995. március 12-én meghirdetett, Bokros-csomag néven elhíresült „gazdasági stabilizációt szolgáló" intézkedéscsomag a családtámogatások jelentős átalakítását tartalmazta, amelyet egyrészt fiskális, másrészt ideológiai okokkal magyaráztak. Egyrészt csökkenteni kívánták az állami költségvetés kiadási oldalán szereplő tételeket, hogy a makrogazdasági egyensúlyromlást kezeljék, másrészt az állami újraelosztás mértékét akarták csökkenteni és a „koraszülött jóléti állam" lehetőségeihez szabni.[138] A családtámogatási rendszer „átalakítása" tulajdonképpen jelentős megszorításokat eredményezett, ami az alábbi intézkedésekben nyilvánult meg:

- Családi pótlék – a családi pótlékra való jogosultságot jövedelemvizsgálathoz illetve korláthoz kötötték.
- Gyermekgondozási segély (GYES) –a jogosultságot a családi pótlékhoz hasonlóan jövedelmi korláthoz kötötték.
- Gyermeknevelési támogatás (GYET) –a jogosultságot a családi pótlékhoz és a GYES-hez hasonlóan jövedelmi korláthoz kötötték.
- A gyermekgondozási díj (GYED) megszűnt.
- A gyermekek után járó adókedvezmény szintén megszűnt.
- Várandóssági pótlék megszűnt, helyette az anyasági támogatás került bevezetésre – a várandóssági pótlék a várandósság negyedik hónapjától folyósított ellátás (a családi pótlék szülés után várható összege alapján), helyette az anyasági támogatás egyszeri, és összegét tekintve nem volt egyenértékű a megszüntetett ellátással.
- Terhességi gyermekágyi segély – a támogatás korábban a napi átlagkereset teljes összegének felelt meg, a módosításnak köszönhetően csak az átlagkereset 70%-a.

[136] Kristó Katalin (2022): A családtámogatások negyed százada. Gondolat kiadó, Budapest 140. o.
[137] Gábos András (2000): Családok helyzete és családtámogatások a kilencvenes években. Társadalmi Riport, TÁRKI, Budapest, 106. o
[138] u.i 107.o

A családtámogatásokra fordított kiadások jelentősen csökkentek (1994-ben a GDP 2,4%-át tették ki, míg 1997-ben már csak 1,9%-át), a családok 9 %-a, a gyermekek 7%-a került ki a jogosultak köréből.[139] A gyermekes családoknak a népesség egészéhez viszonyított jövedelmi helyzete tehát romlott és a korábban biztosnak hitt támogatások elmaradása folytán kiszámíthatatlanná, bizonytalanná vált a családok anyagi helyzete. Mindez negatív hatással volt a gyermekvállalási magtartásra is. A teljes termékenységi arányszám 1996-ra az 1,5-ös szint alá csökkent, ahova legközelebb csak 2020-ban került vissza és a születések száma is drasztikusan elkezdett csökkenni, 1997-től évi 100 ezer alá csökkent az újszülöttek száma. Az évi 100 ezres álomhatárt azóta sem sikerült elérni, aminek mostanra éppen a Bokros-csomag az egyik legfőbb oka, hiszen azok a szülőképes nők hiányoznak a társadalomból, akiknek a 90-es évek második felében kellett volna megszületniük. Ahogy a következő ábra mutatja, a 2020-as években sokkal kevesebb szülőképes korú nőre arányosan több szülés jut, mint korábban.

3. Ábra : A szülőképes korú nők létszámának és a születések számának változása 1990-2024 között

Forrás: KSH

Az első Orbán-kormány időszaka 1998 és 2002 között nemcsak visszaállította a családtámogatási rendszer 1994-es állapotát, hanem új alapokra helyzete azt és bővítette is a

[139] u.i. 109.o

családtámogatások körét. A kormány sok tekintetben a Bokros-csomag intézkedéseire reagált, azok kiigazítására törekedett, de mindeközben egy átfogó, méltányos, a gyermeknevelésre fókuszáló családtámogatási rendszer bevezetését, a családi élet biztonságának újrateremtését, a gyermekvállalás feltételeinek javítását, az ország népességfogyásának megállítását célozta, valamint azt, hogy a gyermekvállalás ne jelentse sokaknak a szegénység vállalást.[140]

1999-től újra alanyi jogon járt a családi pótlék, aminek elnevezése a gyermek 6 éves kora előtt nevelési támogatás, a gyermek hatéves korától iskoláztatási támogatás lett, amit tankötelezettséghez kötöttek. Megszűnt a gyesre való jogosultság jövedelemvizsgálathoz kötése és 2000-től ismét bevezették a gyed-et. 2000-ben elindult a „három szoba, három gyerek, négy kerék" program, amely nemcsak visszavezette, hanem kibővítette a családi adókedvezményeket, így minden kiskorú gyermeket nevelő családot megilletett a kedvezmény, ráadásul a felsőoktatásban tanulók után is járt. Az otthonteremtés támogatása érdekében pedig egy újszerű megoldást vezettek be, a szociális lakástámogatást, köznapi nyelven „szocpolt", aminek lényege az volt, hogy a gyermeket nevelő családoknak vissza nem térítendő támogatást nyújtottak a lakásvásárláshoz, építéshez vagy bővítéshez, elősegítve a családalapítást és a fiatalok otthonteremtését. Az első Orbán-kormány tehát egy átfogó családtámogatási programot kínált, ami abban is megnyilvánult, hogy új családtámogatási törvényt alkottak, amely rendszerbe foglalta a családtámogatási ellátásokat.[141]

A 2002-es kormányváltást követően a szocialista-liberális kormányzati politika visszalépett a családpolitika rendszerszintű értelmezésétől és egyre hangsúlyosabbá vált a rászorultsági elv alkalmazása. Igaz, hogy eleinte a Bokros–Horn-csomag idején történt teljes leépítést elkerülték, s az első években a családi típusú adózás intézményét is meghagyták, sőt 20%-os emelés mellett bevezették a 13. havi családi pótlékot is, a Medgyessy-kormány pedig eleinte még kissé növelte is a „szocpol" összegeit, meghirdetve a „jóléti rendszerváltást", de igazából csak korrigálva a korábbi intézkedéseket. 2004-től a Gyurcsány-kormány már radikálisabb változtatásokat hajtott végre, például jelentősen szűkítette a családi adókedvezményre jogosultak körét, teljesen megszűntetve az egy-és kétgyermekeseknél az adókedvezményt. A családpolitika egyre inkább a „gyermekszegénység" csökkentésére irányuló intézkedések sorozatává szűkült, a jövedelem alapján járó rendszeres gyermekvédelmi támogatás átalakult,

[140] Kristó Katalin (2022): A családtámogatások negyed százada. Gondolat kiadó, Budapest 215. o.
[141] 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról

beépült a családi pótlékba, helyét a gyermekvédelmi kedvezmény vette át, de ez a továbbiakban inkább csak természetbeni támogatást jelentett. 2009–2010-ben a Bajnai-kormány a jóléti ellátások megszorításában látta a „kiutat" a gazdasági válságból. Ennek jegyében befagyasztotta a családi pótlékot, két évre csökkentették a gyes hosszát, továbbá a segélyek kiszámításának alapjául szolgáló nyugdíjminimum összegét is lefaragták. Az addigi lakástámogatási rendszert („szocpol") megszüntették. Ennek hatására ismét gyorsan csökkent a gyermekvállalási hajlandóság és a termékenységi ráta a 2008-as 1,35-ről 2010-re 1,25-re csökkent. Az időszak értékelésekor többen kiemelik[142], hogy a családokat érintő megszorítások és a szociálpolitikai megközelítés válságkezelő hatása nem érte el a célját, a gyermekvédelmi fókusz a családi szempontok és a családtámogatások jelentőségének figyelembe vétele nélkül nem volt képes ellensúlyozni a gazdasági válság hatásait, sőt a 2002 és 2010 közötti családellenes kísérletek[143] még mélyebb sebeket okoztak a családok mindennapi életébe, megnehezítve a gyermekvállalást és a gyermekek nevelését.

Ebben a helyzetben hozott radikális, gyakran „családbarát" szóval jellemzett fordulatot a 2010-ben hivatalba lépő második Orbán-kormány, amelynek családpolitikai elképzelései már jóval a választás előtt kidolgozásra kerültek és megfogalmazódtak a „Nemzeti Ügyek Politikája" című kormányprogramban.[144] Az előkészítő munkában nagy szerepe volt a 2009-ben Kopp Mária professzor asszony által megalapított Népesedési Kerekasztalnak. Kopp Mária kutatásai[145] rávilágítottak, hogy Magyarországon a megszületett gyermekek száma lényegesen alacsonyabb annál, mint amit a fiatalok, illetve az induló családok terveztek. Ezért olyan társadalmi konszenzuson alapuló családtámogatási rendszer kidolgozásának szükségességére tett javaslatot az általa vezetett Népesedési kerekasztal, amelynek az volt a célja, hogy segítse, hogy a családok által kívánt, tervezett gyermekek valóban megszülessenek. A kutatási eredmények alapján, a gyakorlatban is érzékelhető problémák megoldására, a riasztó demográfiai átalakulások és tendenciák orvoslására Kopp Mária a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnökével együttműködve megalapította a Népesedési kerekasztalt, mint önkéntes szakmai testületet, amelynek célja a szükséges

[142] Lakner Z. (2010). Távolodás a szociálistól: A jóléti állam átalakulása Magyarországon. Esély: Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 21(4), 3–23.
Nyitrai, I (2010): Szociálpolitika. G. Fodor, G., Kern, T., & Stumpf, I. (Szerk.). (2010). Hazárdjáték: A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve. Századvég Kiadó.
Gyarmati A. (2008). A népesedéspolitikai, szociálpolitikai, gyermekvédelmi értékek, célok, eszközök változása a magyar családtámogatási rendszerben a rendszerváltástól napjainkig. Demográfia, 51(4)
[143] Novák- Fűrész (2021): Családbarát évtized 2010-2020, KINCS 73. o
[144] Mádl, F., & Vizi, E. S. (Szerk.). (2010). Nemzeti ügyek politikája. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség.
[145] Kopp Mária (2008): Magyar lelkiállapot. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008.

társadalmi, jogszabályi változtatások kezdeményezése. „A megoldáshoz széles társadalmi összefogásra van szükség. Most lehetőség nyílt arra, hogy szakemberek, politikusok, vállalkozók, a történelmi felekezetek, civil szervezetek és szakszervezetek képviselői egy asztalhoz üljenek. Nem elvi vitákat folytatni, hanem konkrét javaslatokat megfogalmazni." –nyilatkozta Kopp Mária 2009-ben.[146]

2010-et követően számos olyan intézkedés bevezetése valósult meg hazánkban, melyekben visszatükröződik a Népesedési kerekasztal szakmai érvelése és számos indítványa. A megfogalmazott javaslatok jelentős része a második Orbán-kormány által nemcsak meghallgatásra talált, hanem meg is valósult, többek között ilyan javaslatok voltak a családi típusú adózás, a korábbiaknál sokkal rugalmasabb gyermekgondozási ellátási rendszer, a bölcsődei hálózat átalakítása vagy az otthonteremtés.[147]

Családtámogatások állampénzügyi struktúrája 2010 után

A családtámogatási kiadások mértéke és összetétele is jelentősen megváltozott 2010 után. A költségvetési törvények alapján a családpolitikai célú kiadások száma jelentősen megnőtt, nagy mértékben bővítve ezen kiadási tételek körét, ahogy ezt az 1. sz. melléklet is mutatja.

Nagyon fontos, hogy nemcsak az összegek emelkedtek évről évre, hanem struktúrájában is teljes mértékben átalakult a rendszer a korábbi évekhez képest. 2010 óta eltérő megközelítés érvényesül a családtámogatások meghatározása és ezáltal költségvetési megjelenése vonatkozásában.

2010-hez képest a családi adókedvezmények és mentességek köre és az erre fordított kiadások jelentősen bővültek (2022-ben a gyermekes családok számára biztosított egyszeri szja visszatérítés miatt kiugróan magas volt). Az adókedvezmények kiadási főösszegei évről évre jelentősen nőttek, ami egyrészt a kedvezményezetti kör bővülésével magyarázható (kétgyermekes családok adókedvezményének megduplázása 2016 és 2019 között, személyi jövedelemadó-menetsség a négygyermekes anyáknak, majd 25 év alatti fiataloknak, 2025-

[146] https://www.nepesedesikerekasztal.hu/index.php (letöltés ideje: 2025. 10.15.)
[147] Novák- Fűrész (2021): Családbarát évtized 2010-2020, KINCS 79. o

től pedig a 3 gyermekes és a gyed-en, csed-en lévő anyáknak), másrészt a bérek növekedése a másik kiemelt ok. A családtámogatási ellátásokra fordított összegek - amelyek tartalmazzák az alanyi jogon járó és a biztosítási jogviszonyhoz kötött gyermekgondozási ellátásokat, valamint a Nők40 néven ismert korhatár előtti nyugdíjazási lehetőséget is – ugyancsak jelentősen megnőttek, elsősorban a biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátások (pl. CSED, GYED, Nők40) megemelkedett igénybevevői köre és az ő emelkedő jövedelmeik miatt, amelyek ezen ellátások alapját képezik. Új elemként jelentek meg a családokat célzó pénzügyi konstrukciók (pl. babaváró hitel, diákhitel és munkáshitel visszatérítés gyermekvállalásesetén, nagycsaládos autóvásárlási kedvezmény, KRESZ vizsga és nyelvvizsga árának részleges visszatérítése), valamint a jelentős mértékű lakástámogatások, elsősorban az otthonteremtési és otthonfelújítási támogatások. A gyermekjóléti intézkedések esetében ugyancsak nagyarányú bővülés tapasztalható, ami leginkább a bölcsőde – és óvodafejlesztési programokra, az ezen intézményekbe járó gyermekek megnövekedett létszámára (kötelező óvoda 3 éves kortól, megduplázódó bölcsődei férőhelyek),valamint a gyermekek számára biztosított gyermekétkeztetési kedvezményekre vezethető vissza.

A következő ábrák, melyek alapja a 2. számú mellékelt, azt szemléltetik, hogy ezen főbb családtámogatási csoportok milyen arányt képviselnek az összes családtámogatáson belül és hogyan változtak a családtámogatásokra fordított költségvetési kiadási összegek.

4. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások 2010-2025

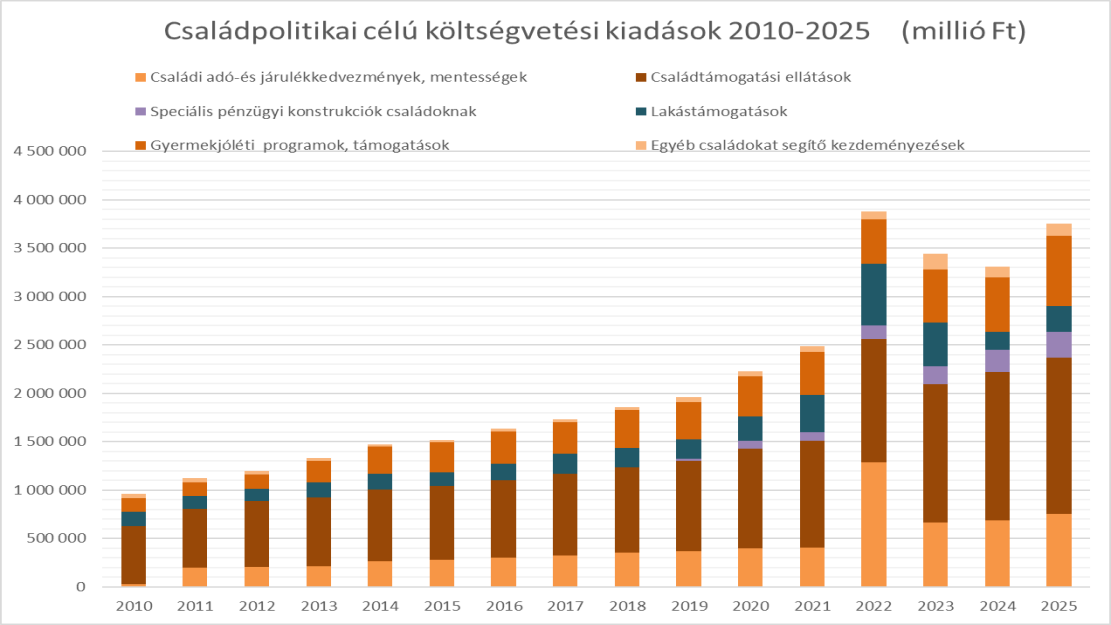

Forrás: Költségvetési törvények, saját szerkesztés

Amellett, hogy a családpolitikai célú költségvetési kiadások közel négyszeresére emelkedtek 2010 és 2025 között, megfigyelhető egy jelentős átstrukturálódás is. Míg 2010-ben a családtámogatások nagy részét (62,3%) a családtámogatási ellátások tették ki, addig 2025-re a részarányuk 43%-ra csökkent, miközben a korábban elhanyagolható mértékű családi adócsökkentésre fordított kiadások részaránya jelentősen megnőtt. A gyermekjóléti kiadások esetében is tapasztalható a családpolitikai célú kiadásokon belüli megnövekedett hányad, az új elemként bekerülő speciális családi pénzügyi konstrukciók pedig 2025-ben már az összes családokra fordított kiadás 7 százalékát tették ki.

5. Ábra : Egyes családpolitikai célú kiadások megoszlása 2010-2025

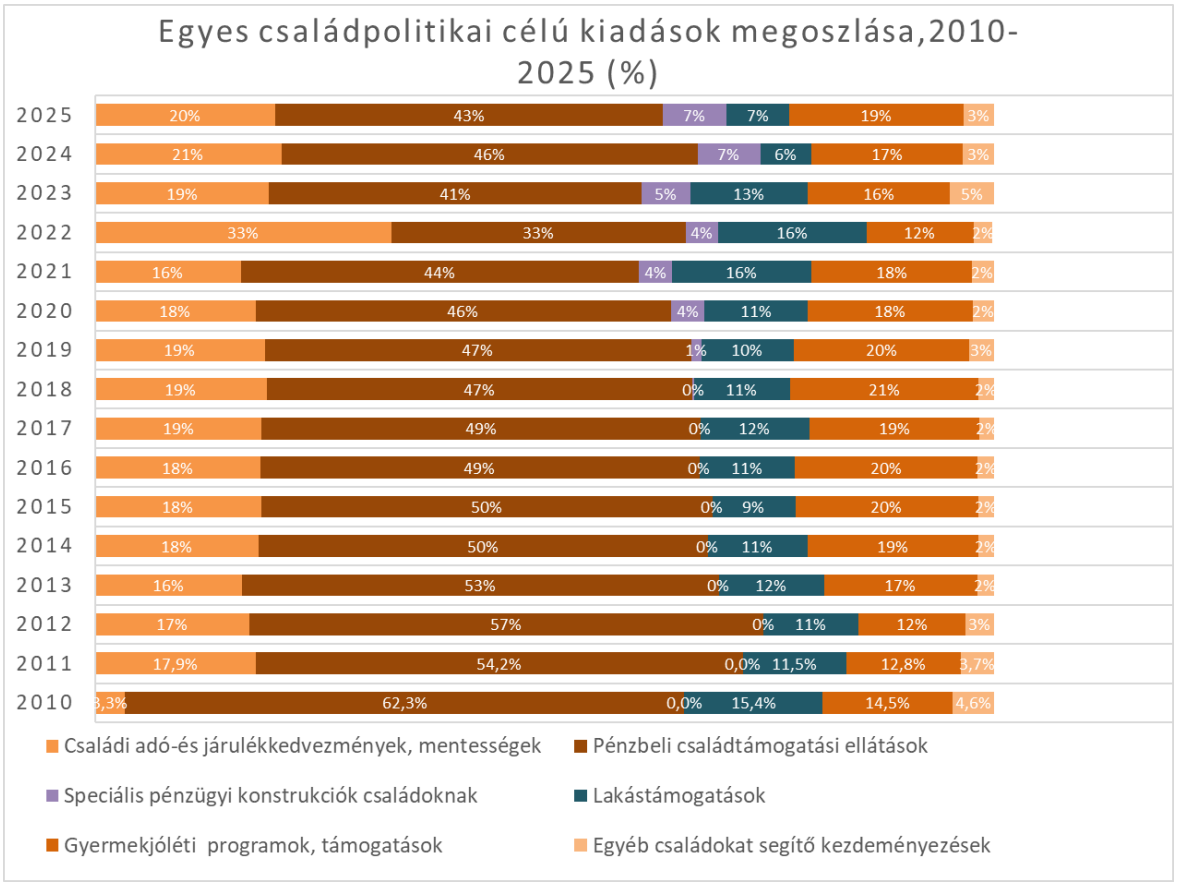

Forrás: Költségvetési törvények, saját szerkesztés

Az átstrukturálódás oka, hogy a családtámogatások jelentős része a 2010 előtti évekhez képest feltételezi a biztosítási jogviszonyt, azaz munkajövedelemhez kötött, vagyis feltételezi azt, hogy a szülő dolgozik és rendelkezik vagy rendelkezett biztosítási jogviszonnyal. Ennek hatására a családpolitikai célú kiadásokon belül jelentősen megnőtt a

munkához kötött ellátásoknak az aránya az alanyi jogon járó kiadások rovására. 2010-ben még az alanyi jogon, univerzális alapon járó ellátások a családtámogatások felét tették ki, a másik fele pedig többnyire a gyermekjóléti szolgáltatások és intézmények finanszírozását fedte, valamint néhány munkaviszonyhoz kötött ellátást (pl. gyed, tgyás). Ez a megoszlás viszont átalakult, az új struktúrában a munkához kötött támogatások váltak dominánssá.

Tekintettel erre, hazánkban az univerzális, egyszerű redisztribúcióból származó családtámogatási transzferek köre töredéke az egyéb családokat támogató kiadásoknak és kedvezményeknek. Emiatt kihívást jelentő feladat, hogy a magyar családtámogatások körét összevessük nemzetközi szinten más országok családtámogatási kiadásaival. Ez nagymértékben összefügg azzal, hogy míg más országokban sokkal inkább az univerzális ellátások jelentik a családtámogatások gerincét, hazánkban a biztosítási jogviszonyhoz kötött juttatások a túlsúlyosak.

Családtámogatások GDP-n belüli aránya nemzetközi összehasonlításban

Számos vita zajlik arról, hogy a családtámogatási kiadások a bruttó hazai termékhez képest mekkora részarányt képviselnek. E tekintetben más-más módszertant használ az OECD, az Eurostat és a hazai költségvetés alapú megközelítés. A továbbiakban ezen módszertanok bemutatásra kerül sor, hangsúlyozva, hogy a különbségek miből adódnak és ezek milyen eltérő eredményekhez vezetnek.

A magyar költségvetés alapú megközelítés

Magyarországon a fent ismertetett családpolitikai célú költségvetési kiadások adják ahhoz az alapot, hogy meghatározásra kerüljön a családtámogatások GDP-hez viszonyított aránya (részletesen 2. számú mellékletben). Ennek értelmében a GDP-hez képest a 2010. évi 3,5%-ról 2022-ben, amikor az egyszeri családi személyi jövedelemadó visszatérítés és a nagyarányú otthonfelújítási támogatások kifizetésére került sor 5,9%-ra emelkedett ez az

arány. Fontos kiemelni, hogy 2012 óta minden évben 4% feletti ráfordítást látunk, amely 2026-ban várhatóan megint meg fogja haladni az 5%-ot.

6. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások GDP-hez viszonyított aránya

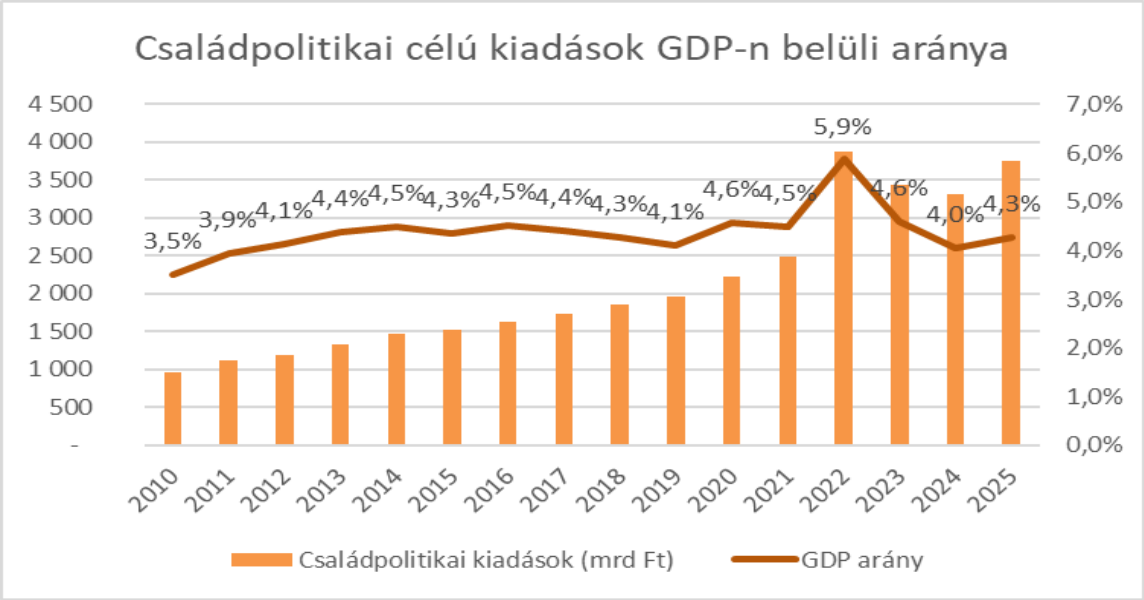

Forrás: Költségvetési törvények, saját szerkesztés

Az OECD megközelítése

Az OECD utoljára a 2019-es évre végzett számítást az országok GDP arányos családtámogatási kiadásairól. Magyarország GDP-je 2019-ben 47.940 milliárd forint volt, az OECD számításai szerint Magyarország ennek 3,09 %-át fordította családtámogatási ellátásokra, ami 1481 milliárd forint. A 2019. évi költségvetés alapján Magyarország 2004 milliárd forintot fordított a családok támogatására, ami a GDP 4,1 %-a, tehát egy százaléknyi különbség tapasztalható az OECD és a hazai adat között. A hazai családpolitikai célú költségvetési sorok között megtalálhatóak az egyéb lakástámogatások (242 milliárd forint) és a nők korhatár alatti nyugellátása (258 milliárd forint), amelyeket az OECD adatbázisa nem tartalmazza. Ha ezeket levonjuk a teljes 2004 milliárdos ráfordításból, akkor 1504 milliárd forint marad, ami már közelít az OECD adatához. A maradék különbséget az okozza, hogy a magyar költségvetési sorok között szerepelnek az egyéb családokat segítő

kezdeményezések is, például a családszervezetek támogatása, ha ezeket is levonjuk akkor már nagyjából megkapjuk az OECD által számított értéket.[148]

2019-ben az OECD országok átlagosan a GDP 2,29%-át fordították családtámogatási ellátásokra, azon belül is 1,12%-ot készpénz-transzferekre, 0,99%-ot szolgáltatásokra és 0,19%-ot adókedvezményekre. Magyarország ebben az évben az OECD adatai alapján OECD-átlag és EU-átlag feletti mértékben a GDP 3,09%-át fordította családtámogatási ellátásokra, azon belül is 1,36%-ot készpénz-transzferekre, 1,03%-ot szolgáltatásokra és 0,7%-ot adókedvezményekre. Az OECD által vizsgált 40 országból Magyarország összesítve a 11. helyen szerepelt. Az első három ország, amely a legtöbbet fordította családtámogatási kiadásokra az OECD adatai szerint Franciaország, Svédország és Luxemburg. A három kategóriát egyenként nézve hazánk a 14. helyen szerepel a készpénz-transzferek tekintetében, 15. helyen a szolgáltatások tekintetében és az előkelő 3. helyen, ha az adókedvezmények összegét nézzük. Ez is jelzi, hogy a hazai családtámogatási rendszerben más országokhoz képest sokkal hangsúlyosabb a családi adócsökkentési programok részaránya, ami nem transzferként, hanem ottmaradó pénzként jelenik meg a családok költségvetésében. Ez a legtöbb OECD országhoz képest teljesen más megközelítést jelent, mivel nem az újraelosztást helyezi a középpontba, hanem inkább a családoknál hagyott pénzt.

7. Ábra : Családtámogatási kiadások az OECD országokban

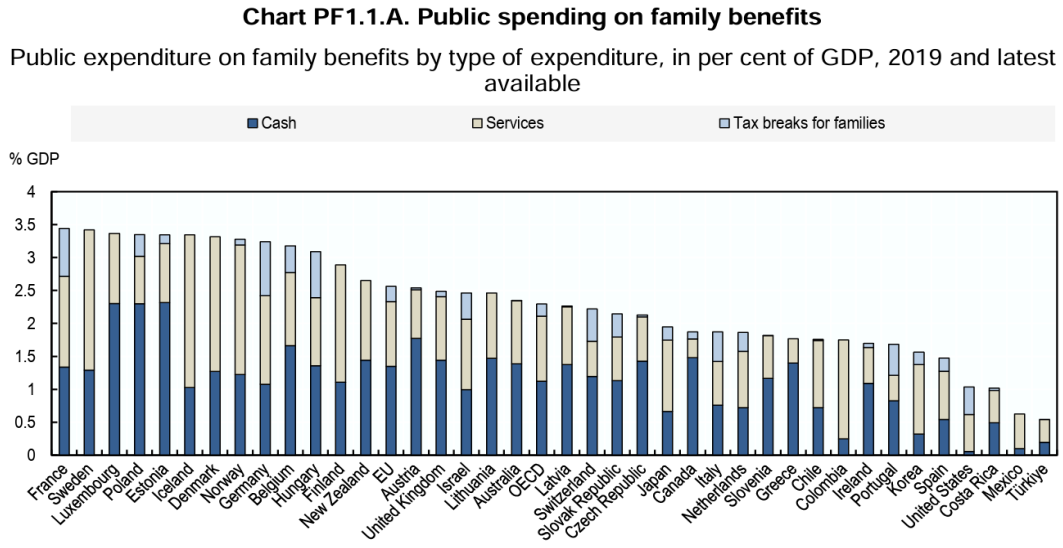

Forrás: https://www.oecd.org/els/soc/pf1_1_public_spending_on_family_benefits.pdf

[148] https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0004.html
A 2019. évi központi költségvetés családpolitikát érintő előirányzatai (259-261. oldal)
https://www.parlament.hu/irom41/00503/T_503_II_fejezeti.pdf

Az Eurostat megközelítése

Az Eurostat megközelítése még az OECD-hez képest is sokkal szűkebben értelemzi a családtámogatások körét, hiszen csak a közvetlen pénzbeli és természetbeni juttatásokat veszi figyelembe, ahogy az már korábban bemutatásra került. Ezt jól illusztrálja, hogy 2023-ban az Eurostat számításai szerint Magyarország mindössze a GDP-je 1,7%-át fordította családtámogatási ellátásokra. Magyarország GDP-je 2023-ban 75.086 milliárd forint (196 587 millió euró) volt, aminek 1,7 %-a 1276 milliárd forintot (3340 millió euró, az Eurostat táblában 3320 millió euró) tett ki.[149] A 2023. évi költségvetési törvény alapján ugyanakkor Magyarország 3444 milliárd forintot fordított a családok támogatására, ami a GDP 4,6 %-a volt. A hazai költségvetési sorok között többek között megjelennek az adókedvezmények (645 milliárd forint), a nők korhatár alatti nyugellátása (372 milliárd forint), a lakástámogatások (491 milliárd forint), az ingyenes tankönyvellátás (13 milliárd forint), a babaváró támogatás (175 milliárd forint), amelyek összegét ha levonjuk a teljes 3224 milliárdos ráfordításból, plusz az OECD-nél is említett családi adókezdeményekre és a családszervezetekre fordított költségvetési összegeket, akkor nagyjából 1500 milliárd forint marad, ami már közelít az Eurostat szerinti ráfordításhoz.

Az Eurostat szerint Magyarországon 2010-2023 között szinte évről-évre csökkent a családtámogatások GDP-n belüli aránya, úgy, hogy az általuk családtámogatásként meghatározott kiadási tételek összege 2010 és 2015 között csökkent (ami a családi pótlékra jogosultak számának csökkenéséből adódott), majd 2015 után nőtt (ami a gyermekgondozási ellátások és a gyermekjóléti célokra fordított összegek jelentős növekedéséből adódott).

Az Eurostat szűken értelmezett családtámogatási fogalma és az ez alapján összeállított adatbázisa torz képet mutat a magyar családtámogatási rendszerről, figyelmen kívül hagyva a családi adócsökkentési, a lakhatási és az egyéb egyedi magyar családtámogatási elemeket (pl. babaváró).

[149] https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0004.html
A 2023. évi központi költségvetés családpolitikát érintő előirányzatai (309-313. oldal)
https://www.parlament.hu/irom42/00152/00152.pdf

8. Ábra : A családtámogatásokra fordított kiadások Magyarországon az Eurostat módszertana alapján

Forrás: Eurostat (spr_exp_func); saját szerkesztés

Az Eurostat módszere ugyan a magyar családtámogatási rendszer szempontjából nagyon leszűkítő, mégis érdemes megvizsgálni, hogy az Eurostat adatai alapján az Európai Unió tagállamainak összehasonlítása során mi tapasztalható.

2010-ben átlagosan a GDP 2,2 százalékát fordították az EU-27 országok családtámogatásokra, amelyek elsősorban a közvetlen pénzbeli transzfereket és a gyermekjóléti rendszerek finanszírozását takarja. 2010-ben az EU-átlagot meghaladó mértékben költött családtámogatásokra kilenc tagállam, többek között Dánia (4,2 százalék), Franciaország (2,5 százalék), Magyarország (2,8 százalék), Svédország (2,9 százalék) és Németország (3,1 százalék). A legnagyobb mértékű ráfordítás Dániában, a legkisebb Görögországban (1,0 százalék) volt megfigyelhető. Magyarország a 2,8 százalékos ráfordítással akkor a 8. helyre került az uniós rangsorban annak ellenére, hogy családtámogatásokra kevesebb, mint ezer milliárd forintot költött, aminek a nagyrészét a családi pótlék tette ki.

9. Ábra : 2010-ben az EU tagállamok családtámogatási kiadásai a GDP-hez képest az Eurostat módszertana alapján

Forrás: Eurostat (spr_exp_func);saját szerkesztés

2023-ra uniós szinten nem sokat változott a helyzet, átlagosan a GDP 2,3 százalékát fordították az EU-27 országok az Eurostat szerint definiált családtámogatásokra. Az EU-átlagot meghaladó mértékben költött hét tagállam. A legnagyobb mértékű ráfordítást Németországban (3,4 százalék), a legkisebbet Máltán (0,8 százalék) mérték. Legtöbbet a GDP-jük arányában a skandináv államok költöttek, Finnország (3,2%), Svédország (2,7 %), Dánia (3,1%), de Ausztria is átlag feletti értékkel bírt (2,6%). Jelentős növekedés figyelhető meg Lengyelország esetében, amely az uniós rangsor 21. helyéről a 5. helyre került (3,0 százalékkal), aminek az az oka, hogy 2016-ban bevezették a Rozdina 500 plus programot, ami az alanyi jogon járó lengyel családi pótlék megduplázását jelentette, amelynek hatékonyságát és indokoltságát azóta is gyakran vitatják[150].

Magyarország tekintetében 2023-ban az Eurostat mindössze 1,7 százalékos ráfordítást mért, amivel hazánk a 17. helyre került. Az Eurostat szűken értelmezett családtámogatási besorolása azonban továbbra sem vette figyelembe a családi adócsökkentési vagy az otthonteremtési programokat, hanem csak a pénzbeli családtámogatási ellátásokat és a gyermekjóléti ráfordításokat, amelyek nominális összege ugyanakkor 2010-hez képest nőtt.

[150] Aneta Bokun (2024): Cash transfers and fertility: Evidence from Poland's Family 500+. Demographic Research Volume 51, Article 28 863–900. o. DOI: 10.4054/DemRes.2024.51.28

10. Ábra : 2023-ban az EU tagállamok családtámogatási kiadásai a GDP-hez képest az Eurostat módszertana alapján

*Forrás: Eurostat (spr_exp_func) *Görögország nélkül (nincs adat); saját szerkesztés*

Érdemes még megvizsgálni azt is, hogy a szociális vagy társadalmi juttatásokon belül mekkora arányt képviselnek a családokra fordított kiadások az Eurostat számításai szerint. 2010-ben átlagosan az összes szociális juttatás 8,2 százalékát fordították az EU-27 országok családtámogatásra. Az átlagot meghaladó mértékben költött többek között Ausztria (10,8 százalék), Dánia (12,7 százalék) és Magyarország (13,0 százalék). A legnagyobb mértékű ráfordítás Luxemburgban (17,5 százalék), a legkisebb Olaszországban (3,9 százalék) volt megfigyelhető. Magyarország a 13,0 százalékos ráfordítással a második helyen állt akkor. Ehhez képest 2023-ban átlagosan az összes szociális juttatás 8,6 százalékát fordították az EU-27 országok családtámogatásra. Az átlagot meghaladó mértékben költött 17 tagállam. A legnagyobb mértékű ráfordítás Luxemburgban (14,7 százalék), a legkisebb Cipruson (4,4 százalék) volt megfigyelhető. Magyarország a 10,2 százalékos ráfordítással az EU átlagot meghaladó mértékben a felső harmadban helyezkedett el, kilencedikként szerepelve a rangsorban. Ez is rávilágít arra, hogy az összes társadalmi szociális kiadások belül Magyarország jelentős összegeket fordít a családok támogatására.

11. Ábra : A családtámogatásra fordított kiadások arányai az EU-ban (2010 és 2023)

*Forrás: Eurostat (spr_exp_func) * Görögország nélkül (nincs adat); saját szerkesztés*

Családtámogatások eredményessége funkciók szerint

A családtámogatások hatékonyságának és eredményességének vizsgálata komplex feladat, amelynek során a hatékonyság és az eredményesség külön-külön értelmezhető és értelmezendő.

Az eredményesség megállapítása során a miért kérdésre keressük a választ, arra, hogy miért és milyen célok elérése miatt van szükség a családtámogatásokra, valamint a rendszer kiépítése és működtetése során a kitűzött célokat sikerült-e elérni. Az eredménycélok tekintetében három fő területet azonosítok, amelyek kapcsolódnak Andorka Rudolf által rögzített családi funkciókhoz, a család:

- reprodukciós,
- termelési-fogyasztási és
- szocializációs-pszichés funkcióihoz.[151]

Az eredmények és az eredményesség bemutatása érdekében ennek megfelelően az alábbi funkciók mentén vizsgálom a családtámogatásokat:

- népesedési funkció, ami a demográfiai folyamatokra vonatkozik,
- jóléti funkció, ami a gazdasági folyamatokra vonatkozik,
- jólléti funkció, ami a társadalmi, életkörülményekkel kapcsolatos folyamatokra vonatkozik.

Ez a csoportosítás kapcsolódik azokhoz a megközelítésekhez, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy Magyarországon a családtámogatási rendszer történetileg a gyermeknevelés költségeinek kompenzálására, a népesedéspolitikai célok támogatására és a társadalmi kohézió erősítésére irányulnak. [152]

Amikor a hatékonyságot vizsgáljuk, akkor arra keressük a választ, hogy hogyan, milyen módszerekkel, eszközökkel működik a legoptimálisabban a családtámogatási rendszer, az arra fordított erőforrások felhasználása a legideálisabb módon valósul-e meg és a működő

[151] Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 400.o
[152] Spéder Z. (2011). A családpolitika és a termékenység összefüggései. Demográfiai Kutatóintézet, Kutatási Jelentések 92.
Gábos A. (2013). A családtámogatási rendszer hatása a gyermekszegénységre és a termékenységre. Közgazdasági Szemle, 60(5), 521–545.

struktúrák, programok a legalkalmasabbak-e a családok támogatására. Ezen megközelítés mentén kerül sor a dolgozatban egyes családtámogatási csoportok vizsgálatára és elemzésére az alábbiak szerint:

- Munka fókuszú családtámogatások:
    - a családi adócsökkentési programok
    - speciális pénzügyi konstrukciók családoknak
- Nevelés fókuszú családtámogatások
    - pénzbeli családtámogatások
    - gyermekjóléti intézkedések,
- Lakhatás fókuszú családtámogatások
    - otthonteremtési programok
    - egyéb lakhatást segítő programok

Családtámogatások a demográfiai folyamatok tükrében – népesedési funkció

A család reprodukciós funkciója, vagyis a gyermekek születése és ezáltal a népesség fenntartása nemzedékről nemzedékre a család egyik leghagyományosabb értelemben vett rendeltetése. A családnak ez a szerepe nagyrészt változatlanul fennmaradt, bár maga a család intézménye sok változáson ment keresztül. A gyermekvállalás és a párkapcsolatok alakulásának vizsgálata ugyanakkor nem választható el a családtámogatások vizsgálatától, hiszen a gyermekvállalási és a házasodási kedv ösztönzése egyik fontos célja és feladata a családpolitikának. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a népesedési funkció a családpolitikai célok közül csak az egyik, nem a családpolitika elsődleges és egyetlen célja.

A következő fejezetekben azt mutatom be, hogy milyen folyamatok zajlottak a gyermekvállalási magatartás és a párkapcsolatok tekintetében Magyarországon 2010 és 2024 között és ezek hogyan viszonyulnak a nemzetközi trendekhez, amelyek elemzésére a nemzetközi adatbázisok elérhetősége miatt többnyire legkésőbb 2023-ig van mód. A gyermekvállalási kedv alakulásának bemutatása során több tényezőt is figyelembe veszek, a teljes termékenységi arányszám változása mellett megvizsgálom a születéseket különböző aspektusokból, a szülőképes korosztály létszámának alakulását, az abortuszok számának változását és egy-egy „mi lett volna, ha” típusú felvetésre is választ kívánok adni.

A párkapcsolatok tekintetében pedig a legfontosabb házasságkötési és a válási trendeket mutatom be, azok gyermekvállalást befolyásoló szerepét hangsúlyozva. Elemzésem során a népességszámot befolyásoló egyéb tényezőkre, így a halálozásokra és a vándorlás kérdésére nem térek ki, mivel a magyar családtámogatási rendszernek ezen területekre nincs közvetlen hatása vagy csak áttételesen, közvetetten képes azokat befolyásolni.

A nemzetközi összehasonlítás során elsősorban az Európai Uniós folyamatokat elemzem a gyermekvállalási és házasodási magatartást vizsgálva, bizonyos összefüggéseket feltételezve és megvizsgálva, alhipotéziseket megfogalmazva. Az európai uniós fókuszú elemzés során igyekszem rávilágítani a 2010 után eltelt másfél évtized legfontosabb nemzetközi népesedési trendjeire is.

Gyermekvállalási magatartás

A gyermekvállalási magatartás legjobb mutatója a teljes termékenységi arányszám (TTA), ami azt mutatja meg, hogy ha az adott év termékenységi adatai állandósulnának, akkor egy nő élete folyamán átlagosan hány gyermeknek adna életet. Értéke függ a születések számától és a szülőképes női korosztály (15-49 évesek) létszámától. Magyarországon a rendszerváltást követően két évtizeden át a gyermekvállalási kedv nagyobb mértékben csökkent, mint ahogy a születések száma, 1990 és 2010 között a termékenység 33 százalékkal, míg a születések száma ennél kisebb mértékben, 28 százalékkal esett vissza. Ehhez képest a 2011-es években ennek éppen az ellenkezője érvényesült, 2010 és 2024 között nőtt ugyan a termékenység (11%-kal), a születések száma mégis visszaesett (14%-kal), ami azt jelzi, hogy a gyermekvállalási kedv erősödése sem volt elég ahhoz, hogy ellensúlyozza a szülőképes női korosztály létszámának csökkenéséből eredő születésszám visszaesést.

12. Ábra : A születésszám és a teljes termékenységi arányszám alakulása 1990 és 2024 között

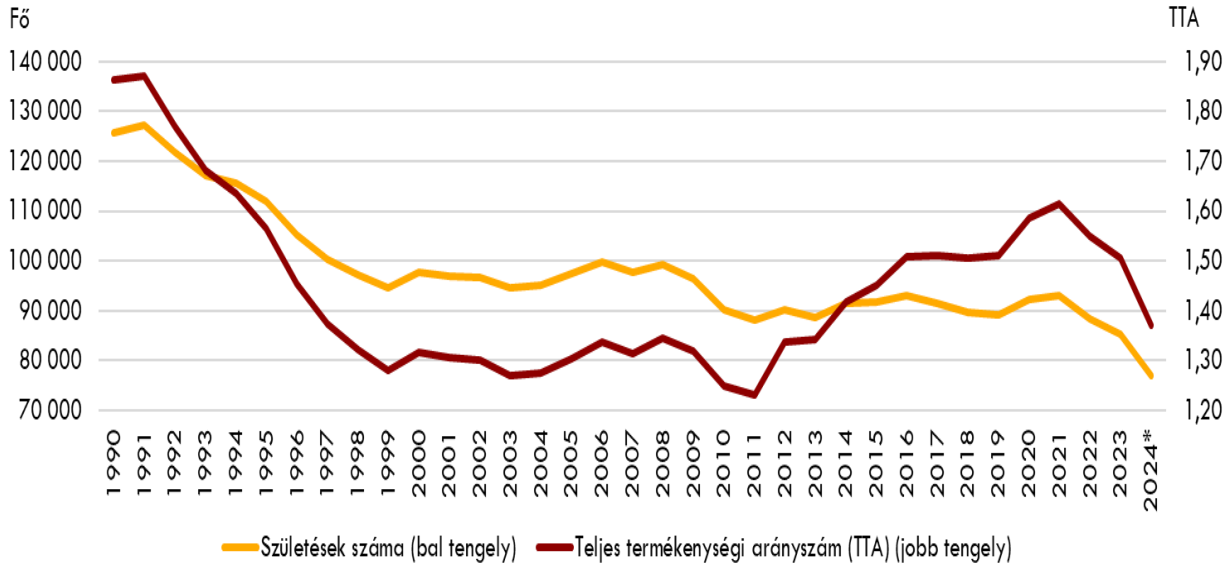

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Magyarországot tehát 2011 és 2024 közötti időszakban a reproduktív korú nők létszámának markáns csökkenése, ugyanakkor a termékenységi intenzitás emelkedése, majd 2022 után kismértékű visszaesése jellemezte. A 20–39 éves nők – vagyis a gyermekvállalás szempontjából legaktívabb korcsoport – évközepi létszáma folyamatosan csökkent: 2011-hez képest 2024-re mintegy 21%-kal, ami éves átlagban megközelítőleg 2%-os létszám

csökkenést jelent, ami önmagában erős negatív demográfiai nyomást gyakorol a születésszámra.

13. Ábra : A szülőképes korú nők, a születések és a gyermekvállalási kedv (TTA) változása 2011-hez képest

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A folyamat megértéséhez kulcsfontosságú a teljes termékenységi arányszám (TTA) alakulásának vizsgálata is. A TTA 2011 és 2016 között folyamatosan emelkedett (1,23-ról 1,51-re), majd 2016–2019 között lényegében ezen a magasabb szinten stabilizálódott (1,50–1,51). 2020–2021-ben további, jól látható növekedés figyelhető meg: a mutató 1,59, majd 1,61-re emelkedett. Ezt követően azonban ismét csökkenő tendencia rajzolódik ki: 2022-től a TTA fokozatosan visszaesett, 2024-ben pedig 1,39-re mérséklődött, ami még mindig meghaladja a 2011. évi szintet, de már érdemben alacsonyabb a 2020–2021-es csúcshoz viszonyítva.[153]

Ki kell emelni, hogy míg 2010-ben a 15-49 éves nők létszáma 2 385 782 fő volt a KSH adatai alapján, addig 2024-re 11,5%-kal (273 106 ezer fővel) kevesebben tartoztak ebbe a korcsoportba. Ennek hátterében elsősorban az áll, hogy a termékeny korba belépők száma (a 90-es években születettek) jóval kevesebb, mint a kilépőké (70-es években születettek). A gyermekek közel 90 százaléka a 20-39 éves anyai korosztályban szüleik meg, ők adják a

[153] KSH 22.1.1.6. Élveszületések és teljes termékenységi arányszám https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html (letöltés ideje: 2025. 10.20.)

születésszámok nagy részét, ezért érdemes külön is megvizsgálni ennek a korosztálynak a korspecifikus termékenységét és a születési rátáit. A 20–39 éves nők számának csökkenését és a termékenységi arányszám változását együtt vizsgálva jól látható a két hatás ellentétes iránya. Miközben a potenciális anyák létszáma 2011–2024 között mintegy egynegyedével csökkent, a TTA a periódus végén is körülbelül 12–13%-kal meghaladja a kiinduló értéket. Ennek következtében a 2010-es években a növekvő termékenységi intenzitás lényegében kompenzálta a kohorsz csökkenés kedvezőtlen hatását. A 2020–2021-es évek átmeneti „csúcsa” azt jelzi, hogy ebben az időszakban a szűkülő bázis ellenére is magasabb születésszint volt fenntartható. A 2022 utáni években azonban a termékenység már nem volt képes ellensúlyozni a demográfiai bázis szűkülését, ami a születésszám érdemi visszaesésében csapódott le.

14. Ábra : A születések, az ezer 20-39 éves nőre jutó születések és a szülőképes korú nők számának változása 2010 után

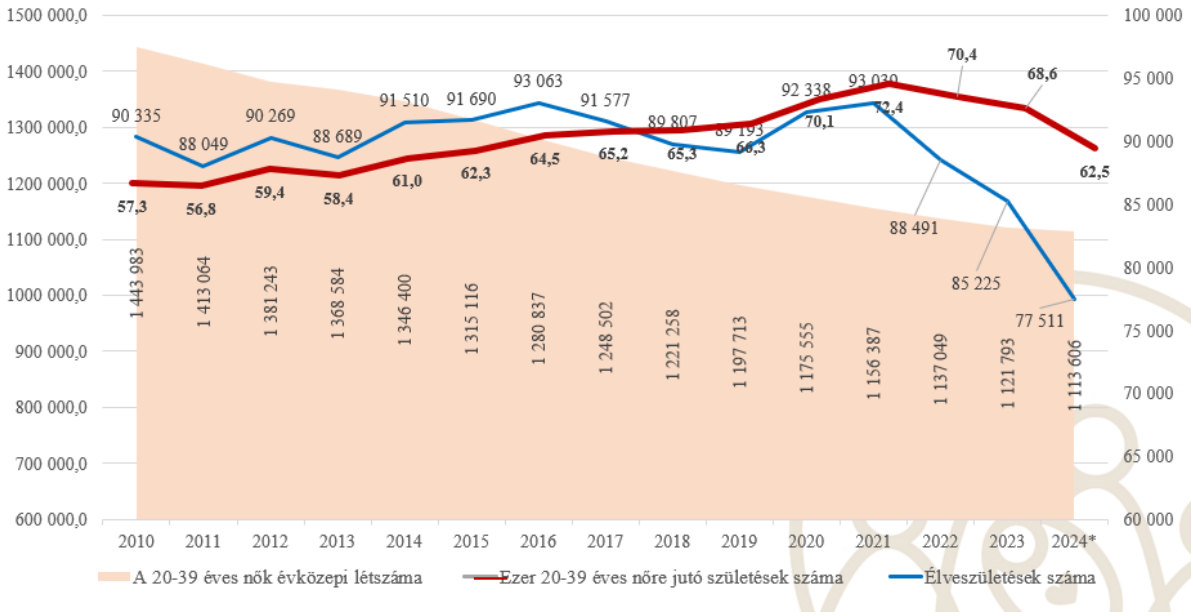

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Felmerül a kérdés, hogy van-e összefüggés a teljes termékenységi arányszám és a családok támogatására fordított kiadások között. Amennyiben összevetjük, hogy a GDP százalékában mennyit költött a kormány a családtámogatásokra és ehhez mérten hogyan alakult a gyermekvállalási kedv, látható az erős kapcsolat, hiszen amikor nőttek a családtámogatási ráfordítások, akkor emelkedett a termékenységi arányszám is, 2022 után viszont ellenkező a

folyamat. Mindez alátámasztja azt, hogy a családtámogatásoknak lehet szerepük a gyermekvállalási kedv ösztönzésében, ahogy erre több külföldi és hazai kutatás is rávilágít.[154]

15. Ábra : Családtámogatások a GDP százalékában és gyermekvállalási kedv (TTA)

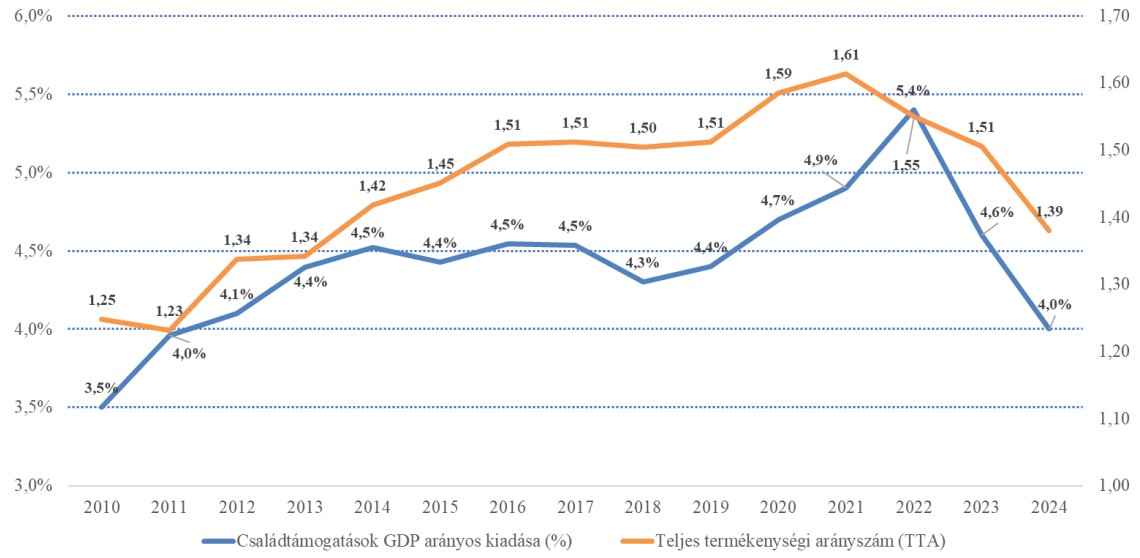

Forrás: KSH, saját szerkesztés

Fontos kitérni még arra is, hogy ha nem változott volna a termékenységi magatartás és maradt volna azon a történelmi alacsony szinten a teljes termékenységi arányszám, ahol 2011-ben volt, akkor a 2024-ig tartó másfél évtizedben hogyan alakultak volna a születésszámok Magyarországon. Ebben az esetben ha azt feltételezzük tehát, hogy a TTA maradt volna a 2011-es 1,23-as értéken, akkor az utolsó vizsgált évben, 2024-ben 68,3 ezer gyermek született volna meg, ami több mint 9 ezerrel (12%-kal) kevesebb gyermeket jelentett volna a tényleges születésszámhoz képest.

Ezen gondolatmentet és számítási módszert folytatva, erőteljesen ki kell hangsúlyozni, hogy ha ugyanolyan maradt volna a gyermekvállalási kedv és ugyanakkora maradt volna a teljes termékenységi arányszám, mint amilyen 2011-ben volt (TTA =1,23), akkor 2012 és 2024 között 196 ezerrel kevesebb gyermek született volna meg Magyarországon, mint amennyi ténylegesen a világra jött, ahogy ezt a következő ábra mutatja.

[154] Doepke, M., & Tertilt, M. (2016). Families in Macroeconomics. NBER Working Paper No. 22068.
Neyer, G. (2012). Welfare states, family policies, and fertility in Europe. In G. Neyer et al. (Eds.), The demography of Europe (pp. 29–52). Springer.
Szabó-Morvai, Á. (2019). Evaluation of family policy measures and their impact on fertility. HÉTFA Research Institute.
Sági, J. (2018). Certain Aspects of Family Policy Incentives for Childbearing—A Hungarian Study with an International Outlook. Sustainability, 10(11), 3976.

16. Ábra : Becsült és tényleges születésszám 2012 és 2024 között a 2011-es szintű és a tényleges adott évi gyermekvállalási kedv (teljes termékenységi ráta) mellett

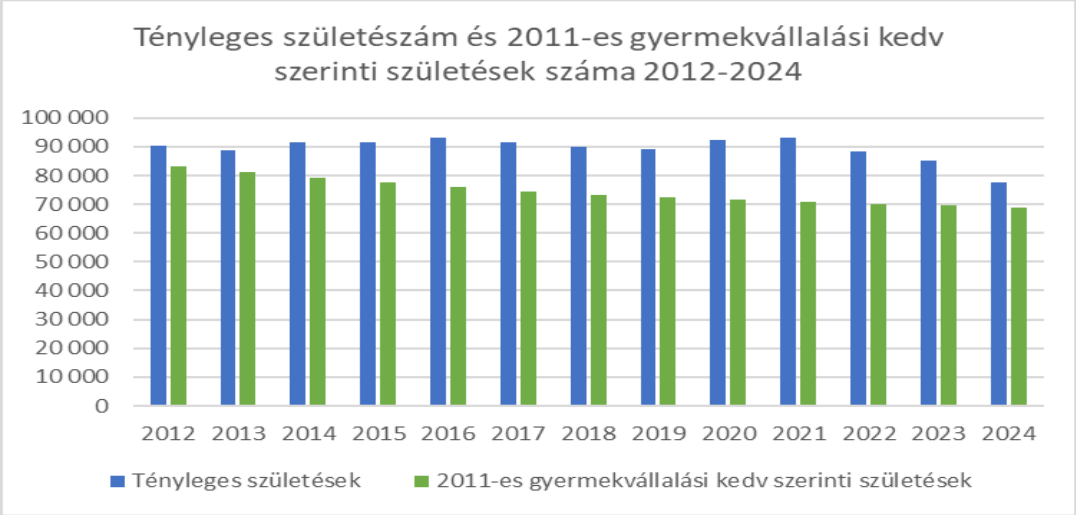

Forrás: KSH saját szerkesztés

A gyermekvállalási hajlandóság vizsgálatakor érdemes kitérni a terhességmegszakítások kérdéskörére is, hiszen a meg nem született gyermekek ugyanúgy befolyásolják a jelenkor demográfiai mutatóit, mint azok, akik megszülettek. Szomorú tény, hogy az 50-es évek abortusztilalmának eltörlését követően 1959 és 1973 között eltelt másfél évtizedben 524 ezerrel több abortuszt hajtottak végre, mint amennyi gyermek megszületett.[155]

A fogamzásgátlók térnyerésével azonban elkezdett csökkenni az abortuszok száma és míg a rendszerváltáskor négy születésre három abortusz jutott, 2010-ben kettő, 2024-re pedig már „csak” egy. Ha ezek a gyermekek megszülethettek volna, akkor a népességfogyás veszélye tartósan elkerülhette volna Magyarországot.

[155] KSH 22.1.1.13. Magzati veszteségek száma és aránya
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0013.html (letöltés ideje: 2025. 10.20.)

17. Ábra : Születések és abortuszok száma Magyarországon (1950-2024)

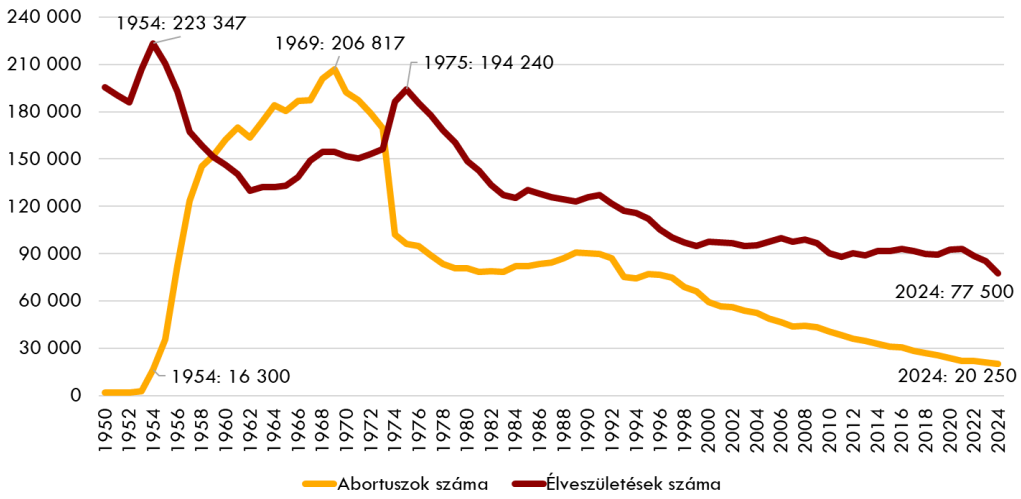

Forrás: KSH, saját szerkesztés

Párkapcsolatok

A házasodási és a gyermekvállalási kedv szorosan összefonódnak, ezzel befolyásolva a demográfiai folyamatokat, amit számos nemzetközi és hazai empirikus kutatás is bizonyít. Az Institute for Family Studies a házasodási és a gyermekválallási kedv közötti szoros kapcsolatra vonatkozó kutatásokra hivatkozva egyenesen úgy fogalmaz, hogy ha „nincs gyűrű, nincs baba". Hangsúlyozzák, hogy a házasságon kívüli termékenység nem képes kompenzálni a házasságkötési kedv visszaesésétől eredő termékenységi veszteséget.[156] Más nemzetközi kutatások azt dokumentálták, hogy a házasságban élő nők körülbelül 3 százalékponttal nagyobb valószínűséggel válnak szülővé, mint a nem házas nők[157]. A Heritage Foundation[158] is több tanulmányában rávilágít arra, hogy a házasságkötési ráták csökkenése és a termékenységi szint visszaesése szorosan összekapcsolódó demográfiai folyamatok. A hazai kutatások is alátámasztják azt, hogy a házasság a gyermekvállalás előszobájának tekinthető. A KSH Népességtudományi Kutatóintézete által végzett

[156] lyman Stone (2018): No Ring, No Baby: How Marriage Trends Impact Fertility. Institute for Family Studies, USA
[157] Maddison Erbabian (2022): The Decline in Fertility: The Role of Marriage and Education. Penn Wharton Universiy of Pennsylvania
[158] Johmatam Abbanmionte (2025): U.S. Fertility Is Declining Due to Delayed Marriage and Childbearing. Heritage Foundation, USA
Robert Severino et al (2026): Saving America by Saving the Family: A Foundation for the Next 250 Years. Heritage Foundation, USA

Generációk és Nemek Kutatás adatai azt mutatják, hogy a házasban élő gyermektelen személyek 95 százaléka tervez a következő öt évben gyermeket, míg az élettársi kapcsolatban élők és az egyedülállók ennél jóval kisebb arányban gondolkodnak így.[159] A KINCS 2019-es intergenerációs kutatása[160] is egyértelműen kimutatja, hogy a házasságkötés szándéka és a gyermekvállalás tervezése között erős kauzális összefüggés látszik: míg a házasságot nem tervezők közül csak 36 százalék tervezett gyermeket, addig a házasságot tervezők körében ez az arány 97 százalék volt. Ez az összefüggés azt jelzi, hogy a házasság még mindig az egyik legerősebb prediktora a gyermekvállalásnak.

Ennek fényében ki kell emelni, hogy hazánkban a házasságkötések számában megfigyelhető a 70-es éveket követően egy folyamatos hanyatlás 2010-ig, majd a 2010-es években újra nőtt a házasodási kedv, sőt egy évtized alatt 2011 és 2021 között megduplázódott az esküvők száma.[161] Mindezzel párhuzamosan csökkent a válások száma, ami a 2020-as évek elejére hat évtizedes mélypontra került.

18. Ábra : Házasságkötések és válások számának alakulása Magyarországon (1950-2024)

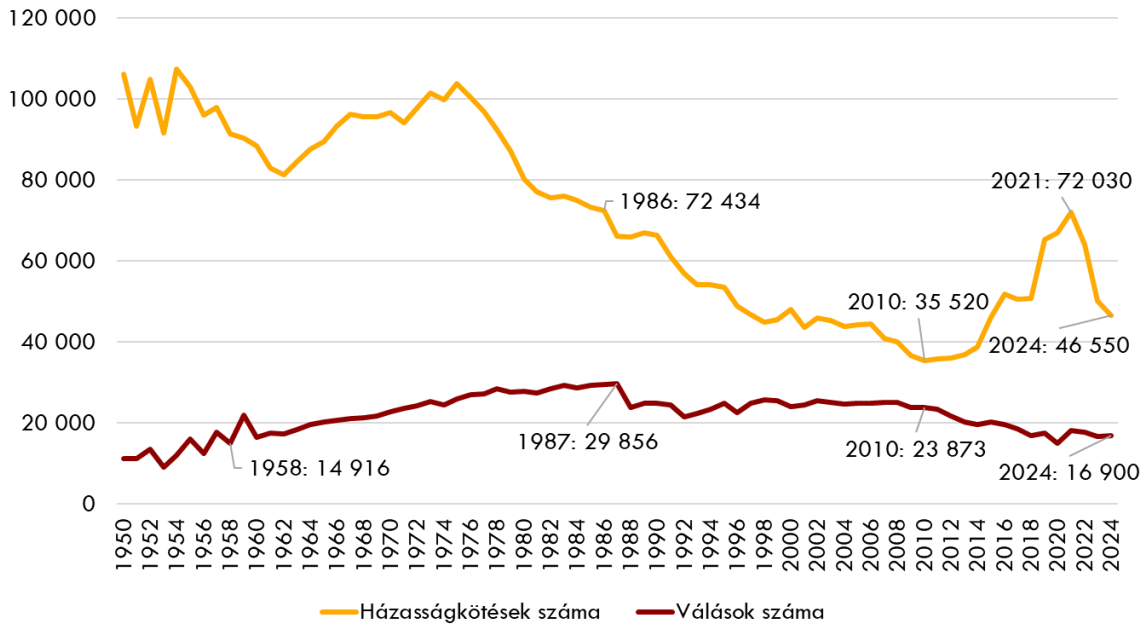

[159] Kapitány Balázs–Murinkó Lívia (2020): Párkapcsolati változások, termékenységi trendek. Társadalmi Riport, TÁRKI
[160] KINCS (2019): Intergenerációs kutatás. KINCS
[161] KSH 22.1.1.15. Házasságkötések, válások https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (letöltés ideje: 2025. 10. 20.)

A 2010-es évek pozitív folyamatai alapján kijelenthető, hogy Magyarországon stabilabbá váltak a párkapcsolatok, amivel párhuzamosan a házasságban születő gyermekek aránya is nőtt, hiszen míg korábban csak minden második, a 2020-as évek elejére már négyből 3 gyermeknek voltak házasok a szülei.[162]

A házasság institucionális jellege, az abból fakadó nagyobb biztonság és társadalmi elfogadottság, valamint családpolitikai által is biztosított jogi és pénzügyi előnyök mind hozzájárulhatnak a magasabb gyermekvállalási szándékhoz és annak valósulásához. Ezért is érdemes megvizsgálni, hogy a családtámogatásokra fordított kiadások alakulásával összefüggésben hogyan változott a házasságkötések száma. Ahogy az ábra mutatja, a házasodási kedv emelkedése a gyermekvállalási kedv alakulásához hasonlóan összefüggést mutat a családtámogatásokra fordított kiadásokkal, de ahogy a teljes termékenységi arányszám esetében, így a házasságkötések és a házasságkötési arányszám tekintetében is megfigyelhető az időbeli eltolódás, azaz ha változik a támogatási arány, akkor ez később okoz változást a házasságok számának alakulásában.

19. Ábra : Családtámogatások a GDP arányában és a házasságkötések száma (2010-2024)

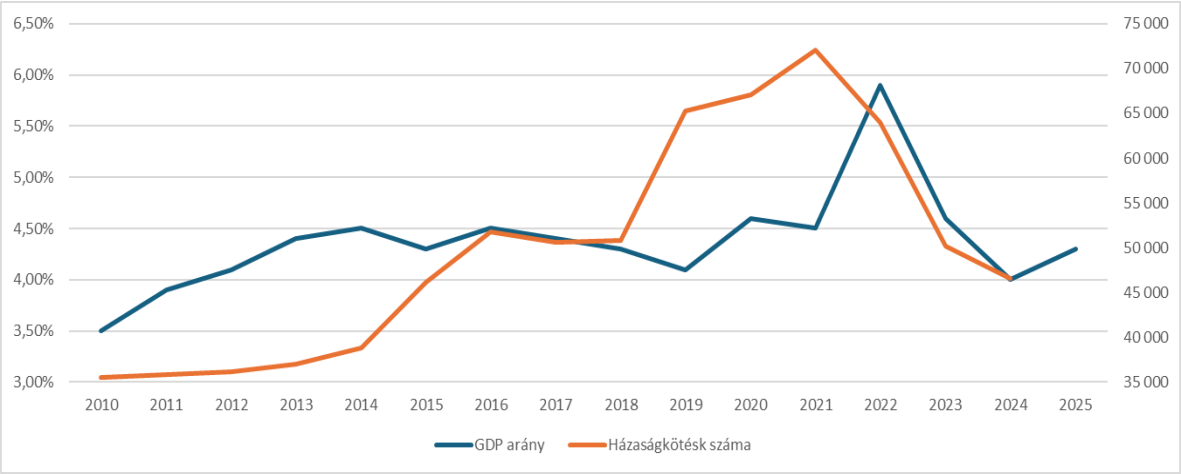

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A létrejövő párkapcsolatok stabilitásnak erősödését mutató folyamatok mellett ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra a kedvezőtlen jelenségre is, ami a népszámlálási adatok alapján rávilágít a házasok és a gyermekesek arányának csökkenésére. A 35 és 60 év közötti

[162] KSH 22.1.1.7. Élveszületések az anya és az újszülött főbb jellemzői szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html (letöltés ideje: 2025. 10. 20.)

korosztály körében csökkent a házasságban élők részaránya a 2000-es évek eleje óta és ezzel párhuzamosan a gyermekesek aránya is. Kedvező adat azonban ezzel szemben, hogy a húszas éveikben járók esetében fordított folyamat tapasztalható, 2022-ben a 2011-es népszámláláshoz képest nagyobb arányban voltak közöttük házasok és gyermekesek is. Figyelemreméltó az is, hogy a 60 év felettieknél két évtized alatt nem történt érdemi változás, amiből arra lehet következtetni, hogy a házasodási és a gyermekvállalási életkor ugyan kitolódik, de a 60. életév után kiegyenlítődés tapasztalható.

20. Ábra : Házasok és gyermektelenek aránya a magyar felnőtt népességben 2001, 2011, 2022

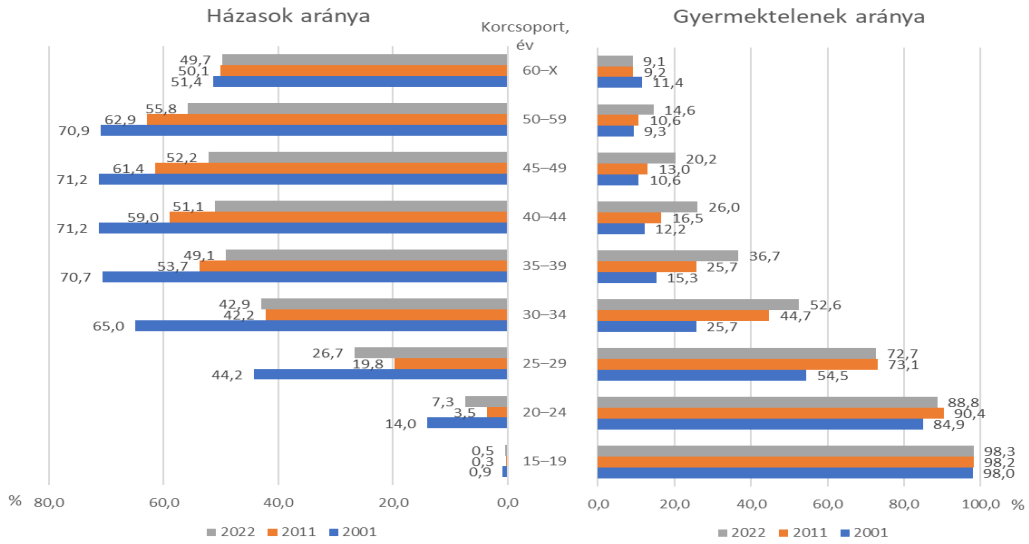

Forrás: KSH Népszámlálások, saját szerkesztés

EU kitekintő

Érdekes és beszédes adat, hogy az EU népessége 2021-ben 447 millió fő volt, ami a világ népességének mindössze 5,7%-a volt, míg az Európában, mint kontinensen élők 2020-ban a világ népességének 9,5%-át tették ki. Ezzel szemben 2011-ben még 6,2%-ot tett ki az EU lakosainak száma a világ népességéből, 2000-ben pedig a teljes európai népesség a világnépesség 11,9%-át adta, vagyis Európa és azon belül az Európai Unió népességében egy erőteljes csökkenés látszik[163]. Európában nemcsak azokban a régiókban, ahol ezt előre jelezték (a rendszerváltó egykori szocialista országokban, dél-európai országokban) történt

[163] United Nations 2024, Spéder 2025).

termékenységcsökkenés, hanem a demográfusokat meglepő módon a korábban termékeny észak-európai országokban is.

Miközben az ENSZ adatai szerint Magyarországon a termékenység szintjének változása a nemzetközi rangsorban a harmadik legnagyobb mértékű növekedést mutatta 2010-hez képest, addig globális szinten ugyanebben az időszakban a teljes termékenységi arányszám 13,5%-kal csökkent, azaz a világ összes országára vonatkozó átlagos teljes termékenységi arányszám 2,60-ról 2,25-re csökkent[164]. Világviszonylatban összesen 16 országban nőtt a gyermekvállalási kedv, azaz a teljes termékenységi arányszám, míg a világ összes többi országában csökkent a termékenység. A legnagyobb mértékű növekedés Üzbegisztánban, Örményországban és harmadik helyezettként Magyarországon következett be 2010 és 2023 között.

Az Európai Unióban a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es értéket az uniós tagállamok közül egy sem érte el[165]. A termékenységben leginkább élenjáró uniós országok, mint Franciaország, Bulgária vagy Románia is csak az 1,7 - 1,8-as érték körüli adattal rendelkeznek. Érdemes megvizsgálni, hogy a TTA hogyan változik évről évre, hiszen míg összességében uniós szinten a TTA csökkenése tapasztalható (a 2010-es 1,57-es EU átlagról 2021-re 1,53-ra, 2023-ra pedig 1,38-ra), addig hazánkban ezzel ellentétes tendenciát láthatunk, vagyis a 2011-es 1,23-as mélypont után 2021-ben 1,61-re nőtt a termékenység és még 2023-ban is az 1,55-ös értékkel meghaladta az EU átlagot, a rangsorban a harmadik helyre kerülve. Ez azért fontos, mert csak négy uniós tagállamban nőtt 2010 és 2023 között a gyermekvállalási kedv, és közülük is Magyarországon figyelhető meg a legnagyobb, 24 százalékos javulás.

A várható átlagos gyermekszám és a teljes termékenységi ráta közötti eltérés egyik alapvető oka az, hogy a fiatalok egyre későbbre tolják a házasságkötést és gyermekvállalást, összevetve a korábbi évtizedek családalapítási szokásaival[166]. Míg az 1960-as és 1970-es évtizedekben a nők a húszas éveik elején, közepén vállalták első gyermeküket, a posztszocialista országokban még ennél is fiatalabb korban történt ez. Nyugat-Európában az 1980-as években kezdődött meg az első gyermek vállalásának életkori kitolódása, ami a

[164] United Nations, World Development Indicators https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=SP.DYN.TFRT.IN# ((letöltés ideje: 2025.10.20.)
[165] Eurostat 2023 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics (letöltés ideje: 2025.10.20.)
[166] Pári, A., & Rövid, I. (2023). Családra vágyunk!: A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta. Máltai Tanulmányok, 5(4), 20–35.

posztszocialitsa országokba is begyűrűzött az 1990-es évekre[167]. Eurostat adatokat elemezve az látszik, hogy 2023-ban Magyarországon 28,8 évesen vállalták a nők az első gyermeküket, míg az Európai Unióban ez átlagosan 29,8 év volt, míg az átlagos életkor hazánkban 30,2 év, az EU-27 országokban 31,2 év volt[168], azaz Magyarországon egy évvel korábban szültek a nők, mint átlagosan az Európai Unióban.

Az európai csökkentő termékenységet számos országban migrációval próbálják pótolni. Míg az Európai Unión belül 2013-ban még csak minden hatodik (17,8%), addig 2023-ban már minden negyedik (22,9%) gyermeket külföldi állampolgárságú édesanya hozott a világra, akiknek legalább kétharmada az EU-n kívülről származik.[169] Az Unión kívülről érkező édesanyákhoz 2013-ban még a szülések nyolcada volt köthető, addig 2023-ra már minden hatodik újszülött az Európai Unión kívülről származó anyától született. A legmagasabb arányban Luxemburgban, Belgiumban, Németországban, Ausztriában, Svédországban, Cipruson és Máltán jellemző, hogy magas arányú a bevándorló édesanyák által vállalt gyermekek száma. A magyarországi adatok azt mutatják, hogy mindössze 5 százaléknyi a külföldi állampolgárságú anyákhoz köthető szülések száma úgy, hogy a szóban forgó anyák többsége a határon túli magyar területekről áttelepült magyar származású édesanya. [170]

A migráció nem jelenti automatikusan egy adott országban a termékenység növekedését. 2023-ra az uniós átlagos teljes termékenységi arányszám 1,38-re csökkent. A külföldön született anyákhoz köthető születések aránya rendkívül heterogén volt (2,8–66,9%), Luxemburg, Ciprus, Málta, Belgium és Ausztria esetében kiugróan magas, míg a kelet-közép-európai országok többségében – köztük Magyarországon is - továbbra is alacsony értéket mutatott. Nyugat- és Dél-Európában közepes vagy alacsony termékenység mellett magas migrációs szülési aránnyal, míg a skandináv országokban közepes termékenység és közepesen magas külföldi anyai arány figyelhető meg.

Feltételezhetnénk, hogy ahol magas a külföldi anyáktól született gyermekek aránya az összes születésen belül, azon országokban a gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenységi arányszám is magasabb. A regressziós modell ugyanakkor ezt egyáltalán nem támasztja alá, az EU átlagnál magasabb termékenység egyáltalán nem következik az átlagnál több

[167] Engler Ágnes, Pári András (2022) A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. Századvég, 2. évf. 3. sz. 11–34.
[168] Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics (letöltés ideje: 2025. 10.20.)
[169] Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics (letöltés ideje: 2025. 10.20.)
[170] Pári et al (2023) u.o.

migrációs hátterű anya jelenlétéből, sőt több olyan ország is megfigyelhető (például Magyarország), ahol alacsony a külföldi anyákhoz köthető születések aránya, a termékenység mégis átlag feletti. Mindez azt jelenti, hogy a magasabb termékenység ma már inkább az alacsony migrációs hátterű országokra jellemző, vagyis a bevándorló anyák magas aránya önmagában nem jár együtt magasabb termékenységgel. Erre kiváló példa Magyarországon kívül Bulgária vagy Románia, ahol hazánkhoz hasonlóan alacsony szinten maradt a külföldi származású anyákhoz köthető születések aránya, a teljes termékenységi arányszám mégis meghaladta az EU átlagát. Ezzel szemben a legtöbb magas migrációs hátterű születéssel rendelkező országban csökkent a termékenység, ahogy ezt a következő ábrák illusztrálják.

21. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a külföldi anyáktól származó születések aránya 2023-ban az EU tagállamokban

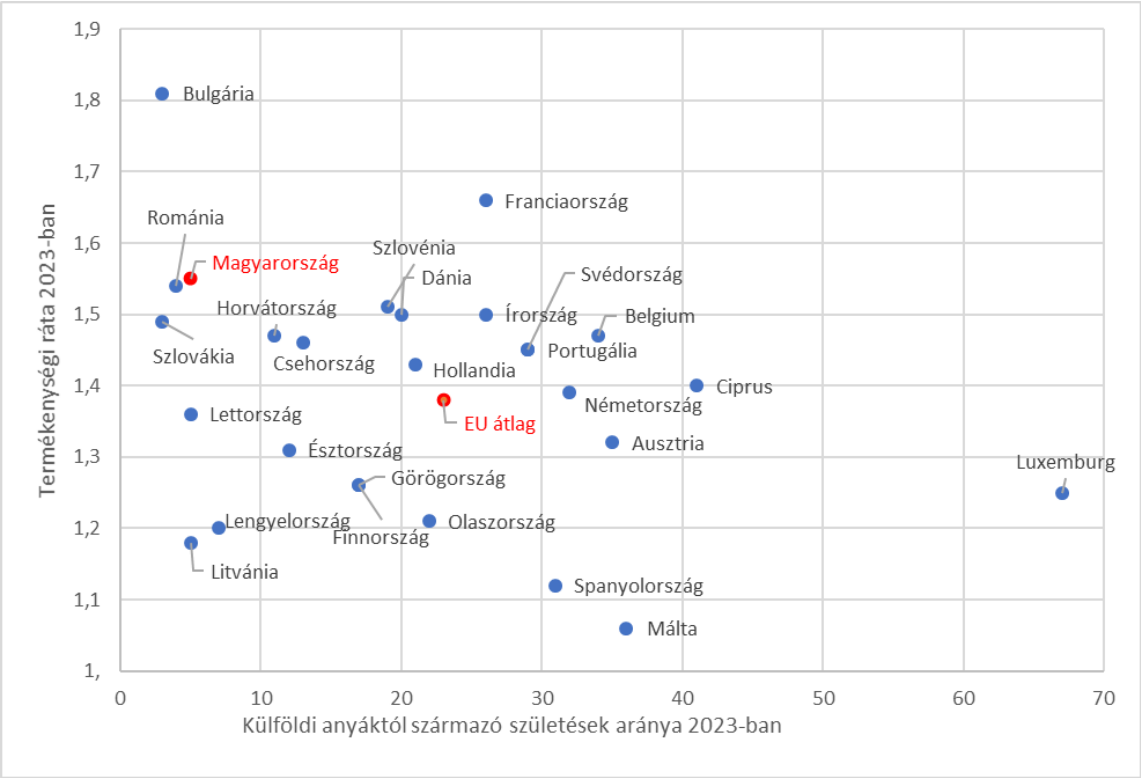

Forrás: Eurostat, https://doi.org/10.2908/DEMO_FIND, saját szerkesztés

22. Ábra : Teljes termékenységi arányszám változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között

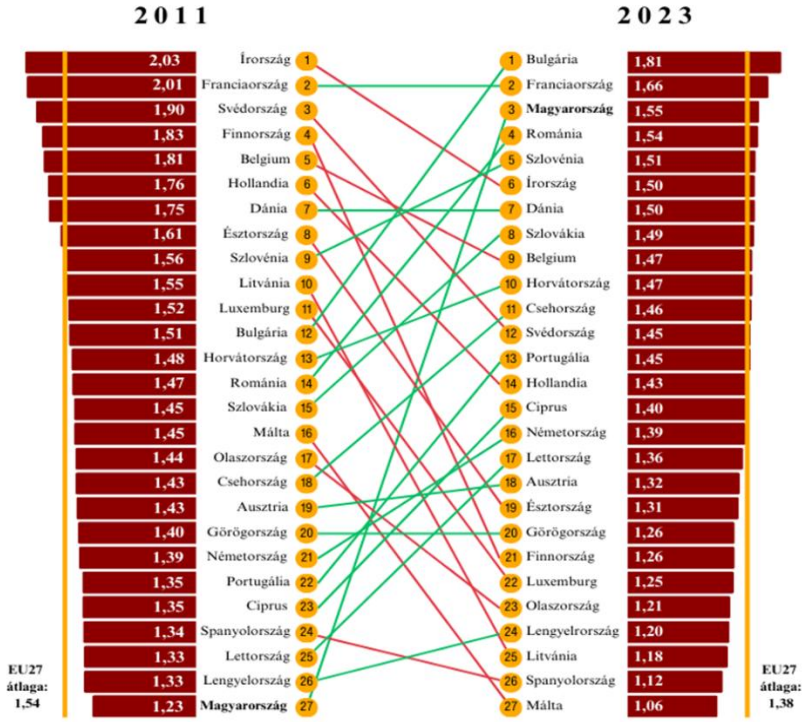

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

Az európai házassági trendeket tekintve megállapítható, hogy az Európai Unió házasságkötési gyakorlata a 2010 utáni másfél évtizedben alapvetően megváltozott, az egyik legmeghatározóbb demográfiai tendencia a tradicionális házasság intézményének háttérbe szorulása. Az EU átlagában 2010 és 2023 között 9 százalékkal csökkent az ezer főre jutó házasságkötések száma (4,4-ről 4 ezrelékre). Az uniós tagállamok többségében (összesen 18 országban) jelentős visszaesés következett be a házasságkötések számában, miközben kilenc olyan tagállamról beszélhetünk, ahol több esküvő köttetett a korábbi évekhez képest. Ezen országok közül kiemelkedik hazánk, ahol 44 százalékkal nőtt a nyers házasságkötési arányszám 2010 és 2023 között (3,6-ról 5,2-re).

Felmerül a kérdés, hogy a 2010 és 2023 közötti időszak házasságkötési és gyermekvállalási folyamatai között van-e összefüggés. Amennyiben megvizsgáljuk ezt a korrelációt az uniós tagállamok viszonylatában, akkor látható, hogy a házasságkötési arányszám és a termékenységi arányszám változásai között közepesen erős lineáris kapcsolat rajzolódik ki (R^2=0,27), ami azt jelzi, hogy látszik egy olyan általános kép, hogy minél kedvezőbben

alakult a nyers házasságkötési arányszám egy országban, annál kedvezőbben alakul a gyermekvállalási kedv, azaz a teljes termékenységi arányszám is.

23. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a nyers házasságkötési arányszám változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között

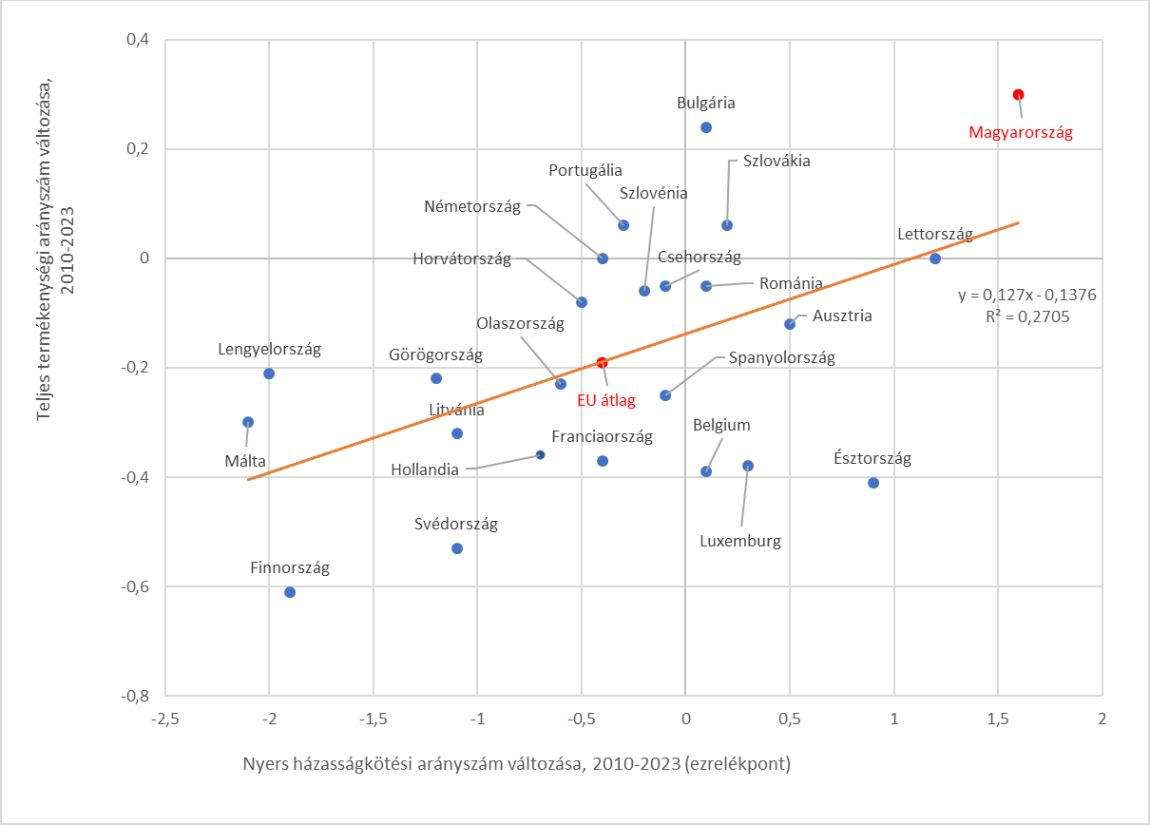

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

A fentiekhez kapcsolódik a házasságban született gyermekek arányának változása. Az Európai Unióban azok a tagállamok vannak többségben, amelyekben csökkent a házasságon belül született újszülöttek aránya 2010 és 2023 között: két tagállamban stagnált, három tagállamban enyhén emelkedett, míg 21 tagállamban csökkent. Fontos kiemelni, hogy ezen belül három déli tagállamban, Portugáliában, Spanyolországban, Horvátországban 10 százalékot, Olaszországban pedig 20 százalékot meghaladó mértékű volt a visszaesés. Hazánkban ezzel szemben 2023-ban harmadával több házasságot kötöttek, mint 2010-ben, miközben negyedével csökkent a válások száma[171]. Ennek köszönhetően 2023-ban már négyből három gyermek házasságban született (korábban, a 2010-es évek első felében csak

[171] Központi Statisztikai Hivatal. (2025). 22.1.1.16. Házasságkötések főbb mutatói (STADAT). https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0016.html
Központi Statisztikai Hivatal. (2025). 22.1.1.19. Válások főbb mutatói (STADAT). https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0019.html

minden második). Hazánkban 16,4 százalékponttal (59,2 százalékról 75,6 százalékra) nőtt a házasságon belül született gyermekek aránya, amely egyedülálló emelkedés az egész EU-n belül. Ez azt jelenti, hogy az utolsók közül a második legjobb helyre kerültünk a tagállamok rangsorában, messze megelőzve az EU átlagértékét, ami 5,4 százalékponttal (63,7 százalékról 58,3 százalékra) csökkent.

24. Ábra : Házasságban született gyermekek aránya az EU tagállamokban 2010, 2023

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

A házasságban született gyermekek aránya és a termékenység közötti kapcsolat vizsgálata érdekében érdemes megvizsgálni, hogy ezek a változások 2010 és 2023 között hogyan

hatottak egymásra. A teljes termékenységi arányszám 2010 és 2023 közötti változása, valamint a házasságon belül született gyermekek arányának változása között nagyon gyenge, nem értelmezhető kapcsolat mutatható ki (R^2=0,02), tehát európai szinten nem erősíthető meg, hogy a házasságban született gyermekek aránya és a gyermekvállalási hajlandóság között pozitív a kapcsolat, hiszen több olyan országot is látunk, ahol kevesebb gyermek születik házasságban, mégis nőtt a termékenység (Bulgária, Szlovákia, Románia). Ennek fényében különösen egyedülálló Magyarország helyzete, ahol az EU tagállamok közül legnagyobb mértékben nőtt a termékenység és a házasságba születő gyermekek aránya is, tehát hazánkban a két mutató közötti összefüggés kifejezetten erős eltérően az EU tagállamokban tapasztaltaktól.

25. Ábra : A teljes termékenységi arányszám és a házasságba születő gyermekek arányának változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között

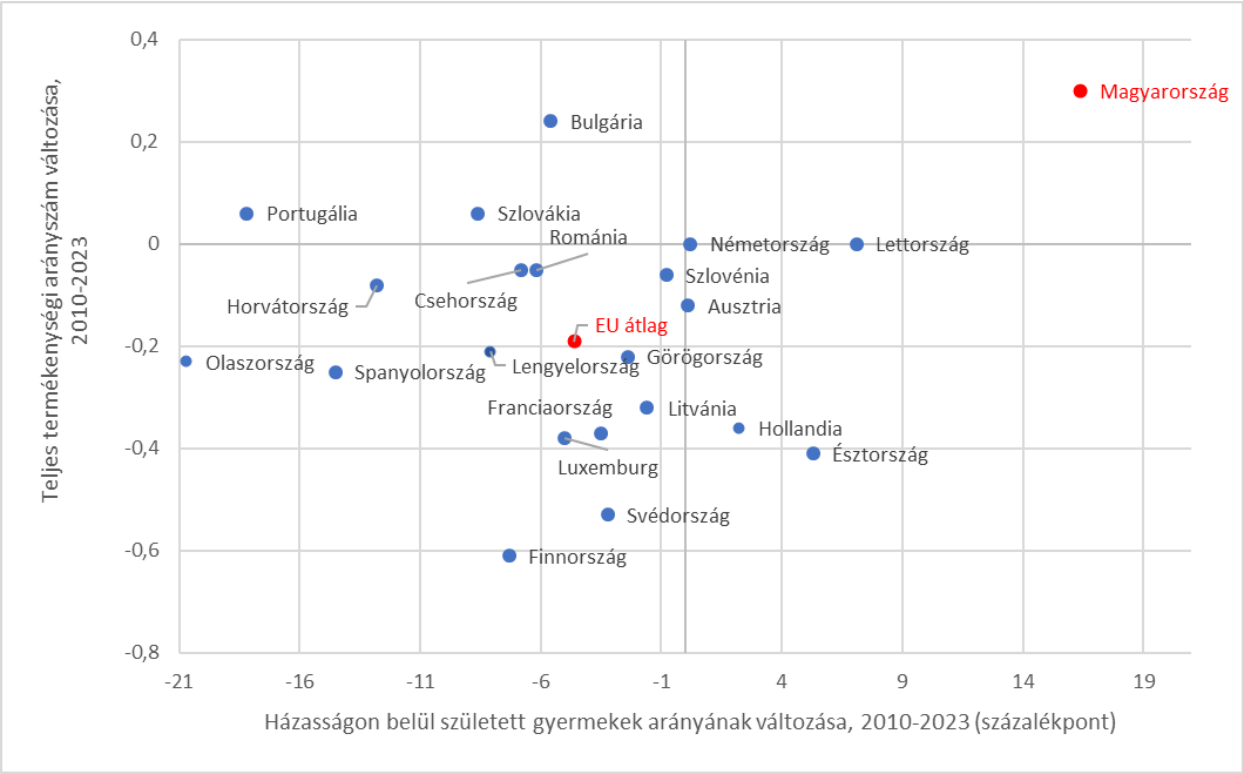

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

Családtámogatások egyes gazdasági mutatók tükrében – jóléti funkció

A család termelési és fogyasztási funkciója sok tekintetben megváltozott az évszázadok során, hiszen ma már nem a családok jelentik az elsődleges termelőegységeket és a fogyasztás tekintetében sem elsősorban közösségi, hanem sokkal inkább egyéni fogyasztásról beszélhetünk, a család ezen funkciói azonban mégis meghatározó jelentőségűek a gazdaság működése szempontjából. Ahogy Michalski fogalmaz, a gazdaság nem a piacokon vagy az állami intézményekben kezdődik, hanem a családban.[172] A szerző szerint a család a gazdaság legfontosabb alapegysége, amely nélkül sem gazdasági növekedés, sem hosszú távú fenntarthatóság nem képzelhető el, mivel a család nem csupán fogyasztóként van jelen a gazdaságban, hanem aktív „termelőként" is, méghozzá az új munkaerő, az emberi tőke létrehozójaként. A szülők ezen indirekt „termelői funkciója" mellett a tényleges, munkán alapuló termelési tevékenység jelenti a gazdasági növekedés alapját.

A családtámogatások egyik alapvető célja, hogy aki gyermeket nevel, az anyagi szempontból ne kerüljön hátrányos helyzetbe, sőt ha lehet, élvezzen anyagi előnyöket pontosan az indirekt termelői feladatainak elismeréseképpen. A családtámogatási rendszer ennek megfelelően számtalan eszközzel járul hozzá a gyermekes családok jövedelmi hátrányának csökkentéséhez illetve megszűntetéséhez, ezáltal elősegítve a családok gyarapodását. Ennek kulcsa a munkából szerzett jövedelem, a kiterjedt foglalkoztatás, ami megteremti a fogyasztás alapjait és a vagyon gyarapodásának lehetőségét.

A következőkben ennek megfelelően a gyermekes családokra vonatkozóan egyes foglalkoztatási mutatókat, jövedelemszerző képességük, vagyoni helyzetük és fogyasztói magatartásuk egyes indikátorait fogom elemezni hazai adatbázisok alapján, majd európai uniós összehasonlításban.

[172] Michal Michalski (2024): The Economy Begins in the Family. Demographic challenges in Central Europe. Central European Academy

Foglalkoztatás

A 15-64 éves magyar népesség foglalkoztatási rátája európai viszonylatban is magasnak nevezhető, és pozitív tényezőként említhető, hogy trendje is emelkedő. A férfiak foglalkoztatási rátája 15 év alatt 60-ról 78%-ra, a nőké 54-ről 72%-ra nőtt.[173] A növekedés dinamikája különösen 2013-tól gyorsult fel, amelyet csak a Covid járvány időszaka és következményei mérsékeltek. A kedvező mutatókat és folyamatokat részben árnyalja, hogy a 15-64 éves férfiak és nők foglalkoztatási rátája – részben a családon belüli munkamegosztás, a gyermeknevelés eltérő szerepei miatt – továbbra is eltérő. A férfiak mutatója – Európához hasonlóan – jellemzően nagyobb, mint a nőké. A 2010-es évek második felében még nyílt az olló a két nem foglalkoztatási rátája között, 2019 után azonban jelentősen csökkent és a korábbi 10 százalékpontos eltérés 6 százalékpontra csökkent. Ez több tényezővel is magyarázható, az általános foglalkoztatás bővülés mellett a munkavállaláshoz kötött családtámogatási ellátások terén tapasztalható expanzió is több gyermekes nőt ösztönözhetett a munkaerőpiaci részvételre.

26. Ábra : A 15-64 éves népesség foglalkoztatási rátája nemenként, 2010-2025 (%)

Forrás: KSH

A családalapítás, a gyermekvállalás és nevelés szempontjából meghatározó 25 és 49 év közötti női korosztály foglalkoztatásában jelentős változások zajlottak 2010 után, ami elsősorban abban mutatkozik meg, hogy csökkent a különbség a gyermekes és a gyermektelen nők foglalkoztatási rátája között. A gyermektelen nők illetve a nagykorú gyermekkel rendelkező anyák mutatói továbbra is a legjobbak (2024-ben 88% és 90%), de

[173] KSH https://www.ksh.hu/munkaero (letöltés ideje: 2025.11.10.)

nem sokkal haladják meg az 1-2 gyermekes nőkét (előbbiek mutatója 86%, utóbbiaké 85% volt 2024-ben).

A foglalkoztatási rátát tekintve a legnagyobb növekedés a nagycsaládos, három vagy több gyermeket nevelő nőknél következett be, akiknek nem meglepő módon az aktív gyermeknevelési és élethelyzeti tényezők miatt a mutatóik továbbra is a legalacsonyabbak, ugyanakkor ők azok, akiknek legnagyobb mértékben bővült a foglalkoztatási rátája, a 2010-es 49%-ról 2024-re 71%-ra.[174]

27. Ábra : A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő gyermekek száma szerint, 2010-2024 (%)

Forrás: KSH

Figyelemre méltó, hogy a háztartásban élő legfiatalabb gyermek életkorától függetlenül -a 2020-as pandémia okozta megtorpanást kivéve - folyamatosan emelkedett az anyák

[174] KSH 20.1.1.28. A 25–49 éves nők foglalkoztatási rátája
https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0025.html (letöltés ideje: 2025.11.10.)

munkaerőpiaci részvétele. A növekedés mértéke különösen a kisgyermekes, 6 év alatti és 3 év alatti gyermeket nevelő nőknél látványos, akiknek a foglalkoztatási rátája 13 százalékponttal emelkedett 2010 és 2024 között. Ebben feltehetően nagy szerepet játszott a bővülő bölcsődei hálózat és a 3 éves kortól kötelező óvoda, ami megteremtette a lehetőségét annak, hogy több kisgyermekes anya térhessen vissza a munka világába.

28. Ábra : A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő legfiatalabb gyermek életkora szerint, 2010-2024 (%)

Forrás: KSH

A 20-59 éves férfiakra vonatkozó KSH adatbekérésen alapuló foglalkoztatási adatok azt jelzik, hogy a férfiak esetében az apaság magasabb foglalkoztatási szinttel jár együtt. Ha egy férfinak van gyermeke, akkor nagyobb valószínűséggel dolgozik, mintha nincs neki. A különbség különösen a 40 év feletti férfiaknál válik jelentőssé. Míg a legalacsonyabb foglalkoztatási szint gyermekszámtól függetlenül – a nőkhöz hasonlóan – a legfiatalabb korcsoportban tapasztalható, a legmagasabb pedig a 30-50 év közöttieknél. A harmincas, negyvenes, ötvenes apák közül jellemzően több mint 90 százalék dolgozik, ellentétben a

gyermektelen férfiakkal, akiknél 2024-ben minden korosztályban alacsonyabb munkaerőpiaci részvétel tapasztalható.

Jövedelem

2010 után kiemelt kormányzati cél lett, hogy aki dolgozik és gyermeket nevel, az ne kerüljön hátrányosabb jövedelmi helyzetbe, azokhoz képest, akinek nincs gyermeke. A jövedelmi hátrány csökkentésére szolgál az adókedvezmények és adómentességek rendszere, ami lehetővé teszi, hogy ugyanazon bruttó fizetésből a kiskorú gyermeket nevelő szülők nagyobb nettó keresetre tegyenek szert, mint a gyermeket nem nevelők. Emellett egyes gyermekgondozási ellátások (pl. CSED100 vagy GYED Extra) is arra hivatottak, hogy a gyermekvállalás nem jelentsen anyagi visszalépést, hanem a hátránykompenzáción túl inkább előrelépést eredményezzen, elsősorban az édesanyák számára.

Felmerül a kérdés, hogy a családi jövedelmek gyarapodását az adórendszeren keresztül támogató politikák ténylegesen kedvezőbb anyagi helyzetbe hozták-e a családokat, a gyermektelenekhez viszonyítva milyen mértékben változott a jövedelmük és az anyagi hátrányuk mérséklődött-e vagy akár előnybe fordult-e át.

Ha **a szülők életkora alapján** vizsgáljuk meg a kérdést, akkor az látható, hogy 2010 és 2024 között mind a gyermekes, mind pedig a gyermektelen háztartások egy főre jutó éves átlagos nettó jövedelme kiemelkedő mértékben emelkedett (203%, illetve 184%-kal), és a gyermekesek jövedelme nagyobb mértékben nőtt a gyermek nélküliekhez képest, azonban a gyermektelen háztartások előnye továbbra is fennmaradt az egy főre vetített nettó jövedelem tekintetében. A gyermekeseknél egyértelmű az a tendencia, hogy az aktív korúaknál az életkor előrehaladtával párhuzamosan egyre magasabb az egy főre jutó éves nettó családi jövedelem. A gyermektelen háztartások esetében jellemzően a harmincas éveikben legmagasabb az egy főre jutó jövedelem, de 2024-ben a 60-69 évesek jövedelmi helyzete is jelentős javulást mutat, olyannyira, hogy a gyermektelenek körében 2024-ben ők rendelkeztek a legmagasabb nettó háztartási jövedelemmel egy főre vetítve.

A 2010-2024 közötti jövedelemgyarapodás mértékére vonatkozó adatok visszatükrözik a keresetek növekedésében tapasztalható trendet (a bruttó átlagkereset Magyarországon a

2010-es 202 500 forintról 2024 végére 646 635 fointra emelkedett[175]) és ezzel összefüggésben a háztartások egy főre jutó nettó jövedelmében is erőteljes növekedés látható, ami a gyermekesek esetében nagyobb mértékű volt a gyermektelenekhez képest, ahogy a következő táblázat mutatja.

3. Táblázat : Gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó átlagos nettó jövedelme (2010/2024)

Referenciaszemély korcsoportja	**Gyermekes háztartás***		**Százalékos változás**	**Gyermek nélküli háztartás**		**Százalékos változás**
	2010 (ezer Ft/Fő/év)	2024** (ezer Ft/Fő/év)	**(2010-2024)**	2010 (ezer Ft/Fő/év)	2024** (ezer Ft/Fő/év)	**(2010-2024)**
20 évesnél fiatalabb	*393*	*1 456*	*270%*	*487*	*2 377*	*388%*
20-29 éves	*598*	*1 912*	*220%*	*1 178*	*3 015*	*156%*
30-39 éves	*741*	*2 067*	*179%*	*1 328*	*3 508*	*164%*
40-49 éves	*777*	*2 273*	*193%*	*1 161*	*3 325*	*187%*
50-59 éves	*836*	*2 714*	*225%*	*1 161*	*3 295*	*184%*
60-69 éves	*766*	*2 775*	*262%*	*1 147*	*3 691*	*222%*
70 éves és idősebb	*638*	*1 637*	*156%*	*1 048*	*2 960*	*182%*
Összesen	*757*	*2 295*	*203%*	*1 156*	*3 283*	*184%*

**Gyermek: 0-17 éves, valamint a 18-24 éves inaktív és legalább az egyik szülőjével együtt élő személy.*

Forrás: KSH

A **háztartások illetve a családok típusa szerint** vizsgálva a folyamatokat, ugyancsak az látható, hogy 2010 és 2024 között valamennyi háztartástípusban nőtt az egész háztartásra jutó összes éves nettó jövedelem, bár a növekedés mértéke családtípusonként eltérő. A legnagyobb mértékű növekedés (+271,3%) a nagycsaládos háztartásokban történt, az elért éves jövedelem is a nagycsaládosoknál volt a legmagasabb (2024-ben átlagosan 10,5 millió Ft/ év) és az egy főre jutó jövedelem tekintetében is náluk volt a legmagasabb mértékű (+285,3%) az emelkedés. Őket követik a két felnőtt két gyermekből álló családok, ahol logikusan az összes éves jövedelem és az egy főre jutó jövedelem is 210, 3%-kal emelkedett.

[175] KSH 20.2.2.9. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete

Ezen adatok alátámasztják a többgyermekes családokra vonatkozó nagyobb arányú adókedvezmények eredményességét.

Ezzel szemben az egyszülős családokban az összes családi jövedelemre vonatkozó növekedés mértéke ugyan nagyarányú volt, de elmarad a többi családtípustól. Az ő esetükben két és félszeres (+159,5%) emelkedésről beszélhetünk az összjövedelem tekintetében, ha pedig az egy főre jutó nettó jövedelmet nézzük, akkor nagyobb (+169%-os) a növekedés mértéke. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az egy főre jutó jövedelmük még így is magasabb a nagycsaládosoknál elért értékhez képest.

4. Táblázat : Összes éves nettó jövedelem (egész háztartásé, forint/év)

	Háztartások átlagos taglétszáma	2010	Háztartások átlagos taglétszáma	2024	Változás 2010/2024
Egy felnőtt egy vagy több gyermekkel	*2,6*	*1 951 542*	*2,5*	*5 063 835*	*159,50%*
Kettő felnőtt egy gyermekkel	*3*	*2 747 010*	*3*	*7 821 843*	*184,70%*
Kettő felnőtt kettő gyermekkel	*4*	*3 101 052*	*4*	*9 621 568*	*210,30%*
Kettő felnőtt három és több gyermekkel	*5,5*	*2 839 463*	*5,3*	*10 542 145*	*271,30%*
Gyermekes háztartások összesen	*3,9*	*2 953 922*	*3,8*	*8 720 320*	*195,20%*
Gyermek nélküli háztartások	*1,7*	*1 965 617*	*1,7*	*5 581 199*	*183,90%*

Forrás: KSH (STADAT 14.1.1.12.; 14.1.1.15.),.

Megjegyzés: Az egész háztartásra vonatkozó jövedelmi adatokat úgy kapjuk meg, hogy az egy főre jutó összegeket (kerekített értékekkel számolva) megszorozzuk az átlagos taglétszámmal

2024-re az egy főre (egy gyermekre) jutó jövedelmek tekintetében kisebb a szórás a különféle családtípusok között, mint 2010-ben volt, hiszen a legnagyobb egy főre jutó jövedelmű egygyermekes kétkeresős családok és a legkisebb egy főre jutó jövedelmű három vagy több gyermekes kétkeresős családok között a korábbi közel kétszeres különbség 2024-re már csak egyharmadnyira zsugorodott. Ez arra utal, hogy a nagycsaládos lét ma már sokkal kevésbé jelenti a szegénység kockázatának való kitettséget, ami jelentős jövedelmi hátránnyal jár.

A gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó átlagos jövedelmei között 2010 és 2024 között zárult az olló. Ugyan még mindig magasabb a gyermektelen háztartásokban az egy főre jutó jövedelem, de míg 2010-ben még 61%-kal, 2024-ben már „csak" 48%-kal volt magasabb a jövedelme egy gyermektelen háztartásban élőnek egy gyermekes családban élőhöz képest. Az egy főre eső jövedelmi olló záródásából következtethetünk arra, hogy a gyermeket nevelő családosok anyagi helyzete javult, ami arról árulkodik, hogy a családok számára biztosított támogatások célba értek, még ha a teljes egy főre jutó jövedelemi egyenlőtlenséget nem is tudták biztosítani.

5. Táblázat : Háztartások egy főre jutó nettó jövedelme gyermekszám szerint(forint/fő/év)

Háztartások	**2010**	**2015**	**2020**	**2024****	**Változás 2010/2024** között**
Egy felnőtt egy vagy több gyermekkel	750 593	733 178	1 295 799	2 025 534	*169,90%*
Kettő felnőtt egy gyermekkel	915 670	1 089 445	1 602 475	2 607 281	*184,70%*
Kettő felnőtt kettő gyermekkel	775 263	938 920	1 452 531	2 405 392	*210,30%*
Kettő felnőtt három és több gyermekkel	516 266	736 156	1 206 597	1 989 084	*285,30%*
Gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó nettó éves jövedelme (forint/fő/év)					
Gyermekes háztartások összesen	757 416	896 172	1 406 024	2 294 821	*203,00%*
Gyermek nélküli háztartások*	1 222 650	1 415 236	2 266 961	3 389 348	*177,20%*
Gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó nettó jövedelme közötti különbség (jövedelmi olló)					
	61%	**58%**	**61%**	**48%**	

Forrás: KSH (STADAT 14.1.1.15.)

**65 év alatti, gyermektelen párok*

Vagyon

Magyarországon a háztartások és köztük a gyermekes családok vagyonának alakulásáról a Magyar Nemzeti Bank és a Központi Statisztikai Hivatal együttműködésével készült háztartási vagyonfelmérés, Household finance and consumption survey (HFCS) alapján tudunk képet alkotni, amelyet az Európai Központi Bank koordinál. Magyar nevén a „Miből élünk" felmérésről a 2014, 2017 és 2020-as évekre vonatkozóan állnak rendelkezésre adatok.[176]

A felmérés alapján a háztartási szektor nettó vagyona 2014 és 2020 vége között kétszeresére nőtt, miközben az infláció hat év alatt összesen csak 15 százalék volt. Az egy háztartásra jutó nettó vagyon 2014 és 2020 vége között több, mint kétszeresére, 19,1 millió forintról 39,6 millió forintra emelkedett. A vagyonnövekedés minden háztartási csoportban jelentős volt, azonban átlag felett növekedett a közepes és alacsony vagyonnal rendelkezők vagyona és átlag alatt bővült a legfelső vagyoni rétegeké. Az alsó 50 százalék részesedése a szektor nettó vagyonából 9 százalékról 11 százalékra bővült, a felső 10 százalék részesedése 53 százalékról 51 százalékra mérséklődött. A vagyoni különbségek kis mértékben tehát csökkentek a háztartások között, miközben kiemelendő, hogy a negatív nettó vagyonnal rendelkező háztartások száma megfeleződött.

A vizsgált időszakban a nem pénzügyi eszközök (reáleszközök) értéke erőteljesebben emelkedett, mint a pénzügyi eszközöké, így részarányuk a bruttó vagyonban 55 százalékról 60 százalék közelébe nőtt. A reáleszköz növekedés elsősorban az ingatlanvagyon jelentős emelkedésének tudható be. A nem pénzügyi eszközökön belül a legnagyobb értéket a lakóingatlanok képviselik (86 százalék).

Nemzetközi tapasztalat, hogy az életkor előrehaladtával a háztartások általában egyre nagyobb vagyont halmoznak fel. Magyarországon – más volt szocialista országokhoz hasonlóan – azonban a legnagyobb vagyonnal az aktív korú háztartások rendelkeznek, a fiatalok és a nyugdíjas korúak átlagosan kisebb vagyont birtokolnak. A legnagyobb átlagos vagyonok a 46-55 éves korosztályban mérhetők, az egy háztartásra jutó nettó vagyon itt 2014 végén 26 millió, 2020 végén 52 millió forint volt.

[176] MNB (2023): A háztartások pénzügyi adatai https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/A_haztartasok_penzugyi_adatai_2023_HUN.pdf (letöltés 2025. 09.03)

Az Európai Unióban a magyarországi háztartások átlagos és medián nettó vagyona is a rangsor vége felé helyezkedik el, hasonlóan a többi volt szocialista országhoz. Ugyanakkor 2014 után a magyar háztartási vagyon növekedési üteme jóval magasabb volt, mint az euróövezeti növekedési ütem, akár az átlagos, akár a medián vagyont nézzük. Az Európai Unióban a magyarországi háztartások vagyoni egyenlőtlenségei mérsékeltnek mondhatók.

A „Miből élünk" vagyonfelmérés adatai szerint a saját tulajdonú ingatlannal rendelkező gyermekes családok aránya 2014 és 2020 között emlkedett, ahogy a lakásaik átlagértéke és mérete is nőtt. Az adatok alapján a tulajdonosi arány a gyermekes családokban kivétel nélkül minden családtípusban nőtt, legnagyobb mértékben a 3 gyermekeseknél, miközben a gyermekteleneknél stagnálás tapasztalható. A lakások átlagértéke legnagyobb mértékben a 2 gyermekes családokban emelkedett és minden évben az ő ingatlanjaik voltak a legdrágábbak. Lakásméretet tekintve pedig minden vizsgált évben a nagycsaládosok otthonai voltak a legnagyobbak és náluk következett be a legnagyobb mértékű növekedés is a lakóingatlan méretét tekintve.

6. Táblázat : A lakástulajdonosok, a lakás átlagos értéke, területe a 26 év alatti gyermeket nevelő, illetve gyermektelen háztartásokban

	Háztartások típusa	**Tulajdonosi arány %**	**Lakás átlagérték m Ft**	**Átlagos alapterület m^2**
2014	**0 gyerek**	85,0	11,0	75,8
	1 gyerek	82,3	12,0	80,6
	2 gyerek	83,4	14,0	89,6
	3- gyerek	82	12,5	94,5
2017	**0 gyerek**	84,2	14,2	75,9
	1 gyerek	83,4	16,2	82,8
	2 gyerek	85,4	20,8	93,8
	3- gyerek	79,7	19,2	98,0
2020	**0 gyerek**	84,6	22,2	79,2
	1 gyerek	88,1	25,3	88,4
	2 gyerek	89,2	26,3	95,6
	3- gyerek	88,6	25,4	105,1

Forrás Miből élünk vagyonfelmérés, MNB, KSH

A népszámlálási adatok az MNB felméréséhez hasonlóan ugyanúgy megerősítik a háztartások ingatlanvagyon gyarapodásának tényét, különösen a gyermekes családok esetében. A legutóbbi 2022-es népszámlálás adatai szerint tízből kilenc háztartásban tulajdonosi jogcímű személyek éltek. A tulajdonosi jogcímű háztartásban élő háztartások

aránya különösen magas a kettő 18 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő párkapcsolatban (házasságban vagy élettársi kapcsolatban) élők körében (93%), illetve a kétszemélyes háztartások esetében. A magyar embereknek 2022-ben összesen 92%-a élt saját tulajdonú ingatlanban. A népszámlálási adatok alapján az is látszódik, hogy 2011 és 2022 között eltelt időszakban nemcsak a magyar lakások átlagos alapterülete nőtt, hanem a lakások minőségi mutatóikban is javulás következett be (ahogy a táblázat is mutatja, például emelkedett a fürdőszobával és a vízöblítéses WC-vel ellátott háztartások aránya), ami önmagában hozzájárult a lakások értékének növekedéséhez.

7. Táblázat : Lakóingatlanok mennyiségi és minőségi mutatói a népszámlálási adatok alapján

Háztartástípus	Lakásjellemzők					
	átlagos alapterület, m^2		fürdőszobával ellátott, %		vízöblítéses WC-vel ellátott, %	
	2011	2022	2011	2022	2011	2022
Van 18 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásban együtt	86,7	93,5	95,8	98,0	95,2	98,2
Ezen belül:						
Egy családból álló háztartás	85,2	92,1	96,0	98,2	95,5	98,4
egyedülálló szülő egy vagy több 18 évesnél fiatalabb gyermekkel	73,9	79,1	94,8	96,9	94,3	97,3
párkapcsolat (házaspár, élettársi kapcsolat)	88,4	95,8	96,3	98,5	95,8	98,7
egy 18 évesnél fiatalabb gyermekkel	84,3	90,6	96,8	98,9	96,4	99,1
kettő 18 évesnél fiatalabb gyermekkkel	92,3	99,3	97,4	98,9	96,9	99,0
három vagy több 18 évesnél fiatalabb gyermekkel	93,6	104,2	91,9	96,6	91,0	96,8
Nincs 18 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásban	75,0	78,3	94,6	97,0	94,0	97,6

Forrás: KSH, népszámlálások.

A különféle pénzügyi eszközök előfordulását és eloszlását tekintve a készpénz eloszlása a legegyenletesebb a társadalomban. Minden háztartásban van készpénz és a mennyisége sem függ egyértelműen attól, hogy gyermeket nevelő vagy gyermek nélkül élő, aktív korú vagy nyugdíjas háztartásokról van-e szó. A készpénz mellett a bankszámlával (folyószámlával) rendelkezők aránya a legmagasabb minden háztartástípusnál, valamennyi egyéb pénzügyi eszköz lényegesen szűkebb körben fordul elő a háztartások között. 2020 végén a háztartások

89 százaléka rendelkezett bankszámlával, a gyermekesek (18 év alatti gyermeket nevelők) és az aktív korú gyermektelenek körében ez az arány egyaránt 96 százalék, a nyugdíjasok körében 74 százalék volt.[177] Biztosítási befektetésekkel, azaz életbiztosítási és nyugdíjpénztári tartalékokkal a hazai háztartások 15-18 százaléka rendelkezett, a gyermekes háztartások között a legelterjedtebb ez a befektetési forma, 22-24 százalékuknak volt élet- vagy nyugdíjbiztosítása a felmérések időszakában.

A Magyar Nemzeti Bank adatai[178] alapján a háztartások pénzügyi eszközei közül a nem tőzsdei részesedések növekedése szárnyalt 2010 és 2024 között, látványosan nőtt még a betétek és a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok állománya, illetve 2022-től a befektetési jegyek növekedése volt jelentős. Monoton növekedést mutat a háztartások készpénz állománya, miközben érdemes figyelmet szentelni a tőzsdei részvények 2020-tól kezdődő töretlen növekedésének is. A legkevésbé ugyanakkor a biztosítástechnikai tartalékok gyarapodtak.

29. Ábra : Háztartások pénzügyi eszközeinek állománya (mrd Ft)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank, https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA/PenzugyiSZLA_HU?rs:embed=true (Letöltés ideje: 2025.09.03)

[177] MNB (2022): MIBŐL ÉLÜNK? A 2020-AS HÁZTARTÁSI VAGYONFELMÉRÉS ELSŐ EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/vagyonfelmeres-2020-web.pdf (letöltés ideje: 2025.10.22.)
[178] Magyar Nemzeti Bank, https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA/PenzugyiSZLA_HU?rs:embed=true (Letöltés ideje: 2025.10.22.)

A Magyar Nemzeti Bank a háztartások kötelezettségeiről is szolgáltat adatokat. A lakossági hitelek állománya folyamatos lassú növekedést mutat 2010 után, aminek összértéke 2025-re a 2010-es érték több, mint háromszorosára növekedett.

30. Ábra : Háztartások kötelezettségeinek állománya (mrd Ft)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank, https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA/PenzugyiSZLA_HU?rs:embed=true (Letöltés ideje: 2025.09.03)

Fogyasztás és megtakarítás

A háztartások rendelkezésre álló jövedelme, fogyasztási kiadása és megtakarítása a nemzeti számlák alapján eltérően alakult. Míg a jövedelmek 2010 és 2021 között megduplázódtak az összes magyar háztartásra vonatkozóan (15426 milliárd forintról 30993 milliár forintra), a fogyasztási kiadások 86%-kal nőttek (14431 milliárd forintról 26916 milliárd forintra), a megtakarítás viszont négyszeresére emelkedett (995 milliár forintról 4077 milliár forintra).[179] A háztartások jövedelmének kétszeresére emelkedése tehát ennél valamivel kisebb mértékű

[179] MNB (2023): A háztartások pénzügyi adatai https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/A_haztartasok_penzugyi_adatai_2023_HUN.pdf (letöltés 2025.10.22.)

fogyasztásbővüléssel járt, miközben a megtakarítások sokkal nagyobb mértékben, négyszeresükre emelkedtek.

31. Ábra : A háztartások jövedelme, fogyasztási kiadásai és megtakarítása 2010-2021

Forrás: Miből élünk vizsgálat MNB, KSH

Ha összevetjük a családtámogatásokra fordított összegeket a fogyasztási és megtakarítási adatok alakulásával, akkor az látható, hogy míg a háztartások fogyasztása a 2010 és 2021 között eltelt tíz év alatt közel megduplázódott (+86%), a megtakarítások pedig a négyszeresükre (+310%) emelkedtek, a családtámogatásokra fordított költségvetési kiadások több, mint két és félszeresükre (+159%) növekedtek. Az emberek fogyasztásra és megtakarításra fordított összesített kiadásai 2010 és 2021 között pontosan megduplázódtak (+101%).

A vizsgált periódus alatt mind a családok támogatására fordított összegek, mind a fogyasztásra, mind a megtakarításra fordított összegek folymatos, lineáris növekedést mutattak, ami együtt járt a jövedelmek hasonló növekedésével is. Statisztikia módszerekkel számított korreláció nagyon erős a családtámogatási célú kiadásokkal a fogyasztás (0,979) és a megtakaraítások (0,954) esetében is. Ez az együttmozgás utalhat a munkához kapcsolódó családtámogatások fogyasztásösztönző és megtakarítási magatartást élénkítő hatására.

32. Ábra : A háztartások fogyasztása és megtakarítása a családtámogatási célú kiadásokkal összevetve 2010-2021

Forrás: Miből élünk vizsgálat MNB, KSH, Költségvetési törvények

2010 és 2021 között a háztartásokra vonatkozó fogyasztási adatok megkétszereződése és a megtakarítások megnégyszereződése úgy következett be, hogy a családtámogatásokra fordított összegek is két és félszeresükre emelkedtek, de ez nem járt együtt a családtámogatási kiadások GDP-n belüli arányának jelentős növekedésével, ami a nominális értékeknél jóval kisebb arányban, +28 százalékkal növekedett 3,5%-ról 4,5%-ra.

33. Ábra : Családtámogatási kiadások összértékének és GDP-n belüli arányának változása 2010 és 2021 között

Forrás: Költségvetési törvények

Érdemes a fogyasztás összetétele alapján is megvizsgálni a magyar családok fogyasztási szokásait. Az éves fogyasztási kiadások fő összetevői a HFCS (Household finance and consumption survey) három hullámában: élelmiszer vásárlás, rezsiköltségek és az egyéb fogyasztási tételek (például étkezés, üdülés, tartós cikkek vásárlása, lakbér, gépjármű-vásárlás, stb.).[180] Amellett, hogy az éves fogyasztási kiadások nőttek, jelentős átrendeződés következett be az egyes tételek között. A leglátványosabb változás a rezsiköltségek tekintetében látható, hiszen az összes fogyasztási kiadás között 34%-ról 24%-ra csökkent az arányuk. A fogyasztási kiadások legnagyobb tételét jelentő élelmiszervásárlás is 39%-ról 34%-ra csökkent. Ezzel együtt az egyéb, életminőséget javító és beruházás jellegű fogyasztási tételekre többet költöttek a magyar háztartások, az arány 27-ről 41%-ra emelkedett.

34. Ábra : A háztartások éves fogyasztási kiadásainak fő összetevők szerinti arányának változása 2014, 2017, 2020

Forrás: HFCS három hulláma, MNB

A KSH „A háztartások életszínvonala 2024” kiadványa[181] 2019 és 2024 vonatkozásában a fenti folyamatokat csak részben tükrözi vissza. Ezen felmérés alapján is látható a rezsiköltségek összkiadásokon belüli csökkenése, 18,5%-ról 16,3%-ra, valamint például az életminőséget javító vendéglátásra, utazásra költött összegek részarányának növekedése. Az

[180] MNB (2023): A HÁZTARTÁSOK PÉNZÜGYI ADATAI. MNB, Budapest 22. o.
[181] https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-haztartasok-egy-fore-juto-kiadasainak-megoszlasa (letöltés ideje: 2025.10.22.)

élelmiszer kiadások aránya azonban ebben a felmérésben 2019 és 2024 között növekedést mutatott, 24,4%-ról 29,6%-ra, ami az inflációs hatás jelenlétére hívja fel a figyelmet a pandémia, majd az orosz-ukrán háború kitörését követően.

A fogyasztás alakulásáról ad képet a családok egyes ingóságokkal való ellátottságának vizsgálata is. A tartós fogyasztási cikkek esetében nagy növekedés volt tapasztalható a gyermeket nevelő családok körében az elmúlt évtizedben. Különösen szembeötlő az információs technológiai cikkekkel való ellátottság növekedése, valamint az autóval rendelkező családok aránya. 2020-ra átlagosan száz gyermekes családra 108 autó jutott, 2010-ben viszont még csak 74 db.

8. Táblázat : A személygépjármű éves átlagos állománya a gyermekes és gyermektelen háztartásokban (száz háztartásra jutó darab)

Év	Gyermekes háztartások						Gyermek nélküli háztartások				
	egy felnőtt egy vagy több gyermekkel	kettő felnőtt			egyéb	összesen	egy-személyes	kettő felnőtt		egyéb	összesen
		egy gyermekkel	kettő gyermekkel	három és több gyermekkel				mindketten 65 évnél fiatalabbak	legalább az egyikük 65 éves vagy idősebb		
2010	35	78	85	65	84	74	19	62	46	87	44
2015	33	86	97	80	87	80	25	72	60	94	51
2016	39	90	106	76	97	88	25	76	61	100	52
2017	42	91	107	96	104	92	28	80	67	101	56
2018	48	99	114	96	110	98	31	83	68	112	60
2019	52	110	117	104	117	106	31	80	71	115	60
2020	55	113	122	97	132	108	36	91	70	118	65

Forrás: KSH (STADAT 14.1.1.34.)

9. Táblázat : A tartós fogyasztási cikkek éves átlagos állománya a gyermekes és a gyermek nélküli háztartásokban, 2010, 2015, 2020 (Száz háztartásra jutó darab)

Megnevezés	Gyermekes			Gyermek nélküli		
	háztartás					
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Légkondicionáló	6	10	18	0	6	12
Kézi számítógép (tablet, PDA)	1	20	34	0	6	13
Digitális fényképezőgép	51	57	30	23	30	17
Mosogatógép	17	26	39	7	12	22
DVD-lejátszó	79	60	24	40	36	19
Asztali számítógép (PC)	79	72	52	34	38	34
Vezetékes telefon	47	41	40	57	49	50
Hordozható számítógép (laptop, notebook)	28	66	107	14	35	62
Hűtő- és fagyasztógép	46	63	79	40	56	72
Automata, félautomata mosógép	89	90	90	79	85	90
Mikrohullámú sütő	92	91	95	83	85	92
LED-, LCD-, plazma-, lézertelevízió	16	66	142	10	46	104
Mobiltelefon	248	269	284	130	151	167

Forrás: KSH (STADAT 14.1.1.34.)

EU kitekintő

A magyar családok gazdasági, anyagi, foglalkoztatási, jövedelmi, vagyoni helyzetének európai összehasonlításban történő bemutatásához nagy adatbázissal szolgál az Európai Unió statisztikai hivatala, az Eurostat. Számtalan mutató elemzésére kínálkozna lehetőség, ahogy erre több tanulmányban és kiadványban is látunk kiváló példákat[182] Kutatási témámhoz

[182] KINCS (2025): A magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. www.koppmariaintezet.hu

kapcsolódóan azonban most csak egy-egy kiválasztott adatsor elemzését vállalom, amelyek segítségével igyekszem képet nyújtani arról, hogy a magyar családok foglalkoztatási, jövedelmi, vagyoni és fogyasztási, megtakarítási helyzete hogyan változott a többi Európai Unióban élő családhoz képest 2010 után.

Magyarország foglalkoztatási mutatói, különösen a gyermeket nevelő anyák körében az EU átlaghoz képest kiemelkedően nőtt 2010 után. Az emelkedés leginkább a 6 év alatti kisgyermeket és a három vagy több gyermeket nevelő anyák esetében látványos. Magyarország az egyetlen európai uniós tagállam, ahol mind a nagycsaládos, mind a kisgyermekes anyák foglalkoztatása jelentősen, több mint kétszeresére bővült (139%-kal és 131%-kal).[183]

A 6 év alatti kisgyermekes anyák körében Magyarországon volt a legnagyobb növekedés, bár ez bizonyos szempontból a módszertani változásoknak köszönhető, ami alapján már foglalkoztatottnak minősül minden biztosítotti jogviszonnyal rendelkező, de gyermekgondozási ellátást igénybe vevő anya. Ugyanakkor ki kell hangsúlyozni, hogy a módszertani változást követően (2021 után) is Magyarországon mérték az egyik legnagyobb növekedést (2024-ig +7,3%).

A nagycsaládos anyák foglalkoztatási rátájában a második legnagyobb növekedés következett be Magyarországon (Málta után), ami azt eredményezte, hogy 2024-ben már a három vagy több gyermeket nevelő 25-49 év közötti és legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők 61 százaléka volt foglalkoztatott, miközben 2010-ben rájuk vonatkozóan még csak 17,9%-ot mutatott ez az adat, tehát az Eurostat adatbázisa alapján több, mint háromszorosáa nőtt a kisgyermekes nagycsaládos dolgozó anyák aránya.

A magyar anyák foglalkoztatásában bekövetkezett, EU-s összehasonlításban is nagyarányú növekedés alátámasztja azt az állítást, ami szerint Magyarországon a kisgyermekes anyák foglalkoztatási lehetőségei bővültek, a munkaerőpiaci részvételük nőtt, amiben nagy szerepet játszik, hogy 2010 után a magyarországi családtámogatások hangsúlya eltolódott a

[183] Eurostat (2025): Employment rate of adults by educational attainment level, number of children and age of youngest child [lfst_hheredch__custom_20120137] DOI: 10.2908/lfst_hheredch

munkaviszonyhoz kötött támogatások irányába[184], ami ezáltal ösztönözte a gyermeket nevelő szülőket a nagyobb fokú munkavállalásra.[185]

35. Ábra : A 25-45 éves anyák foglalkoztatásának változása az EU tagállamokban 2010 és 2024 között

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

A növekvő foglalkoztatásból adódóan a munkajövedelmek növekedtek, ami együttesen a többnyire munkavállaláshoz kötött családtámogatások bővülésével elősegítette azt, hogy EU-s összehasonlításban Magyarországon csökkent legnagyobb mértékben azon gyermekes családok aránya, amelyek képtelenek megbirkózni egy váratlan pénzügyi kiadással, azaz van elegendő megtakarításuk ehhez. Ez a változás pozitív összefüggést mutat a gyermekes családokban az egy főre jutó nettó medián jövedelem változásának mértékével. Feltételezésem, miszerint a mediánjövedelmek alakulása és a váratlan kiadásokkal való megbirkózás között erős kapcsolat van bebizonyosodott (R^2=0,31), hiszen az EU tagállamok adatait megvizsgálva az látható, hogy azon országokban, ahol nőtt 2010 után a gyermekes családok egy főre jutó medián jövedelme, ott a csökkent azoknak az aránya, akik nem tudnak kifizetni egy váratlan kiadást, azaz nem rendelkeznek ehhez elég megtakarítással. Szembeötlő Magyarország helyzete, ahol az EU átlaghoz képest sokkal nagyobb mértékben

[184] Makay Zsuzsanna (2018): Családtámogatás, női munkavállalás . In Monostori Judit – Őri Pé-ter – Spéder Zsolt (szerk .): Demográfiai Portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről.Budapest: KSH NKI, 83–102 .

[185] Lentner, Cs. – Fűrész, T. (2024): A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon ACTA HUMANA • 2024/4. 5–26. • DOI: 10.32566/ah.2024.4.1

csökkent az elegendő megtakarítással nem rendelkező családok aránya, miközben a medián jövedelmek is a hetedik legnagyobb mértékben emelkedtek.

36. Ábra : A gyermekes háztartások jövedelmeinek és megtakarításainak változása 2010 és 2024 között az EU tagállamokban

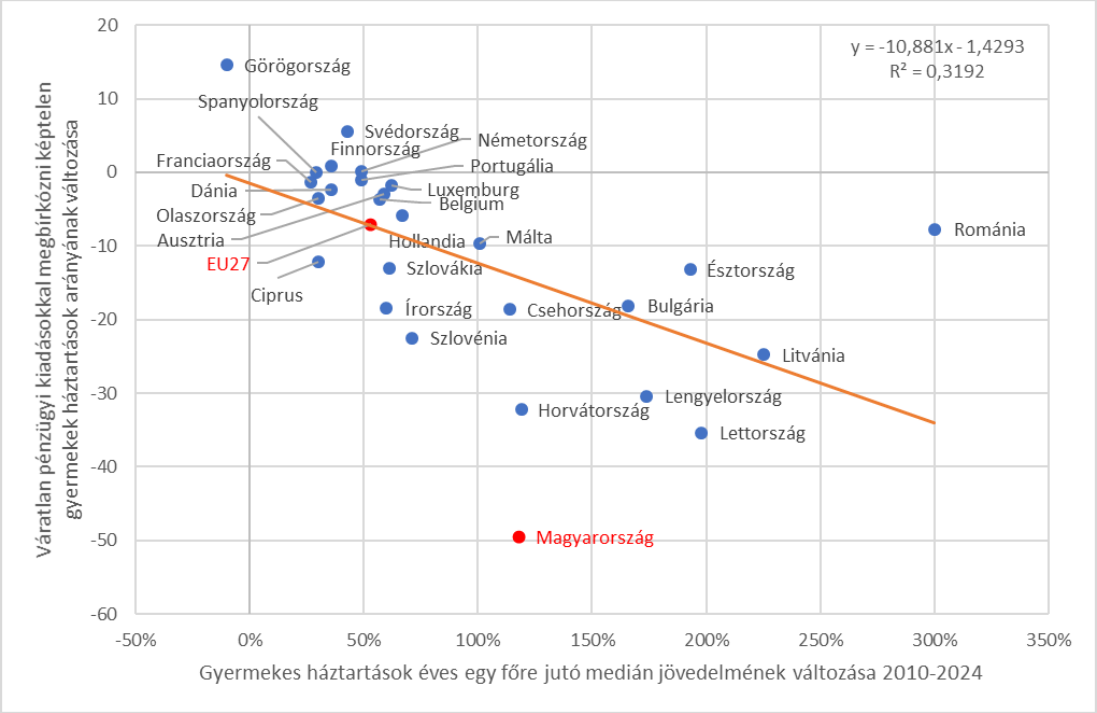

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

A gyermekes háztartások anyagi helyzetére vonatkozóan az Eurostat adatokkal rendelkezik arról is, hogy hogyan alakult a keresetükből könnyen kijövő családok aránya. Feltételezésem szerint a foglalkoztatási szint emelkedése nagyban hozzájárul ahhoz, hogy egyre többen tartozzanak ebbe a csoportba. A lineáris regressziós modellben erős korreláció tapasztalható a foglakoztatás bővülése és a jövedelmükből könnyebben kijövő családok arányának emelkedése között (R^2=0,24). Ráadásul az adatok megmutatják, hogy az EU-ban nálunk nőtt legnagyobb mértékben a gyermekes háztartások között a keresetükből könnyen kijövők aránya, ami jelentős mértékben alátámasztja azt a feltevést, hogy a 2010 és 2024 közötti időszak munkához kötött családtámogatási rendszere pozitív irányba tudta befolyásolni a gyermeket nevelő családok anyagi helyzetét. Ahogy csökkent a váratlan kiadásokkal megbirkózni képes családok aránya, úgy nőtt a keresetükből könnyen kijövő családok aránya Magyarországon és mind a két esetben ez erős összefüggést mutat a foglalkoztatási és a jövedelmi szint emelkedésével. A munkából élő és gyermeket nevelő szülőkre fókuszáló

családtámogatási modell eredményes érvényesülése mutatkozik meg ebben, európai összevetésben is.[186]

37. Ábra : A foglalkoztatási szint és a keresetükből könnyen kijövő gyermekes háztartások arányának változása 2010 és 2024 között az EU tagállamokban

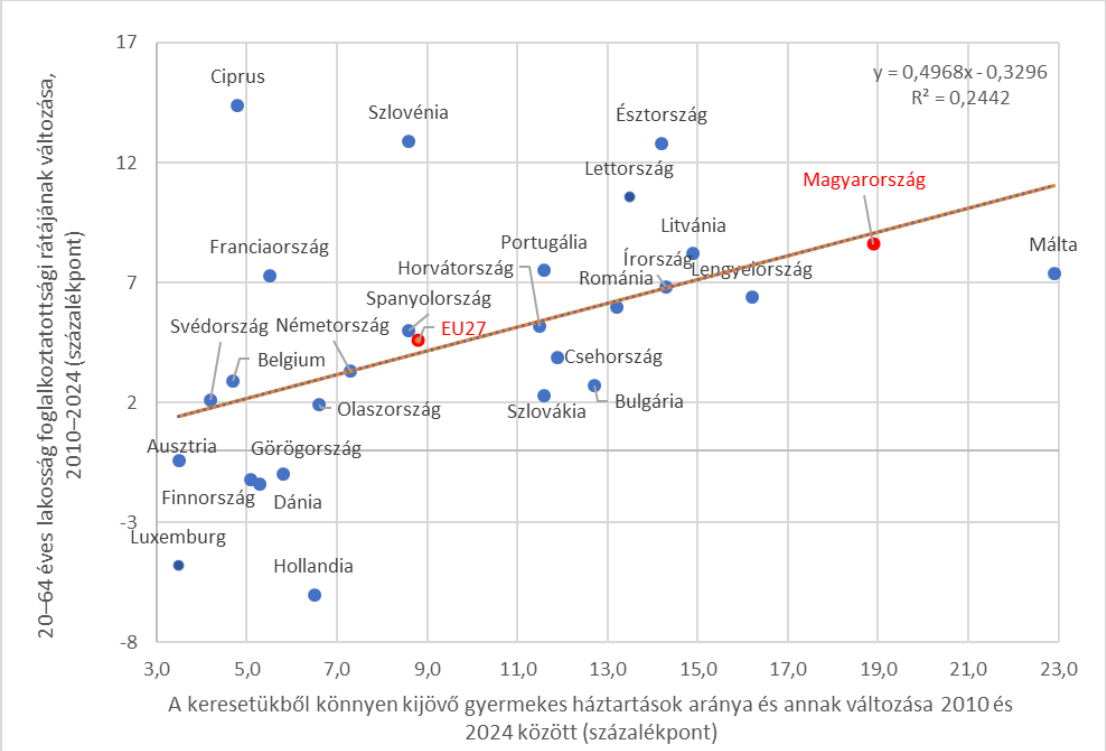

Forrás: Eurostat, saját szerkesztés

A magyar családok EU-n belüli vagyoni helyzetének javulásáról árulkodik, hogy mind a saját tulajdonú ingatlanvagyonnal rendelkezők, mind a gépkocsival rendelkező gyermekesek aránya is az EU átlagot meghaladó mértékben bővült 2010 után.

A saját tulajdonú ingatlan kiemelt jelentőségű a családok szempontjából, az azzal való rendelkezés fontos lakhatási kérdés napjaink Európájában nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és demográfiai dimenziókban is. Az otthon nem pusztán fizikai tér, hanem az emberi életminőség, a társadalmi integráció és a családi élet alapvető feltétele. A megfelelő lakhatás hiánya a szegénység, a társadalmi kirekesztődés, sőt a mentális egészségromlás egyik legfontosabb kockázati tényezője[187], különös jelentőségét a pandémiás időszak mutatta

[186] KINCS (2025): A magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. www.koppmariaintezet.hu
[187] Kucharska-Stasiak, E., Źróbek, S., & Żelazowski, K. (2022). European Union Housing Policy—An Attempt to Synthesize the Actions Taken. Sustainability, 14(1), 39. https://doi.org/10.3390/su14010039

meg[188]. Ezzel együtt a saját otthon megléte az egyik legjelentősebb előfeltétele a családalapításnak és gyermekvállalásnak is[189]. Mindezek következtében a lakhatás ma már nem kizárólag gazdaságpolitikai kérdés, hanem a népesedési folyamatokat és a társadalmi kohéziót, valamint a mentális egészséget is meghatározó kiemelten fontos tényező.

Az Európai Unióban a tagállamok között jelentős eltérések tapasztalhatók a lakáspolitikai megoldások tekintetében[190]. Miközben Nyugat-Európában a bérlakásban élők aránya magasabb, addig Kelet-Közép-Európában – így Magyarországon is – a saját tulajdonú ingatlan dominál[191]. Napjainkban a tagállamok kulturális-történeti tradíciója nyomán három modellről beszélhetünk: baloldali, liberális és konzervatív. A baloldali modell az állami beavatkozás és szociálpolitikai eszközök alkalmazásán alapul és a lakhatás alapvető emberi jogi jellegét hangsúlyozza. A liberális modell viszont – a piac önszabályozó mechanizmusaiban bízva – a lakhatást az egyén magánügyeként kezeli, és alapvetően elutasítja az állami szerepvállalást. A konzervatív modell, noha elfogadja az állami szerepvállalást, azonban elsősorban gazdaságpolitikai és csak másodsorban szociális eszközként tekint rá, mivel a lakhatás biztosításán túl a családi élet stabilitásának a megteremtésére is fókuszál. [192]

A saját tulajdonú otthonokkal való rendelkezés tekintetében az Európai Unió két részre oszlik. Keleten a magántulajdon a jellemző, nyugaton viszont inkább a bérlakások. A fő különbség gyökere az, hogy Kelet-Európában a szocialista időszak után tömeges lakásprivatizáció zajlott le, míg Nyugat-Európában a bérlakás-szektor olyan szabályozott rendszerként maradt meg, ami az egyre inkább városiasodó életmódhoz, a rugalmasabb

Hick, R., Pomati, M., & Stephens, M. (2025). Housing affordability and poverty in Europe: on the deteriorating position of market renters. Journal of Social Policy, 54(4), 1072–1095. doi:10.1017/S0047279423000703

[188] Keller, A., Groot, J., Matta, J. et al. Housing environment and mental health of Europeans during the COVID-19 pandemic: a cross-country comparison. Sci Rep 12, 5612 (2022). https://doi.org/10.1038/s41598-022-09316-4

[189]Mulder, C. H. (2006). Population and housing: A two-sided relationship. Demographic Research, 15(13), 401-412. https://doi.org/10.4054/DemRes.2006.15.13

Vignoli, D., Rinesi, F., & Mussino, E. (2013). A home to plan the first child? Fertility intentions and housing conditions in Italy. Population, Space & Place, 19(1), 60–71. https://doi.org/10.1002/psp.1716

[190] Agócs, G., Eplényi, K., Joó, K., & Kállay-Kisbán, K. (2024). Az Európai Unió családpolitikai rendszereinek összehasonlítása. In G. Agócs, T. Fűrész, K. Kállay-Kisbán, & A. Pári (Eds.), Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő (pp. 64-88). Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS).

[191] Rövid Irén – Szilágyi Dániel (2025): A lakások számának, jellemzőinek alakulása Magyarországon a népszámlálási adatok tükrében. Kapocs, 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.1

[192] Kapdebo Ágnes: A lakhatás filozófiai és szakpolitikai aspektusai. Kapocs, 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.2

munkaerőpiachoz jobban illeszkedő alternatívaként jelenik meg.[193] Ennek a történelmi háttérnek köszönhető, hogy Európa nyugati felén sokkal többen élnek bérlakásokban, mint Kelet-Európában, ahol a privatizációt követően így jutott újra magántulajdonhoz az emberek nagy része.

2024-ben a magyarok 92 százaléka élt saját tulajdonú otthonban, hozzánk képest csak Romániában és Szlovákiában volt magasabb az arány.[194] Az összes kelet-európai országban az EU átlagnál (68%) magasabb a saját tulajdonú otthonban élők aránya, és 2010 óta többnyire növekedett is ez a részarány. Ezzel szemben a legtöbb nyugat-európai országban (kivéve Olaszországot és Hollandiát) csökkent a saját ingatlanban élők aránya, a legnagyobb csökkenés Németországban következett be, ahol az EU tagállamok közül egyedülálló módon már 50 százalék alá esett a saját tulajdonú otthonban élők aránya.

38. Ábra : Saját tulajdonú ingatlanban élők aránya az EU tagállamokban 2010-ben és 2024-ben

Forrás: Eurostat

A családok jövedelmi, fogyasztási és vagyoni helyzetéről is árulkodik, hogy az egyik kiemelt ingósággal, a gépjárművel való ellátottság hogyan alakult egy-egy országban. Az Európai

[193] József Hegedüs, Vera Horváth and Eszter Somogyi (2017): Affordable Housing in Central and Eastern Europe: Identifying and Overcoming Constrains in New Member States. Metropolitan Research Institute

[194] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho02__custom_12697765/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=ae2c6103-4493-4b72-9f26-006774ae4eb8&c=1757069767000 (letöltés ideje: 2026. 02.06.)

Unióban 2020-ben átlagosan ezer lakosnak 563 autója volt.[195] A legmagasabb „motorizációs ráta" (autó/1000 lakos) Olaszországban, Luxemburgban, Cipruson, Finnországban és Lengyelországban figyelhető meg (600–700 autó/1000 lakos körül), míg a legalacsonyabb ráták Lettországban, Romániában, Magyarországon és néhány délkelet-európai országban vannak (kb. 410–430 autó/1000 lakos). Fontos ugyanakkor kihangsúlyozni, hogy a darabszámokat tekintve Magyarországon volt a hatodik legnagyobb növekedés (+127 autó/ ezer fő), ami 2010-hez képest 42 százalékos emelkedést jelent.

39. Ábra : Ezer lakosra jutó autók száma az EU tagállamokban 2022-ben és a változás mértéke 2010 és 2022 között az EU tagállamokban

Forrás: KSH (STADAT 24.1.3.2)

[195] : KSH STADAT 24.1.3.2 A személygépkocsik ezer lakosra jutó száma országonként

Családtámogatások egyes társadalmi folyamatok tükrében – jólléti funkció

A család szocializációs-pszichés szerepéről több szociológiai és neveléstudományi munka is született, amelyek a családmodellek és a családi kapcsolatok jellemzőit és fontosságát mutatják be. A legtöbb kutatás kiemeli, hogy a gyermek szocializációja a családban indul, és a szülő–gyermek kapcsolat minősége alapvetően meghatározza a személyiségfejlődést, a társas készségeket és az életminőséget.[196] A család szocializációs-pszichés funkcióját összegző elméleti munkák azonban nemcsak a gyermekekre irányuló pszichés-szocializációs funkciót emelik ki, hanem a személyiségre ható stabilizációs funkciót is.[197] Parsons szerint a család egyik fő feladata a primer szocializáció (normák, értékek, szerepek internalizálása), másik pedig a „felnőtt személyiség stabilizálása", vagyis érzelmi menedék nyújtása, feszültség-oldás és az érzelmi ellenálló-képesség (reziliencia) kifejlesztése, ami segít a krízisek, veszteségek és a változások feldolgozásában.[198]

Az életkörülmények, az életminőség szempontjából két nagyobb terület család fókuszú elemzésre vállalkozom, amelyek képet nyújthatnak a családtámogatások jóllétre gyakorolt hatásáról. A gyermeket nevelő családok szempontjából elsőként a szegénységgel kapcsolatos folyamatokat mutatom be, utána pedig a szubjektív jóllétre vonatkozó trendeket. A családokra fókuszáló megközelítés nem individualista alapú, nem az egyén illetve a gyermek oldaláról vizsgálja ezen kérdéseket, hanem a gyermekes szülők szempontjából. A szegénység vizsgálata során nem a „gyermekszegénység" témaköre az elemzés tárgya, ahogy ez a legtöbb szegénységgel foglalkozó tanulmányban megjelenik[199], hanem a családi állapot szerinti szegénység vizsgálata. Mivel a gyermekszegénység fóluszú vizsgálatok csekélyebb figyelmet szentelnek a gyermekek családi hátterének, körülményeinek, ezért dolgozatomban inkább a családi összetétel szerinti megközelítést alkalmazom figyelembe az egyént, a gyermeket körülvevő közösség legfontosabb jellemzőit.

Ugyanígy a szubjektív jóllétre vonatkozó közérzet és lelki egészség mutatók vizsgálata során is a közösségi, családi szempontokat fogom alapul venni és azok mentén megvizsgálni a

[196] Pári, A.(2024): Role of the family in the socialisation of children: Relevant sociological research in Hungary. European Integration Studies, Volume 20, Number 1 (2024), pp. 139-167. https://doi.org/10.46941/2024.1.6
[197] Talcott Parsons, (1959): The social structure of the family. Harper & Brothers (New York)
[198] Lakatos Csilla – Pál Tünde (2018): Családi reziliencia. Keresztény Magvető 124. évf. 3. sz.
Susánszky Éva et al.(2022): Magyar Lelkiállapot 2021. Család – Egészség – Közösség. KINCS, Budapest
[199] Gábos András – Kopasz Marianna (2012): A gyermekek jólléte Magyarországon európai összehasonlításban. Társadalmi Riport, TÁRKI, Budapest

változásokat. Feltételezésem szerint a családtámogatások bevezetése 2010 után javította a gyermekes családok szegénységi és szubjektív jólléti helyzetét az életkörülményeik, az életminőségük tekintetében, mind a közérzetük, a lelki egészségük, mind a szegénység kockázatának való kitettségük szempontjából.

Szegénység

A KSH 2025 őszén lezárult szegénységi adatrevíziója alapján[200] Magyarországon a szegénység tekintetében általános javulás tapasztalható 2010–2024 között, hiszen a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma 1,274 millióval csökkent országos szinten (-40%).

A gyerekeseknél a csökkenés mértéke az országos átlaghoz képest hasonló arányú volt. Ennek következtében 2010 és 2024 között azon 18 év alatti gyermekeknek a száma, akik a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett háztartásban élnek 704 ezerről 376 ezerre csökkent, azaz közel felére esett vissza a szegénységgel érintett családban élő gyermekek száma.

2010 és 2024 között számottevő felzárkózás figyelhető meg a szegénység kockázatával leginkább érintett, legsérülékenyebb családtípusok körében, így az egyszülős családok és a nagycsaládok esetében. A szegénységi kockázatnak kitett egyszülős háztartások aránya a kétharmadára csökkent, míg a nagycsaládos háztartásoké pedig közel a felére esett vissza. Az adatok alapján a 2015 és 2024 között eltelt tíz évre vonatkozóan ez azt jelenti, hogy az egyszülős családokban 67,7%-ról 21,3%-ra, a nagycsaládosok között pedig 44%-ról 27,1 %-ra csökkent a szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett gyermekes családok aránya.

A változások tekintetében felmerül a kérdés, hogy pontosan milyen okok állnak a gyermekes családokra vonatkozó szegénységi mutatók csökkenése mögött és mivel magyarázható, hogy a gyermekes háztartások között sokkal nagyobb arányú volt a szegénység csökkenésének mértéke, mint a gyermekteleneknél. Ehhez azonban meg kell vizsgálni más szegénységi mutatókat is.

[200] https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/eu-silc-hivatalos-statisztikai-hatter/ (letöltés ideje: 2025.01.05)

40. Ábra : A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya háztartástípus szerint [%]

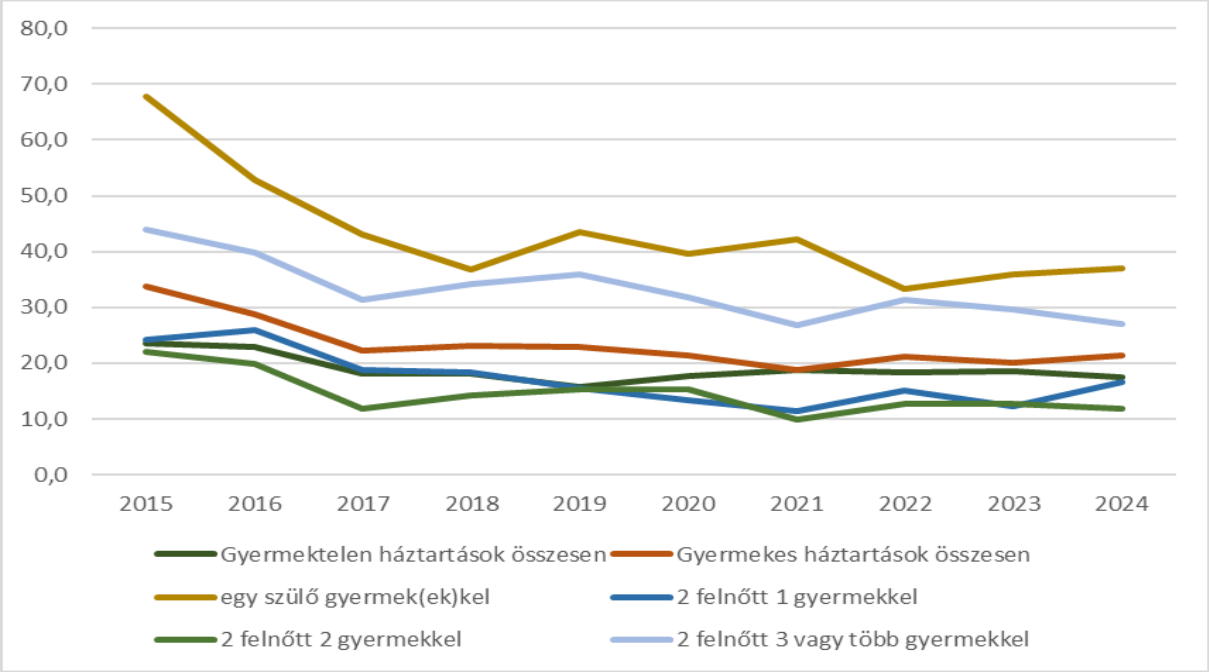

Forrás: KSH STADAT 5.1.1.2.

A relatív jövedelmi szegénység aránya 14% körül stabilizálódott a 2010 utáni másfél évtizedben az összlakosságon belül. A tartósan kedvező munkaerőpiaci folyamatok hatására 2010 és 2024 között a munkaszegény háztartásban élők aránya a harmadára, 12,8%-ról 4,1%-ra csökkent. A gyermekes háztartásokban hasonló folyamatok zajlottak le, bár meg kell jegyezni, hogy a relatív jövedelmi szegénységi arány 2021-ben még azonos volt a gyermekes és a gyermektelen háztartások között, 2022 és 2024 között viszont a gyermekes háztartásokban meghaladta a gyermektelenekét és az országos átlagot is (2024-ben 16,4% szemben az országos 13,9%-os és a gyermektelenek 11,6%-os értékével)[201]. Ebből arra lehet következtetni, hogy az orosz-ukrán háború kitörését követő kedvezőtlenebb gazdasági folyamatok a gyermekes családokra erőteljesebben hatottak.

Ezzel szemben az alacsony munkaintenzitás - az egyszülős családokat kivéve - a gyermekes családok esetében alacsonyabb szintű maradt az országos átlagnál és a gyermektelen háztartásokhoz viszonyítva is, ráadásul - a pandémia időszakát kivéve - évről évre javuló tendencia figyelhető meg, ami azt jelzi, hogy a gyermekes családokban a szülők munkaerőpiaci részvétele kedvező irányba változott. Folyamatában az egyszülős családoknál

[201] KSH STADAT 5.1.1.4. Relatív jövedelmi szegénységi arány nem, korcsoport, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás, háztartástípus és lakáshasználat jogcíme szerint [%]

is jelentős a javulás, hiszen míg 2014-ben közel minden harmadik, 2023-ban már csak minden tizedik egyedülálló szülőre volt jellemző az, hogy a lehetséges munkaidejük kevesebb mint 20%-át töltötték csak fizetett munkával.

41. Ábra : A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya háztartástípus szerint (0–64 évesek) [%]

Forrás: KSH STADAT 5.1..17.

A súlyos anyagi és szociális deprivációban élő gyermekes családok aránya 2024-re 10 százalék alá csökkent (9,3%), bár ez az adat a korábbi évekhez hasonlóan még mindig magasabb az országos átlagnál (8,5%) és a gyermektelenek arányánál is (7,7%). A gyermekesek között tehát továbbra is többen vannak azok, akik a 13 alapszükséglet közül legalább hetet nem engedhetnek meg maguknak. Közöttük továbbra is az egyszülős családok és a nagycsaládok vannak többen, bár a különbség köztük és az egy-és kétgyermekes kétszülős családok között csökkent. Korábban a súlyos anyagi depriváció ban érintettek aránya két és félszer nagyobb volt az egyszülős és a nagycsaládosok között a kétgyermekes kétszülős családokhoz képest, 2024-re viszont már csak kétszeres volt az eltérés.

A súlyos anyagi depriváció tekintetében tehát zárult az olló a különféle családtípusok között, a veszélyeztetettebb egyszülős családok és a három vagy több gyermeket nevelő családok felzárkózását mutatják az adatok, de a súlyos anyagi és szociális depriváció még mindig nagyobb mértélben jellemzi a gyermekes családokat, mint azokat, akik nem nevelnek kiskorú gyermeket.

42. Ábra : Súlyos anyagi és szociális deprivációban élők aránya gyermekes családtípusok szerint [%]

Forrás: KSH STADAT 5.1.1.5.

Összességében Magyarországon a gyermekes családok szegénységi mutatói 2010 után javuló pályára álltak, bár a pandémia után megfigyelhető némi megtorpanás, ahogy erre több tanulmány is rávilágít.[202] A Tárki a szegénység csökkenését alapvetően a foglalkoztatás bővülésével magyarázza, megállapítva azt, hogy a foglalkoztatás és a szegénység kapcsolata szignifikáns és negatív volt az általuk vizsgált időszakban, bármelyik szegénységi mérőszámot is alkalmazták. Hozzátették, hogy Magyarországon a 2010-es évek második felét jellemző foglalkoztatásnövekedés együtt járt a képzetlen vagy alacsonyan képzett munkaerő korábban látványos foglalkoztatási elmaradásának számottevő javulásával, ennek hatása a szegénységi mutatók alakulásában is megmutatkozott.[203] Husz Ildikó gyermekszegénységgel kapcsolatos tanulmányában megállapítja, hogy az univerzális ellátásokra épülő megközelítést a munkaalapú társadalom ideológiája váltotta fel és a közpolitika célcsoportja eltolódott a stabil középosztály felé, míg a mélyszegénységben élők

[202] Gábos András – Tóth István György (2025): A foglalkoztatás és a szegénység alakulásának összefüggései az Európai Unió országaiban és Magyarországon. Társadalmi Riport 2024. Budapest: TÁRKI.
Husz Ildikó (2025): Diszkontinuitás és kontinuitás a gyermekszegénység kezelésébenFerge Zsuzsa örökségének tükrébenhttps://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.3.95
György László (2024): A középosztály forradalma
[203] Gábos András – Tóth István György (2025): A foglalkoztatás és a szegénység alakulásának összefüggései az Európai Unió országaiban és Magyarországon. Társadalmi Riport 2024. Budapest: TÁRKI.152. o.

ellátása projektalapú maradt. Írásában megállapítja, hogy a gyermekes családok jövedelmi szegénységének csökkentését a jobboldali kormány a családi adórendszertől várja és ahogy fogalmaz „nem is teljesen sikertelenül, hiszen a gyermekes családok szegénységi rátája 2010 és 2024 között valóban csökkent”.[204] György László könyvében kihangsúlyozza, hogy a meritokratikus gazdaság- és családpolitikai intézkedéseknek meghatározó szerepe volt a szegénység felszámolásában, mivel azok „nem a szegények áldozatiságára fókuszáltak, hanem a magabíró középosztályt támogatva és a szegényebb rétegeket a magabírásra segítve a legtöbbet tette a szegénység felszámolásáért”. [205]

Mindezek fényében felmerül a kérdés, hogy a foglalkoztatás bővülése mellett a családtámogatásokra fordított kiadások hogyan hatottak a szegénységre. Ha a családtámogatásokra fordított kiadások változását vetjük össze a szegénység és társadalmi kirekesztettség kockázatával érintett gyermekes családok arányának változásával, akkor statisztikailag szignifikáns negatív kapcsolatot látunk , a becsült korrelációs együttható értéke -0,78. Ezzel szemben a családtámogatások GDP-n belüli arányának változása és a szegénység kockázatával érintett családok aránya között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

43. Ábra : A családtámogatásokra fordított összegek és a szegénység kockázatának kitett gyermekesek aránya 2010-2024

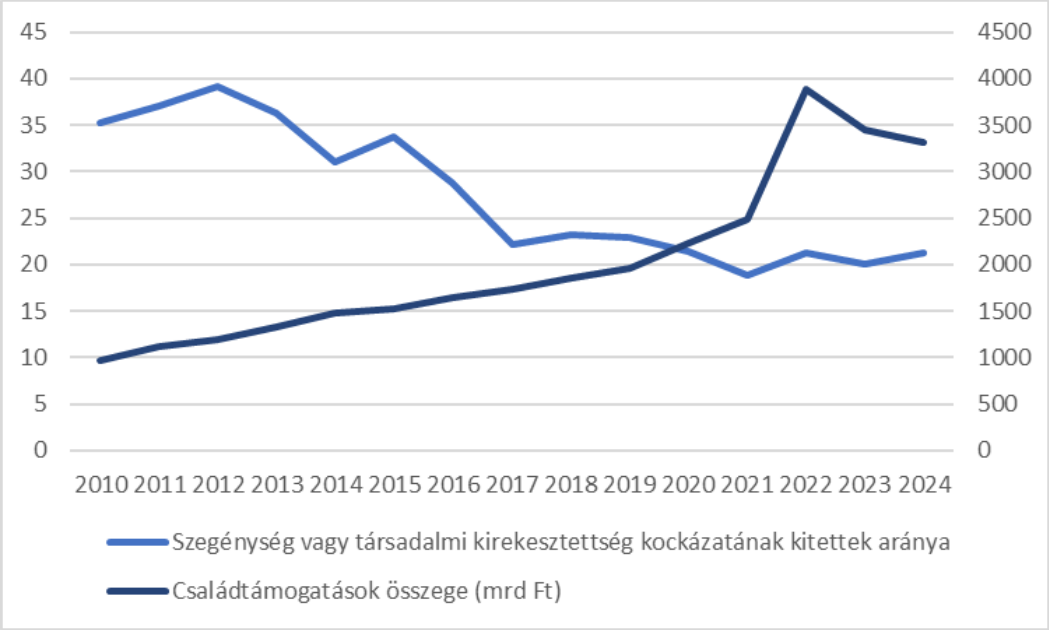

[204] Husz Ildikó (2025): Diszkontinuitás és kontinuitás a gyermekszegénység kezelésében Ferge Zsuzsa örökségének tükrében https://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.3.95 100. o
[205] György László (2024): A középosztály forradalma 100.o.

44. Ábra : A családtámogatások GDP-n belüli aránya és a szegénység kockázatának kitett gyermekesek aránya 2010-2024

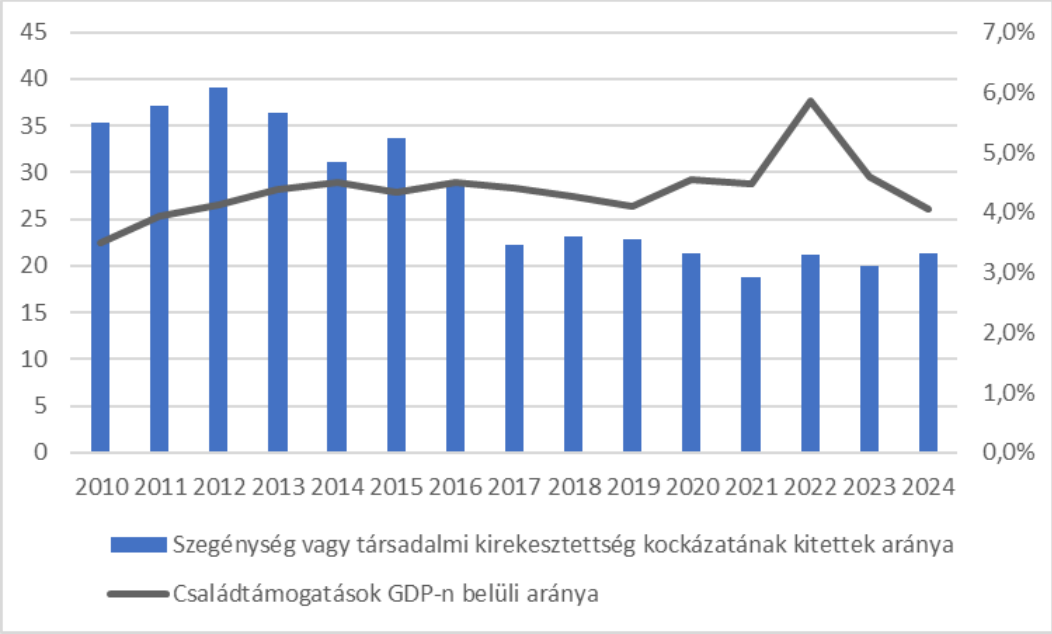

Forrás: KSH, Költségvetési törvények

Szubjektív jóllét

A családok támogatásának jelentőségét érdemes megvizsgálni nemcsak az anyagi jólét, hanem a szubjektív jóllét szempontjából is, mind egyéni, mind közösségi dimenzióban. A családok jóléte (welfare) és jólléte (well-being) nem választhatók el egymástól, ezért kölcsönhatásuk és együttes érvényesülésük biztosítása ma már egyre több szerző szerint fontos feladata a szakpolitikáknak.[206] A gyermekes családok szubjektív jóllétének vizsgálata a családtámogatások eredményességének megítélése szempontjából is fontos tényező. A magyarországi eredmények vizsgálata során három műhely hazai kutatásaira hivatkozom, amelyek átfogó képet nyújthatnak arról, hogy 2010 után hogyan változott a családban élők

[206] Taylor, D. (2011). Wellbeing and Welfare: A Psychosocial Analysis of Being Well and Doing Well Enough Jnl Soc. Pol. (2011), 40, 4, 777–794, Cambridge University Press 2011, doi:10.1017/S0047279411000249
Layard, R. (2021). Wellbeing as the Goal of Policy. LSE Public Policy Review. Vol.2. Issue 2. pp 1-8- DOI: 10.31389/lseppr.46

lelki egészsége, közérzete és elégedettsége, ennek megfelelően elemzésem tárgyát képezik a Hungarostudy kutatások[207], a KSH szubjektív jóllét felmérései[208] és a KINCS Közérzetkutatás[209] eredményei.

Feltételezésem szerint Magyarországon 2010 után az átlaghoz képest nagyobb mértékben javultak a családban élők (házasok és/vagy gyermeket nevelők) jólléti, lelki egészség és közérzet mutatói, ami megerősítheti azt a korábbi hazai és nemzetközi tanulmányokban is bizonyított állítást, miszerint a család, a gyermeknevelés és a házasság olyan tényezők, amelyek imlább javítják a boldogság- vagy az elégedettségérzetet és hozzájárulnak a jobb lelki egészséghez és közérzethez. Mindez a társadalom egészére is pozitívan hathat, amit Magyarország családvédelmi sarkalatos törvénye így fogalmaz meg: „Harmonikusan működő családok nélkül nincs jól működő társadalom sem." [210] Elemzésem további célja annak alátámasztása, hogy a családtámogatásokra fordított összegek és a szubjektív jólléti mutatók alakulása között van szignifikáns pozitív kapcsolat.

Kopp Mária professzor által elindított Hungarostudy vizsgálatok 1988 óta adnak számot a magyar népesség testi és lelki egészségi állapotának alakulásáról, lehetővé téve a lakosság életminőségének és legfőbb befolyásoló tényezőinek rendszeres monitorozását. 2010 után két alkalommal, 2013-ban és 2021-ben került sor a nagymintás kutatásra, amelyben mindkét alkalommal több nemzetközileg is validált mérőeszköz mentén vizsgálták a magyarok szubjektív jóllétét.

A WHO jóllét indexe a megelőző két hétre vonatkozóan ad képet a mentális állapotról, ez az 1998-ban bemutatott öttételes kérdéssor a szubjektív jóllét egyik leggyakrabban használt mérőeszköze[211]. A elégedettségről pedig a Likert-skála nyújt képet. Ezen adatok alapján a Hungarostudy kutatások 2013-as és 2021-es hullámában a házasságban és élettársi kapcsolatban élők, azaz a stabil párkapcsolattal rendelkezők elégedettsége, boldogságérzete és jólléte is magasabb fokú volt, mint az egyedülállóké. A Hungarostudy korábbi hullámaiban mindig az élettársi kapcsolatban élők mutatói voltak kissé magasabbak a házasokhoz képest, 2021-re azonban a házasok mind a boldogságérzetük, mind a jólléti

[207] Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (2022) MAGYAR LELKIÁLLAPOT 2021 CSALÁD – EGÉSZSÉG – KÖZÖSSÉG HUNGAROSTUDY 2021 TANULMÁNYOK. KINCS, Budapest
[208] KSH https://www.ksh.hu/eletkorulmenyek
[209] Wágner Tamás – Bencze Ádám – Horváth-Varga Anikó – Horváth Miklós – Pári András (2025): A közérzetmutatók alakulása Magyarországon az elmúlt öt évben. Kapocs 2025/3-4. KINCS, Budapest
[210] 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
[211] Christian Winther Topp et al.: The WHO-5 Well-Being Index: a systematic review of the literature. Psychotherapy and Psychosomatics, 2015. 84. p. 167–176.

értékeik alapján felzárkóztak hozzájuk. Ez azt jelenti, hogy a házas családi állapotúak esetében nagyobb mértékű volt a növekedés 2013 és 2021 között, mint az élettárssal élőknél, ami a házasság intézményének megerősödésére és össztársadalmi elismertségére utalhat, csakúgy mint a házas családi állapotok nagyobb fokú stabilizálódására.

10. Táblázat : Szubjektív jóllét mutatók családi állapot szerint a Hungarostudy kutatásokban, 2013, 2021

	Egészében véve mostanában mennyire elégedett az életével?		**Egészében véve mennyire tartja boldognak saját magát?**		**WHO5 jóllét index**	
	2013	**2021**	**2013**	**2021**	**2013**	**2021**
Házas	6,38	7,34	7,01	7,63	9,47	11,1
Élettárssal él	6,61	7,38	7,49	7,63	10,05	11,1
Egyedül él	6,2	6,92	6,33	6,97	9,5	10,8

Forrás: Hungarostudy

A házasság és az élettársi kapcsolatok mélyebb vizsgálata érdekében a Hungarostudy kutatásokban megnézték azt is, hogy a különféle párkapcsolatok és azok minősége hogyan hat a mentális egészségre.[212] Nem meglepő módon a jó házasságban élők körében volt mindig a legmagasabb a boldogság, az élettel való elégedettség és a WHO jóllét index értéke is. Még a rossz házasságban élők elégedettsége és boldogsága is magasabb fokú volt az egyedülállókénál. A Hungarostudy utolsó két hullámának vizsgálata megerősítette azt a korábbi megállapítást, hogy a házasság lelki egészségvédő tényező, bizonyos szempontból még akkor is, ha nem megfelelő a minősége, azaz a társas kapcsolatok léte önmagában meghatározó jelentőséggel bír a lelki egészség kialakítása és megőrzése szempontjából.

A KSH 2016-os mikorcenzusa[213] is nagy hangsúlyt fektetett a szubjektív jóllét vizsgálatára. A „kis népszámlásás" adatai is azt mutatták, hogy a családi állapot befolyásolja az élettel való elégedettséget. A családi állapot szerint az tapasztalható, hogy minden egyes korcsoportban a házasok élettel való elégedettsége volt a legmagasabb szintű, ezt követi – a 18–24 és az 55–64 éves korosztályokat kivéve – a nőtlenek/ hajadonok, elváltak, végül az

[212] Balog Piroska, Susányszki Éva (2022): A házastársi/élettársi kapcsolat minőségeés a mentális egészségi állapot összefüggései a fiatal felnőttek körében Kapocs 2022/1 KINCS
[213] Kovács Marcell (2018): Mikrocenzus 2016 11. Szubjektív jóllét. KSH https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_11.pdf

özvegyek élettel való elégedettsége. A 18–24 éves korosztályban az elváltak, az 55–64 éves korosztályban a nőtlenek/hajadonok elégedettsége volt a legalacsonyabb szintű. A családtípus befolyásolja az emberek érzelmi állapotát is. A párkapcsolatban élők a legboldogabbak: a gyermek nélküli élettársak 76,1, a házas gyermekesek 75,6, a gyermekes élettársak 74,7%-a vallotta, hogy többnyire vagy mindig boldog volt. Az egyszülős háztartásban élők 57,8%-a válaszolta ugyanezt, míg az egyedülállók 51,8%-a vallotta a boldognak magát.

A KSH az Európai lakossági egészségfelmérés keretében 2014-ben és 2019-ben is vizsgálta a magyarok mentális egészségét.[214] A WHO ötelemű kérdéssorán alapuló eredmények szerint 2014-ről 2019-re minden vizsgált pozitív érzelmi állapotra vonatkozóan – leginkább a nyugodt érzelmi állapot és a friss ébredés előfordulása terén – nőtt azok aránya, akik az idő legalább felében így éreztek, arányuk átlagosan 10 százalékponttal emelkedett. 2019-ben a felmérést megelőző két hétben az idő nagyobb részében vidám, jókedvű érzelmi állapotot tapasztalt a lakosság négyötöde; aktív, élénk és nyugodt, ellazult érzelmi állapotot körülbelül a háromnegyede; érdekes napokat és friss ébredést pedig a kétharmada. Az átlagnál magasabb volt a jóllét (pozitív mentális állapot) szintje ebben az esetben is a házasok körében.

A KSH 2013 óta méri a magyarok szubjektív jóllétét, aminek része az elégedettségérzet vizsgálata egy tízes Likert-skálán. 2013 és 2025 között a magyarokra vonatkozó átlagértékek nőttek, közülük a házasok értékei minden évben – kivéve 2025-öt – magasabbak voltak az országos átlagnál.

Ha az elégedettségérzet alakulását összevetjük a családtámogatási kiadások alakulásával, akkor mind a házasokat, mind az országos átlagot tekintve erős korreláció figyelhető meg, a korrelációs együtthatók értéke +0,89 és +0,88, azaz erős pozitív kapcsolat rajzolódik ki az elégedettségérzet növekedése és a családtámogatásokra fordított kiadások növekedése között, ugyanakkor megállapítható, hogy a házas családi állapotúak esetén – a várakozásokkal ellentétben - nem beszélhetünk erősebb kapcsolatról. A családtámogatásoknak ugyan csak kisebb része olyan, ami célzottan csak a házasokra vonatkozik, mégis azt feltételeztem, hogy a házasság intézményének családtámogatási rendszeren belüli premizálása megmutatkozik a családtámogatásokra fordított kiadások és a

[214] KSH (2019): Szubjektív jóllét, mentális egészség, 2019
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/elef/szubjektiv_jolet_2019/index.html

házasok elégedettségérzete között az átlagosnál szorosabb szignifikáns kapcsolatban, de ez nem nyert bizonyítékot.

45. Ábra : Az elégedettségérzet összefüggése a családtámogatási kiadásokkal 2013-2025

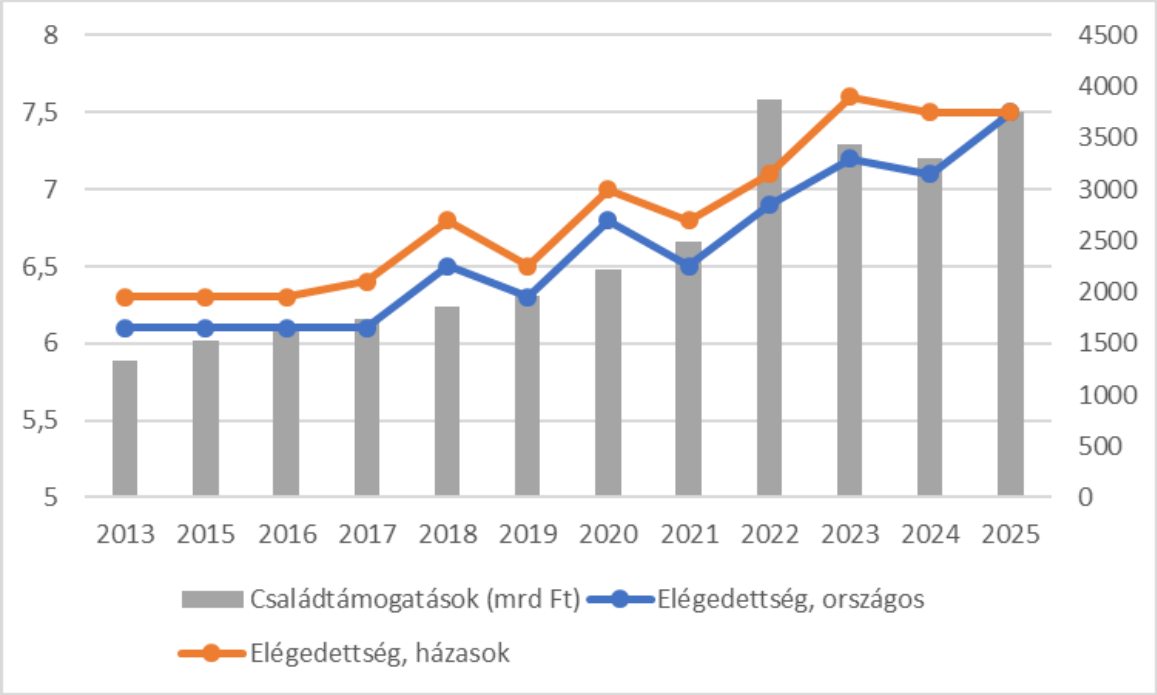

Forrás: KSH, Költségvetési törvények

A KINCS Közérzet Barométer kutatás, amely 2020 novemberében indult egy olyan longitudinális vizsgálat, amely hónapról hónapra ugyanazon kérdések mentén vizsgálja a magyarok közérzetét, öt változó mentén, reprezentatív ezer fős telefonos lekérdezés során. Az öt változó, amelyet tízfokú Likert-skálán kell értékelniük a válaszadóknak a saját boldogságérzet, az elégedettségérzet, a biztonságérzet, az egészségérzet és a saját dolgok alakulása, ezáltal a KINCS Közérzet Barométer a magyar felnőtt lakosság szubjektív közérzetét vizsgálja. Az eredmények alapján a kutatás legfontosabb megállapításai, hogy a család – különösen a gyermeknevelés– közérzetjavító tényező, valódik boldogságforrás[215], a családi tényezők (házas családi állapot, gyermeknevelés) pedig hozzájárulnak a jobb közérzet eléréséhez és a nehézségekkel való megküzdéshez, a rezilienciához is.[216]

[215] Fűrész Tünde - Wappler Ádám (2022): Család mint boldogságforrás – KINCS Közérzetkutatás 2020-2022. Kapocs 2022/3-4 KINCS

[216] Horváth-Varga Anikó, Nagy Tímea, Pári András (2023): A magyarok szubjektív jólléte a veszélyek korában. Kapocs 2023/2-3 KINCS
Wágner Tamás – Bencze Ádám – Horváth-Varga Anikó – Horváth Miklós – Pári András (2025): A közérzetmutatók alakulása Magyarországon az elmúlt öt évben. Kapocs 2025/3-4 KINCS

A KINCS Közérzet Barométer szerint néhány nehezebb időszaktól eltekintve (pandémia, magas inflációval terhelt hónapok), a magyarok boldogságérzete nem sokat változott, az öt év átlagában 7,4-es átlagértéket mutat egy tízes skálán. A legalacsonyabb értékek 2020 év végén és 2024-ben voltak tapasztalhatók, a legmagasabb értékek pedig 2021 végén és 2022 elején. Az adatok alapján a gyermekes családok, különösen a kisgyermeket nevelő szülők (a gyes-en, gyed-en, csed-en lévők, azaz a gyermekgondozási időszakot töltő, 3 év alatti gyermeket nevelők) mutatják a legmagasabb boldogság- és elégedettségszinteket a magyar lakosságon belül.[217] Az öt év átlagát tekintve a gyermekesek átlagértéke 7,9, míg a kisgyermekeseké ennél is magasabb: 8,3 volt.

Az elégedettségérzet kapcsán hasonló tendenciát látunk, a kisgyermeket nevelő szülők és általában a szülők mindig elégedettebnek bizonyultak a magyar átlaghoz képest. Míg az országos átlag 2020 év vége és 2025 nyara között 6,7 volt, addig a gyermekesek átlaga 7, a kisgyermekeseké pedig 7,5 volt. Az elégedettség és a boldogság mutatók esetében is alapvetően egymással párhuzamosan mozogtak a kisgyermekesekre, a gyermekesekre vonatkozó és az összesített átlagok.

46. Ábra : Elégedettség érzet alakulása a KINCS Közérzet Barométerben 2020-2025

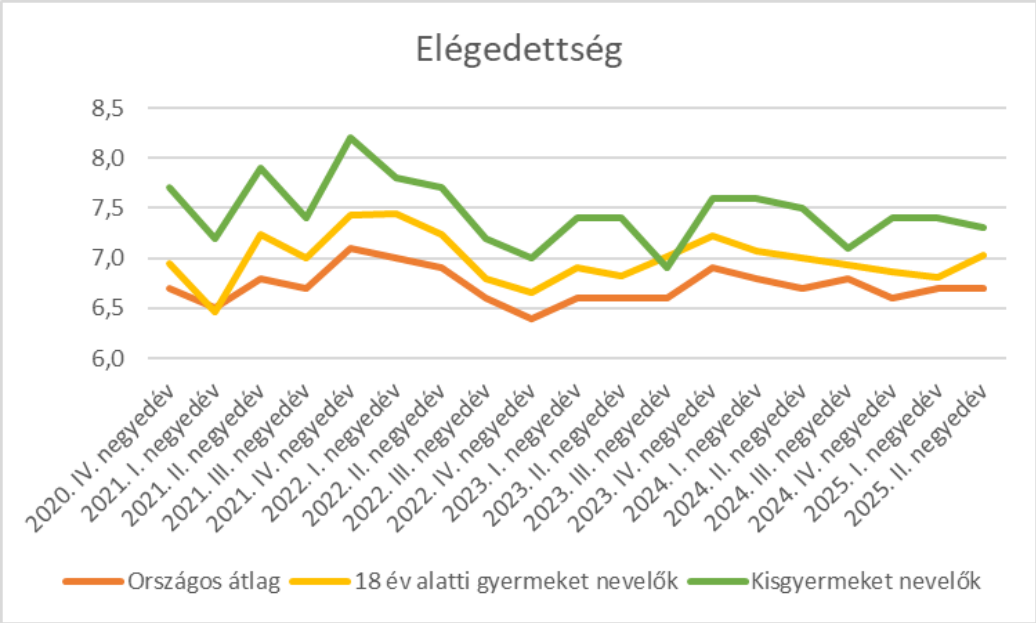

Forrás: KINCS Közérzet Kutatás, saját szerkesztés

Biztonságérzet tekintetében nincs jelentős különbség a magyar átlag és a szülői csoport között, ugyanakkor a 3 év alatti gyermeket nevelők esetében az tapasztalható, hogy ők mindig

[217] Fűrész Tünde (2025): A gyermekgondozási ellátások a jólléti mutatók tükrében. Kapocs 2025/3-4 KINCS

nagyobb biztonságban érezték magukat. Ez alól kivétel 2022 év vége, amikor a szomszédban dúló háború kedvezőtlen hatásai miatt egységesen megrendült a biztonságérzet az egész országban, ekkor minden társadalmi csoportban a legalacsonyabb értékeket mérték, 2022 IV. negyedévben mindössze 6,7 volt az átlagérték, miközben az öt éves időszak egészét vizsgálva 7,2, a gyermekeseknél 7,3, a kisgyermekeseknél pedig 7,8 volt a biztonságérzet átlagos mutatója.

A 2020-as évek első felének öt évet felölelő longitudinális felmérése alapján megállapítható, hogy a 3 év alatti gyermeket nevelő szülők rendelkeznek a legjobb közérzet mutatókkal. Értékeik messze jobbak az országos átlagnál és a 18 év alatti gyermeket nevelő szülőkön belül is ők tekinthetők a legjobb jólléti mutatókkal rendelkezőknek.

47. Ábra : Összesített közérzet átlagértékek 2020-2025

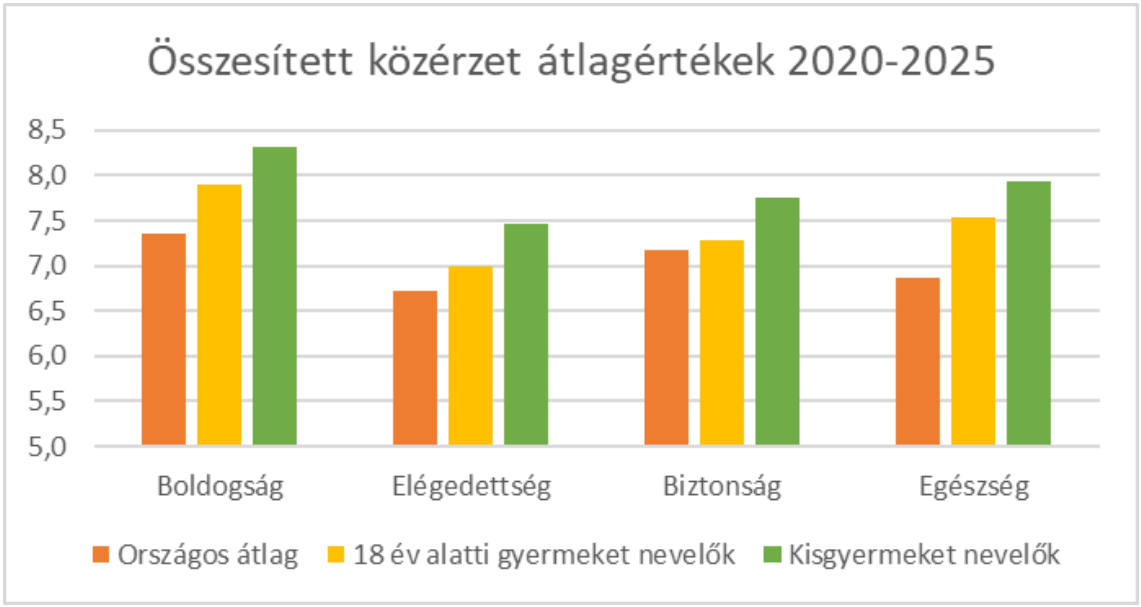

Forrás: KINCS Közérzet Kutatás, saját szerkesztés

Feltételezésem szerint a gyermekgondozási ellátásokat igénybe vevő szülők stabilan magas mutatói nem konstansan jelentenek magas értékeket és az ő csoportjukon belül is vannak ingadozások az időszakok között. Szubjektív jóllétükre, különösen a boldogság és elégedettség érzetükre jelentősen hatnak azok a pozitív vagy negatív események, intézkedések, amelyek közvetlenül befolyásolhatják a mindennapjaikat. Negyedéves bontásban vizsgálva a kutatás által felölelt öt évet beazonosíthatók nehezebb és könnyebb időszakok, míg 2022 és 2023 vége is nehezebb időszaknak bizonyult (háború, infláció), addig 2021 vége és 2022 eleje olyan időszak volt, amelyet kifejezetten pozitívan éltek meg a kisgyermekes szülők, ami összefüggésbe hozható a koronavírus-járvány végével, valamint

2022 elejének nagyszabású családügyi intézkedéseivel (pl. a családosok számára az előző évben befizetett személyi jövedelemadó visszatérítése 2022 februárban). 2025 I. negyedévben, amikor bejelentésre került a családi adócsökkentési program, a közérzet mutatók újra magasra emelkedtek a gyermekes szülők körében, különösen a boldogságérzet tekintetében, amely az öt év második legmagasabb értéke lett.

Családi állapot alapján a házasok következetesen a legboldogabbnak bizonyultak 7,8-as boldogságátlaggal a vizsgált években. Összehasonlítva az elváltak (6,6 pont) és egyedülállók (6,8 pont) alacsonyabb értékeivel, a házasság pozitív korrelációt mutat a közérzeti mutatókkal, beleértve az elégedettséget, biztonságot és saját életük megítélését is. Az összesített adatok szerint a házasok boldogsága magasabb, mint az élettársi kapcsolatoké, ami az adott családi formák stabilitásával hozható összefüggésbe.

48. Ábra : A boldogságérzetet növelő tényezők

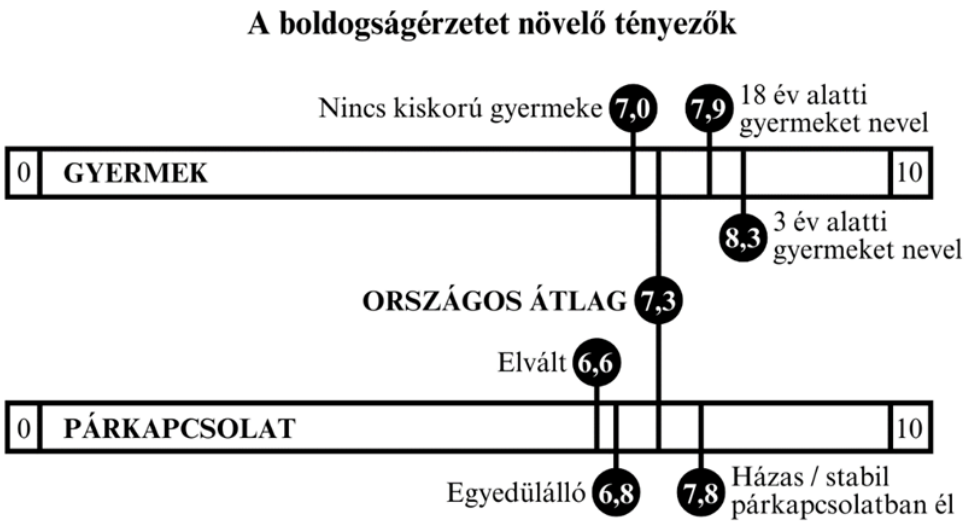

Átlagos pont (1-10 skála), 1 - egyáltalán nem boldog, 10 - teljes mértékben boldog.
2020. november-2025. december átlaga, a 18 évesnél idősebb, felnőtt korú magyar lakosság értékelése alapján.
KINCS Közérzet Barométer.

A KINCS Közérzet Barométer kutatás alapján a gyermeknevelés és a házasság együttes hatása erős szinergiát mutat: a kisgyermekes házas szülők közérzete a legjobb sz összes demográfiai csoport közül. Ez az oka annak, hogy a kiskorú gyermeket nevelők támogatása kiemelt jelentőséggel bír, hiszen ha az ő közérzetük jó, akkor az hat a társadalom általános közérzetére is, javítva azt, akár még a pandémia vagy a gazdasági kihívások közepette is. A kutatási eredmények a családcentrikus tényezők kulcsszerepére világítanak rá, empirikus adatokkal alátámaszva jelentőségüket a magyarok életminőségének javulásában.

EU kitekintő

Az életkörülmények alakulásának nemzetközi változásáról a negatív irányú (szegénység) és pozitív irányú (szubjektív jóllét, elégedettség, boldogság) tényezők együttes bemutatása adhat képet. Ahogy a következőkben látható, európai uniós összehasonlításban mind a két területen Magyarországon a gyermekes családok szempontjából jelentős javulás történt.

A gyermekes családok esetében a szegénységnek és társadalmi kirekesztettség kockázatának kitettek aránya a legtöbb uniós tagállamban csökkent, a második legnagyobb mértékű csökkenés Magyarországon következett be (Románia után). Hazánk 2015-ben még a negyedik legrosszabb helyen állt, rosszabb helyen, mint az EU átlag, viszont 2024-re az EU átlagot meghaladóan a középmezőnybe került azzal, hogy 30,5%-ról 19,2%-ra csökkent a szegénység kockázatával érintett gyermekes családok aránya.[218] Ebben az évtizedben csak hat országban nőtt a szegénység kockázatának kitett gyermekes családok aránya, köztük Franciaországban és Németországban.

49. Ábra : A szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázata a gyermekes családok körében 2015 és 2024, százalék

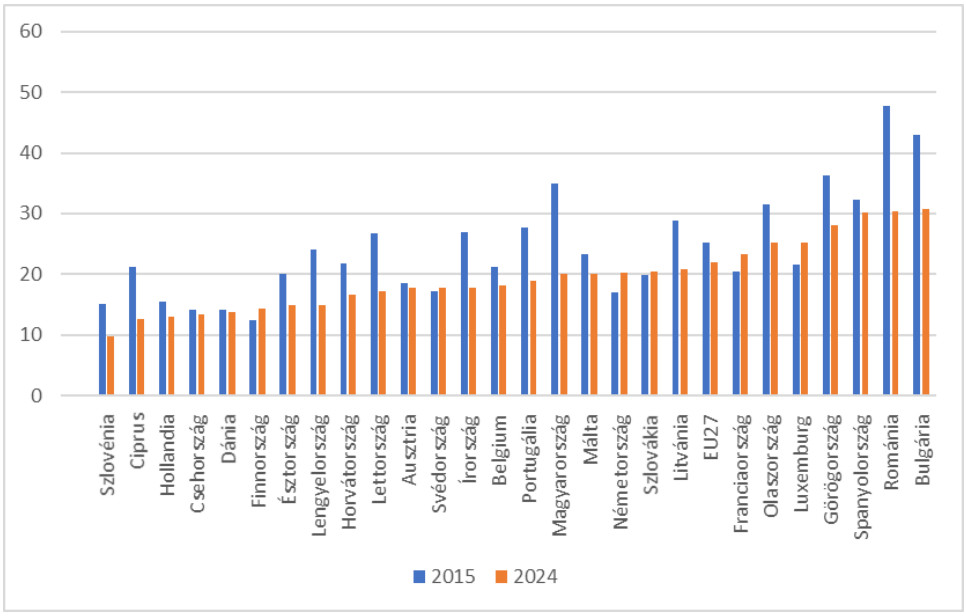

Forrás: Eurostat

[218] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS03N (letöltés ideje: 2025. 01.10.)

A tartós szegénység tekintetében többnyire hasonló folyamatok tapasztalhatók, az EU átlagérték javult, de sokkal több országban nőtt a tartós szegénységnek kitett családok aránya, összesen 11 országról mondható ez el. 2010 és 2024 között Máltán romlott a legnagyobb mértékben ez a mutató (9,4 százalékról 17,7 százalékra nőtt), míg Portugáliában javult a legnagyobb mértékben (14,9 százalékról 6,7 százalékra). Magyarország esetében a gyermekek családok között 7,8 százalékról 6,9 százalékra csökkent a tartós szegénységben élő családok aránya. Ez 2010-ben és 2024-ben is a középmezőnyben való elhelyezkedést jelenti, mindkét esetben az EU átlag alatti értékekkel. A tartós szegénység az Európai Unióban minden tizedik gyermekes családot érinti, hazánkban ennél kisebb a részarányuk, 100-ból 7 család érintett. [219]

Magyarországon a szegénységi mutatók uniós összehasonlításban javultak és ugyanez mondható el a szubjektív jólléti mutatókról is. Az Eurostat gyermekes családokra vonatkozó elégedettségérzet adatai alapján az EU átlagában 2013 és 2024 között kismértékben nőtt az elégedettség, 7,3-ról 7,4-re egy tízes Likert-skálán. Hét tagállamban romlott a családosok elégedettség érzete, köztük például Ausztriában, ahol 2013-ban még a legmagasabb 8-as értéket mérték. 2024-re Magyarország és Ausztria értékei összeértek, a gyermekesek hazánkban 2024-ben már hasonló elégedettségi szintről számoltak be, mint az osztrák, a dán vagy a svéd családok (7,6). [220]

Alapvető változás, hogy míg a 2010-es években a kelet-európai országokban élők számoltak be a alacsonyabb szintű elégedettségről, 2024-re már ezen országok többségében nagyobb volt az emberek elégedettségérzete, mint a nyugat-európai országok állampolgárainak körében. Figyelemreméltó eredmény, hogy a magyar gyermekes családok esetében nőtt harmadik legnagyobb mértékben az elégedettségérzet Bulgária és Ciprus után.

[219] Agócs, Gergely; Fűrész, Tünde; Kállay-Kisbán, Kriszta ; Kozák, Kökény ; Ludescher, Melinda ; Pári, András ; Rövid, Irén ; Szilágyi, Dániel (2025): Magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest 16.o.
[220] Eurostat, Overall life satisfaction by income quintile, household composition and degree of urbanisation [ilc_pw02__custom_20133719]

50. Ábra : Elégedettségérzés változása az EU tagállamokban 2013-2024

Forrás: Eurostat, Overall life satisfaction by income quintile, household composition and degree of urbanisation [ilc_pw02__custom_20133719]

Feltételezésem szerint a szegénység alakulása és az elégedettség változása között szignifikáns kapcsolat mutatható ki. Európai viszonylatban az EU tagállamokat vizsgálva az látható, hogy ezt a hipotézist a 2015 és 2024 közötti időszakra vonatkozó regressziós modell megerősíti. Ha megvizsgáéjuk az európai uniós országokat, akkor pozitív és erős korreláció ($R^2 = 0.6426$) tapasztalható a szegénység kockázatának kitett gyermekes családok arányának változása és az elégedettségérzésük változása között.

Figyelemreméltó Magyarország elhelyezkedése a lineáris regressziós egyenesen, hiszen mind a szegénység, mind az elégedettség tekintetében az egyik legnagyobb arányú változás következett be. Ez egyértelműen jelzi, hogy hazánkban a gyermekes családok életkörülményei javultak, a gyermeket nevelők között 2024-re jelentősen kevesebben tartoztak a szegénység és a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek közé és jelentősen többen voltak közülük olyanok, akik inkább az életükkel elégedettek közé sorolhatók.

51. Ábra : A gyermekesek elégedettségérzetének és szegénységi kockázatának változása 2015 és 2024 között

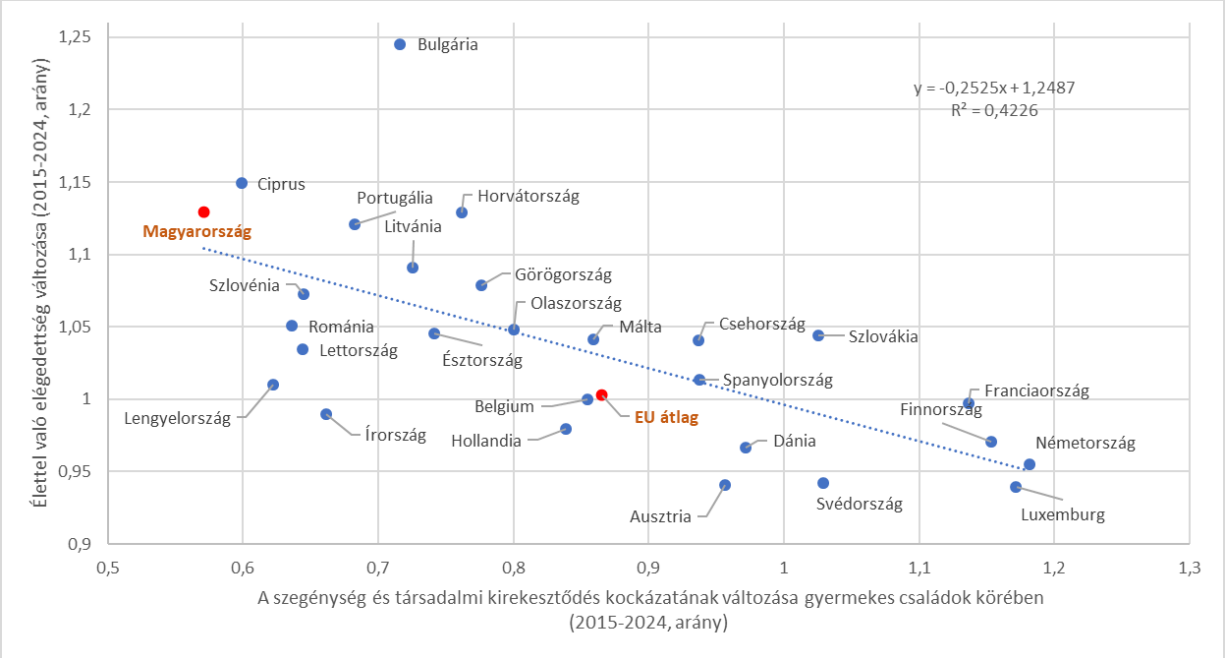

Forrás: Eurostat

Családtámogatások eredményességének összegzése

Összegezve a családtámogatások eredményességét megállapítható, hogy a különböző céljaihoz (népesedési, jóléti és jólléti) kapcsolódóan számos területen sikerült jelentős eredményeket elérni, amelyek európai összehasonlításban is figyelemreméltók. 2010-hez képest magyarországon javult a gyermekvállalási és házasodási kedv, több a dolgozó szülő, akiknek nőtt a jövedelme, a vagyona, a megtakarításaik és fogyasztásra is többet tudtak fordítani, miközben a családosok többsége elégedettebb az életével és egyre kevesebben vannak köztük azok, akiknek a szegénység kockázatával kell szembenézniük. A különféle változások között szignifikáns összefüggések figyelhetők meg, ami jelzi az egyes tényezők erős egymásra hatását. Ez különösen az európai uniós tagállamokban végbement folyamatok összevetése során válik igazán szembetűnővé.

A magyarországi folyamatok tekintetében a középosztály bővülésének jelei tapasztalható, amiben a összefüggések vizsgálata alapján meghatározó szerepet töltöttek be azok a családtámogatások, amelyek a György László-féle meritokratikus magyar modell meghatározása szerint érdem alapú előrelépést biztosítottak a gyermeket nevelőknek, ezzel díjazva a gyermeknevelléssel járó feladatokat és felelősséget.[221] A családtámogatásokra fordított költségvetési összegek emlekedése együtt járt a középosztály megerősödését jelző mutatók többségének javulásával. A családtámogatási expanzió az összesített adatsorok alapján jelentősen több család helyeztében hozott pozitív változást, mint amennyiében nem.

A családtámogatásokkal elérni kívánt fő célokat bizonyos területeken nagyobb mértékben (jóléti és jólléti mutatók), más területeken mérsékeltebb sikerrel (népesedési mutatók) sikerült elérni, de minden esetben Magyarország jóval közelebb került hozzájuk. Ezek az elmozdulások különösen az európai uniós összehasonlítások tükrében válnak jelentőssé. A magyar családok helyzetében bekövetkezett változások iránya tehát hazai és nemzetközi megvilágításban is pozitív trendekről árulkodik. Kérdés ugyanakkor, hogy a célok elérése vagy megközelítése megfelelő hatékonysággal valósult-e meg.

[221] György L. (2024) A középosztály forradalma. Meritokratikus stratégia a 21. századra. Budapest

Családtámogatások hatékonysága

A családtámogatások funkciók szerinti eredményességének vizsgálatán túl érdemes azt is elemezni, hogy az alkalmazott eszközök, módszerek és intézkedések kellő hatékonysággal érvényesültek-e. Ahogy Lakner írja, a családpolitika által működtetett családtámogatási rendszer akkor lehet igazán eredményes és hatékony, ha egyszerre stabil, komplex, célzott és rugalmas.[222]

Ezen négy hatékonysági tényező mentén vizsgálom meg azt, hogy az egyes családtámogatások illetve családtámogatási csoportok hogyan működnek vagy működtek a gyakorlatban, optimálisan kerültek-e felhasználásra illetve kihasználásra, az igénybevételük a legideálisabb módon valósult-e meg és az azokra fordított erőforrások hatékonyan szolgálták-e az elérni kívánt célokat. A családtámogatások hatékonyságának elemzése során tehát arra helyezem a hangsúlyt, hogy a működő struktúrák, programok, intézkedések és eszközök stabilan, komplexen, célzottan és rugalmasan támogatták-e a magyar családokat.

Tekintettel arra, hogy Magyarországon több, mint harminc önálló családtámogatási intézkedés került bevezetésre 2010 után, gyakran alverziókkal együtt vagy azokkal bővülve, ezért nem egyenként, hanem csoportokba rendezve elemzem azok hatékonyságát a következők szerint.

Munka fókuszú családtámogatások:

- a családi adócsökkentési programok
- speciális pénzügyi konstrukciók családoknak

Nevelés fókuszú családtámogatások

- pénzbeli családtámogatások
- gyermekjóléti intézkedések

Lakhatás fókuszú családtámogatások

- otthonteremtési programok
- egyéb lakhatást segítő programok

[222] Lakner Zoltán (2006): A családpolitika rendszere, Esély 2006/3 p 101

A munka fókuszú családtámogatások esetében a munkából származó jövedelem vagy annak elérése a családtámogatás igénybevételének alapfeltétele. Ezen támogatások a támogatott szülők munkavégzéséhez vagy munkavállalásához kapcsolódnak valamilyen módon. Céljuk, hogy a dolgozó vagy a munkaerőpiacra visszatérő szülők olyan plusz lehetőségeket kapjanak, amelyek segítik őket abban, hogy a munka és a család között ne konfliktus, hanem szinergia alakuljon ki. A munka fókuszú családtámogatások célcsoportjai a dolgozó, munkából élő, gyermeket nevelő szülők.

A nevelés fókuszú családtámogatások pénzbeli vagy természetbeni ellátásokat és szolgáltatásokat nyújtanak a gyermeknevelés megkönnyítéséhez, jellemzően alanyi jogon, de gyakran bizonyos feltételekhez kötve. Igénybevételük alapja a gyermek státusza, céljuk pedig az, hogy a gyermekek neveléséhez, gondozásához segítséget kapjanak a szülők. Ezeknek a nevelési, gondozási és gyermekjóléti támogatásoknak és programoknak közvetlen célcsoportjai maguk a gyermekek, és csak rajtuk keresztül a szülők.

A lakhatás fókuszú családtámogatások a családban élők lakhatási körülményeinek javításához járulnak hozzá, segítséget nyújtva az otthonok megtartásához, fenntartásához, megvásárlásához, felépítéséhez, felújításához. Célcsoportjaik többnyire a gyermekes családok, de lehetnek a fiatalok vagy az idősek csoportjai is, a közös bennük az, hogy saját tulajdonú ingatlannak rendelkeznek vagy annak elérése a céljuk.

Munka fókuszú családtámogatások hatékonysága

Családi adó-és járulékkedvezmény

A **családi típusú adózás** a magyar családtámogatási rendszer zászlóshajója, amelynek 2011-es bevezetése, majd 2014-ben járulékkedvezménnyel való bővülése egyben paradigmaváltást is jelentett, hiszen a segélyalapú társadalom helyett a munkaalapú társadalom támogatása került a kormányzati cselekvés fókuszába.[223] 2010 utáni újbóli bevezetése egyértelmű volt, hiszen már az 1998-2002 közötti első Orbán-kormány családpolitikájának is meghatározó eleme volt, amit 2002 és 2010 között a balliberális kormányok leépítettek. Ez nem volt meglepő, hiszen - ahogy Mészáros[224] írta - értéksemleges adórendszer nincs, a balliberális értékrendszer pedig inkább individualistaként, mintsem közösségi szemléletűként jellemezhető. Ha viszont a közösség számára fontosak a családi értékek, akkor érdemes a családi típusú adózást jövedelem-adórendszerként működtetni.

Ennek az értékválasztásnak az eredményeképp vezette be a kormány 2011-től a családi típusú adózást, amely az évek során több változáson is keresztülment. 2011-ben a legfőbb újítás az volt, hogy nem az adóban meghatározott kedvezményekre, hanem adóalap-csökkentés érvényesítésére alapuló rendszer jött létre, amelyben minden eltartott gyermek után lehetővé vált az összevont adóalapot csökkentő kedvezmény érvényesítése a gyermekszámtól függően eltérő mértékben. 2011-től a családok egy és két gyermek esetén gyermekenként havi 62 500 forint, míg három gyermek vállalásától gyermekenként havi 206 250 forint kedvezményt számolhattak el a jövedelmükkel szemben, ami legfeljebb nettó 10 ezer forintot, a nagycsaládosoknál pedig 33 ezer forintot jelentett gyermekenként. 2012-ben a családi adókedvezmény mértéke a megelőző évhez képest nem változott, azonban a szuperbruttósítás részbeni kivezetésével a fizetendő adó mértéke csökkent. 2014-től a családi adókedvezmény kiegészült a családi járulékkedvezménnyel annak érdekében, hogy az alacsonyabb jövedelmű családok is nagyobb összegben tudják érvényesíteni. 2016 és 2019 között fokozatosan duplázódott meg a kétgyermekes családok családi kedvezménye. 2016.

[223] Székely András, Agócs Gergely(2023): Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában. Kapocs 2023/2-3. KINCS
[224] Mészáros József (2005): A családi típusú jövedelemadózás. Valóság 2005/11.

január 1-jétől a személyi jövedelemadó kulcsának csökkentése (16%-ról 15%-ra) miatt az adóalap kedvezmény összege is változott, a nettó kedvezmény összege ugyanakkor a kétgyermekeseket kivéve változatlan maradt. A következő nagy változás 2025-ben következett be, 2025. július 1-től minden családban, minden gyermek után másfélszeresére emelkedett a családi adó-és járulékkedvezmény mértéke, amely 2026-tól a korábbi összegek duplájára emelkedett.

Emellett meg kell említeni a 2015-ben bevezetett és azóta gyakorlatilag változatlan formában elérhető első házasok adókedvezményét is, amit azon párok vehetnek igénybe két éven át, akiknél legalább egyikük az első házasságát köti. Az első házasok adókedvezménye keretében az adóalap havi 33 335 forinttal csökkenthető a férj és a feleség esetében is, ami havi nettó 5000 forintot jelent és a családi adókedvezménnyel párhuzamosan is érvényesíthető.

A családi adókedvezmények rendszerének hatékonyságát legjobban a foglalkoztatási helyzettel való összevetése mutatja meg. A korábbi fejezetben ismertetett foglalkoztatás bővülés összefüggésben áll a munkához kötött családtámogatások növekedésével. Ha pedig megvizsgáljuk, hogy a foglalkoztatási szint hogyan alakult a családi adókedvezményre fordított kiadások függvényében, akkor könnyen felismerhető a pozitív kapcsolat, ahogy nőtt a 25-49 éves szülői korosztály foglalkoztatási rátája, úgy emelkedtek a családi adókedvezményre fordított összegek is Magyarország központi költségvetésében.

52. Ábra : A családi adókedvezmény költségvetési kiadásai és a 25-49 évesek foglalkoztatási rátája 2011-2024 között

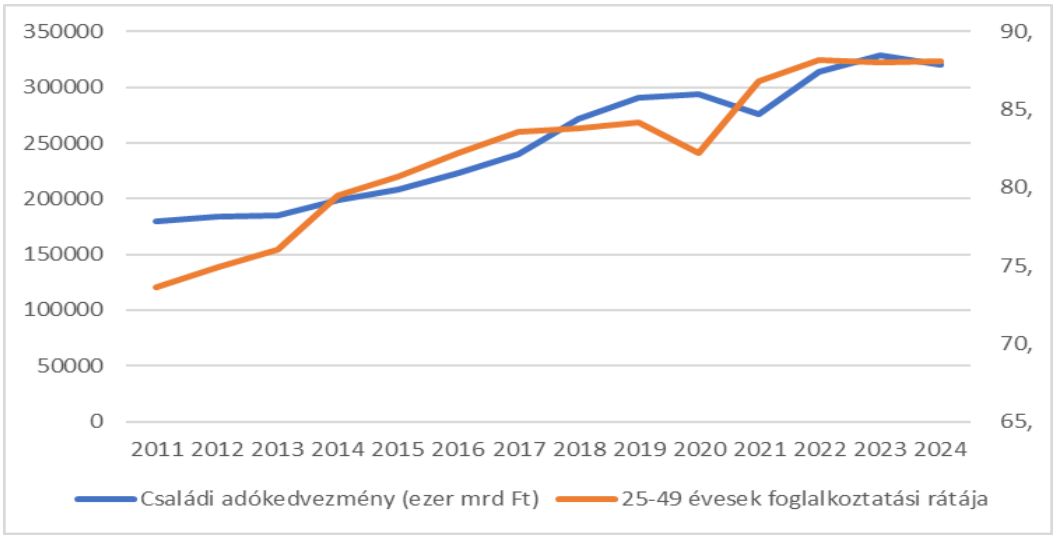

Forrás: KSH, költségvetési törvények

A foglalkoztatási hatásokon túl számos tanulmány kiemeli a családi adókedvezmények gyermekvállalást ösztönző és gyermeknevelést segítő jellegét csakúgy, mint a életszínvonal javulásához való hozzájárulását, amelynek alapeleme a fizetőképes kereslet (bértömeg) folyamatos emelkedése.[225] Székely és Agócs[226] azt hangsúlyozzák, hogy családi típusú adózás intézkedései jelentősen átformálták a hazai adózási, munkavállalási és családpolitikai kereteket és beépültek a családok mindennapi gazdasági terveibe. Számításaik szerint a családi kedvezményeket 2021-ben legnagyobb mértékben az alsó jövedelmi szinteken érvényesítették, miközben a családi típusú adózásra fordított kiadásoknak csak a töredéke az, ami a felső tizedbe tartozó családokhoz jutott el. Elemzésük alapján a szegényebb decilisekben nagyarányú jövedelmi többletet jelent a családi típusú adórendszer, ami jelentősen hozzájárult a családok anyagi helyzetének javulásához.

Varga hasonló megállapításra jut, amikor elemzésében leírja, hogy a legalacsonyabb jövedelmi decilisben az adókedvezményt igénybe vevők (aktív keresők) között több, mint kétszeres volt az igénybe vett átlagos kedvezmény a legfelső jövedelmi decilishez képest, és összességében a legalacsonyabb jövedelmi tizedeknek ötször annyi kedvezmény jutott, mint a legfelső tizedeknek, az egy háztartásra jutó átlagos kedvezmény pedig közel tízszeres a szegényebbek körében, tehát a decilisek közötti újraelosztási hatás az alacsonyabb jövedelműeknek kedvezett.[227]

Ezzel szemben Krekó és társai amellett érvelnek[228], hogy a családi adókedvezmény a magas jövedelmű sokgyerekeseknek kedvez az egygyerekes vagy szegényebb családokkal szemben. Számításaikban a 2020-as év adózásai adataira építenek, viszonyítási alapjuk az összes adózóra vonatkozó decilisek szerinti megoszlás, ami szerint az adófizetők legfelső jövedelmi tizedének jutott az érvényesített kedvezmények több mint egyötöde. Számításaik szerint az adófizetők felső három jövedelmi tizede kapta a kedvezmények csaknem felét. Leírják, hogy bár az érvényesített kedvezmények jövedelemhez viszonyított aránya kisebb a gazdagabbak esetében, forintban kifejezve a magasabb jövedelmi tizedek felé haladva növekszik a kedvezmény összege. Tanulmányukban azonban nem látni arról számításokat, hogy a

[225] LENTNER CSABA – SÁGI JUDIT – TATAY TIBOR(2017): A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. ACTA HUMANA • 2017/3. 37–46.
[226] Székely András, Agócs Gergely(2023): Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában. Kapocs 2023/2-3 KINCS
[227] Varga, E. T. (2024) „A magyarországi családi adó- és járulékkedvezmény kihasználhatósága az egyes jövedelmi tizedekben. Egy kísérlet a hazai családi kedvezmény újraelosztó hatásának megállapítására adatok szimulációjával”, Marketing & Menedzsment, 58(1), o. 65–77. doi: 10.15170/MM.2024.58.01.07.
[228] KREKÓ JUDIT – ERŐS HANNA – GRESKOVICS BORI – HAJNAL ÁRON – SCHARLE ÁGOTA (2022): A magyar adórendszer újraelosztási hatásai. KRTK-KTI WP – 2022/15

gyermeket nevelők hol helyezkednek el a teljes társadalomra vonatkozó jövedelmi decilisekben, bár azt említik, hogy az adózók kevesebb, mint egynegyede vesz igénybe családi adókedvezményt és a felső jövedelmi decilis adófizetőinek egyharmada részesül családi kedvezményekben, míg az alsó decilisnél ez az arány mindössze hét százalék.

Ha kizárólag a célcsoportot, azaz a családi adókedvezményt érvényesítő adózó szülőket vizsgáljuk – ahogy Nyírádi és társai tették[229] - sokkal árnyaltabb és kedvezőbb képet kapunk. Tanulmányuk a KSH és a NAV adatai alapján elemzi a családi adókedvezmény igénybevételét és arányát a jövedelmekhez képest különböző társadalmi csoportokban, illetve vármegyei bontásban 2013 és 2023 között. Számításaik szerint a igénybevevőkre vonatkozó jövedelmi decilisek alapján a családi adókedvezményt érvényesítők közel fele (48,2%-a) az 1–3. decilisbe – vagyis az alacsonyabb jövedelmi csoportba – tartozott, ők az igényelt összegek közel 40 százalékát használták fel.

53. Ábra : A családi kedvezmény összege és az igénylők megoszlása jövedelmi decilisek szerint 2023-ban

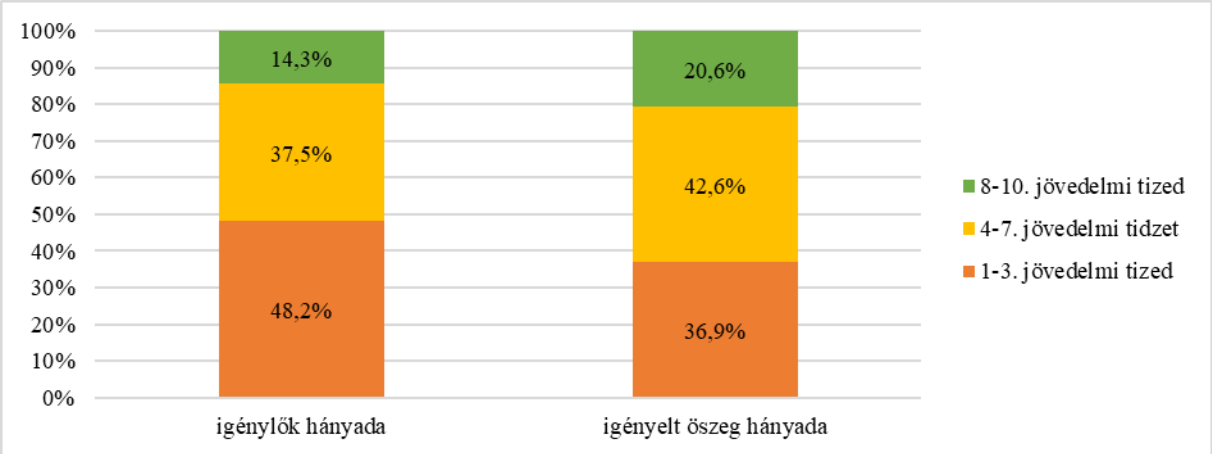

Forrás: NAV

Gyermekszám szerint vizsgálva megállapították, hogy a kétgyermekes családok használták fel a családi adókedvezmény összegének legnagyobb részét, viszont az igénylők között az egy gyermeket nevelők voltak a legtöbben. A családi adókedvezményt érvényesítők részaránya és az általuk felhasznált összegek között az egygyermekesek és három vagy több gyermekesek esetében fordított arányosság figyelhető meg (előbbieknél negatív, utóbbiaknál

[229] Nyírády Adrienn, Horváth Miklós, Ludescher Melinda, Pári András, Uhljár Péter, Dusa Ágnes (2025): A családi adókedvezmény országos kihasználtsága KSH- és NAV- adatok alapján. Kapocs 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.8

pozitív irányú), míg a kétgyermekeseknél sokkal közelebb vannak egymáshoz ezek az értékek.

54. Ábra : A családi adókedvezmény összege és az igénybe vevők gyermekszám szerint

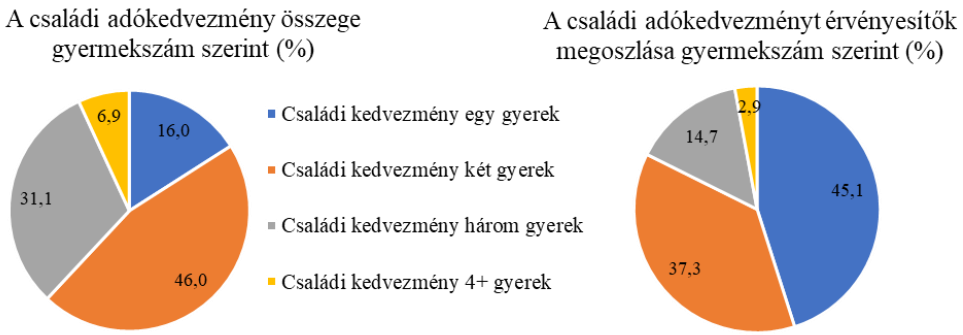

Forrás: NAV

A NAV adatai alapján 2023-ban összesen 982 738 szülő összesen 2059 milliárd forintnyi családi adókedvezményt érvényesített. A családi adókedvezményként érvényesített összegek négyötöde 2023-ban az alsó és középrétegnél (1–7. jövedelmi decilisek) jelent meg. A jövedelmi decilisek alapján a családi adókedvezményt érvényesítők közel fele (48,2%-a) az 1–3. decilisbe – vagyis a rosszabb jövedelmi helyzetbe – tartozott. 2023-ban a családi adókedvezményt érvényesítők 60%-ának az éves jövedelme az átlagkereset alatt volt, 15%-ának pedig még a minimálbért sem érte el.

55. Ábra : Családi adókedvezmények összege és az igénylők száma jövedelemsávok szerint

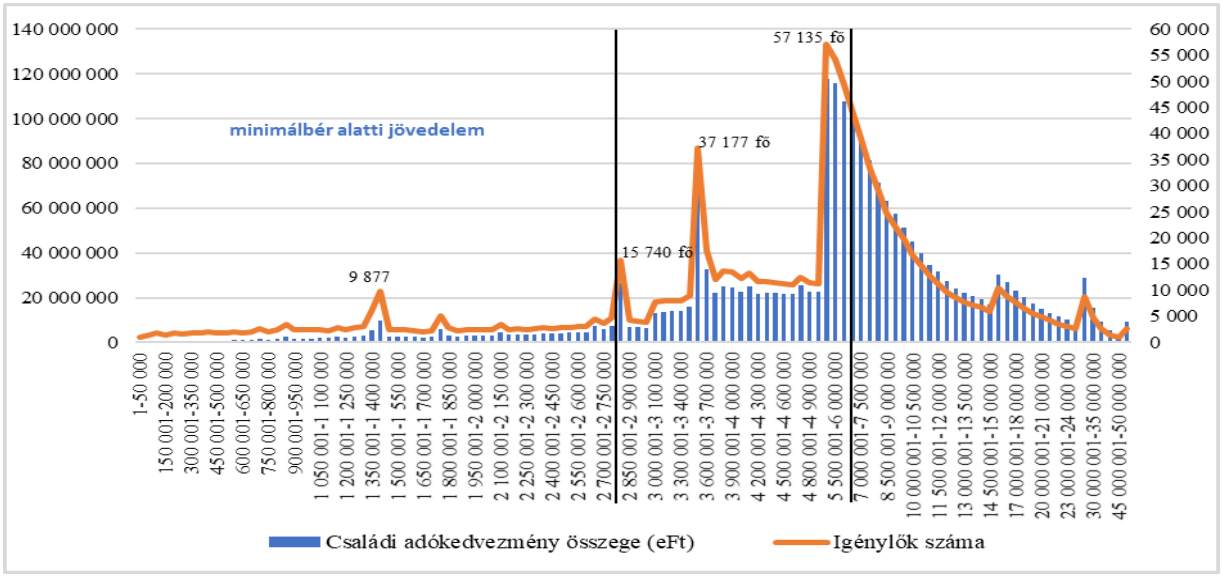

Forrás: NAV

A KINCS átfogó és részletes elemzése arra is rávilágít, hogy az átlagkereset feletti jövedelemmel rendelkezőknél gyakoribb, hogy több gyermek után vették igénybe az adókedvezményt, leginkább a kétgyermekesek aránya magas a körükben, miközben az ennél alacsonyabb keresetűeknél a relatív többséget az egygyermekesek tették ki. Ugyanakkor fontos azt is hangsúlyozni, hogy az egy, két és háromgyermekesek esetében is közel azonos arányú volt a minimálbér alatti és az átlagbér feletti összeget keresők aránya (kb 15% és kb 40%).[230] Ezért érdemes megvizsgálni, hogy az egyes jövedelmi kategóriákban mekkora hányadot tesz ki a nettó jövedelemben a családi adó- és járulékkedvezmény (CSAK).

2026-ban a megduplázott családi adó-és járulékkedvezmények mellett a minimálbért kereső alacsonyabb jövedelműeknél nagyobb súllyal jelenik meg a családi kedvezmény a nettó jövedelemben, aminek összege 3 gyermek esetén már megegyezik a bruttó kereset összegével. A magasabb jövedelem mellett a családi kedvezmény nettó összege egy és két gyermeknél kisebb arányú a teljes jövedelemhez képest, mint a minimálbért keresők esetében, három gyermeknél viszont a nettó jövedelem 27 százalékával megegyező. Az alacsonyabb jövedelmű szülők nettó keresetében tehát sokkal inkább meghatározó és ezáltal nagyobb jelentőséggel bír a családi kedvezmény, mint a magasabb jövedelműeknél.

11. Táblázat : Gyermekesek nettó keresete 2026-ban a családi kedvezmény figyelembevételével

	Minimálbér (bruttó 322800Ft)				**Átlagbér (bruttó 800000 Ft)**			
Gyermekek száma	*Nettó*	*CSAK*	*Nettó+CSAK*	*CSAK aránya nettón belül*	*Nettó*	*CSAK*	*Nettó+CSAK*	*CSAK aránya nettón belül*
1	214662	20000	234662	8,5%	532000	20000	552000	3,6%
2	214662	80000	294662	27,1%	532000	80000	612000	13,1%
3	214662	108138	322800	33,5%	532000	198000	730000	27,1%

Forrás: NAV, saját szerkesztés

Az egyes családtípusok közötti egyenlőtlenség az egy főre jutó jövedelem tekintetében azonban még a családi kedvezmény gyermekszám szerint exponenciálisan növekvő összege ellenére is fennmarad a nagycsaládosok hátrányára, akiknél a családi adókedvezmény mellett is alacsonyabb az egy főre jutó jövedelem, miközben az egygyermekeseknél a legmagasabb. Az ugyanakkor látható, hogy a családi kedvezmény kétségtelenül csökkenti a különféle

[230] Nyírády Adrienn, Horváth Miklós, Ludescher Melinda, Pári András, Uhljár Péter, Dusa Ágnes (2025): A családi adókedvezmény országos kihasználtsága KSH- és NAV- adatok alapján. Kapocs 2025/1-2. 119. o. KINCS

családtípusok közötti jövedelmi különbségeket, a minimálbér és az átlagbér esetében is, az egy főre jutó jövedelmek a családi kedvezménynek köszönhetően közelítenek egymáshoz a különféle családtípusok között, különösen a két és háromgyermekesek közötti különbség szűkül.

56. Ábra : Egy főre jutó jövedelmek gyermekszám szerint a minimálbér és az átlagbér esetében a családi adókedvezmény alkalmazásával és anélkül 2026-ban, kétszülős családokat feltételezve (forint)

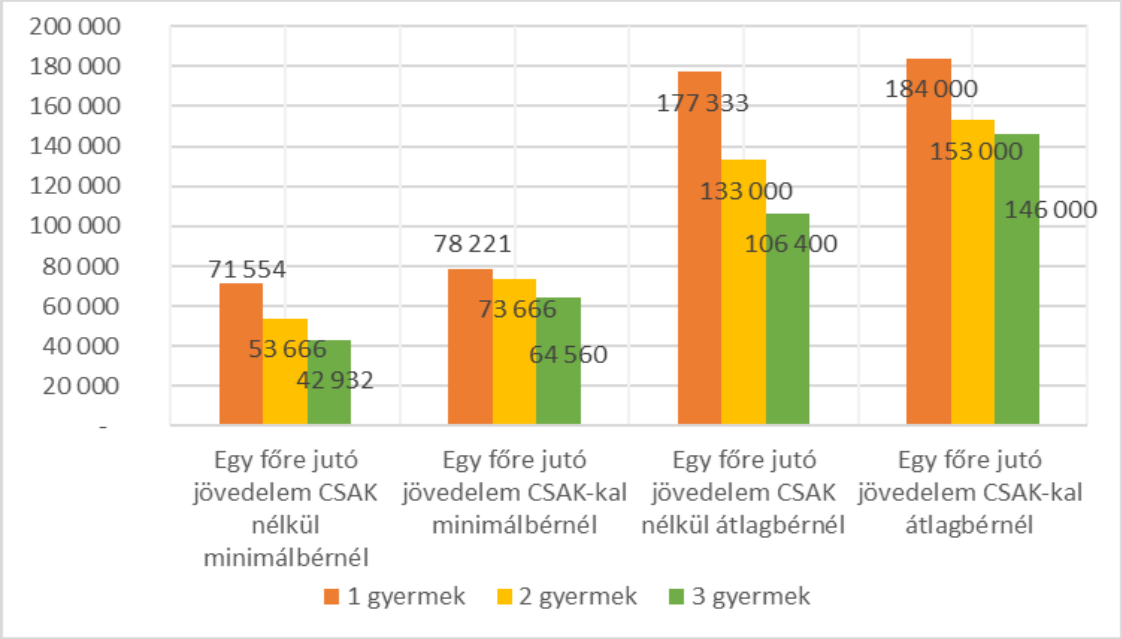

Forrás: saját szerkesztés

Összegezve a családi adó-és járulékkedvezmény hatásait megállapítható, hogy bevezetése hatékonyan járult hozzá a szülői korosztály foglalkoztatásának bővüléséhez. A stabilitást abból a szempontból jól szolgálja, hogy 2011-es bevezetését követően kiszámíthatóan beépült a családok költségvetésébe. Ugyanakkor a 2020-as évekre a családi kedvezmény a jövedelmek és a kiadások növekedése miatt vesztett az értékéből, 2022-ben már a családok jövedelmének kisebb hányadát tette ki a családi adókedvezmény, hiszen a havi bruttó átlagkereset összege az ország egész területén több mint kétszeresére emelkedett 2013 és 2022 között, míg az érvényesített családi adókedvezmény összege kisebb mértékben, nagyjából másfélszeresére nőtt, az érvényesíthető összegek felső korlátja miatt.[231] A jövedelmek és a kiadások dinamikusabb emelkedésével párhuzamosan a családi kedvezmény

[231] Nyírády Adrienn, Horváth Miklós, Ludescher Melinda, Pári András, Uhljár Péter, Dusa Ágnes (2025): A családi adókedvezmény országos kihasználtsága KSH- és NAV- adatok alapján. Kapocs 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.124.o

összege változatlan maradt, ebből kifolyólag már kevésbé jelentett érdemi segítséget a gyermeket nevelő családoknak. Ezt a tendenciát felismerve a kormány úgy döntött, hogy két ütemben (1. ütem: 2025. július 1-től, 2. ütem: 2026. január 1-től) megduplázza a gyermekek után járó adókedvezményt. Ez a változás illetve korábban, 2014-ben a járulékokra való kiterjesztés, valamint 2016 és 2019 között a kétgyermekes családokra vonatkozó családi kedvezmény összegek megduplázása azt jelzi, hogy a stabilitás mellett az igényvezérlet rugalmasság követelménye is megvalósult a családi kedvezmény összegeinek és feltételeinek szakpolitikai alakítása során.

A családi típusú adózás célzottságát és egyúttal komplexitását jelzi, hogy minden munkából élő család költségvetésében ott marad az összege, amely a gyermekek száma szerint progresszív módon emelkedik, azzal a céllal, hogy csökkentse a különféle családtípusok közötti egy főre jutó jövedelmi különbségeket. Az alacsonyabb jövedelmű családok számára a járulékokból való érvényesíthetőség jelent fontos segítséget, aminek eredményeképp közülük sokan ezáltal a bruttó fizetésüket nettó összegként kapják meg. A családi kedvezmény esélyteremtő jellegét támasztja alá, hogy területi bontásban az egy adózóra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelemhez képest a családi kedvezmény aránya Magyarország egyik legszegényebb térségében, Szabolcs-Szatmár-Bereg (16,3%) vármegyében volt a legnagyobb, a leggazdagabb Budapesten (9,8%) pedig a legkisebb.[232] Az alacsonyabb jövedelmű családok bevételein belül tehát nagyobb arányt képvisel a családi kedvezmény, ami a Magyarországon működő családi adórendszer igazságosságára és méltányosságára utal. 2010 után hazánkban a jövedelemadó rendszer nem az adókulcsok, hanem a gyermekszám alapján tekinthető progresszívnek.

Szja-mentességek

A személyi jövedelemadó-mentesség a családi kedvezmény mellett a családi adócsökkentési program másik fontos eleme, aminek több célcsoportja van, akikre a kormány fokozatosan terjesztette ki az adómentességet. A 25 év alatti fiatalok nagy létszámú csoportja mellett a különböző helyzetű édesanyák jogosultak az szja megfizetése alóli mentesülésre. Az anyák esetében három szempont alapján beszélhetünk elkülönülő nagyobb csoportokról:

[232] Nyírády Adrienn, Horváth Miklós, Ludescher Melinda, Pári András, Uhljár Péter, Dusa Ágnes (2025): A családi adókedvezmény országos kihasználtsága KSH- és NAV- adatok alapján. Kapocs 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.108.o.

- életkor (30 alatti anyák)
- élethelyzet (csed-en, gyed-en lévő anyák)
- gyermekszám (többgyermekes anyák)

A kormány elsőként a négygyermekes anyák, ezt követően pedig a 25 év alatti fiatalok esetében vezette be az szja-mentességet, majd következtek a 30 év alatti édesanyák és 2025-től a kisgyermekes és a háromgyermekes, 2026-tól pedig a kétgyermekes anyákra terjesztették ki az adómentességet.

12. Táblázat : Szja-mentességben részesülő csoportok

Csoport	Bevezetés	Becsült létszám
Négy vagy több gyermeket nevelő anyák	2020	~60 000 fő
25 év alatti fiatalok	2022	~300 000 fő
30 év alatti anyák	2023	~50 000 fő
csed-en, gyed-en lévő anyák	2025 július	~40 000 fő
Háromgyermekes anyák	2025 október	~200 000 fő
Kétgyermekes anyák	2026 -2029	~630 000 fő

Forrás: NAV, csalad.hu, https://www.facebook.com/nagymartonminiszter/?locale=hu_HU

Az szja-mentességek biztosításának többes célja is beazonosítható, a foglalkoztatási szint növelése, a bérszakadék csökkentése, a gyermekvállalás ösztönzése, a gyermekvállalási életkor előbbre hozása vagy általánosan az anyagi hátrányok mérséklése.

Eddig kevés tanulmány született az szja-mentesség hatékonyságáról, ami azzal is magyarázható, hogy viszonylag új intézkedésekről van szó, amelyek eredményei ennyi idő után csak korlátozottan vizsgálhatók. Kuncz és társai[233] a 30 év alatti anyák szja-mentességének demográfiai és makrogazdasági hatásait számszerűsítették egy általános egyensúlyi modellkeretben, amelynek eredményei szerint az intézkedés növelheti a gyermekvállalási kedvet, de a szülő nők átlagéletkorának csökkenése nem nyert bizonyítékot.

[233] KUNCZ IZABELLA–NÉMETH PETRA–SZABÓ-BAKOS ESZTER (2023): A harmincévesnél fiatalabb anyák szjakedvezményének várható demográfiai és makrogazdasági hatásai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, LXX. ÉVF., 2023. NOVEMBER (1213–1229. o.)

A KINCS elemzésében[234] arra hívja fel a figyelmet, hogy az szja-mentesség jelentősen csökkentheti a nők és férfiak közötti bérszakadékot. Modelljük szerint 2024-ben a férfiak bruttó átlagkeresete 15,9 százalékkal volt magasabb, mint a nőké. Az szja-mentesség viszont 22,5 százalékkal emeli a nettó béreket, ezért az anyák és a férfiak nettó keresetében megjelenő eltérés megszűnik, sőt átfordul a nők javára, akik az szja-mentességgel 4,4 százalékpontos növekményhez jutnak a férfiakhoz képest. Ez a 2024-es szja-mentesség nélküli és a 2025-ös szja-menetsséggel számolt átlagbérek esetében azt eredményezi, hogy a férfiak 16 százalékos nettó átlagkereseti előnye az szja-mentesség hatására átfordul a nők 5 százalékos előnyévé.

Az édesanyák szja-mentességének hatására tehát a nők jövedelemhátránya átalakul előnnyé, ami az édesanyákra alapozó családpolitikának deklaráltan az egyik legfontosabb célja. A anyák szja-mentességével biztosított többlet jövedelem tehát hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekvállalás ás és nevelés ne anyagi hátrányokkal járjon, hanem inkább előnyös helyzetet teremtsen.

57. Ábra : Férfiak és nők átlagbére közötti változás az szja-mentesség hatására (ha a nők bruttó átlagkeresete 100 egység)

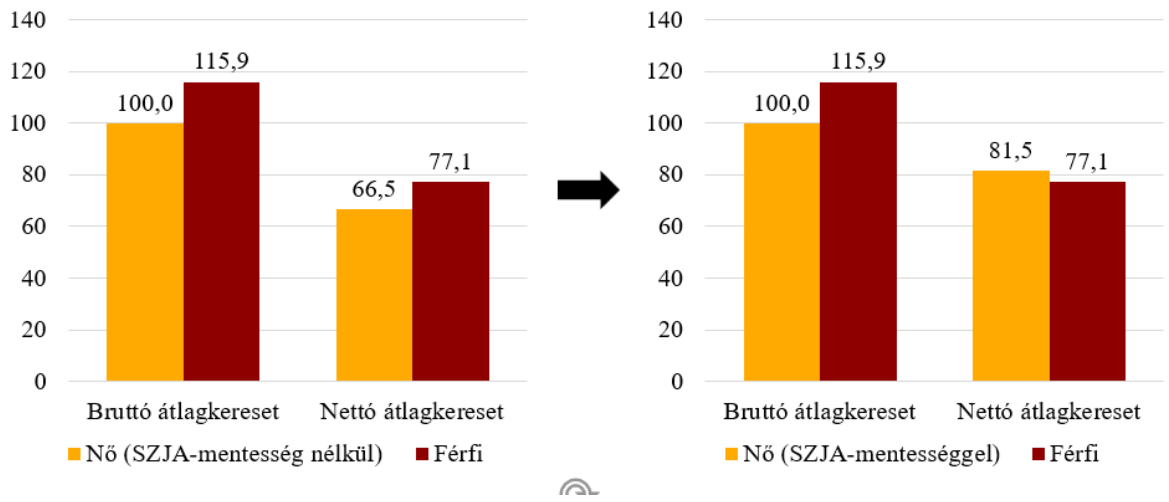

[234] KINCS(2025): Elindult az új adócsökkentési program https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Elindult_az_uj_csaladi_adocsokkentesi_program_elemzes%2020250701_vegl.pdf

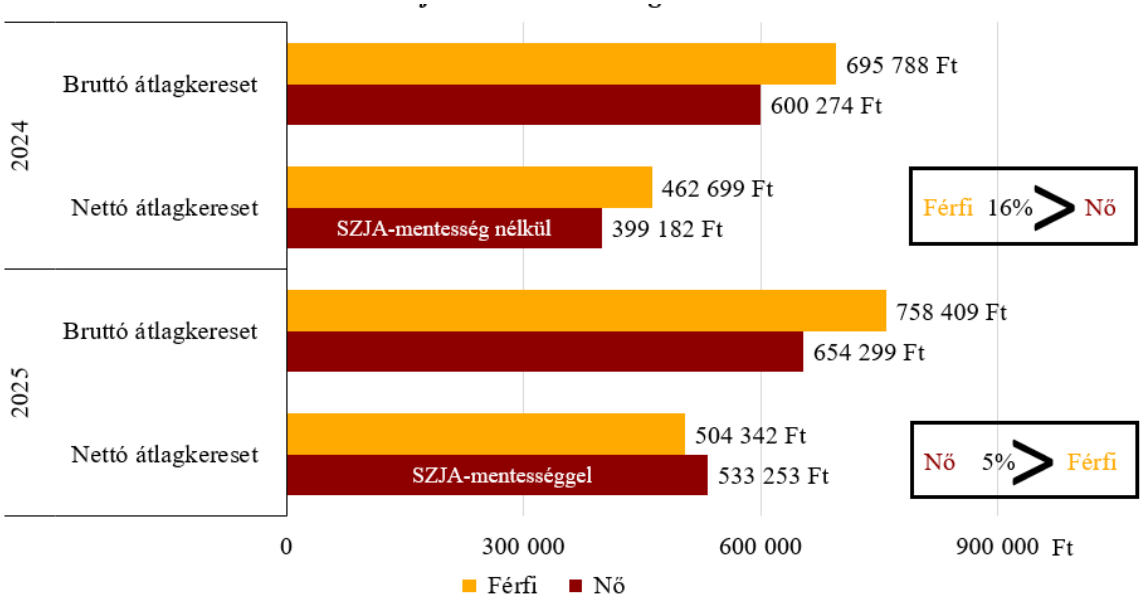

Forrás: saját szerkesztés

Hasonló anyagi előny figyelhető meg akkor is, amikor a csed-en és gyed-en lévő anyák szja-mentességéről van szó. A csed és a gyed adómentessé tétele biztosította azt, hogy a szülést követő első hat hónapban az anyák több bevételhez jussanak, mint amikor még dolgoztak, ekkor a korábbi bruttó fizetésüket nettó összegben kapják meg. Ahhoz képest, hogy korábban a csed a fizetés 70 százalékának felelt meg és kellett utána szja-t fizetni, a 100 százalékra emelés és az szja-mentessé tétele olyan jelentős lépések voltak, amelyek sem Magyarországon, sem másutt a világon még soha nem látott kedvező helyzetet teremtettek az újszülött gyermekekt gondozó édesanyák számára.

58. Ábra : CSED nettó összegének aránya a korábbi bruttó fizetéshez képest

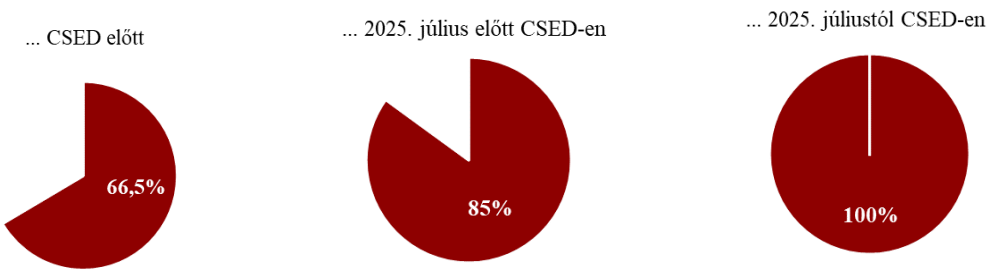

Forrás: saját szerkesztés

Az szja-mentességekkel kapcsolatban érdemes megvizsgálni a foglalkoztatásra gyakorolt hatásukat. A 15-24 éves fiatalok esetében a bevezetés első két évében (2022 és 2023) mind a foglalkoztatottak száma, mind a fiatalok foglalkoztatási rátája nőtt, 2024-től viszont újra

egyre kevesebben dolgoztak közülük, 2025-ben pedig a bevezetés előtti 2021. évi szintre esett vissza a fiatalok munkaerőpiaci részvétele.

59. Ábra : 25 év alatti fiatalok foglalkoztatása 2021-2025

Forrás: KSH

A négygyerekes anyák 2020 óta élhetnek az szja-mentesség lehetőségével. Létszámuk a bevezetés évében 40 ezer körül alakult[235], a kormányzati tájékoztatások alapján 2025-ben pedig elérte a 60 ezret, ami azt jelzi, hogy a 25 év alatti fiatalokkal ellentétben az anyák szja-mentessége növelte a foglalkoztatottak számát a célcsoportban.

Összegezve az szja-mentességek körét látható a rendszer nagyfokú komplexitása, ami a pontosan meghatározott célcsoportok széles köréből adódik. Az szja-mentességek fokozatos bevezetése az igényvezérelt rugalmasságról árulkodik. Arra az eltelt idő rövidsége miatt még nincs válasz, hogy az adómentességek képesek lesznek-e stabilizálni az érintett anyák anyagi helyzetét vagy a munkaadók a bérstruktúrák átalakításával adaptálódni fognak az új helyzethez. A stabilizáló hatás kevéssé érvényesül a fiatalok szja-mentessége esetében, hiszen a 25. életév betöltése után kérdésessé válik a korábbi nettó keresethez igazított bruttó keresetek biztosítása és ahogy láttuk, a foglalkoztatási szint tekintetében sem mutatható ki a stabil növekedés.

[235] Novák- Fűrész (2021): Családbarát évtized 2010-2020, KINCS 213. o.

Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak

A hitelintézetek bevonásával biztosított pénzügyi lehetőségek legtöbbje egy kedvező feltételek mellett felvehető hitel, amelynek visszafizetése során a gyermekek vállalása a törlesztési kötelezettség felfüggesztését vagy bizonyos mértékű törlését eredményezi. A családtámogatási rendszerben a babaváró, a diákhitel, a munkáshitel és a jelzáloghitelek esetén van lehetőség a tartozások gyermekvállaláshoz kötött elengedésére.

Ezen négy hitelkonstrukció közül kétségtelenül a **babaváró** gyakorolta a legnagyobb hatást a pénzügyi piacokra, a lakáspiacra és a házasodási „piacra" is. Hatékonyságát már önmagában jelzi a nagy arányú igénybevétel, hiszen 2019 júliusi bevezetése és 2025 vége között 280 ezer család élt a babaváró nyújtotta kedvezményes hitel felvételének lehetőségével. A konstrukció keretében egy maximum 11 millió forint összegű, szabad felhasználású, államilag garantált, kamatmentes kölcsön vehető fel, amely a gyermekvállalás teljesülése esetén vissza nem térítendő támogatássá alakulhat. A hitel a futamidő végéig kamatmentes marad, ha az igényléstől számított 5 éven belül legalább egy gyermek születik. Az első gyermek megszületésénél lehetőség nyílik a törlesztés 3 éves szüneteltetésére, a 2. gyermek megszületésénél a fennálló tartozás 30%-át elengedik, a 3. gyermeknél pedig a teljes fennmaradó tartozást átvállalja az állam. A törlesztőrészlet havonta maximum 51 000 forint. A babavárót csak házaspárok vehetik fel, ahol a feleségnek az igényléskor 35 év alattinak kell lennie.

A fiatal házaspároknak járó babaváró annak szabad felhasználású jellege és maximálisan igényelhető nagysága miatt jelentős hitelfelvételt generált a lakosság körében, így gyorsan a hitelpiac meghatározó termékévé vált mind az új hitelkihelyezések, mind az állomány, mind pedig a hitelpenetráció tekintetében.[236] Fellner és társai az első év tapasztalatai alapján megállapították, hogy a babaváró adósok közel kétharmada többlet-hitelkeresletet generált. Modellük alapján a babaváró hitelek a relatíve alacsonyabb jövedelmű, alacsonyabb végzettségű, kisebb megtakarítással rendelkező hitelfelvevői szegmens esetében jelentettek érdemi segítséget a hitelcélok megvalósításához, a tehetősebb adósok körében inkább a saját forrás felhasználását vagy egy másik hitel felvételét váltották ki.

[236] Fellner Zita–Marosi Anna–Szabó Beáta (2021): A babaváró kölcsön hitelpiaci és reálgazdasági hatásai. Közgazdasági szemle, lXViii. éVf., 2021. február (150–177. o.)

A lakáspiaci hatások bemutatása azért szükséges, mert a felmérések szerint a babavárót a legtöbben lakáscélokra vették fel, az MNB 2020-as felmérése[237] szerint az igénylők 44 százaléka ingatlan vásárlásra fordította az összeget, a KINCS 2022-es felmérése[238] alapján pedig a 30 év alatti igénybevevő anyák közel fele (47%), de a 30 évesnél idősebbeknek is a harmada (34%) lakásvásárlásra fordította a kölcsönt. Abban a tekintetben árnyaltak a vélemények, hogy a babavárónak mekkora szerepe volt az ingatlanárak emelkedésében. Bereczki és társai [239]szerint az olyan hiteltermékeket, mint amilyen a babaváró támogatás is a családok egy jelentős hányada ingatlanvásárlásra fordította, ezzel bővítve a lakáspiac keresleti oldalát, míg a lakáskínálat tartós ösztönzése elmaradt. Tanulmányukban ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a lakáspiaci keresletre ezen időszak alatt nem csak az állami támogatások hatottak: a befolyásoló makrogazdasági fundamentumokban, mint a háztartások jövedelme vagy munkaerőpiaci helyzete szintén jelentős javulás ment végbe a 2010-es évek második felében, ami részben megmagyarázta a lakóingatlanok drágulását. Az MNB Pénzügyi Stabilitási jelentésében [240] elemzi a lakáspiaci hitelintenzitást, megjegyezve, hogy az új családtámogatási elemek hatására az ingatlanokra való kereslet megnőtt, mely áremelkedéshez vezethetett. Elemzésükben kiemelik azt is, hogy a babaváró bevezetése a legolcsóbb területeken növelte arányaiban leginkább a lakosságarányos hitelezést, ennek pedig szerepe lehetett ezen járások gyorsuló lakásáremelkedésében.

Népesedési szempontból a házasodási „piac” élénkülésének lehettünk tanúi 2020-2021-ben, hiszen a házasságkötések száma 2021-re 72 ezerre emelkedett, ami 1986 óta nem volt ennyire magas és ami 2010-hez képest dupla annyi esküvőt jelentett. A demográfusok egyetértenek abban, hogy a házasodási kedvre és valamelyest a termékenységi mutatókra szándékolt módon pozitív irányba hatott a babaváró.[241]

Az alábbi ábrák azt mutatják, hogy a bevezetést követő első két évben valóban jelentős hatást gyakorolt a babaváró a házasságkötési és a gyermekvállalási kedvre, a házasságkötések és a teljes termékenységi arányszám relatív magas szintje azonban nem maradt tartós, tehát a babaváró csak ideiglenesen mozdította el pozitív irányba a népesedési mutatókat. Ennek

[237] https://www.mnb.hu/letoltes/fellner-zita-marosi-anna-a-babavaro-hitelek-elso-eve-kik-veszik-fel-es-mire-koltik.pdf
[238] KINCS (2024): Öt éves a babaváró. www.koppmariaintezet.hu/docs/Ot_eves_a_babavaro_tamogatas.pdf
[239] Bereczki Ákos, Lados Csaba, Szabó Beáta, Winkler Sándor (2025): A 2014-et követő évtized lakáspiaci árváltozásának mozgatórugói. Kapocs 2025/1-2. KINCS
[240] Magyar Nemzeti Bank (2022) Pénzügyi Stabilitási Jelentés 2022 november. MNB https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2022-november.pdf
[241] Kapitány, B. –Spéder, Zs. (2021) Gyermekvállalás. In Monostori, J. –Őri, P. –Spéder, Zs. (szerk.) Demográfiai portré 2021, Budapest: KSH, 83-98.

költségei viszont a bevezetést követő első három évben még sokkal kisebb mértékben terhelték a költségvetést, mint 2023 és 2025 között. A babaváróra összesen 2019 és 2025 között 900,5 milliárd forintot költött a magyar állam, miközben ebben az időszakban összesen 598 ezer gyermek született, a babavárót pedig több, mint 280 ezer család vette fel[242], egy babavárós családra tehát átlagosan 3,2 millió forint állami támogatás jutott a vizsgált hét évben.

60. Ábra : Házasságkötések száma és a babaváróra fordított kiadások

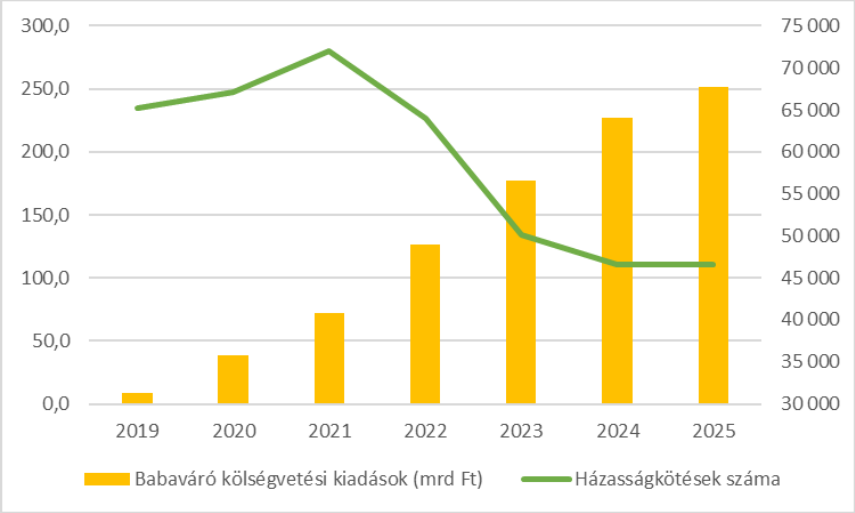

Forrás: KSH, költségvetési törvények

61. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a babaváróra fordított kiadások

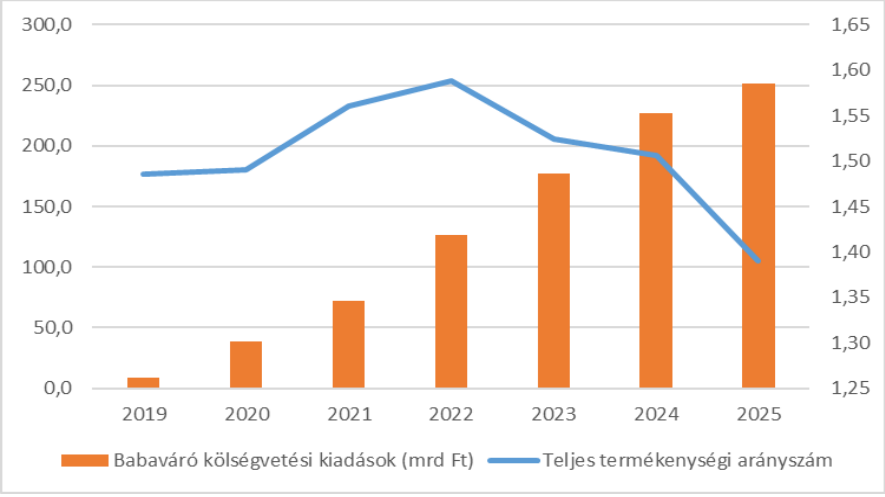

Forrás: KSH, költségvetési törvények

[242] KINCS (2025): A csok és a babaváró országos lefedettsége (MÁK adatbekérés alapján) https://www.koppmariaintezet.hu/docs/CSOK_babavaro_orszagos%20lefedettsege_2025_07_30_v1.pdf

Ugyanezt támasztja alá a KINCS elemzése is, ami a Magyar Államkincstár anonim adatai alapján elemezte a babaváró első öt évét.[243] Az eredmények alapján erős összefüggés tapasztalható a házasságkötések számának és a babaváró igénybevételi számainak alakulása között. Számításaik szerint a babaváró 2019 júliusi bevezetését követő öt évben (2024 májusig) összesen 310 ezer házasságot kötöttek és 245 ezer babavárót folyósítottak, a házasságkötések számához viszonyítva tehát 78,5%-ban vettek igénybe babavárót.

A KINCS babaváró elemzése a területi és a jövedelmi megoszlásra vonatkozóan is képet ad, rámutatva arra, hogy az ország minden vármegyéjében az igénybevételi számok igazodnak a lakosság számarányához, ugyanez igaz a településnagyság szerinti megoszlásra is és fontos kiemelni, hogy a babaváró igénybevételének megoszlása megegyezik a településeken élők jövedelmi helyzete szerinti megoszlással, azaz a legszegényebb és a leggazdagabb településeken is ugyanolyan nagy népszerűségnek örvendett a támogatás.

13. Táblázat : A Babaváró támogatás igénybevételi arányai a településeken élők jövedelmi helyzete alapján

	Alsó 1-2 kvintilis	**Középső kvintilis (3.)**	**Felső 4-5 kvintilis**	**Összesen**
Darab, illetve fő				
Települések száma	*2 393*	*657*	*105*	*3 155*
Lakónépesség száma (2023. jan. 1.)	*3 674 824*	*3 232 428*	*2 692 492*	*9 599 744*
Babaváró támogatást igénylők száma (2019. július – 2024. június)	*161 546*	*170 089*	*134 361*	*465 996*
Arányok, %				
Települések aránya	*75,8%*	*20,8%*	*3,3%*	*100%*
Lakónépesség aránya (2023. jan. 1.)	*38,3%*	*33,7%*	*28,0%*	100%
Babaváró támogatást igénylők aránya (2019. július – 2024. június)	*34,7%*	*36,5%*	*28,8%*	100%

Forrás: (MÁK és KSH adatok alapján, a település adóerőképessége alapján

[243] KINCS (2024): Öt éves a babaváró. www.koppmariaintezet.hu/docs/Ot_eves_a_babavaro_tamogatas.pdf

A babaváró országos lefedettsége mellett a Felzárkózó településeken (FeTe) megvalósult babaváró igénybevételek[244] is megerősítik azt, hogy a babaváró az ország minden szegletébe eljutott a házas, gyermeket tervező párok megsegítése érdekében. A FeTe településeken 2019 és 2023 között 15 százalékkal haladta meg az ezer lakosra jutó igénybevétel az országos átlagot. A célcsoport elérése tehát igen nagyfokú volt, annak ellenére, hogy több alkalommal is történtek változások az igénybevételi feltételekben. 2019-ben még úgy hirdették meg a programot, hogy csak 2022 év végéig lesz elérhető, majd meghosszabbították 2024 év végéig és végül úgy döntöttek, hogy nincs meghatározott véghatárideje. Az életkori feltételek is változtak, a feleség életkorának 2019 és 2022 között 41 év alattinak kellett lennie, 2024-ben 30 év volt a korhatár, amit 2025-ben 35 évre emeltek, a maximálisan felvehető összeg pedig 11 millió forintra nőtt 2024-ben. A sok változás ellenére a babaváró mégis igen sok tekintetben, komplexen és rugalmas módon járult hozzá a fiatal házaspárok családalapítási terveinek megvalósulásához.

A speciális pénzügyi konstrukciók közül még meg kell említeni a **hitelelengedéseket**, így a diákhitel és a munkáshitel illetve a jelzáloghitelek törlesztőrészleteinek elengedésére vonatkozó szabályokat, amelyek nagyon hasonlítanak a babaváró törlesztőrészleteinek elengedéséhez, bár csak az édesanyákra vonatkoznak. A diákhitel és a munkáshitel esetén a második gyermek megszületését követően a tartozás 50 százalékát, a harmadik gyermeknél a teljes tartozást elengedik, míg a jelzáloghitel esetében nem százalékos, hanem összegszerű kedvezményről beszélhetünk, a második gyermeknél 1 millió forint, a harmadik gyermeknél 4 millió forint a hitelelengedés összege.

A munka fókuszú speciális pénzügyi konstrukciók közé tartozik a **babakötvény**, amely egy állam által biztosított Kincstári Start-értékpapírszámlával indul, amire a szülők bármikor tehetnek pénzt. Kamata az előző évi infláció feletti +3%, amit minden évben jóváírnak a gyermek számláján, aki 18 éves kora után veheti fel a megtakarított összeget. A Magyar Államkincstár tájékoztatása szerint 2025-ben 440 ezer gyermek rendelkezett babakötvénnyel, a megtakarítások összege pedig megközelítette az 530 milliárd forintot. [245] Ezen gyermekek egy része nem Magyarország területén, hanem a határon túl vagy más

[244] KINCS (2024): A BABAVÁRÓ ÉS A CSOK IGÉNYBEVÉTELE A FELZÁRKÓZÓ TELEPÜLÉSEKEN.
https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Babavaro_es_CSOK_a_felzarkozo_telepuleseken_2019-2023

[245] https://www.allamkincstar.gov.hu/hirek/tovabb-nonek-a-gyermekek-megtakaritasai--74-szazalekra-emelkedik-a-babakotveny-kamata .

külhoni országokban született, mivel a babakötvény biztosításának lehetősége a külhonban született gyermekek részére is biztosított a Köldökzsinór Program részeként, amit 2018-ban vezetett be a kormány.[246] Ennek keretében a Magyarországon kívül születő és élő gyermekek után ugyanolyan feltételek mellett lehet igényelni a babakötvényt, mint ahogyan Magyarországon. Ezzel az állam hozzájárul nemcsak a magyarországi, hanem a külföldön élő magyar gyermekek szüleinek a gyermekeik részére kialakított megtakarításaihoz is, ezzel a magyar családok pénzügyi vagyonát növelve.

Ugyancsak a vagyongyarapodást szolgálta a **nagycsaládosok autóvásárlási kedvezménye**, ami egy 2019. július 1. és 2022 december 31. között igénybe vehető vissza nem térítendő, maximum 2,5 millió forintos állami hozzájárulás volt a három vagy több gyermeket nevelő családok számára új, hétüléses autó vásárlására ezen családok mobilitásának, munka és családi teendőik összeegyzetetésének segítése érdekében. A program nagy népszerűségnek örvendett, már az első évben több, mint 12 ezer család vásárolt új autót.[247] Összesen 75 milliárd forintot fordított erre a programra a kormány, aminek a felét a 2020-as évben vették fel a családok. A gépkocsivásárlás ilyen típusú ösztönzésével is hozzá tudott járulni az állam a pandémia okozta gazdasági visszaesés enyhítéséhez, bár a KSH adatai szerint 2020-ban még így is az új autó forgalomba helyezések száma közel 19%-kal esett vissza Magyarországon a 2019-es rekordévhez képest.[248]

A munka fókuszú speciális pénzügyi konstrukciók közül még ki kell emelni a **kismamák ingyenes nyelvvizsga és kresz vizsga támogatását**, ami abban segít, hogy ezek megszerzése által a gyermekgondozási időszakot követően az édesanyák kedvezőbb helyzetbe kerüljenek a munkaerőpiacon. A támogatások célcsoportja eredetileg a fiatalok voltak, de a kormány kiterjesztette a lehetőséget a csed-en, gyed-en, gyes-en lévő édesanyákra is, ezzel is segítséget nyújtva számukra a munkába való visszatéréshez.

Összegezve a családok számára biztosított, munkavégzést feltételező vagy munkavállalást elősegítő speciális pénzügyi konstrukciókat megállapítható, hogy ezen családűdtámogatáűsok csoportja igen heterogén, de közös bennük, hogy mindegyik önmagában egy-egy lehetőség, amivel a családok a saját belátásuk és élethelyeztük alapján élhetnek. Ezek a pénzügyi támogatások előrelépést biztosíthatnak azoknak a családoknak, akik be akarnak vagy be

[246] Farkas Péter – Papházi Tibor – Székely András (2019). Köldökzsinór Program első évének tapasztalatai. Kapocs, 2019/1-2, 60–66.KINCS
[247] MÁK adatbekérés alapján
[248] KSH (2021):Magyarország 2020. KSH 103. o

tudnak kapcsolódni ezekbe a programokba a saját döntéseiknek megfelelően. Ez a döntési szabadság a családokat célzó pénzügyi konstrukciók tekintetében nagyfokú rugalmasságot biztosít, komplex, sokrétű megoldásokat nyújtva és hozzájárulva az igénybevevők vagyoni helyzetének nagyobb stabilitásához azáltal, hogy elősegítik a gyermeket nevelők pénzügyi, ingó vagy akár szellemi vagyonának gyarapodását.

Nevelés fókuszú családtámogatások hatékonysága

Pénzbeli ellátások

A **családi pótlék** a legnagyobb hagyományokkal rendelkező hazai pénzbeli családtámogatás, amit 1912-ben vezettek be szorosan vett szociális céllal a gyermeket nevelő állami közalkalmazottak számára.[249] Szociális jellege a több mint egy évszázados múltja során nem sokat változott, sokkal inkább azokhoz a szociális ellátásokhoz hasonlít, amelyek igénybevételéhez elég egy speciális élethelyzet, amely önmagában jogosultságot teremt. Az 1998.évi LXXXIV törvény a családok támogatásáról nagyon nagyvonalúan definiálja a családi pótlékot és annak célját, amikor a 6. § (1) bekezdésben így fogalmaz: „A gyermek nevelésével, iskoláztatásával járó költségekhez az állam havi rendszerességgel járó nevelési ellátást vagy iskoláztatási támogatást (a továbbiakban együtt: családi pótlék) nyújt.” Ez a fajta megfogalmazás, a havi rendszeresség és a gyermeknevelés költségeihez való hozzájárulás ugyanígy igaz az összes többi havi szinten folyósított családtámogatásra is. A különbség legfeljebb abban érhető tetten, hogy egyes támogatásokat kivéve (pl. gyet, gyes) a többi családtámogatás nem alanyi jogon, hanem valamilyen feltételhez kötötten, általában munkavállaláshoz kapcsolódóan vehető igénybe. Az univerzális jelleget és az alanyi jogosultságot szokták hangsúlyozni a családi pótlék mellett érvelők, pedig a többi családtámogatáshoz hasonlóan ennek az igénybevétele sem kötelező, ahogy erről az 1998.évi LXXXIV törvény a családok támogatásáról rendelkezik, amikor ezt írja: „A családi pótlékra jogosult személy az igényelbíráló szervnél megtett egyoldalú nyilatkozatával, indokolás nélkül lemondhat a számára megállapított családi pótlék vagy a családi pótlék általa meghatározott részének folyósításáról.” Ráadásul 2010 után a családi pótlék folyósítását is feltételhez kötötték, mégpedig a gyermek iskoláztatásához, majd később az óvodáztatásához, ezzel is ösztönözve a szülői felelősségvállalást. Az intézkedés hatására jelentősen csökkent az igazolatlan hiányzások száma. [250]

A családi pótlék hosszú éveken át az egyetlen olyan családtámogatás volt, ami havi szinten biztosított ellátást a gyermeket nevelőknek, ezért ismertsége az egyik legszélesebb körű a

[249] Tárkányi Ákos (1998):: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. In Demográfia 1998/2-3. 233-268. o.
[250] Hermann Zoltán (2018): A családi pótlék iskolába járáshoz kötésének hatása az iskolába járásra és az iskolai teljesítményre. Budapest: MTA TK

magyar társadalomban, hiszen a mostani gyermekes szülők nagyszülei is már részesültek családi pótlékban.

A KINCS több nagymintás kutatásban is vizsgálta a családi pótlék ismertségét, elfogadottságát és általános megítélését. 2020-ban a PwC-vel közösen végzett családtámogatási preferenciavizsgálat kiemeli, hogy a nagy múltú családi pótlék és a családi adókedvezmény megítélése hasonló mértékű volt a szülők között, háromnegyedük (72,6%) ugyanolyan fontosnak ítélte a kétféle támogatást, 12,4%-a a családi adókedvezményt ítélte fontosabbnak, míg a családi pótlékot 10,5%-uk jelölte meg első helyen. [251] A Századvéggel közösen végzett kutatás eredményei alapján a magyarok körében a családi adókedvezmény és a családi pótlék a legismertebb és a leghasznosabbnak tartott családtámogatási intézkedések. A magyarok 80 százaléka ismerte és hasznosnak tartotta azokat.[252]

A Hungarostudy kutatás[253] eredményei szerint a magyar emberek a pénzbeli családtámogatási ellátásokat tartják a legfontosabbnak (ötös skálán 4,4), majd az alanyi jogon járó ellátásokat (4,3). A saját életük tekintetében azonban kevésbé tartották ugyanezeket fontosnak, a saját életre vonatkoztatva a legfontosabb kategóriák kiegészülnek a biztosítotti jogviszonyhoz kötött családtámogatások kategóriájával. Ennek oka feltehetően a biztosítási jogviszonyhoz kötött családi adókedvezmények által elérhető magasabb támogatási összegek, amelyeknek 2026-os megduplázását követően még nagyobbá válik a családi pótlék és a családi kedvezmény közötti összegszerű különbség, ami már az egygyermekes családok esetében is a családi kedvezmény felé billenti a mérleget. Természetesen felmerül a kérdés, hogy ez igaz-e akkor is, ha nem a maximálisan igénybe vehető összeget tudják felhasználni a szülők családi adó-és járulékkedvezményként. Ebben az esetben felértékelődhet a családi pótlék jelentősége, de ahogy a korábbi fejezetben bemutattam, a családi kedvezményt a legalacsonyabb jövedelműek többsége is ki tudja használni, elsősorban a járulékból való érvényesítés lehetősége miatt.

[251] KINCS (2021): Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/csaladtamogatasi_preferenciak_kutatas.pdf
[252] Nyírády Adrienn – Nagy Krisztián Alex Vas Éva – Kozák Kökény – Székely András (2023): A családok támogatásának megítélése a magyarok körében. In: Pári András és Gyorgyovich Miklós? CSALÁD – ÉRTÉK – TÉR Tanulmányok a családi értékekről. KINCS 91. o.
[253] Nyírády Adrienn, Pári András, Székely András, Trieb Mariann (2022): A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András: MAGYAR LELKIÁLLAPOT 2021 CSALÁD – EGÉSZSÉG – KÖZÖSSÉG HUNGAROSTUDY 2021 TANULMÁNYOK. KINCS 169. o.

A családi pótlék és a családi adókedvezmény hatékonyságának összehasonlítása során mindenképpen meg kell említeni a termékenységi magatartásra vonatkozó hatásukat. Spéder és szerzőtársai[254] eredményei szerint a közvetlen pénzbeli támogatások, mint amilyen a családi pótlék elsősorban az alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszú szülőkre hatottak, míg az adókedvezmények szignifikáns kapcsolatban álltak a harmadik gyermek megszületésének nagyobb esélyével a felsőfokú végzettségű szülők körében. Ez arra utal, hogy az adóösztönzők bizonyos demográfiai csoportok esetében képesek befolyásolni a termékenységi döntéseket.

62. Ábra : Családi pótlék és a maximális családi kedvezmény havi összege gyermekszám szerint 2025 előtt és 2026 után

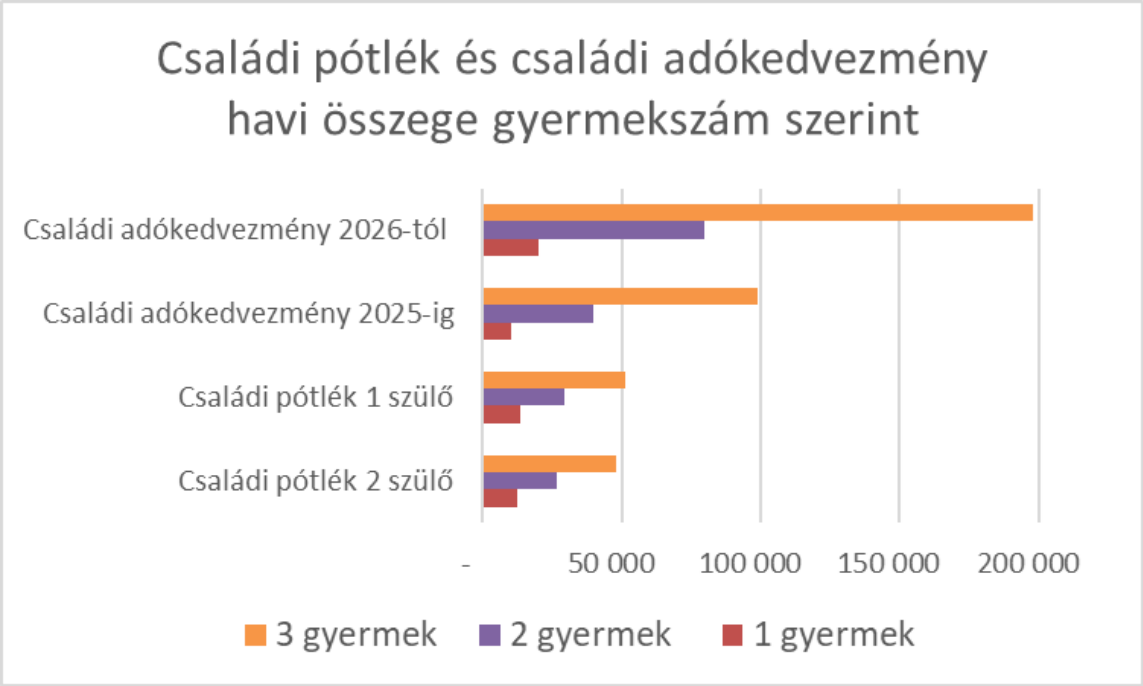

Forrás: csalad.hu

A családi pótlék és a családi kedvezmény költségvetési hatásait vizsgálva megállapítható, hogy míg a családi pótlékra fordított kiadások csökkentek 2010 után az összegek változatlansága és az igénybevevői kör szűkülése miatt (több gyermek került ki a családi pótlékra jogosultak köréből felnőtté válása okán, mint amennyi a születések révén bekerült), addig a családi kedvezményekre fordított kiadások (a 2021-es évet kivéve) folyamatosan

[254] Spéder, Z., Murinkó, L., & Oláh, L. Sz. (2020). Cash support vs. tax incentives: The differential impact of policy interventions on third births in contemporary Hungary. Population Studies, 74(1), 39–54. https://doi.org/10.1080/00324728.2019.1694165

nőttek, ami a munkaerőpiaci folyamatokkal magyarázható, vagyis a foglalkoztatási szint és a keresetek emelkedésével a szülők körében.

63. Ábra : A családi pótlék és a családi kedvezmény költségvetési kiadásai 2010-2025

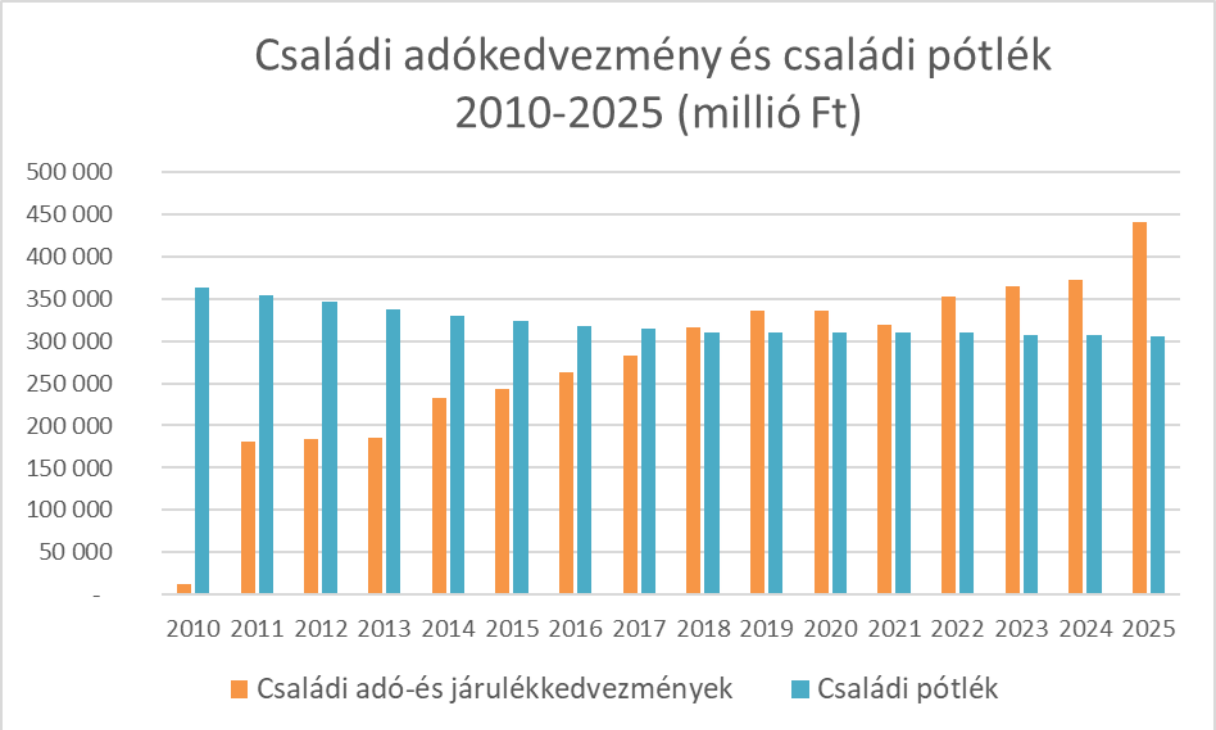

Forrás: Költségvetési törvények

A pénzbeli ellátások másik fontos nagy csoportja a **gyermekgondozási ellátások**, amelyek között vannak alanyi és vannak biztosítási jogviszonyhoz kötöttek is. A gyermekgondozási ellátások összege változó a gyermek életkora alapján, a biztosítási jogviszonnyal rendelkező anyák esetében legmagasabb az első hat hónap csecsemőgondozási időszakában, és ahogy a gyermek nő és már akár bölcsődei gondoskodásba is kerülhet amíg a szülei dolgoznak, egyre kisebb lesz az összeg. A gyermekgondozási ellátások több tényező alapján különbözhetnek egymástól, például abból a szempontból, hogy a folyósításuk mellett hogyan dolgothat a szülő, pontosan kik vehetik igénybe a családból, meddig jár és mit vonnak le belőlük.

3+1 alapvető gyermekgondozási ellátásról beszélhetünk, amelyek jogosultsági feltételeit, célcsoportját, összegét, adózását és a munkavállalással való összeegyeztethetőségét mutatja be az az alábbi táblázat.

14. Táblázat : Gyermekgondozási ellátások Magyarországon

Gyermekgondozási ellátás megnevezése	**Meddig jár?**	**Kinek?**	**Összege**	**Lehet-e mellette dolgozni?**	**Mit vonnak le belőle?**
1: Csecsemőgondozási díj (csed) (Korábbi nevén terhességi gyermekágyi segély- tgyás)	Gyermek 6 hónapos koráig	Anya	Korábbi fizetés 100%-a	A gyermek 3 hónapos kora után igen (csed extra 2025. július óta)	Semmit (2025. júliustól adó és járulékmentes)
2: Gyermekgondozási díj (gyed)	Gyermek 6 és 24 hónapos kora között	Anya vagy apa vagy nagyszülő	Korábbi fizetés 70%-a, de max. a minimálbér 140%-a	Igen (gyed extra 2014 január óta)	Csak járulékot (2025 júliusa óta adómentes)
3: Gyermekgondozást segítő ellátás (gyes) (Korábbi nevén gyermekgondozási segély)	Gyermek 3 éves koráig	Anya vagy apa vagy nagyszülő	a szociális vetítési alap összegével megegyező	Igen, a gyermek fél éves korát követően (gyes extra 2016 január óta)	Csak járulékot
+1: Gyermeknevelési támogatás (gyet)	Legkisebb gyermek 8 éves koráig	3 vagy több gyermekes anyának vagy apának	a szociális vetítési alap összegével megegyező	max. 30 órában	csak járulékot

Forrás: csalad.hu, saját szerkesztés

A fentieken túl még vannak speciális helyzetek, például beteg gyermek esetén a gyermekek otthongondozási díja (gyod) illeti meg a szülőt, amelynek összege megegyezik a minimálbérrel. Alapesetben ugyanakkor a csed, a gyed és a gyes azok a gyermekgondozási ellátások, amelyek a kisgyermekek gondozásához járulnak hozzá a születés és a 3 éves kortól

kötelező óvodai nevelés megkezdése között. A gyet a nagycsaládos szülők számára teszi lehetővé a gyermekgondozás alapján biztosítotti időnek számító időszak meghosszabbítását.

A gyermekgondozási ellátások rendszere 2010 óta számos változáson esett át. A változtatások célja az volt, hogy minél nagyobb rugalmasságot biztosítsanak a kisgyermekes szülőknek, lehetővé téve számukra a döntés szabadságát. A változtatások kiemelt célja volt az is, hogy a kisgyermekek gondozása és a munkavállalás ne egymást kizáró tényezők maradjanak, hanem legyen lehetőség ezek összeegyeztetésére. Fontos volt, hogy ez a szemlélet az elnevezésekben is megmutatkozzon, ezért lett a terhességi gyermekágyi segélyből csecsemőgondozási díj, a gyermekgondozási segélyből pedig gyermekgondozást segítő ellátás. Egy rugalmasabb gyermekgondozási ellátási rendszer elérése érdekében a következő intézkedések születtek.

15. Táblázat : Jelentős változások a gyermekgondozási ellátások rendszerében 2010 után

2014 január – gyed/gyes extra és hallgatói/diplomás gyed bevezetése Ennek keretében a gyed és gyes mellett lehetővé vált akár a teljes munkaidős munkavégzés, emellett bevezették, hogy testvérek esetén minden gyermek után jár a szülőnek az adott ellátás és nemcsak egy ellátás jár egy szülőnek, valamint bevezették a hallgatói/diplomás gyed-et is a felsőoktatásban résztvevő édesanyák számára.
2020 január– nagyszülői gyed Kibővítették a gyermekgondozási ellátást igénybe vevők körét, ennek értelmében már a dolgozó nagyszülő is elmehetett gyed-re.
2021 július – csed 100 bevezetése A csed összege megemelkedett a korábbi fizetés 100 %-ra a korábbi 70% helyett, ezzel több pénzhez juttatva az édesanyákat, mint amikor még dolgoztak, mivel csak szja-t kellett fizetni a csed után.
2025 július – csed, gyed szja-mentessége A csed és a gyed után már szja-t sem kell fizetni, ami a csed esetében azt jelenti, hogy annak nettó összege megegyezik a korábbi bruttó fizetés összegével, ezzel egyértelmű anyagi előnyt biztosítva a kismamáknak.
2025 július – csed extra A csed esetében a gyermek 3 hónapos kora után már lehetővé vált a munkavégzés akár teljes munkaidőben a csed 70%-ának megtartása mellett.

Forrás: csalad.hu, saját szerkesztés

Ahogy a táblázat is mutatja a legtöbb változás arra irányult, hogy kisgyermek gondozásával töltött időszak ne jelentsen anyagi visszalépést a szülő számára és ne kelljen emiatt feladnia a munka világában való részvételét. Ennek megfelelően a biztosításhoz kötött ellátások, a csed és a gyed változásai hoztak új lehetőségeket nemcsak az édesanyák, hanem a gyed esetében az apák és a nagyszülők számára is.

A változások közül a leglátványosabb a csed összegének a korábbi fizetés 100 százalékára emelése és adómentessé tétele, aminek köszönhetően 2025 júliusától a kismamák a szülést követő első hat hónapban magasabb jövedelemre tesznek szert ahhoz képest, mint amikor még dolgoztak. Ezzel a gyermek életének első hat hónapjában megvalósult a családpolitika azon célja, hogy aki gyermeket nevel anyagilag jobban járjon ahhoz a helyzethez képest, mintha ezt nem tenné. A csed tehát nemcsak a szülés miatti jövedelemkiesést pótolja, hanem még többletet is nyújt a korábbi fizetéshez képest, ezzel jelentős anyagi elismerést nyújtva a kisgyermekes anyáknak.

A gyermekgondozási ellátások jelentőségüket tekintve két csoportba rendeződtek a 2010 után eltelt másfél évtized alatt. Az egyik csoportba a biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátások szerepelnek (csed, gyed), amelyekre sokkal többet költ az állam, mint korábban, míg az alanyi jogon járó ellátások (gyes, gyet) sokat veszített a jelentőségükből, mivel összegük változatlan maradt. Ezt tükrözik a költségvetési ráfordítások is.

64. Ábra : Gyermekgondozási ellátásokra fordított kiadások 2010-2025

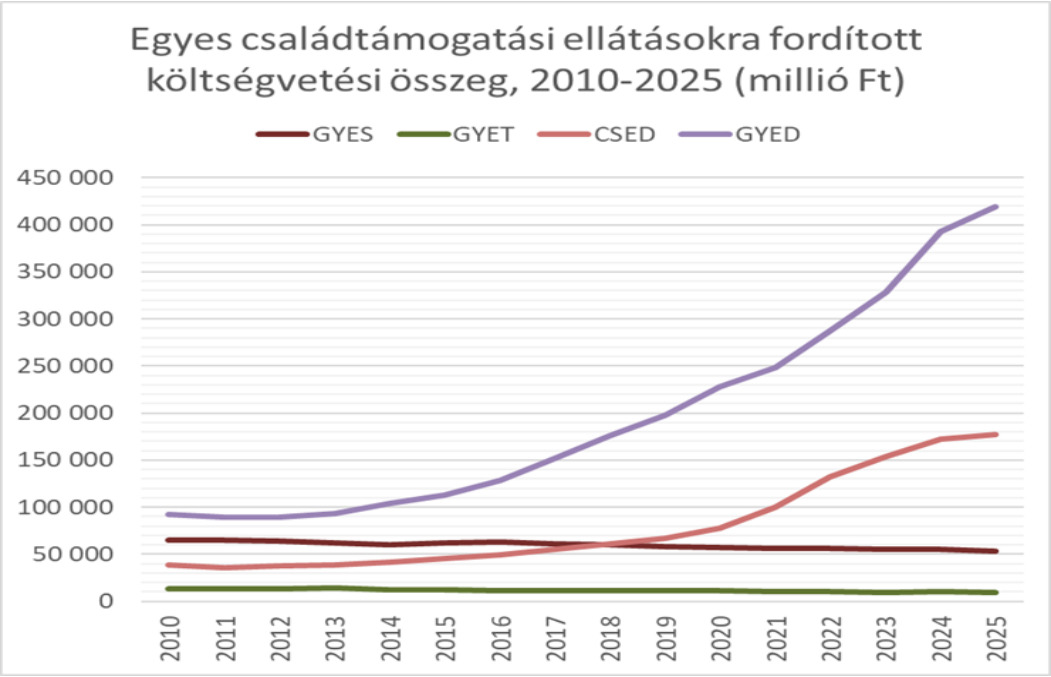

Forrás: Költségvetési törvények

A nevelés fókuszú családtámogatások közül ki kell még emelni a nemzedékek együttműködését szolgáló **Nők40** programot, amit időnként nagymama nyugdíjként emelgetnek. A nők kedvezményes öregségi nyugdíjának lényege, hogy a hölgyek a törvényes nyugdíjkorhatár (65 év) betöltése előtt is nyugdíjba vonulhatnak, teljes összegű öregségi nyugdíjjal, amennyiben rendelkeznek legalább 40 év jogosultsági idővel, amiből legalább 32 év tényleges munkaviszony (vagy vállalkozói jogviszony) kell hogy legyen és maximum 8 év számítható be gyermekneveléssel töltött időként. 2011 és 2025 között a Magyar Államkincstár adatai szerint 440 ezer nő élt ezzel a lehetőséggel. 15 év alatt közel négyezer milliárd forintot (3924 mrd Ft) költött a Nők40-es nyugdíjasok ellátásaira az állam, ami az érintetti kör folyamatos növekedésével és a megállapított induló nyugdíjak összegének növekedésével magyarázható. A bevezetés évét kivéve, amikor a többi évhez képest dupla akkora volt a bekapcsolódók száma, minden évben 25 ezer körüli új belépővel lehetett számolni, akiknek az átlagos nyugdíja a 2011-es 101 ezer forintról 2025-ben 328 ezer forintra nőtt, ami nagyjából megegyezik az induló nyugdíjak átlagértékével, miközben meghaladja a 242 ezer forintos átlagnyugdíjat.

65. Ábra : Nők40 költségvetési kiadások és induló nyugdíjak átlagos összege

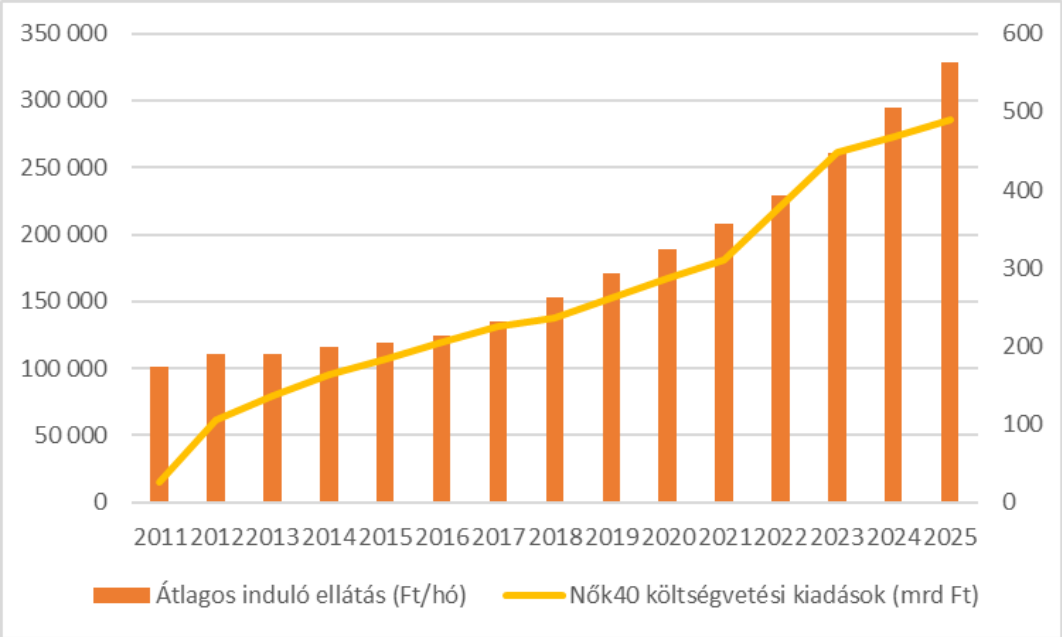

Forrás: MÁK, KINCS

Ha megvizsgáljuk a nagymama nyugdíjasok között a gyermekesek és a gyermektelenek arányát, akkor megállapítható, hogy a gyermektelenek - tehát egészen biztosan nem

nagymama státuszúak - aránya 10 százalék a Nők40-es nyugdíjasok között, miközben a nagycsaládosok, ezért feltehetően több unokával is rendelkezők aránya csak kis mértékben magasabb a gyermektelenek arányához képest. Ez felveti annak kérdését, hogy a Nők40 minden esetben megfelelő célzottságú-e.

66. Ábra : Nők40 nyugdíjasok aránya gyermekeik száma szerint

Forrás: MÁK, KINCS

Összegezve a pénzbeli ellátások rendszerét megállapítható, hogy az alanyi jogon járó támogatásokat háttérbe szorították az biztosítási alapú ellátások. Az általános elérést az alanyi jogon járó támogatások és a Nők40 szélesebb körben biztosítják, de ez nem biztos, hogy mindig megfelelő célzottsággal jár együtt, ami ezen statikus rendszerek változatlanságából és rugalmatlanságából következik. Ezzel szemben a biztosítási alapú gyermekgondozási ellátások rendszere nagy változásokon ment keresztül éppen a szélesebb körű rugalmasság elérése és a komplexitás biztosítása érdekében.

Gyermekjóléti intézkedések

A nevelés fókuszú családtámogatásokon belül meghatározó szerepe van azon gyermekjóléti ellátásoknak, szolgáltatásoknak és intézkedéseknek, amelyek nem pénzbeli támogatásként, hanem természetbeni ellátásként közvetlenül a gyermekek kiegyensúlyozott nevelését szolgálják. Ilyen gyermekjóléti ellátások a kisgyermekek napközbeni ellátását biztosító bölcsődei rendszer, a védőnői hálózat, a Magyarországon 3 éves kortól kötelező és ingyenes

óvodai rendszer, a gyermekek ingyenes tankönyvellátása, a 14 éves kor alattiak díjmentes tömegközlekedése, a gyermekek ingyenes vagy kedvezmény étkeztetése vagy üdültetése például az Erzsébet-táborokban.

Ezeken a területeken 2010 után nagyarányú fejlesztések zajlottak, amelyek eredményeképp olyan gyermekjóléti programokok jöttek létre, amelyek sajátos magyar megoldások alkalmazásával innovatív elemeket hoztak a gyermekek intézményesített nevelésébe.

110 éves hungarikuma a magyar családtámogatási rendszernek a védőnői szolgálat, amely 2025-ös jubileumi fennállása alkalmából összegezte működésének alapjait.[255] Ahogy fogalmaztak, a „Magyar Védőnői Szolgálat egyedülálló prevenciós hálózat, amely a magzati kortól az iskolás kor végéig kíséri a gyerekeket, miközben empatikus támogatást nyújt a családoknak". A várandósok, a szülő nők, a kisgyermekes családok, az iskolások, az óvodások vagy akár az abortuszt fontolgató nők mind találkoznak a védőnőkkel, akik prevenciós, tanácsadó tevékenységükkel, szervező munkájukkal nagy szerepet játasznak többek között a magyarországi védőoltásokkal való átoltottság széles körű biztosításában. A védőnői szolgálat azonban nem egy statikus, mozdulatlan rendszer, ami megmutatkozik abban is, hogy 2010 után is számos hatékonyságnövelő változást hajtottak végre a védőnői hálózatban. A korábbi széttagolt önkormányzati finanszírozást és működtetést felváltotta a 2021-ben létrejött kollegiális védőnői rendszer az Országos Kórházi Főigazgatósághoz kapcsoltan, amelynek egységes szakmai irányítása, felügyelete mellett a vármegyei intézményekben létrejöttek a vármegyei védőnői szolgálatok. Ezzel, valamint a módszertani, adatszolgáltatásra vonatkozó és egyéb digitális fejlesztésekkel a védőnői hálózat működése egységesebbé vált, lehetővé téve a még hatékonyabb kapcsolódást az egészségügyi, köznevelési, szociálpolitikai és családtámogatási rendszerekhez.

A 2010-es évek második felének másik nagy átalakítása a bölcsődei rendszerhez kapcsolódik. A magyar bölcsődék 20 hetes kortól 3 éves korukig fogadják a gyermekeket, és jelentős szerepet játszanak a kisgyermekes szülők foglalkoztatásának bővülésében. Több bölcsődei férőhely létrehozása direkt és indirekt módon is támogatja a foglalkoztatást új munkahelyeket teremtve az ágazatban és segítve a szülőket a munkaerőpiacra való visszatérésben.[256] Emiatt a kormányzat 2016-tól átalakította a bölcsődei rendszert miniszteri

[255] Karamánné Dr. Pakai Annamária PhD, habil., Dr. Rákóczi Ildikó PhD (2025): 110 éves a Magyar Védőnői Szolgálat. Aranypajzs IV. évfolyam 3. szám – 2025.
[256] LENTNER CSABA1 – FŰRÉSZ TÜNDE: A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon. ACTA HUMANA • 2024/4. 5–26.

biztos felügyelete mellett, aminek eredményeképp a szülők több bölcsődei forma közül is választhatnak, lehetőségük van beíratni gyermeküket hagyományos (általában önkormányzati fenntartású) intézményi bölcsődébe vagy mini bölcsődébe illetve szolgáltató jellegű családi vagy munkahelyi bölcsődébe [257]. Az átalakítás során előírták, hogy azokon a településeken, ahol 40-nél több 3 év alatti gyermek él, vagy legalább öt család kéri a bölcsődei ellátást, ott a kisgyermekek napközbeni ellátását kötelezően biztosítani kell, amit az önkormányzatok önállóan vagy társulásban is megszervezhetnek. A bölcsődei ellátás az önkormányzati intézményes bölcsődékben többnyire ingyenes, jellemzően csak az étkezések költségét kell a szülőknek kifizetni, de a három- vagy többgyermekes családok gyermekei, valamint a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek számára az is ingyenes. 2024 szeptembertől a Magyar Államkincstár havonta 50 000 Ft támogatást nyújt azoknak a vidéken élő dolgozó szülőknek, akiknek a gyermeke bölcsődébe jár, a támogatást a bölcsődei gondozási és/vagy étkezési díjakra tudják fordítani . A gyermekét egyedül nevelő szülő, valamint a sajátos nevelési igényű, korai fejlesztésre jogosult, a tartósan beteg vagy fogyatékossággal élő gyermeket nevelő szülők számára gyermekenként legfeljebb havi 65 000 Ft támogatás nyújtható.[258] A fejlesztések eredményeképpen 2010 és 2025 között megduplázódott a bölcsődei férőhelyek száma, közel 70 ezer gyermek számára biztosítva a napközbeni felügyeletet.[259] Az óvodai nevelésben való részvétel 2014 óta vált kötelezővé, ami a teljes korosztály intézményes ellátását biztosítja. Ekkortól a családi pótlék folyósítását már nem csak az iskoláztatás feltételéhez, hanem az óvodáztatáshoz is kötötték.

A gyermekek jólétét biztosító természetbeni jutatások közül egyedi magyar megoldás az Erzsébet-program, amely 2012-ben indult el és 2025-ig másfél millió gyermek szociális üdültetését biztosította.[260] Hasonlóképp különleges és nemzetközi összehasonlításban is széleskörű támogatást jelent a tankönyvek ingyenes biztosítása a köznevelésben tanuló valamennyi gyermek számára, amit a kormány fokozatosan vezetett be a 2013/14-es tanévtől.

A fent ismertetett gyermekjóléti ellátásokra költött költségvetési források évről évre nőttek, míg 2010-ben 139, addig 2025-ben már 729 milliárd forintot fordított ezekre az állam. 2010-ben a gyermekjóléti kiadások részaránya az összes családtámogatás között 14%-ot tett ki,

[257] 1997 . évi XXXI . törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 42 . §
[258] Lásd: https://bit .ly/41q6XRc
[259] KSH 25.1.2.2. Bölcsődei ellátást nyújtók adatai
[260] csalad.hu

2025-ben viszonyt már a családtámogatások ötöde ilyen jellegű kiadás volt és nagyjából 20 százalék körüli maradt a részarány 2014 után folyamatosan (2022-es évet kivéve).

67. Ábra : A gyermekjóléti programokra fordított költségvetési kiadások összege és aránya, 2010-2025

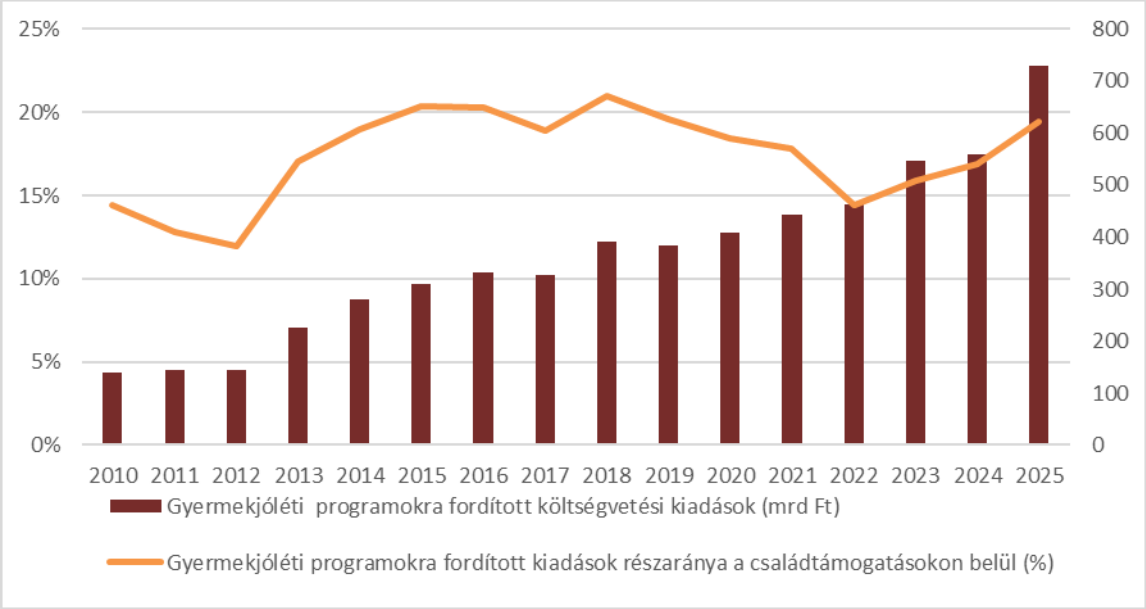

Forrás: Költségvetési törvények

Ezeknek a gyermekjóléti természetbeni juttatásoknak a jelentőségét mutatja, hogy ha ezeket meg kellene fizetniük a szülőknek, az több tízezer forintos kiadást jelentene számukra havonta. A kormány gyermekjóléti rendszerében a támogatások közvetlenül a gyermekekhez jutnak el, szemben a családi pótlékkal, aminek felhasználása a szülők részéről tetszőleges, ezért nem biztosított, hogy azt minden esetben a gyermekek nevelésére fordítják. Ezért döntött úgy a kormányzat, hogy a gyermekek neveléséhez, oktatásához és életminőségük javításához inkább közvetlenül a természetben nyújtott támogatásokkal járul hozzá és nem a családi pótlék emelésével. Ezzel a szociális, rászorultsági szempontoknak is jobban megfelel, hiszen az alacsonyabb jövedelmű szülők gyermekei nagyobb arányban részesülnek a gyermekjóléti intézkedésekből, különösen az ingyenes gyermekétkeztetésből, aminek igénybevétele jövedelmi határhoz kötött (a családban az egy főre jutó havi nettó jövedelem nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér, azaz a minimálbér nettó összegének 130%-át[261]). Ez azért is fontos, mert a gyermekek élelmezése az egyik legalapvetőbb nevelési

[261] A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 21/B. § (1) bekezdés ad) pont

költség, amit rászorultság esetén az állam nemcsak tanítási idősben, hanem a tanítási szünetek alatt is biztosít.

Az ingyenes tankönyv 18 éves kor alatt vagy az ingyenes tömegközlekedés 14 éves kor alatt ugyanakkor minden érintett gyermeknek egységesen jár. Hozzávetőleges számításaim szerint ezek a juttatások 2025-ös árakon számolva az alábbi kiadásokat jelentenék a szülőknek, ha nem nyújtaná azokat ingyenesen az állam:

- Bölcsődés korú gyermek esetén az arra jogosultak havi 65-75.000 Ft kedvezményt vehetnek igénybe gyermekenként. (Bölcsődei támogatás: 50.000 Ft - 65.000 Ft + Ingyenes gyermekétkeztetés 15.000 Ft)
- Óvodás korú gyermek esetén az arra jogosultak havi 19.100 – 26.700 Ft kedvezményt vehetnek igénybe gyermekenként. (Ingyenes gyermekétkeztetés 15.000 Ft + Ingyenes utazás 4100 Ft + üdültetés 7600 Ft)
- Iskolás korú gyermek esetén az arra jogosultak havi 13.100/ 20.500 -20.700/ 28.100 Ft kedvezményt vehetnek igénybe gyermekenként. (Gyermekétkeztetés 7.500/15.000 Ft + Tankönyvtámogatás 1.500 Ft + Ingyenes utazás 4100 Ft + üdültetés 7600 Ft)

Ha összevetjük ezeket az összegeket a családi pótlék egy gyermekre jutó összegeivel, akkor jól látható, hogy a természetbeni gyermekjóléti támogatások forintosított értéke sokszorosan meghaladja a családi pótlék összegét. A gyermekjóléti támogatások tehát nagyobb hozzáadott értékkel bírnak, mintha a családi pótlék emelése valósult volna meg.

Míg az összes családtámogatás 38%-át tette ki a családi pótlék 2010-ben és csak 14%-át a gyermekjóléti támogatások, addig 2025-re a családi pótlék részaránya 8%-ra csökkent, miközben a gyermekjóléti célokra ötször többet költött az állam, amivel 19%-ra emelkedett a gyermekeket közvetlenül elérő támogatások aránya az összes családtámogatási kiadásokon belül.

68. Ábra : A gyermekjóléti programok és a családi pótlék kiadásainak aránya a családtámogatásokon belül, 2010-2025

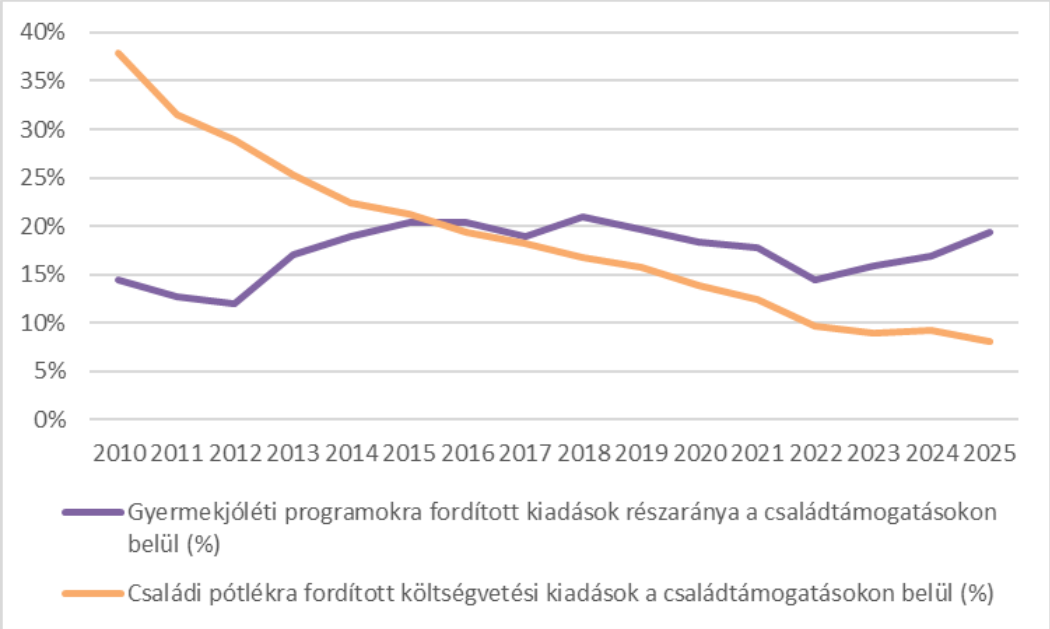

Forrás: Költségvetési törvények

Összegezve a nevelést segítő gyermekjóléti intézkedéseket, megállapítható, hogy azok hatékonyabban és közvetlenebbül szolgálják a gyermekek jólétét és jóllétét, mint az alanyi jogon járó pénzbeli támogatások, amelyek arányukban és összegükben is elmaradnak azoktól a közvetlen természetbeni támogatásoktól, amelyeknek kizárólagos felhasználói maguk a gyermekek.

Lakhatás fókuszú családtámogatások hatékonysága

Az otthon univerzális, mégis kulturálisan specifikus jelenség: minden társadalomban alapvető szerepet tölt be, de eltérő szimbolikus és gyakorlati jelentésekkel bír. Az otthon nemcsak fizikai tér, hanem érzelmi menedék és a társadalmi identitás kifejeződése is, amely a történeti és a kulturális környezethez igazodik.[262] Az otthon a biztonság, az érzelmi stabilitás és az identitás egyik legfontosabb alapja, amely nemcsak fizikai tér, hanem a kötődések színtere, amely egyszerre jelenti a biztonságot és a szabadságot is. Az otthon nélküli gyökértelenség elidegenedést, míg a stabil lakókörnyezet emberi méltóságot és közösségi életet tesz lehetővé, ezért a lakhatási környezet befolyásolja az oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz és munkalehetőségekhez való hozzáférést, így alapvetően meghatározza az egyének esélyeit.

Peter Saunders szerint a lakástulajdon az egyéni siker és társadalmi elismerés szimbóluma, amely hozzájárul az önértékeléshez és a stabilitáshoz.[263] A saját otthon biztonságérzetet nyújt, lehetőséget ad a személyes tér alakítására és az egyéni identitás kifejezésére és ezzel javítja az életminőséget. Ugyanakkor a lakástulajdon elérhetetlensége egyenlőtlenségeket szülhet, és különösen gazdasági válságok idején komoly kockázatot jelenthet.

A hosszú távú családi elköteleződéshez, a helyben maradáshoz, azaz a családok létrejöttéhez és a kiszámítható családi életéhez a stabil lakhatási feltételek elengedhetetlenek. A saját tulajdonú otthon annak az életmódnak a lenyomata, amely nem az „akárhol” esetlegességén, hanem a „valahol” biztonságán és bizonyosságán alapul.[264] Ez a „valahol” érzés – amelyet David Goodhart könyvében hosszasan jellemezve megkülönböztet az „akárhol” attitűdtől – élethelyzetükből adódóan a gyermeket nevelő családok többségére jellemző, akiknek gyökereikhez való ragaszkodását és kötődését erősíthetik az otthonteremtési programok.

Számos kutatás és tanulmány támasztja alá, hogy nagyon fontos a saját otthon a gyermekvállalás szempontjából.[265] A magyarok szerint a gyermekvállalás három

[262] Kapdebó Ágnes (2025) A lakhatás filozófiai és szakpolitikai aspektusai, Kapocs 2025/1-2., 17. oldal
[263] Saunders, P. (1990). A Nation of Home Owners. London Routledge
[264] David Goodhart (2019) Úton hazafelé. Budapest: Századvég. 14.o.
[265] Mulder, C. H. – Wagner, M. (2001) The connections between family formation and first-time home ownership in the context of West Germany and the Netherlands. European Journal of Population, 17, 137–164

legfontosabb feltétele a stabil párkapcsolat, a megfelelő munkajövedelem és a saját otthon.[266] A saját otthon léte tehát alapvetően befolyásolja a gyermekvállalási szándékot.[267] Ez a megközelítés, a családi élethez nélkülözhetetlen elköteleződés és kötődés erősítése áll a 2010-es évek elején indult lakhatási programok mögött, ez indokolja az otthonok létrehozása és fejlesztése érdekében történt állami beavatkozásokat, amelyek nemcsak az otthonteremtés, hanem az otthonok megtartása, fenntartása és felújítása kapcsán is érvényesültek.

Az intézkedések bevezetése időben és célzottságában is egymásra épült, problémamegoldó fókusszal, alkalmazkodva az adott külső és belső körülményekhez, a nemzetközi és a világpiaci folyamatokhoz és a családok aktuális szükségleteihez. Első körben a devizahitel-válság megoldása volt a feladat, ami 1,2 millió embert sodort adósságcsapdába, 5000 milliárd forint deviza alapú hitelállománnyal. 2010-ben 300 ezer családot fenyegetett a közvetlen csőd a törlesztőrészletek nem fizetése miatt.[268] Lentner Csaba ezekhez kapcsolódóan kiemeli, hogy 2002 és 2010 között lezajlott nagymértékű államháztartási és családi-háztartási eladósodás egymással összefüggő jelenségekké váltak.[269] Ezen helyezet orvoslását követően, azaz az otthonok megtartása érdekében tett erőfeszítéseket követően az otthonok fenntartása érdekében bevezetett intézkedések, így a rezsicsökkentés bevzetésére került sor, majd 2015-től elindultak a különféle otthonteremtési és felújítási programok is, egymásra épülve, építkezve.

Ahogy a következő táblázatból is látható, a kormányzat szisztematikusan, a költségvetés helyzetéhez, az aktuális gazdaságpolitikai és családpolitikai kihívásokhoz és célokhoz igazodva vezette be a családi otthonokra vonatkozó programokat. A 2010 utáni másfél évtizedben olyan exogén tényezők befolyásolták a családok lakhatását támogató szakpolitikák alakulását, mint a devizahitel-válság, a pandémia vagy az energiaválság. Az otthonteremtési, az otthonfelújítási, valamint az otthonok megtartására és fenntartására vonatkozó intézkedések úgy jöttek létre, úgy újultak meg vagy éppen kerültek eltörlésre, hogy az azokról szóló döntések során egyszerre vették figyelembe a változó külső környezeti

[266] KINCS (2020) Lakhatással kapcsolatos vélemények a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Lakhatassal_kapcsolatos_velemenyek_a_gyermekvallalasi_korban_levo_magyarok_koreben.pdf

[267] Rövid Irén, Szilágyi Dániel (2025) A lakások számának, jellemzőinek alakulása Magyarországon a népszámlálási adatok tükrében, Kapocs 2025/1-2. szám, 3-16., 3. oldal.

[268] https://www.oeconomus.hu/irasok/az-europai-es-magyar-lakaspiac-valtozasa-a-20-szazad-elejetol-napjainkig, Dancsik Bálint – Fábián Gergely – Fellner Zita: A devizahitelezés kialakulásának körülményei – okok és okozatok. 132-133., Dancsik Bálint – Fábián Gergely – Fellner Zita: Túl a pénzügyeken: miért nem fizetnek a késedelmes háztartások? 139.

[269] Lentner Csaba: A lakossági devizahitelezés kialakulásának és konszolidációjának rendszertanivázlata – államháztartási és nemzetközi összefüggésekben. Acta Humana, 2017/4. 51-57.

hatásokat, valamint az ezekből adódó kihívásokat és célkitűzéseket, miközben a támogatási programokat folyamatosan igyekeztek hozzáilleszteni a családok változó igényeihez is.[270]

16. Táblázat : Családok lakhatását támogató intézkedések 2010 és 2025 között

Cél	Intézkedés	A bevezetés éve
Otthonok megtartása	Kilakoltatási moratórium	2010
	Árverezési moratórium	2011
	Árfolyamgát	2011
	Nemzeti Eszközkezelő	2011
	Otthonvédelmi kamattámogtás	2011
	Végtörlesztés	2011
	Forintosítás	2015
Otthonok fenntartása	Rezsicsökkentés I. ütem	2013
	Rezsicsökkentés II. ütem	2014
	A rezsihatár bevezetése	2022
	A nagycsaládos gázárkedvezmény bővítése	2022
	Otthon Melege Program	2014
	Lakossági Napelem pályázat	2021
	Napenergia Plusz Program	2024
Otthonteremtés	CSOK	2015
	CSOK-hitel	2016
	ÁFA-kedvezmények	2016
	Jelzáloghitel elengedés	2018
	Falusi CSOK	2019
	Babaváró támogatás	2019
	Illetékmentesség	2021
	A közjegyzői díjak csökkentése	2021
	Zöld Otthon Hitel	2021
	CSOK Plusz	2024
	Munkáltatói lakhatási támogatás	2025
	Első lakást vásárlók kedvezményes lakáshitele - Otthon Start program	2025
	Nyugdíjmegtakarítások felhasználása lakáscélra	2025
Otthonfelújítás	Otthonfelújítási Program	2021
	Vidéki Otthonfelújítási Program	2025
	A SZÉP-kártya felhasználhatósága otthonfelújításra	2025

[270] Fűrész Tünde, Görög Norbert (2025) A családok lakhatási körülményeit javító intézkedések 2010 után, Kapocs 2025/1-2

Otthonteremtés

A családok lakhatásához kapcsolódó programok közül kétségtelenül kiemelkedik az otthonteremtést szolgáló családi otthonteremtési kedvezmény, azaz a CSOK program, amely 2015 és 2023 között vissza nem térítendő támogatást nyújtott a gyermekes családoknak (3 vagy több gyermekkel akár 10 millió forintot is), 2016-tól kedvezményes hitellel egészült ki, majd a vidéki otthonteremtésre szabottan 2019-ben megjelent egy alfajtája, a falusi CSOK, majd 2024-től eredeti formájában megszűnt illetve átalakult a kizárólag házaspárok által elérhető CSOK plusz hitelprogrammá. A Magyar Államkincstár által biztosított igénybevételi adatok[271] és az MNB lakáspiaci jelentései[272] alapján a CSOK hozzájárult a gyermeket nevelő családok lakhatási feltételeinek javításához, hiszen közel negyedmillió gyermekes család tudott egy számára megfelelőbb otthonba költözni a CSOK segítségével.

A családok otthonteremtési programja 2015-ös indulása után olyan családtámogatási területté vált, amely az egész országot megmozgatta, sok százezer család számára nyújtva lehetőséget az elköltözéshez, miközben sok támadást is kapott. Kritikusai költségességét és célzottságát vitatták[273] , miközben mások a családok vagyoni helyzetére, életszínvonalára[274], valamint a gazdasági és demográfiai folyamatokra[275] történő hatásait emelték ki. Tatay, Sági és Lentner megállapítása szerint a csok kedvezmény 2020–2040 közötti időszakra történő előreszámítása alapján kedvező irányba terelheti a demográfiai folyamatokat a költségvetésre is vállalható terheket róva, de csak úgy, ha a magyar gazdaságot a 2013 utáni gazdasági növekedési és pénzügyi egyensúlyi pálya jellemzi.

---

[271] KINCS (2024) A CSOK igénybevételének eredményei 2016. január 1. és 2023. december 31. között. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_CSOK%20elemzes_2016_2023.pdf
Papházi, T. – Pári, A. (2023) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) főbb eredményei, 2016–2022. Kapocs, 2–3, 46–65.
Papházi, T. – Trieb, M. (2024) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) igénybevételének eredményei 2016. január 1. és 2023. december 31. között (MÁK-adatok alapján). Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.

[272] https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/lakaspiaci-jelentes

[273] Habitat for Humanity (2024) Kiszámoltuk: 1 millió háztartás (közel 3 millió ember) él ma Magyarországon lakhatási szegénységben. https://habitat.hu/hirek/2024/11/kiszamoltuk-1-millio-haztartas-kozel-3-millio-ember-el-ma-magyarorszagon-lakhatasi-szegenysegben
Makay Zs. – Kapitány B. – Ökrös F. (2024) Családtámogatás, női munkavállalás. In Monostori J. – Őri P. (szerk.) Demográfiai portré 2024. Budapest: KSH–NKI, 77–95.

[274] György L. (2024) A középosztály forradalma. Meritokratikus stratégia a 21. századra. Budapest: György László.

[275] Tatay T. – Sági J. – Lentner Cs. (2019) A családi otthonteremtési kedvezmény költségvetési terheinek előreszámítása, 2020–2040. Statisztikai Szemle, 97, 2.
Uhljár P. – Pári A. – Papházi T. (2023) A falusi CSOK hatása a települések népességére. Modern Geográfia, 18(3), 41–52. https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03

Az otthonteremtési programok pozitív vagy negatív irányú tudományos megközelítései ellenére a családi otthonteremtési programok a lakosság körében nagy népszerűségnek örvendtek[276], és kétségtelenül hozzájárultak a hazai lakásállomány fejlődéséhez is[277].

Az összes lakhatási célra fordított költségvetési kiadás (ami nem tartalmazza a rezsicsökkentést, mivel az nem csak a gyermekes családokra vonatkozik) a családtámogatási kiadásokon belül 2011 és 2025 között 11 százalékot tett ki. Ennél az átlagos értéknél 2021-ben és 2022-ben volt magasabb az arány (16%), amikor a pandémia okozta gazdasági visszaesés kompenzálása érdekében a kormány többek között olyan gazdaságélénkítő programokat vezetett be, mint a 3+3 millió forintos otthonfelújítási támogatás (maximum 3 millió Ft önerő mellé maximum 3 millió Ft vissza nem térítendő támogatás biztosítása otthonfelújítási tevékenységekre számlával igazolva). A támogatást nyújtó Magyar Államkincstár adatai szerint a két éves program során 295 ezer gyermekeket nevelő család összesen 620 milliárd forintnyi állami támogatást kapott [278], ami kétségtelenül jelentősen megemelte ezen években a lakástámogatási kiadásokat.

69. Ábra : Lakástámogatások összege és aránya a családtámogatásokon belül

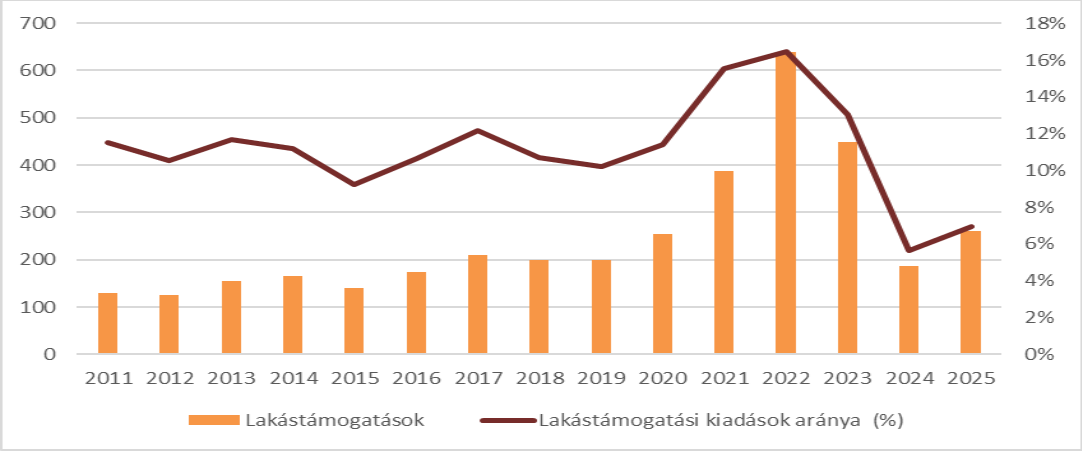

Forrás: Költségvetési törvények

[276] Nyírády A. – Nagy K. A. – Vas É. – Kozák K. – Székely A. (2023) A családok támogatásának megítélése a magyarok körében. In Pári A. – Gyorgyovich M. (szerk.) Család–Érték–Tér. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 91.
KINCS (2020) Lakhatással kapcsolatos vélemények a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Lakhatassal_kapcsolatos_velemenyek_a_gyermekvallalasi_korban_levo_magyarok_koreben.pdf
Tóth F. – Horváthné Dr. Kökény A. (2018) A családok otthonteremtési kedvezménye és annak várható hatásai. Economica, 9, 2, 55–63.
[277] MNB (2024a) Lakáspiaci jelentés, 2024. máj. https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/lakaspiaci-jelentes/lakaspiaci-jelentes-2024-majus
[278] https://www.allamkincstar.gov.hu/pfile/file?path=/header-tartalmak/kapcsolat/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2023/tovabbra-is-folyamatos-az-otthonfelujitasi-tamogatasok-feldolgozasa-es-kifizetese-2023.02.24.&inline=true

Ha a lakástámogatásokra fordított kiadások családtámogatásokon belüli arányát a GDP folyóáron számított összegeinek változásához viszonyítjuk, akkor a 2020-as pandémia évét kivéve látható az együttmozgás a két mutató között, azaz ha nagyobb mértékben növekedtek a lakástámogatásra fordított összegek, akkor a GDP összege is nagyobb mértékben emelkedett, ami utalhat a lakástámogatások GDP-t növelő hatására, bár szignifikáns kapcsolat nem mutatható ki.

70. Ábra : Lakástámogatásokra fordított kiadások családtámogatásokon belüli aránya és a GDP folyóáron számított összegeinek változása 2016-2025

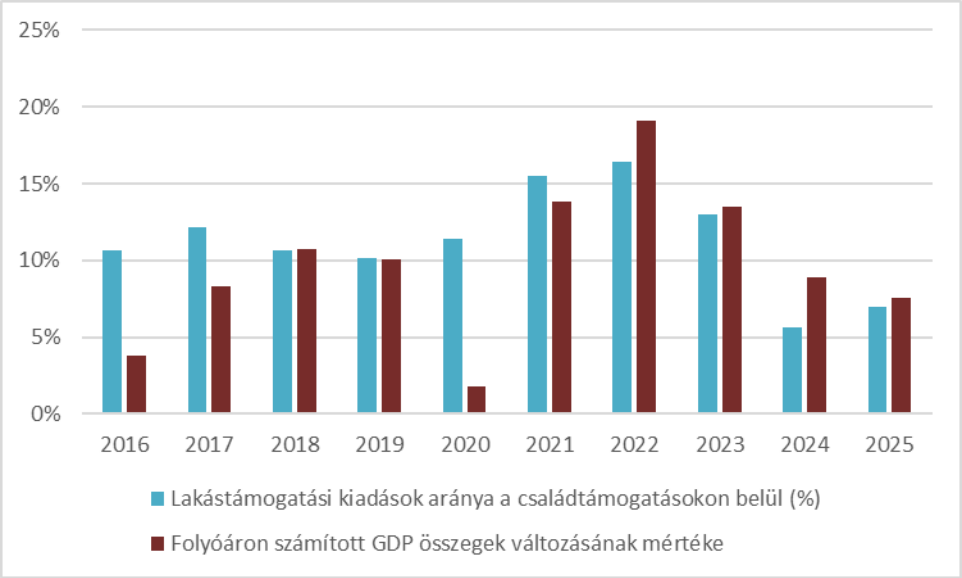

Forrás: Költségvetési törvények

Összegezve a lakhatásra vonatkozó családtámogatásokat látható, hogy egy igen komplex rendszerről van szó, ami nagyon sok változáson ment keresztül, maguk az intézkedések, a célcsoport és a szabályozás is gyakorlatilag minden évben változott kisebb vagy nagyobb mértékben. Ennek ellenére vagy éppen ezért a lakhatást támogató állami programok 2010 után széles társadalmi rétegekhez jutottak el, sok százezer család lakhatási körülményeit javítva, miközben az ösztönző gazdaságpolitikának is meghatározó részét képezték. A családi otthonokhoz kapcsolódó programok köre az egyik legváltozékonyabb és legsokrétűbb területe a családtámogatási rendszernek, ugyanakkor az egyik legnagyobb hatásfokkal rendelkező ágazat is, amely nemcsak a családok életét, hanem a gazdasági folyamatokat is képes volt befolyásolni. Működésének hatásfoka több mutatóval is jellemezhető, például a széleskörű igénybevétel, az építőipari hatások vagy a családok ingatlanvagyonának értéknövekedése a hatékonyság irányába mutatnak. A lakhatási programok kialakítása során az aktuális gazdasági körülményekhez és a családok aktuális igényeihez való igazodás volt

tapasztalható, ami nagyfokú rugalmassággal és komplexitással járt együtt. Paradox módon éppen ez a változékonyság járult hozzá a családok lakhatási körülményeiben bekövetkező nagyobb stabilitáshoz. A 2010 utáni lakhatási politika intézkedései, amelyek a családi otthonok megtartásáért, fenntartásáért, felújításáért és az otthonteremtésért kerültek bevezetésre hozzájárultak a családok lakhatási körülményeiben bekövetkező javuláshoz. A lakhatás fókuszú családtámogatások területe, különösen 2015 és 2025 között mind családpolitikai, mind gazdaságpolitikai szempontból az egyik legnagyobb ösztönző erővel bíró szakpolitikai területként jellemezhető, amely unikális megoldásaival hozzájárult a magyar családok helyzetének stabilizálásához.

A magyar családtámogatási modell sajátosságai

A korábbi fejezetekben arra kerestem a választ, hogy milyen stratégiai, filozófiai megalapozottság áll a kormány 2010 után kialakított és működtetett magyar családpolitikai rendszere mögött, az elméleti alapok gyakorlati alkalmazása során milyen kihívásokkal kellett szembesülni, mit sikerült elérni és mit nem az ország demográfiai és gazdasági helyzetét tekintve illetve a családok jólétét és jóllétét érintően, ezek milyen konkrét eredményekben mutatkoztak meg és hogyan befolyásolták a családtámogatások hatékonyságát. Ahogy több tanulmány is megállapítja, „a gyermekvállalás állami költségvetési eszközökkel történő támogatása a születésszám lényeges javulásához csak szükséges, de nem elégséges előfeltétel”[279] és a családpolitikai ösztönzők eredményessége számos más tényezőtől is függ, mint amilyen az általános családhoz kapcsolódó társadalmi attitűd vagy az etikai-erkölcsi normák, értékek változása.[280] Éppen ezért érdemes megvizsgálni, hogy a magyar családtámogatási modell milyen „értékalakítói” jellegzetességekkel bír és a különféle családközpontú megoldások milyen sajátosságokkal rendelkeznek.

Alapfeltevésem szerint a 2010 utáni magyar családpolitika nem értelmezhető pusztán a korábbi intézkedések korrekciójaként vagy kibővítéseként, hanem sokkal inkább egy tudatos, értékalapú és hosszú távra tervező szakpolitikai innovációs és beruházási folyamatként és modellként ragadható meg. A családpolitikai innovációk és inveszítciók ebben az értelemben olyan szemléleti, közgondolkodást formáló jellegzetességekkel rendelkeznek, amelyek egyúttal intézményi és eszközrendszeri megújulást is hoztak. Meglátásom szerint a családtámogatások rendszerének átfogó megújítása, a megvalósuló családtámogatási innovációk gazdasági és társadalmi szempontból is stabilizáló hatással bírtak, állampénzügyi és jogi szempontból is fenntartható módon. A magyar családtámogatási modell sajátosságainak vizsgálata ezt a feltételezést igyekszik alátámasztani.

[279] Lentner, Csaba ; Novoszáth, Péter ; Sági, Judit (2017): A magyar családpolitika és a születésszám alakulásának egyes kiemelt területei demográfiai, szociológiai és állampénzügyi vetületben, nemeztközi kitekintéssel. PRO PUBLICO BONO: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS; NKE szakmai folyóirata 107.o.
[280] Sági, Judit ; Lentner, Csaba (2020): A magyar népességpolitikai intézkedések tényezői és várható hatásai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 67 : 3 pp. 307.o.

Innováció és stabilitás

A 2010 utáni magyar családpolitika egyik legfontosabb sajátossága, hogy az állami beavatkozások nem elszigetelt intézkedések formájában jelentek meg, hanem egy koherens, egymásra épülő eszközrendszer részeként, amelyben összekapcsolódnak a generációk, az egyes családi élethelyzetek vagy a munkavállalás és a gyermeknevelés. A családtámogatási magyar modell keretrendszere már önmagában is több dimenzióban innovatívnak tekinthető: szakított a kizárólag rászorultsági logikával, összekapcsolta a családpolitikát a gazdaság- és foglalkoztatáspolitikával, hosszú távú, életpálya-alapú (magzati kortól az időskorig), az édesanyákat középpontba helyező és generációkon átívelő megközelítéseket alkalmaz, emellett kiemelt tulajdonsága, hogy nem egyenmegoldásokat, hanem többnyire lehetőségeket kínál, ezzel is biztosítva a családban élők döntési szabadságát.[281]

A családpolitikai innováció fogalma stratégiai összefüggésben tehát nem módszertani újításokat jelent, hanem olyan közpolitikai megoldásokat, amelyek új módon válaszolnak a demográfiai és gazdasági kihívásokra, miközben figyelembe veszik a családok eltérő élethelyzeteit és döntési mechanizmusait. Ez a fordulat lehetővé tette, hogy a családpolitika ne kizárólag korrekciós vagy kompenzációs eszközként működjön, hanem proaktív módon befolyásolja a gyermekvállalással és családalapítással kapcsolatos döntéseket is. A hangsúly a hiánykezelésről a jövőépítésre helyeződött át, ami a közpolitikai innováció egyik alapvető kritériuma.

A magyar családpolitikai modell egyik sajátos és gyakran alulértékelt innovációs eleme a választhatóság elvének hangsúlyozása. A 2010 utáni eszközrendszer nem egyetlen „ideális” családtámogatási modellt kényszerít a társadalomra, hanem különböző élethelyzetekhez kínál alternatív támogatási formákat. Ez a megközelítés erősíti a családok autonómiáját.

A 2010 utáni magyar családpolitika egyik legjelentősebb újítása a gazdaságpolitikai eszközökkel való szoros integráció. A családtámogatások jelentős része az adórendszeren és a foglalkoztatáshoz kötődő jövedelmi struktúrákon keresztül érvényesül, ami világos különbséget teremt a családpolitika és a klasszikus jóléti transzferek között. Ez a megközelítés egyszerre ösztönzi a munkavállalást és a gyermekvállalást, és csökkenti azt a

[281] Lentner Csaba – Fűrész Tünde (2024): A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon. Acta Humana 2024/4. 5–26. Ludovika Kiadó, Budapest

korábban jellemző dilemmát, amely szerint a gyermekvállalás a gazdasági önállóság feladásával jár. Hazánkban a foglalkoztatott anyák arányának növekedése és a termékenységi mutatók javulása 2020-ig párhuzamosan ment végbe, ami a két terület sikeres összekapcsolására utal. A 2020-21-es pandémiás időszak a foglalkoztatást vetette vissza ideiglenesen, a 2022 utáni ukrán-orosz háború következményeivel terhelt időszak pedig a gyermekvállalási kedvet vetette vissza hazánkban, az Európai Unió összes többi országához hasonlóan, ahogy ez korábban bemutatásra került. Ennek ellenére megállapítható, hogy Magyarországon a 25-49 éves anyai korosztály munkavállalási hajlandósága és a gyermekvállalási hajlandóság között 2010 és 2022 között erős szignifikáns kapcsolat volt kimutatható, ami 2022 után a bizonytalanabbá váló gazdasági és biztonsági környezet miatt azonban megtört. A másfél évtizedre vonatkozó összesített, idősoros adatokban bekövetkezett változások alapján ugyanakkor megállapítható, hogy Magyarországon 2010 után a munkavállalás és a gyermekvállalás nem egymást kizáró, hanem egymást erősítő tényezőkké váltak.

71. Ábra : A 25-49 éves anyák foglalkoztatási rátájának és a teljes termékenységi arányszám változása Magyarországon 2010-2024 között

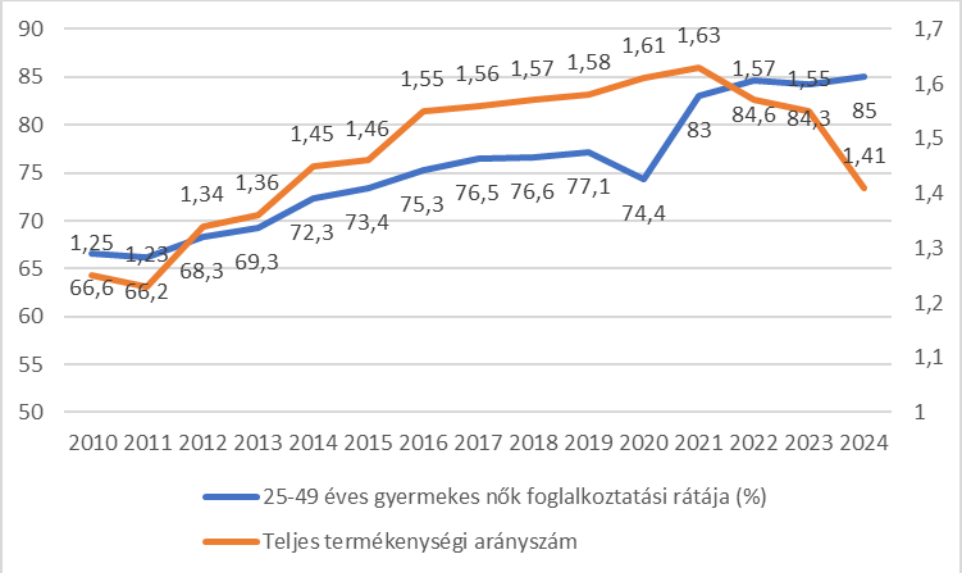

Forrás: Eurostat

Fontos megemlíteni, hogy nemzetközi összevetésben a magyar családpolitikai modell több szempontból is eltér a domináns nyugat-európai megközelítésektől. Egyrészt míg számos európai ország a demográfiai kihívásokra elsősorban migrációs eszközökkel reagál, addig

Magyarország a belső társadalmi erőforrások mozgósítására építette stratégiáját[282]. Az Eurostat adatai szerint az Európai Unióban egyre nagyobb arányt képviselnek a bevándorló hátterű anyák által vállalt gyermekek (2023-ban már a gyermekek 22,9%-a született külföldi hátterű anyától), miközben Magyarországon a születések döntő többsége továbbra is a hazai családokhoz köthető [283]. Ez a különbség nem csupán demográfiai, hanem társadalmi és kulturális következményekkel is jár, és eltérő hosszú távú pályákat vetít előre. A magyar modell innovativitása ebben az összefüggésben abban áll, hogy a demográfiai fenntarthatóságot nem külső pótlással, hanem a családok megerősítésével kívánja elérni[284].

Másrészt szembetűnő a különbség a különféle eszközök és megoldások alkalmazásában. Míg Nyugat-Európában elsősorban a közvetlen transzferek, valamint az egyes gyermekjóléti szolgáltatások tartoznak a családpolitikai eszköztárba, hazánkban ezek kiegészülnek a családok adórendszeren keresztüli támogatásával, valamint a családalapítást, otthonteremtést segítő kedvezmények és pénzügyi konstrukciók biztosításával. Az Eurostat ezen támogatásokat nem tekinti családtámogatásnak, az Európai Szociális Védelmi Statisztikai Rendszer, az ESSPROS szerint, miközben Magyarországon például önmagában csak a családi adókedvezmény 1 millió gyermekes családot érint havi szinten[285].

Harmadrészt meg kell említeni, hogy míg Európa legtöbb országában a családpolitika a gyermekek támogatásában merül ki és a szociális gondoskodás egyik kiemelt területe[286], addig Magyarországon a Gauthier-féle tágabb értelmezés érvényesül, amely szerint a családpolitika kiterjed minden olyan közpolitikai intézményre, ami potenciálisan hatással van a családok jólétére[287]. Hoffmann is emellett érvel, amikor a családpolitikát a modern jóléti rendszerek meghatározó elemének tekinti, amelynek alapvető feladata a családok

[282] Pári, András ; Fűrész, Tünde ; Rövid, Irén (2024): Population of Europe - from a Hungarian perspective In: Barzó, Tímea (szerk.) Demographic Challenges in Central Europe : Legal and Family Policy Response. Miskolc, Magyarország, Budapest, Magyarország : Central European Academic Publishing (2024) 815 p. pp. 47-79. , 33 p

[283] Agócs, Gergely; Fűrész, Tünde; Kállay-Kisbán, Kriszta ; Kozák, Kökény ; Ludescher, Melinda ; Pári, András ; Rövid, Irén ; Szilágyi, Dániel (2025): Magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest

[284] Fűrész Tünde – dr. Molnár Balázs (2022): Ösztönző állam - ösztönző családpolitika. In: Az ösztönző állam válságkezelése II. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. p. 219-240.

[285] Székely András, Agócs Gergely (2023): Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában, Kapocs, 2023/2-3. KINCS, Budapest

[286] Henning Lohmann, Hannah Zagel (2015): Family policy in comparative perspective: The concepts and measurement of familization and defamilization, Journalof European Social Policy Volume 26, Issue 1

[287] Gauthier, Anne H (2000).: Public policies affecting fertility and families in Europe: A survey of the 15 member states. European Observatory on Family Matters, Low Fertility, families and Public Policies,2000. Sevilla. 1–2., illetve 17.

védelme és támogatása[288]. Az individualista felfogás mellett tehát hazánkban inkább a közösségi szemlélet érvényesül, amely a családot, mint a társadalom alapegységét és legkisebb közösségét egészében és teljességében közelíti meg, ennek megfelelően nem kizárólag a szülők vagy a gyermekek különálló csoportjai jelentik a családpolitikai intézkedések célcsoportját, hanem a nemzedékek együttműködésén alapuló hagyományos értelemben definiált családok. Ez a tradicionális felfogás kifejezetten innovatívnak és egyedülállónak tekinthető abban a világban, amikor a család, az édesanya vagy a házasság fogalmainak relativizálódása miatt a közpolitika szintjén nem tapasztalható ezen kifejezések használata, helyette a szülő és gyermek, a nő és férfi, a fiatal és idős kifejezések jelennek meg, míg a család szó önmagában sok országban már nem tekinthető politikailag korrekt kifejezésnek, ahogy erről a család definícióját vizsgáló fejezetben szó volt.

A magyar családtámogatási rendszer, amely közel negyven intézkedéssel segíti a gyermeket vállaló és nevelő családokat több átfogó területen fejti ki hatását, amely területek többségében vannak olyan elemek, amelyek kifejezetten innovatívnak, sőt gyakran hungarikumnak tekinthetők.

A **családi adózás** rendszerében található meg a legtöbb innovatív magyar megoldás, elsősorban az édesanyák célzott szja-mentességei tartoznak ebbe a körbe. A családok adóterheinek csökkentése az adókedvezményeken (családi adó- és járulékkedvezmény és első házasok adókedvezménye), valamint az személyi jövedelemadó-mentességeken (25 évalatti fiatalok, 30 év alatti anyák, 2-3-4 gyermekes anyák, csed-en, gyed-en lévő anyák) keresztül valósul meg, ezek közül egyidőben akár több is érvényesíthető. A családi adókedvezmény a magyar családtámogatási rendszer zászlóshajója, aminek különlegessége, hogy már a 91. napot betöltött várandósság esetén is igényelhető és nemcsak az adóból, hanem a járulékokból is érvényesíthető. Az anyák személyi jövedelemadó mentessége a nők és férfiak közötti bérszakadék megszűntetésének vagy akár a nők javára történő átfordításának egy kifejezetten innovatív megoldási formája, olyan bérkülönbségeket csökkentő módszer, amelyre másutt a világon nincs példa.[289]

A gyermekes családok támogatásának egy másik jelentős pillérét a részükre nyújtott közvetlen **pénzbeli és természetbeni gyermekgondozási és nevelési ellátások és**

[288] Hoffman István (2013): Családpolitika. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest.
[289] KINCS (2025): Elindult az új családi adócsökkentési program – elemzés, 10., Budapest, www.koppmariaintezet.hu

szolgáltatások adják. A pénzbeli juttatások között vannak alanyi jogon járó, fix összegű támogatási formák (családi pótlék, anyasági támogatás, gyermekgondozást segítő ellátás, gyermeknevelési támogatás, gyermekek otthongondozási díja), illetve biztosítási jogviszonyhoz (munkaviszony) kötött ellátások (csecsemőgondozási díj, gyermekgondozási díj). 2010 után az alanyi jogon járó ellátásokkal szemben a munkaviszonyhoz kötött ellátások váltak dominánssá, ami ugyancsak a fősodortól eltérő európai megoldásnak számít, ami sajátosan magyar módon erősítette a munkajövedelem alapú családfenntartás fontosságát és a rászorultsági elvű, segélyszerű juttatások különválasztását a családtámogatásoktól[290] A biztosítási jogviszonyhoz kötött családtámogatások közül kiemelkedik a csecsemőgondozási díj, ami Európában egyedülálló módon a szülést követő első hat hónapban több bevételt biztosít az édesanyáknak, mint amikor még dolgoztak, mivel összege megegyezik a korábbi bruttó fizetéssel, ami után sem adót, sem járulékot nem kell fizetni.[291] Ugyancsak innovatív elemeket tartalmaz a gyermek 2 éves koráig járó gyermekgondozási díj (gyed), mert igénybe vehető a család döntése alapján az anya, az apa vagy akár a nagyszülő által is, de a felsőfokú tanulmányok idején is és a gyed extra bevezetése óta időtartama alatt lehetősége van a szülőnek arra, hogy akár teljes munkaidőben dolgozzon, ezzel is a család anyagi biztonságát növelve.[292]

A természetben nyújtott gyermekjóléti intézkedések széles köre járult hozzá a gyermekek kiegyensúlyozott intézményi és családon belüli neveléséhez. Ennek keretében a kormányzat bevezette az ingyenes tankönyveket, a 14 és alatti gyermekek ingyenes tömegközlekedését, az ingyenes vagy kedvezményes gyermekétkeztetést, Európa legnagyobb gyermeküdültetési programját az Erzsébet-táborokban, valamint az iskolákban a gyermekek testi és lelki egészségének védelme érdekében a mindennapos testnevelést, az egészséges menza programot és az erkölcstan és hittan oktatást. Ezen, gyermekeket közvetlenül érintő természetbeni juttatások egyrészt számos közvetlen kiadástól kímélik meg a szülőket, másrészt közvetlen módon járulnak hozzá a gyermekek kiegyensúlyozott, egészséges fejlődéséhez. Ebben óriási szerepe van annak a kiterjedt intézményi hálózatnak is, amely a hungarikumnak számító védőnői ellátástól kezdve, a megreformált és jelentősen bővített bölcsődei hálózaton át, a kötelező, ingyenes és nemzetközi szinten is igen magas szakmai színvonalú óvodai nevelésig biztosítja a koragyermekkor biztonságát. Ezeknek a jelentősége

[290] Katalin Novák -Tünde Fűrész (2021): FAMILY-FRIENDLY DECADE 2010-2020. Budapest: Maria Kopp Institute for Demography and Families, KINCS
[291] https://csalad.hu/tamogatasok/csecsemogondozasi-dij-csed
[292] https://csalad.hu/tamogatasok/gyermekgondozasi-dij-ismertebb-neven-gyed

különösen fontos a munka és a család összeegyeztetése, valamint a szülők munkaerőpiaci részvételének támogatása miatt. Ez az oka annak, hogy 2010-hez képest a kormány megduplázta a bölcsődei férőhelyek számát, amely így háromszor több településen érhető el és kötelezővé tette 3 éves kortól az óvodát, ezzel is bizonyítva, hogy a munka és a családi élet közötti egyensúly megteremtése központi eleme a magyar családpolitikának. [293]

A magyar családtámogatási modell talán leginnovatívabb eszközei közé tartoznak azok a **kedvezményes családi pénzügyi konstrukciók**, amelyek anyagi fedezetet biztosítanak a családalapításhoz, az otthonteremtéshez, a családok gyarapodásához. Ezek közül az egyik legsikeresebb és egyedülálló magyar találmány a 2019 júliusában indult babaváró támogatás, amely a 2010-ben indult családközpontú kormányzás egyik legnépszerűbb támogatási formája lett és amely bevezetését követően jelentősen pozitív irányba fordította Magyarországon a házasodási és a gyermekvállalási kedvet[294] A diák – és munkáshitelek, valamint a jelzáloghitelek esetében a babaváróhoz hasonlóan gyermekvállalás esetén különböző mértékben csökken a hitel visszafizetésével járó teher, hiszen az állam kvázi adóstársként átvállalja azokat. Ez a megoldás, amelyben a hitelvisszafizetés és a gyermekvállalás összekapcsolódik, a hitelezés világában egészen egyedülálló, ami megint a sajátos magyar megközelítés egyik megnyilvánulása. Csakúgy, mint a 2019 és 2022 között érvényben lévő autóvásárlási támogatás nagycsaládosok számára, ami gazdaságösztönző jellege mellett javította a három vagy több gyermeket nevelő családok mobilitását.

A családpolitika kiemelt területe az **otthonteremtés**, a családok saját otthonhoz való jutásának támogatása, ami már önmagában újszerű megközelítésről tanúskodik, hiszen Európa szerte – ha egyáltalán van valamilyen lakhatási támogatás - általában inkább a lakásbérlés támogatásához nyújtanak állami segítséget. Az Európai Unió 12 tagállamában nincs semmilyen lakhatási támogatás, 12 országban általában rászorultsági alapon a lakbérrel kapcsolatos költségek támogatásához nyújtanak valamiféle támogatást és magyar mintára egyedül csak Lengyelországban és Litvániában vezettek be önálló, saját tulajdonú lakás vásárlását segítő támogatásokat[295]. A magyar lakáspolitikai innováció azonban nem merül ki pusztán az otthonteremtés támogatásában, hiszen egymásra épülve, fokozatosan vezette be a kormányzat először az otthonok megtartását szolgáló intézkedéseket 2011 és 2015 között (árfolyamgát, végtörlesztés, forintosítás), majd az otthonok fenntartását szolgáló

[293] Lentner Csaba – Fűrész Tünde (2024): A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon. Acta Humana 2024/4. 5–26. Ludovika Kiadó, Budapest
[294] KINCS (2024): Öt éves a babaváró támogatás -elemzés, Budapest www.koppmariaiantezet.hu
[295] Agócs et al, (2024): Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő 2024. KINCS, Budapest 77.o.

programokat 2013 után (rezsicsökkentés, napelem pályázatok, stb.), 2015-től az otthonteremtési programokat a CSOK-tól, a falusi CSOK-on, a CSOK plusz-on át az Otthon Start programig és az otthonfelújítási programokat, például éppen a pandémia negatív gazdasági hatásainak enyhítése céljából 2021-ben[296].

Összegezve, a 2010 utáni magyar családpolitikai innovációk tehát nem elszigetelt megoldásokként, hanem egymást erősítő elemek rendszerében értelmezhetők. A választhatóság, a gazdaságpolitikával való integráció, az európai összehasonlításban is sajátos megközelítés együttesen teszik lehetővé, hogy a családpolitika hosszú távon is képes legyen hatást gyakorolni a társadalmi és a gazdasági folyamatokra. Ez a rendszerszintű megközelítés teremti meg azt az alapot, amelynek eredményeképpen a 2010 utáni kihívásokkal teli időszakban is stabilizáló hatást tudott kifejteni a magyar családtámogatások rendszerének folyamatos fejlesztése, ahogy azt a korábbiakban bemutatott társadalmi és gazdasági mutatók bizonyítják. A demográfiai folyamatok stabilizálódása mutatkozik meg abban, hogy a 2011-es mélyponthoz képest javultak a gyermekvállaláshoz kötődő népesedési mutatók, ami ugyan nem jelenti azt, hogy sikerült a népességfogyást megállítani, de annak üteme 2011 és 2019 között lassult, majd a 2020-as évektől kezdődő polikrízisekkel jellemezhető időszakban újra fokozódott. Mindeközben a 2010 és 2025 közötti másfél évtizedre jellemző, hogy népszerűbbé vált a házasság és közel 200 ezerrel több gyermek született ahhoz képest, mintha minden úgy maradt volna, ahogy 2011-ben volt.[297]

A családok gazdasági és társadalmi helyzetének stabilizálódását jelzik a korábbi fejezetekben bemutatott jövedelmi, vagyoni, foglalkoztatási területen bekövetkezett pozitív irányú változások, a családok fogyasztási és megtakarítási hajlandóságának növekedése, a szegénység csökkenése és a szubjektív jólléti mutatók javulása, amelyek összességében a gyermekes családok többségének a középosztályhoz való felzárkózását eredményezte.[298] Ez a fajta középosztályosodás egy kiszámíthatóbb életformát biztosít a családoknak, ami több csatornán keresztül erősíti a családok stabilitását, nagyobb anyagi biztonsági hálót jelent, hosszú távú tervezhetőséget, nagyobb fokú beruházást a gyermekekbe, a társadalmi tőke

[296] Fűrész, Tünde – GörögNorbert (2025): A családok lakhatási körülményeit javító intézkedések 2010 után. Kapocs, 2025/1-2, KINCS, Budapest 31.o.
[297] KINCS (2025): 200 ezerrel több gyermek született a gyermekvállalási kedv változása miatt. KINCS, Budapest https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_elemzes_200_ezerrel_tobb_gyermek.pdf
[298] György László (2024): A középosztály forradalma. Budapest

megerősödését, összességében felelős, tudatos, magabíró családok szélesebb közösségét, ami a hosszú távú jövőképesség egyik meghatározó alapja. [299]

[299] Szántó Zoltán – Balogh Péter – Aczél Petra 82022): Társadalmi jövőképesség és család. Aczél Petra (szerk.): CSALÁD – GYERMEK – JÖVŐ Tanulmányok a családtudomány köréből. KINCS, Budapest

Beruházás és fenntarthatóság

A magyar családtámogatási modell megvalósítása során többször felvetődött már az a kérdés, hogy a családtámogatásokon keresztül a családok életszínvonalának, jólétének, jóllétének és gyermekvállalási hajlandóságának növelésébe fektetett pénz megtérülő beruházás-e és fenntartható-e fiskális, állampénzügyi szempontból.

A nemzetközi szakirodalomban több tanulmány is alátámasztja azt, hogy lehet jelentős demográfiai, munkaerőpiaci és pozitív makroökonómiai hatása a családtámogatásoknak. Doepke és Tertilt[300] szerint a gyermeknevelléssel járó pénzügyi terheket csökkentő politikák – beleértve az adóösztönzőket is – pozitívan befolyásolhatják a termékenységi kimeneteket, különösen akkor, ha női munkaerőpiaci részvételt támogató intézkedésekkel párosulnak. Az OECD[301] azt hangsúlyozza, hogy a családpolitika gazdasági hatásai elsősorban a munkaerőpiacon keresztül érvényesülnek. Hagiwara[302] tanulmánya szerint mind a pénzbeli, mind az in-kind (nem pénzbeli) családtámogatások növelhetik a termékenységet, ám a nők munkaerőpiaci aktivitását elsősorban a szolgáltatásjellegű, nem pénzbeli támogatások erősítik jelentősen. Hasonló megállapításra jutottak Asai és munkatársai[303] is, amikor megállapították, hogy a koragyermekkori nevelésre és gondozásra irányuló közkiadások emelése szignifikánsan növeli a női foglalkoztatottság mértékét. Akgündüz és szerzőtársainak[304] egyik fő megállapítása, hogy a gyermekhez kötött pénzbeli transzferek rövid távon növelik a fogyasztást és a GDP-t az aggregált kereslet élénkítésén keresztül, ugyanakkor hosszabb távon a családpolitika makrogazdasági hatása alapvetően inkább attól függ, hogy a támogatások milyen mértékben befolyásolják a munkakínálatot.

[300] Doepke, M., & Tertilt, M. (2016). Families in Macroeconomics. NBER Working Paper No. 22068. https://www.nber.org/papers/w22068
[301] OECD. (2007). Family policy in Hungary. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/family-policy-in-hungary_144761862161.html
[302] Hagiwara, R. (2025). Macroeconomic and Welfare Effects of Family Policy: Cash Transfers vs In-kind Benefits. The Japanese Economic Review, 76, 375–427. https://link.springer.com/article/10.1007/s42973-024-00188-z
[303] Asai, M., et al. (2023). The Role of Structural Fiscal Policy on Female Labor Force Participation in OECD Countries. IMF Working Paper WP/23/186. https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2023/english/wpiea2023186-print-pdf.pdf
[304] Akgündüz, Y. E., et al. (2021). The macroeconomic consequences of family policies. SSRN Working Paper. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3931927

Komada[305] szerint a családtámogatások növelése miatti többlet költségvetési kiadások nem eredményezik a GDP csökkenését, mivel a termékenység és a munkaerő-kínálat növekedése ellensúlyozhatja a költségvetési kiadásokat, emiatt következtetése szerint a családpolitika bizonyos feltételek mellett akár részben önfinanszírozóvá is válhat. Ez az eredmény is megkérdőjelezi azt az egyszerűsítő nézetet, amely a családtámogatásokat kizárólag költségvetési teherként kezeli.

Michalski tanulmánya[306] azt hangsúlyozza, hogy a családon belül történik meg a gyermekek felnevelése, oktatása és szocializációja, vagyis az emberi és társadalmi tőke létrehozása és ezek a folyamatok alapvetők a munkaerőpiac és a gazdaság jövője szempontjából, még akkor is, ha a gazdasági statisztikák gyakran nem mérik őket. Írásában kiemeli, hogy ha a családok meggyengülnek, az hosszú távon munkaerőhiányhoz, gazdasági instabilitáshoz és társadalmi problémákhoz vezethet, ennek ellenére a modern gazdaságelméletek és közpolitikák gyakran alulértékelik a család szerepét. A szerző végkövetkeztetése szerint a gazdaságpolitikának és a közgazdasági gondolkodásnak újra kell értékelnie a család és a családokat támogató politikák jelentőségét, mert a fenntartható gazdasági fejlődés csak akkor valósulhat meg, ha a családot a gazdaság elsődleges alapjaként ismerjük el.

A hazai szakirodalomban is található több olyan írás, amely megerősíti a családtámogatások fenntartható beruházási jellegét akár a humán tőke, a társadalmi vagy a gazdasági tőke tekintetében. Gábos[307] 2008-ban amellett érvelt, hogy a családtámogatások négy módon is segíthetik az emberi tőke-felhalmozást. Egyrészt, növelik a gyermekek, tehát a jövendő adó- és járulékfizető generációhoz tartozók számát, akik a gazdaság munkaerő-utánpótlását jelentik. Másrészt, a gyermeknevelés és a munkavállalás összeegyeztetésének elősegítésével csökkentik az anya emberi tőke-veszteségét, hiszen a gyermeknevelésre fordított idő erodálja a munkaerőpiacon is hasznosítható tudást és készségeket. Harmadszor, egy különösen fontos időszakban hatnak a gyermekek kognitív és érzelmi fejlődésére, és ezen keresztül felnőttkori teljesítményükre. Végül pedig, segíthetik a gyermekek emberi tőke-felhalmozását azokban a családokban, melyek erre nem, vagy csak korlátozottan képesek, akár a felhalmozáshoz

[305] Komada, M. (2021). Welfare and macroeconomic effects of family policies. Working Paper. https://ideas.repec.org/p/fme/wpaper/62.html

[306] Michał A. Michalski (2024): The Economy Begins in the Family. Demographic Challenges in Central Europe : Legal and Family Policy Response (pp.103-127) DOI:10.54237/profnet.2024.tbdecce_4

[307] Gábos A. (2008): Családtámogatási rendszer és a családok helyzete. In: Kolosi T-Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2008, TÁRKI, Budapest, pp.304-323.

szükséges anyagi források, akár a szülők ehhez szükséges emberi, kulturális vagy társadalmi tőkéjének hiánya miatt.

Resperger[308] szerint az alacsony gyermekszámból adódó korstruktúra átalakulás miatt a munkavállalási korban lévők aránya alacsony, az idősek aránya pedig magas lesz, ami viszont megemeli a nyugdíjrendszer és az egészségügy terheit, ez pedig a gazdasági fejlődést nehezíti meg és az ország versenyképességét csökkenti, a gyermekvállalás támogatása ebből kifolyólag hosszú távú gazdasági érdek.

Vértesy[309] megállapítása szerint a magyar családtámogatási modell az uniós átlaghoz képest jóval erősebben támaszkodik fiskális ösztönzőkre, különösen adókedvezmények és pénzbeli támogatások formájában. Ez a megközelítés jelentősen növeli a családos háztartások jövedelmi biztonságát, ami stabilizáló hatással van a fogyasztásra, ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy a rendszer hosszú távú fenntarthatósága nem választható el a fiskális korlátok vizsgálatától.

Lentner, Sági és Tatay[310] ugyanakkor amellett érvel, hogy a fiskális és monetáris mechanizmusok végső célja az kell legyen, hogy a családokat anyagi értelemben fenntartó munkaerőt (családfenntartókat), a családi támogatásokat illetve a vállalati bérpolitikára hatást gyakorló kormányzati fiskális politikát, és az általános közgazdasági feltételrendszert (kezelhető infláció, hitelhez jutás lehetősége, pénzügyi stabilitás nemzetgazdasági, vállalati és háztartási szinteken) úgy kell alakítani, hogy a családok kohéziója, gyarapodása, gyermekvállalási hajlandósága folyamatosan erősödjön, aminek hatására a családok a nemzetgazdaság bővített újratermelési folyamatainak még erősebb résztvevőivé válhatnak, ami pedig hozzájárul az általános közjólét erősödéséhez.

A családtámogatások fenntartható beruházási jellege abban a körforgásban ragadható meg, amelyben a családtámogatások funkcióihoz (népesedési, jóléti és jólléti) kapcsolódóan elért eredmények következtében nő a versenyképesség, ami aztán megteremti az alapot a családtámogatásokat biztosító állami bevételek és kiadások optimalizálásának. Ebben a modellben a népesedési funkcióhoz kapcsolódóan a családtámogatások segíthetnek abban, hogy nőjön a gyermekvállalási és házasodási kedv, miközben csökkenjen a válások száma,

[308] Resperger R. (2011): A családok támogatása, munka és család összeegyeztetése, a pénzbeli támogatás főbb formái hazánkban. Gazdaság és Társadalom, Journal of Economy and Society, 2011. 3-4. sz. pp. 116-184.
[309] Vértesy, L. (2022). Family support policy in the EU and in Hungary. https://www.researchgate.net/publication/376601954
[310] Lentner Cs. - Sági J. - Tatay T. (2017): A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. Acta Humana, 2017. 3. sz. pp. 37-46.

ami több gyermeket és stabilabb párkapcsolatokat eredményez. A kevesebb széthulló család miatt kevesebbet kell költenie az államnak a szociális kiadásokra, a több gyermekes család pedig a legjobb garancia a munkaerőpiaci utánpótlás és a fogyasztási dinamika fenntartására.

A jóléti funkcióhoz kapcsolódóan a családok munkalapú bevételeinek, jövedelmének növekedése a kulcsa és az alapja azoknak a változásoknak, amelyek a családok esetében magasabb fogyasztással, vagyongyarapodással és több megtakarítással járnak. Ezek együttesen gazdaságösztönző hatást gyakorolnak, ami növeli a versenyképességet és ezáltal az állami bevételeket.

A jólléti funkció kapcsán pedig a családtámogatások által is előmozdított jobb közérzet, lelki egészség és nagyobb kiegyensúlyozottság elősegíti azt, hogy a mentális problémák miatt ne csökkenjen az adott személyek munkahelyi termelékenysége és a pszichés nehézségekből adódó szociálisan hátrányos helyzeteket is el lehet kerülni, amelyek jelentős terhet jelenthetnek az ellátó rendszerekre.

A családtámogatási funkciók megerősítése tehát növeli a gazdasági és a társadalmi versenyképességet is, ami megteremti a keretrendszerét az állami bevételek növelésének és az olyan kiadások csökkentésének, amelyek a versenyképességi potenciál csökkenéséből adódnának. Ezáltal több állami forrás marad a családtámogatásokba való visszaforgatása.

Ez a körforgást, a családtámogatások által a családi funkciók megerősödésének hatását és az ebből adódó költségvetési lehetőségek bővülését és azok családtámogatásokba való visszaforgatását szemlélteti a következő ábra.

72. Ábra : A családtámogatási beruházások fenntarthatósága

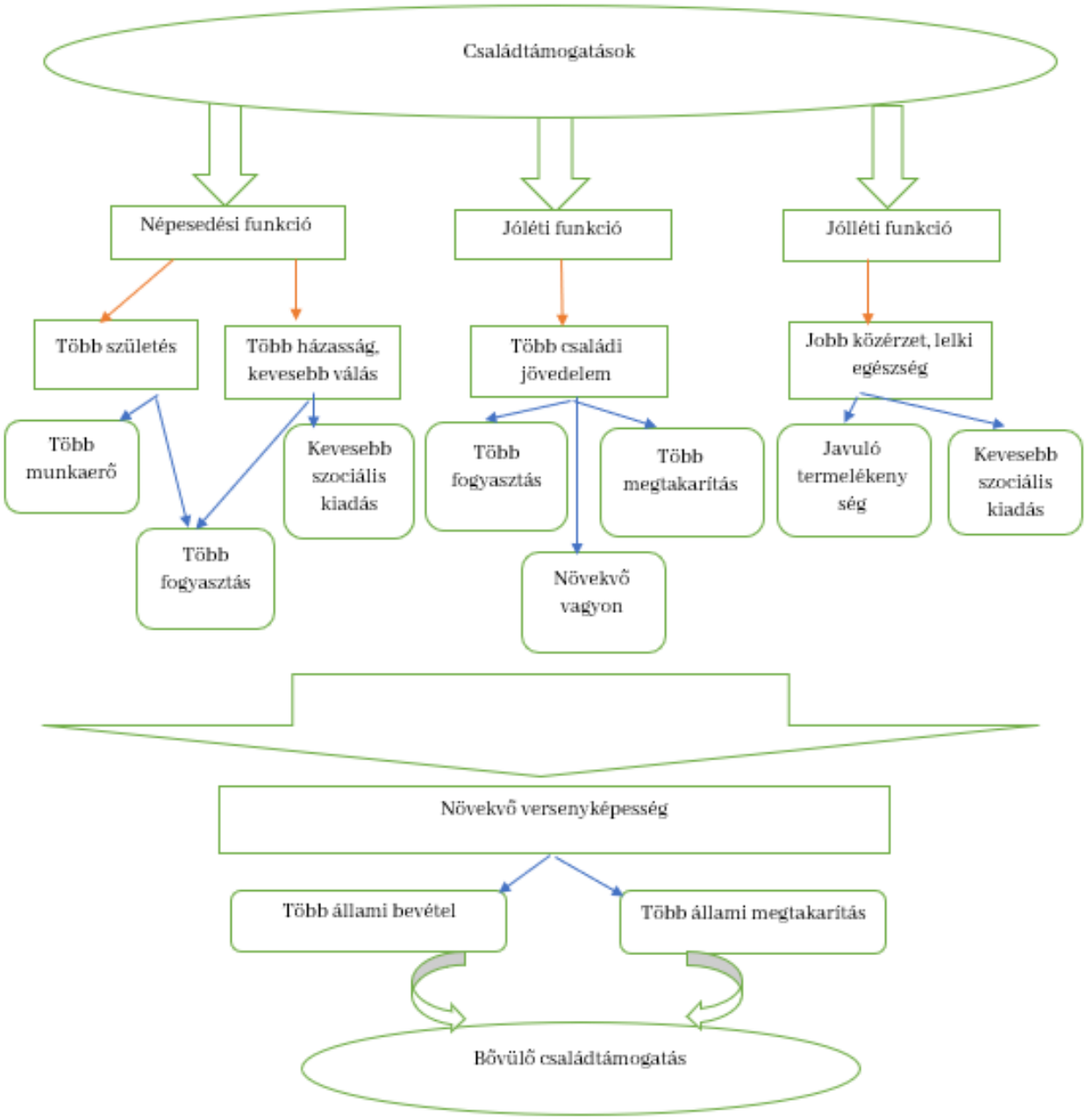

Forrás: saját szerkesztés

A korábbiak alapján az a feltevésem, hogy a családtámogatások gazdaságélénkítő hatással bírnak, ami elsősorban a munkavállaláshoz és az abból termelt jövedelemből eredő fogyasztáshoz kapcsolódik. Ebben a folyamatban azt feltételezzük, hogy az embereket az

hajtja, azért mennek el dolgozni, hogy a legjobbat tegyék a családjukért, és jobb életet nyújtsanak a gyermekeik számára. A több munka több jövedelmet, az több fogyasztást, több termelést, több innovációt és ezáltal nagyobb jólétet eredményez, amelyben az egyes családok és az egész társadalom gazdagsága és gazdasága növekszik, ami aztán kiszámítható, biztos alapot nyújt a családok támogatásához, a gyermekvállaláshoz és a gyermekek neveléséhez.

Ez az a körforgás, amelynek fenntartásához szükség van a család egységének megőrzésére. A családi kohézió erősítése már önmagában is megtakarítást jelent, hiszen a családok szétesése jelentős költségekkel jár az egyén és az állam számára egyaránt. Ez a gazdasági indok amögött, hogy miért érdemes a családok és a párkapcsolatok stabilizálására költeni (például a házassághoz kötött családtámogatások által), ami sokkal kedvezőbb össztársadalmi szempontból, mint azok a juttatások, amelyek a már szétesett családok miatt keletkező költségeket igyekeznek megtéríteni, ezáltal gyakran jóléti függőséget előidézve az érintett családok tagjaiban.

A családi jólét növekedésének és ezáltal az ország gazdasági teljesítményének fontos mutatói a foglalkoztatási, jövedelmi, fogyasztási, megtakarítási és vagyoni helyzet változása. Ha javul az egyes családok vagyoni helyzete, és nagyobb értékű lesz az ingatlanvagyonuk (például az otthonteremtés révén), az ingóságaik (adott esetben a nagycsaládosok autóvásárlási kedvezménye által) vagy a pénzügyi vagyonuk, a megtakarításaik (például a babakötvény segítségével), akkor az ezekből összeálló össztársadalmi vagyon is növekszik, ahogy az állam finanszírozásának stabilitása is. Ha a szülők jövedelme nő, elsősorban a munkajövedelmek által, amelyekben megjelennek a családi kedvezmények, akkor az visszahat a fogyasztásra, ami a gazdaság egyik legfontosabb mozgatórugója és az állampénzügyi önállóság fontos eleme. A társadalmi jövőképesség szempontjából a családok anyagi gyarapodása a gondoskodás egyfajta megnyilvánulása, az önrendelkezés képessége, amely alapján irányítani tudják a sorsukat. Ez a jövőképességet formáló gondoskodás a családok gyarapodásának kulcsa. Enélkül nincs versenyképes gazdasági növekedés, ahogy a gazdaság teljesítőképessége nélkül sem lehetnének fenntartható családtámogatási beruházások.

Összegzés

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy a 2010 és 2025 között működő magyar családtámogatási modell hazai és nemzetközi összehasonlításban is vizsgált jogi és állampénzügyi keretrendszere, intézkedései, fejlődése és sajátosságai eredményesen és hatékonyan járultak-e hozzá a magyar családok gyarapodásához és rajtuk keresztül a társadalmi és gazdasági folyamatok alakulásához.

Értekezésemet azzal kezdtem, hogy bemutattam a család és a családtámogatások értelmezésének nemzetközi gyakorlatát. Nemzetközi kutatásom eredményei alapján megállapítható, hogy mind az államok család definíciói, mind a családtámogatások jogi szabályozása tekintetében a magyar megközelítés a tradicionális irányzatot képviseli. Nagyon kevés olyan országot találtam, ahol a hagyományos családi értékek annyira erősen érvényesülnének a jogi környezetben, mint Magyarországon. Ez az eltérés a költségvetési ráfordításokban is megjelenik, hiszen az Eurostat vagy az OECD értelmezésével szemben a magyar családtámogatási modellben sokkal szélesebb körű a családtámogatások körébe sorolt előirányzatok és kiadások köre. Ez az oka annak, hogy a központi költségvetések tételei alapján kijelenthető, hogy Magyarország a GDP-jének igen jelentős részét, 4-5 százalékát költötte családpolitikai célokra 2011 és 2025 között. Dolgozatomban pontosan bemutatom, hogy mely előirányzatok sorolhatók ezen kiadási tételek közé, amelyek segítségével a családtámogatási intézkedések bevezetéséről és fejlődéséről is számot adok.

A 2010 utáni négy kormányzati ciklus családtámogatási területen bekövetkezett változásainak ismertetése, az intézkedések csoportosítása mellett kitérek a családtámogatási modell kialakítása és működtetése mögött meghúzódó alapelvekre és célokra. Ezek vizsgálata ugyancsak megerősíti a magyar családtámogatási stratégia tradicionális értékek melletti elkötelezettségét. A konkrét intézkedések elemzése során ugyanakkor - különösen nemzetközi összehasonlításban - nagyon jól kirajzolódik egyfajta különutas, számtalan innovatív, gyakran hungarikumnak számító eszközt bevezető és tartalmazó politikaképzési irányzat és gyakorlat, amelyben a munkavállalással összekötött családtámogatási megoldások dominálnak. A magyar családtámogatási rendszerben tehát egyszerre van jelen a tradíció és az innováció.

A magyar családtámogatási modell eredményességét a család funkcióihoz kapcsolódóan három dimenzió mentén vizsgáltam, hazai és európai uniós térben. Ennek során a népesedési, a jóléti és a jólléti mutatók alakulását követtem nyomon 2010 után, bemutatva a különféle szignifikáns kapcsolatokat és korrelációkat a különféle mutatók között. Mind a hazai, mind a nemzetközi adatbázisok vizsgálata visszaigazolta a kapcsolatot a családok fiskális támogatásának növelése és a termékenységi, párkapcsolati, foglalkoztatási, jövedelmi, fogyasztási, vagyoni, szegénységi és szubjektív jólléti adatsorokban tapasztalható változások között.

A családtámogatások hatékonyságának vizsgálata során a munka, a nevelés és a lakhatás fókuszú családtámogatások gyakorlati megvalósulásának elemzésére került sor. Ennek keretében a hatékonyságot négy szempont alapján értékeltem, arra kerestem a választ, hogy a különféle családtámogatási eszközökre, intézkedésekre és programokra mennyire jellemző a stabilitás, a komplexiátás, a célzottság és a rugalmasság, amely attribútumok Lakner[311] szerint a hatékony családpolitika meghatározói. A három nagy családtámogatási területen (munka, nevelés és lakhatás fókuszú) belül találtam olyan családtámogatási elemeket, amelyek jobban, míg mások kevésbé feleltek meg a négy hatékonysági szempontnak vagy azok közül egynek-egynek, de összességében mégis megállapítható, hogy a családtámogatási rendszer egészének hosszú távú, másfél évtizedes fejlődésére és fejlesztésére folyamatosan jellemző volt a körülményekhez való alkalmazkodás, az igényvezérelt hozzáállás és az aktív, ugyanakkor következetes szakpolitikai irányvonal.

Ennek a hatékonyságra és eredményességre való törekvésnek a következtében számos olyan sajátosság jelent meg a magyar családtámogatási rendszerben, amely más országok gyakorlatához képest több innovációval jellemzhető, ami stabilitással, fenntarthatósággal, valamint a kiadási szemlélet helyett inkább beruházási szemlélettel párosul. Elméleti modellemben igyekeztem alátámasztani azt, hogy a családtámogatásoknál érvényesülő beruházási szemlélet hosszú távon megtérül és fenntartható állampénzügyi szempontból is. Ennek jelei jól megfigyelhetők a különféle eredményességi mutatók 2010 és 2021 közötti alakulásában, a 2020-as évek kihívásokkal teli időszakában azonban már számtalan olyan tényezővel is számolni kellett, amelyek jelentősen befolyásolták a családtámogatások hatékonyságát, annak ellenére, hogy éppen a családtámogatások és azok bővítése járultak hozzá legjobban a stabilitás megőrzéséhez a nehézségek közepette is. A 2020-as évek

[311] Lakner Zoltán (2006): A családpolitika rendszere, Esély 2006/3 p 101

megváltozott külső körülményeinek a családtámogatási rendszer tükrében végzett vizsgálata a jövő egyik fontos kutatása lehet.

Mellékletek

1. számú melléklet: Családpolitikai célú kiadások, kedvezmények a 2025. évi központi költségvetésben

					Előirányzat, program neve	**2025**
						Kiadás *(millió Ft)*
09	01	02	00	00	A települési önkormányzatok egyes köznevelési feladatainak támogatása (óvodák)	357 396,5
09	01	03	00	00	A települési önkormányzatok egyes szociális és gyermekjóléti feladatainak támogatása címen belül:	
2. melléklet					1.3.2.1 jogcím: Család- és gyermekjóléti szolgálat	12 915,3
					1.3.2.2.1 jogcím: Család- és gyermekjóléti központ	11 200,4
					Család- és gyermekjóléti központ - óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység támogatása	6 821,6
					1.3.2.12. jogcím: Családi bölcsőde	997,7
					1.3.3. jogcím: Bölcsőde, mini bölcsőde támogatása	93 659,5
09	01	04	00	00	A települési önkormányzatok gyermekétkeztetési feladatainak támogatása (2. melléklet)	140 789,4
09	02	02	00	00	A települési önkormányzatok köznevelési feladatainak működési célú támogatása (óvodák – esélyteremtési illetményrész támogatása)	12 500,0
12	21	02	00	00	Uniós programok kiegészítő támogatása előirányzatból: Iskolaprogramok	5 558,9
14	09	01	00	00	Országos Kórházi Főigazgatóság előirányzatból meddőségkezelési feladatok támogatása	3192,2

14	11	00	00	00	Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ előirányzatból Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság működésének támogatása	30,0
14	20	05	08	00	Biztos Kezdet Gyerekházak	2 039,4
14	20	31	01	00	Köznevelési célú humánszolgáltatás és működési támogatás (óvodák)	54 715,5
14	20	31	06	00	Ingyenes tankönyvellátás támogatása	19 040,0
14	20	32	01	00	Szociális célú nem állami humánszolgáltatások támogatása (Ebből a családpolitikával összefüggő terület kiadása)	63 136,5

					Előirányzat, program neve	**2025**
						Kiadás *(millió Ft)*
14	20	32	04	00	Egyes szociális, gyermekvédelmi, gyermekjóléti ágazati szakmai programok támogatása előirányzatból az eszközkezelő programban részt vevőkkel kapcsolatos feladatok	4 000,0
14	20	32	08	00	Egyes fogyatékosságügyi és egyenlő esélyű hozzáférést szolgáló szakmai feladatok támogatása előirányzatból:	46,6
14	20	33	01	00	Egészségügyi ellátási és fejlesztési feladatok előirányzatból: Természetes fogamzássegítés	209,2
14	20	33	05	00	Egészségügyi társadalmi, civil és non-profit szervezetek működési támogatása előirányzatból:	120,0
15	26	05	01	01	Családi pótlék	305 459,6
15	26	05	01	02	Anyasági támogatás	5 228,3
15	26	05	01	03	Gyermekgondozást segítő ellátás	52 868,8
15	26	05	01	04	Gyermeknevelési támogatás	9 345,8

15	26	05	01	05	Gyermekek születésével kapcsolatos szabadság megtérítése	5 255,0
15	26	05	01	06	Életkezdési támogatás	12 255,7
15	26	05	01	07	Pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások	2 605,8
15	26	05	01	08	Gyermektartásdíjak megelőlegezése	1 681,5
15	26	05	03	02	Járási szociális feladatok ellátása előirányzatból: Gyermekek otthongondozási díja	119 834,4
20	02	00	00	00	Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért	985,4
20	20	09	02	00	Erzsébet gyermek- és ifjúsági táborok támogatása	9 527,7
20	20	09	04	00	Gyermek, ifjúsági és családpolitikai programok	1 682,4
20	20	09	06	00	Fiatalok első sikeres nyelvvizsgájának támogatása	1 300,0
20	20	09	07	00	Fiatalok vezetői engedélyének megszerzésével összefüggő hozzájárulás	835,0
20	20	09	09	00	Hazai bölcsőde-, családi bölcsődefejlesztési program nem állami fenntartók részére	674,1
					Előirányzat, program neve	**2025**
						Kiadás *(millió Ft)*
20	20	09	10	00	GYES-en és GYED-en lévők hallgatói hitelének célzott támogatása	240,0
20	20	09	11	00	Esélyteremtő, önkéntes és kríziskezelő programok, valamint feladatok támogatása	422,7
20	20	09	12	00	Család- és ifjúságügyi társadalmi, civil és egyéb szervezetek továbbá közösségi és tehetségsegítő programok, feladatok támogatása	291,5
42	24	00	00	00	Babaváró támogatások	251 466,0
42	25	00	00	00	Diákhitel konstrukciók támogatása előirányzatból:	3 126,3

42	26	00	00	00	Munkáshitel	10 532,9
42	29	00	00	00	Lakástámogatások	257 356,0
71	02	01	01	02	Nők korhatár alatti nyugellátása	490 570,0
72	02	01	00	00	Csecsemőgondozási díj	177 133,6
72	02	02	00	00	Táppénz előirányzatból: gyermekápolási táppénz	14 664,2
72	02	05	00	00	Gyermekgondozási díj és örökbefogadói díj	419 555,7
72	02	07	02	00	Védőnői szolgáltatás, anya-, gyermek- és ifjúságvédelem	27 283,3
72	02	07	10	10	Összevont szakellátás Ebből: meddőségkezelési eljárások	13 221,0
72	02	09	00	00	Anyatej-ellátás	200,0
					Összesen:	**2 983 971,4**

					Kedvezmények	**Összege (millió Ft)**
42	03	01	00	00	Személyi jövedelemadó: Családi adóalap-kedvezmény	385 000,0
42	03	01	00	00	Első házasok kedvezménye	3 500,0
42	03	01	00	00	25 év alattiak személyi jövedelemadó-mentessége	215 000,0
42	03	01	00	00	Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége	52 500,0
42	03	01	00	00	30 év alatti anyák kedvezménye	19 500,0
42	03	04	00	00	CSOK-os lakások mentessége	25 000,0
					Kedvezmények	**Összege (millió Ft)**
63	12	00	00	00	Biztosítotti társadalombiztosítási járulék: Családi járulékkedvezmény	52 500,0
71	01	02	00	00	Biztosítotti társadalombiztosítási járulék: Családi járulékkedvezmény	

72	01	02	00	00	Biztosítotti társadalombiztosítási járulék: Családi járulékkedvezmény	
71	01	01	00	00	Szociális hozzájárulási adó: a három vagy több gyermeket nevelő munkaerőpiacra lépő nők után érvényesíthető adókedvezmény	700,0
72	01	01	00	00		
Összesen:						**753 700**
E táblázatban szereplő köznevelési, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók rezsikompenzációjának becsült összege						16 492,0
Mindösszesen:						**3 754 163,4**

2. számú melléklet: A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2010-2025

Melléklet 2/1. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2010-2013 között

Az átalakulás évei

Előirányzat	2010	2011	2012	2013
Családi adó-és járulékkedvezmények, mentességek	**31 500**	**200 200**	**205 200**	**217 000**
Családi adó-és járulékkedvezmények	***12 500***	***180 200***	***184 200***	***185 300***
Családi adókedvezmény (+2015-től első házasok adókedvezménye)	12 500	180 200	184 200	185 300
Biztosított által fizetett nyugdíjjárulék: családi járulékkedvezmény				
Biztosítotti egészségbiztosítási járulék: családi járulékkedvezmény				
Egyéb mentességek	***19 000***	***20 000***	***21 000***	***31 700***
Illetékmentes öröklés	19 000	20 000	21 000	25 000
CSOK-os lakások illetékmentessége				
Munkahelyvédelmi kedvezmény				6 700
Személyi jövedelemadó mentességek	***0***	***0***	***0***	***0***
Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége				
30 év alatti anyák kedvezménye				
25 év alatti fiatalok személyi jövedelemadó-mentessége				
Családi szja-visszatérítés				
Pénzbeli családtámogatási ellátások	**598 029**	**608 024**	**683 779**	**705 681**
Alanyi jogon járó pénzbeli családtámogatási ellátások	***462 354***	***451 838***	***444 168***	***433 097***
Óvodáztatási támogatás	492			
Gyermektartásdíjak megelőlegezése	1 590	1 728	1 932	2 245
GYES-en és GYED-en lévők hallgatók hitelének célzott támogatása	571	576	632	788
Családi pótlék	363 930	353 567	346 072	336 995
Anyasági támogatás	5 730	5 608	5 472	5 248
Gyermekgondozási segély/gyermekgondozást segítő ellátás	65 047	64 768	63 740	61 811
Gyermeknevelési támogatás	13 082	13 455	13 809	13 906
Pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások	7 055	6 995	6 743	6 439
Életkezdési támogatás	4 858	5 141	5 768	5 665
Gyermekek otthongondozási díja				
Biztosítási jogviszonyhoz kötött pénzbeli családtámogatási ellátások	***135 675***	***156 186***	***239 612***	***272 585***
Terhességi-gyermekágyi segély/csecsemőgondozási díj	38 343	36 017	38 164	38 270

Gyermekápolási táppénz	2 764	2 590	2 217	2 359
Gyermekgondozási díj (+2021-től örökbefogadói díj)	92 804	89 290	89 167	93 794
Gyed-ben és TGYÁS-ban részesülők kompenzációja			2 569	
Apák munkaidő-kedvezménye távolléti díjának megtérítése	1 764	1 990	2 356	2 405
NŐK 40 összesen	0	26 300	105 138	135 757
Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak	***0***	***0***	***0***	***0***
Diákhitel tartozás csökkentésének támogatása				
Nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatása				
Babaváró támogatás				
Fiatalok első sikeres nyelvvizsgájának támogatása				
Fiatalok vezetői engedélyének megszerzéséhez hozzájárulás				
Munkáshitel				
Lakástámogatások	**147 403**	**129 079**	**126 023**	**155 529**
Egyéb lakástámogatások	147 403	129 079	124 001	131 862
A Nemzeti Eszközkezelő Zrt. által kezelt ingatlanok fenntartása				167
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. Ingatlanvásárlásai			2 022	23 500
Gyermekjóléti programok, támogatások	**138 865**	**143 174**	**143 224**	**226 912**
Bölcsőde	***10 991***	***11 603***	***11 398***	***11 255***
Bölcsődei ellátás	10 562	11 087	11 162	10 839
Családi napközi/családi bölcsőde ellátás	429	516	236	416
Mini bölcsődei férőhelyek kialakításának támogatása				
Hazai bölcsődefejlesztési program				
Bölcsődei humánerőforrás anyagi elismerése				
Óvoda	***67 405***	***68 935***	***69 887***	***139 714***
Közoktatási célú humánszolgáltatás és kiegészítő támogatás (óvodák)	7 270	8 188	9 638	15 230
Telep. önkorm. köznev. feladatainak egyéb támogatása				
Települési önkorm. egyes köznev. feladatainak támogatása: óvodák	60 135	60 747	60 249	124 484
Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység támogatása				
Óvodai kapacitásbővítést célzó beruházások támogatása				
Gyermekjóléti országos programok	***60 470***	***62 637***	***61 939***	***75 944***
Ingyenes és kedvezményes intézményi étkeztetés	215	265	256	42 287
Nyári étkeztetés biztosítása	2 343	2 274	2 282	2 389
Kedvezményes óvodai, iskolai, kollégiumi étkeztetés	31 470	33 607	32 468	
Gyermekétkeztetés feltételeit javító fejlesztések támogatása				
Igyál tejet program	690	981	1 432	1 902
Iskolagyümölcs program	525	464	424	547
Védőnői szolgáltatás, anya-, gyermek- és ifjúságvédelem	17 965	17 966	18 267	20 698

Gyermek és ifjúsági célú üdültetés, majd Erzsébet program			297	365
Tanulók ingyenes tankönyvellátásának támogatása	7 263	7 080	6 513	7 756
Egyéb családokat segítő kezdeményezések	**44 445**	**41 016**	**37 292**	**24 104**
Anyatej-ellátás	192	161	155	142
Család, esélyteremtési és önkéntes házak támogatása			188	170
Bölcsődék és közoktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése, közösségi buszok beszerzése	4 306			
Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelése, oktatása	18 033	18 453	14 016	
In vitro fertilizációs tevékenység támogatásának bővülése				
Családbarát szülészet támogatása				
Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság működésének támogatása				
Termékenységet javító egészségügyi, oktatási és lelki szolgáltatást nyújtó intézmények fejlesztési támogatásának II. üteme				
Köznevelési, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók rezsikompenzációja				
Családsegítés és gyermekjóléti szolgálat	9 969	9 979	10 007	9 896
Gyermekjóléti központ	99	100	102	99
Szociális célú humánszolgáltatások normatív állami támogatása	11 400	11 864	12 299	13 185
Biztos Kezdet Gyermekházak támogatása			189	290
Családszervezetek támogatása	446	459	336	322
ÖSSZESEN	**960 241**	**1 121 493**	**1 195 518**	**1 329 227**
GDP éves szintje	***27 427 573***	***28 492 068***	***28 919 193***	***30 343 344***
GDP arány	**3,5%**	**3,9%**	**4,1%**	**4,4%**

Melléklet 2/2. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2014-2017 között

A kibontakozás évei

Előirányzat	2014	2015	2016	2017
Családi adó-és járulékkedvezmények, mentességek	**268 500**	**281 000**	**301 022**	**321 134**
Családi adó-és járulékkedvezmények	***232 800***	***243 400***	***263 400***	***283 000***
Családi adókedvezmény (+2015-től első házasok adókedvezménye)	199 200	208 300	222 800	240 000
Biztosított által fizetett nyugdíjjárulék: családi járulékkedvezmény	16 600	17 400	19 700	20 500
Biztosítotti egészségbiztosítási járulék: családi járulékkedvezmény	17 000	17 700	20 900	22 500
Egyéb mentességek	***35 700***	***37 600***	***37 622***	***38 134***
Illetékmentes öröklés	26 000	27 000	28 000	31 000
CSOK-os lakások illetékmentessége				
Munkahelyvédelmi kedvezmény	9 700	10 600	9 622	7 134
Személyi jövedelemadó mentességek	***0***	***0***	***0***	***0***
Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége				
30 év alatti anyák kedvezménye				
25 év alatti fiatalok személyi jövedelemadó-mentessége				
Családi szja-visszatérítés				
Pénzbeli családtámogatási ellátások	**736 007**	**762 841**	**799 924**	**845 030**
Alanyi jogon járó pénzbeli családtámogatási ellátások	***421 291***	***415 633***	***409 553***	***405 224***
Óvodáztatási támogatás				
Gyermektartásdíjak megelőlegezése	1 970	1 772	1 521	1 293
GYES-en és GYED-en lévők hallgatók hitelének célzott támogatása	585	529	390	625
Családi pótlék	329 247	322 987	316 950	314 467
Anyasági támogatás	5 767	5 571	5 862	5 788
Gyermekgondozási segély/gyermekgondozást segítő ellátás	60 250	62 163	62 862	61 372
Gyermeknevelési támogatás	12 487	11 910	11 503	11 090
Pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások	5 799	5 223	4 632	4 402
Életkezdési támogatás	5 186	5 479	5 834	6 186
Gyermekek otthongondozási díja				
Biztosítási jogviszonyhoz kötött pénzbeli családtámogatási ellátások	***314 715***	***347 208***	***390 371***	***439 806***
Terhességi-gyermekágyi segély/csecsemőgondozási díj	41 412	45 481	49 662	55 489
Gyermekápolási táppénz	2 864	3 587	4 145	4 745
Gyermekgondozási díj (+2021-től örökbefogadói díj)	104 164	113 098	128 950	151 516
Gyed-ben és TGYÁS-ban részesülők kompenzációja				

Apák munkaidő-kedvezménye távolléti díjának megtérítése	2 237	2 300	2 298	2 473
NŐK 40 összesen	164 038	182 742	205 316	225 584
Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak	***0***	***0***	***0***	***0***
Diákhitel tartozás csökkentésének támogatása				
Nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatása				
Babaváró támogatás				
Fiatalok első sikeres nyelvvizsgájának támogatása				
Fiatalok vezetői engedélyének megszerzéséhez hozzájárulás				
Munkáshitel				
Lakástámogatások	**164 572**	**140 383**	**173 973**	**210 354**
Egyéb lakástámogatások	127 960	109 303	148 153	184 651
A Nemzeti Eszközkezelő Zrt. által kezelt ingatlanok fenntartása	501	957	1 123	599
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. Ingatlanvásárlásai	36 111	30 123	24 698	25 104
Gyermekjóléti programok, támogatások	**280 003**	**308 985**	**332 616**	**327 560**
Bölcsőde	***13 441***	***14 026***	***14 551***	***14 612***
Bölcsődei ellátás	13 441	14 026	14 551	14 612
Családi napközi/családi bölcsőde ellátás				
Mini bölcsődei férőhelyek kialakításának támogatása				
Hazai bölcsődefejlesztési program				
Bölcsődei humánerőforrás anyagi elismerése				
Óvoda	***177 984***	***191 016***	***205 339***	***203 159***
Közoktatási célú humánszolgáltatás és kiegészítő támogatás (óvodák)	20 315	22 844	32 606	27 275
Telep. önkorm. köznev. feladatainak egyéb támogatása	2 416			
Települési önkorm. egyes köznev. feladatainak támogatása: óvodák	155 253	165 679	172 733	175 884
Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység támogatása				
Óvodai kapacitásbővítést célzó beruházások támogatása		2 494		
Gyermekjóléti országos programok	***88 578***	***103 943***	***112 726***	***109 788***
Ingyenes és kedvezményes intézményi étkeztetés	54 807	60 648	70 169	66 737
Nyári étkeztetés biztosítása		2 889		3 670
Kedvezményes óvodai, iskolai, kollégiumi étkeztetés				
Gyermekétkeztetés feltételeit javító fejlesztések támogatása		1 996	4 262	2 777
Igyál tejet program	2 794	3 822	3 776	3 330
Iskolagyümölcs program	1 498	1 396	1 657	1 693
Védőnői szolgáltatás, anya-, gyermek- és ifjúságvédelem	22 473	22 448	24 551	24 889
Gyermek és ifjúsági célú üdültetés, majd Erzsébet program		4 200	4 782	5 309
Tanulók ingyenes tankönyvellátásának támogatása	7 007	6 545	3 530	1 384

Egyéb családokat segítő kezdeményezések	**24 948**	**26 372**	**29 439**	**27 566**
Anyatej-ellátás	111	102	89	151
Család, esélyteremtési és önkéntes házak támogatása	176	171	161	172
Bölcsődék és közoktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése, közösségi buszok beszerzése				
Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelése, oktatása				
In vitro fertilizációs tevékenység támogatásának bővülése				
Családbarát szülészet támogatása				
Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság működésének támogatása				
Termékenységet javító egészségügyi, oktatási és lelki szolgáltatást nyújtó intézmények fejlesztési támogatásának II. üteme				
Köznevelési, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók rezsikompenzációja				
Családsegítés és gyermekjóléti szolgálat	10 080	10 471	5 919	5 972
Gyermekjóléti központ	103	103	4 513	4 570
Szociális célú humánszolgáltatások normatív állami támogatása	13 876	14 370	14 116	14 393
Biztos Kezdet Gyermekházak támogatása	291	456	1 226	700
Családszervezetek támogatása	312	699	3 414	1 609
ÖSSZESEN	**1 474 029**	**1 519 581**	**1 636 974**	**1 731 644**
GDP éves szintje	***32 826 770***	***34 984 755***	***36 311 882***	***39 335 929***
GDP arány	**4,5%**	**4,3%**	**4,5%**	**4,4%**

Melléklet 2/3. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2018-2021 között

A kiteljesedés évei

Előirányzat	2018	2019	2020	2021
Családi adó-és járulékkedvezmények, mentességek	**354 668**	**370 700**	**396 948**	**403 260**
Családi adó-és járulékkedvezmények	***315 800***	***335 200***	***336 100***	***318 400***
Családi adókedvezmény (+2015-től első házasok adókedvezménye)	271 700	291 100	293 500	276 100
Biztosított által fizetett nyugdíjjárulék: családi járulékkedvezmény	20 400	19 700	42 600	42 300
Biztosítotti egészségbiztosítási járulék: családi járulékkedvezmény	23 700	24 400		
Egyéb mentességek	***38 868***	***35 500***	***39 348***	***59 860***
Illetékmentes öröklés	33 000	34 500	37 500	33 900
CSOK-os lakások illetékmentessége				25 000
Munkahelyvédelmi kedvezmény	5 868	1 000	1 848	960
Személyi jövedelemadó mentességek	***0***	***0***	***21 500***	***25 000***
Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége			21 500	25 000
30 év alatti anyák kedvezménye				
25 év alatti fiatalok személyi jövedelemadó-mentessége				
Családi szja-visszatérítés				
Pénzbeli családtámogatási ellátások	**881 263**	**930 706**	**1 029 036**	**1 104 250**
Alanyi jogon járó pénzbeli családtámogatási ellátások	***400 667***	***396 891***	***425 693***	***434 478***
Óvodáztatási támogatás				
Gyermektartásdíjak megelőlegezése	1 073	871	711	600
GYES-en és GYED-en lévők hallgatók hitelének célzott támogatása	694	474	568	360
Családi pótlék	310 533	309 762	309 310	309 937
Anyasági támogatás	5 919	5 956	6 765	6 450
Gyermekgondozási segély/gyermekgondozást segítő ellátás	59 943	58 444	57 146	55 842
Gyermeknevelési támogatás	11 813	11 077	11 041	10 841
Pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások	3 849	3 381	3 131	3 254
Életkezdési támogatás	6 844	6 925	8 091	8 735
Gyermekek otthongondozási díja			28 931	38 459
Biztosítási jogviszonyhoz kötött pénzbeli családtámogatási ellátások	***480 596***	***533 815***	***603 343***	***669 772***
Terhességi-gyermekágyi segély/csecsemőgondozási díj	61 219	66 592	78 206	100 072
Gyermekápolási táppénz	5 364	6 280	6 541	7 087
Gyermekgondozási díj (+2021-től örökbefogadói díj)	176 019	197 410	228 060	248 508
Gyed-ben és TGYÁS-ban részesülők kompenzációja				
Apák munkaidő-kedvezménye távolléti díjának megtérítése	2 720	2 748	3 198	3 580

NŐK 40 összesen	235 275	260 785	287 338	310 524
Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak	***2 181***	***23 243***	***82 463***	***91 000***
Diákhitel tartozás csökkentésének támogatása	1 114	1 912	1 857	2 058
Nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatása		8 081	38 885	14 329
Babaváró támogatás		8 399	38 651	71 845
Fiatalok első sikeres nyelvvizsgájának támogatása	824	2 862	1 569	1 859
Fiatalok vezetői engedélyének megszerzéséhez hozzájárulás	243	1 990	1 501	909
Munkáshitel				
Lakástámogatások	**198 818**	**200 076**	**254 046**	**386 639**
Egyéb lakástámogatások	193 158	191 236	251 494	376 486
A Nemzeti Eszközkezelő Zrt. által kezelt ingatlanok fenntartása	2 000	3 500	2 500	10 153
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. Ingatlanvásárlásai	3 660	5 340	51	
Gyermekjóléti programok, támogatások	**390 318**	**384 554**	**409 671**	**443 513**
Bölcsőde	***29 518***	***36 516***	***46 352***	***49 861***
Bölcsődei ellátás	23 528	33 113	34 627	45 127
Családi napközi/családi bölcsőde ellátás	212	221	483	574
Mini bölcsődei férőhelyek kialakításának támogatása			2 248	
Hazai bölcsődefejlesztési program	5 777	3 182	5 993	3 849
Bölcsődei humánerőforrás anyagi elismerése			3 000	311
Óvoda	***215 348***	***217 600***	***225 631***	***251 611***
Közoktatási célú humánszolgáltatás és kiegészítő támogatás (óvodák)	28 389	26 407	31 651	33 806
Telep. önkorm. köznev. feladatainak egyéb támogatása				
Települési önkorm. egyes köznev. feladatainak támogatása: óvodák	185 579	185 674	188 460	212 285
Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység támogatása	1 380	5 520	5 520	5 520
Óvodai kapacitásbővítést célzó beruházások támogatása				
Gyermekjóléti országos programok	***145 452***	***130 438***	***137 689***	***142 041***
Ingyenes és kedvezményes intézményi étkeztetés	77 540	78 932	71 363	86 076
Nyári étkeztetés biztosítása				
Kedvezményes óvodai, iskolai, kollégiumi étkeztetés				
Gyermekétkeztetés feltételeit javító fejlesztések támogatása	2 992	2 055	2 399	1 492
Igyál tejet program	3 063	3 587	4 507	4 344
Iskolagyümölcs program	1 797	1 966	3 046	
Védőnői szolgáltatás, anya-, gyermek- és ifjúságvédelem	26 549	26 852	26 548	26 686
Gyermek és ifjúsági célú üdültetés, majd Erzsébet program	21 551	5 407	16 569	10 913
Tanulók ingyenes tankönyvellátásának támogatása	11 961	11 639	13 256	12 530
Egyéb családokat segítő kezdeményezések	**31 346**	**52 880**	**51 950**	**61 398**

Anyatej-ellátás	126	92	71	63
Család, esélyteremtési és önkéntes házak támogatása	180	179	155	182
Bölcsődék és közoktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése, közösségi buszok beszerzése				
Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelése, oktatása				
In vitro fertilizációs tevékenység támogatásának bővülése		3 792	5 858	8 586
Családbarát szülészet támogatása		4 824	1 900	
Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság működésének támogatása		4	30	81
Termékenységet javító egészségügyi, oktatási és lelki szolgáltatást nyújtó intézmények fejlesztési támogatásának II. üteme		5 266	139	139
Köznevelési, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók rezsikompenzációja				
Családsegítés és gyermekjóléti szolgálat	6 766	6 752	7 388	8 328
Gyermekjóléti központ	5 029	5 679	5 572	6 469
Szociális célú humánszolgáltatások normatív állami támogatása	15 685	22 217	27 483	32 147
Biztos Kezdet Gyermekházak támogatása	685	813	891	874
Családszervezetek támogatása	2 876	3 263	2 463	4 530
ÖSSZESEN	**1 858 593**	**1 962 160**	**2 224 114**	**2 490 060**
GDP éves szintje	***43 553 984***	***47 940 496***	***48 807 766***	***55 556 986***
GDP arány	**4,3%**	**4,1%**	**4,6%**	**4,5%**

Melléklet 2/4. A családtámogatások költségvetési előirányzatainak összegei 2022-2025 között

A kihívások évei

Előirányzat	2022	2023	2024	2025
Családi adó-és járulékkedvezmények, mentességek	**1 286 432**	**666 744**	**685 800**	**753 700**
Családi adó-és járulékkedvezmények	***352 398***	***364 634***	***372 500***	***441 000***
Családi adókedvezmény (+2015-től első házasok adókedvezménye)	313 775	328 558	320 500	388 500
Biztosított által fizetett nyugdíjjárulék: családi járulékkedvezmény	38 623	36 076	52 000	52 500
Biztosítotti egészségbiztosítási járulék: családi járulékkedvezmény				
Egyéb mentességek	***77 209***	***77 866***	***79 800***	***25 700***
Illetékmentes öröklés	41 000	43 000	39 000	
CSOK-os lakások illetékmentessége	35 601	34 162	40 000	25 000
Munkahelyvédelmi kedvezmény	608	704	800	700
Személyi jövedelemadó mentességek	***180 325***	***224 244***	***233 500***	***287 000***
Négygyermekes anyák személyi jövedelemadó-mentessége	32 496	39 833	39 500	52 500
30 év alatti anyák kedvezménye		9 091	9 000	19 500
25 év alatti fiatalok személyi jövedelemadó-mentessége	147 829	175 320	185 000	215 000
Családi szja-visszatérítés	***676 500***			
Pénzbeli családtámogatási ellátások	**1 270 386**	**1 426 738**	**1 531 592**	**1 616 698**
Alanyi jogon járó pénzbeli családtámogatási ellátások	***458 452***	***480 897***	***480 873***	***509 520***
Óvodáztatási támogatás				
Gyermektartásdíjak megelőlegezése	988	1 523	899	1 682
GYES-en és GYED-en lévők hallgatók hitelének célzott támogatása	387	454	240	240
Családi pótlék	310 210	307 647	307 306	305 460
Anyasági támogatás	6 054	5 962	6 155	5 228
Gyermekgondozási segély/gyermekgondozást segítő ellátás	55 945	54 989	55 657	52 869
Gyermeknevelési támogatás	10 281	9 788	10 235	9 346
Pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások	2 933	2 532	2 886	2 606
Életkezdési támogatás	11 215	18 997	20 555	12 256
Gyermekek otthongondozási díja	60 438	79 005	76 940	119 834
Biztosítási jogviszonyhoz kötött pénzbeli családtámogatási ellátások	***811 934***	***945 842***	***1 050 718***	***1 107 179***
Terhességi-gyermekágyi segély/csecsemőgondozási díj	132 597	153 394	172 428	177 134
Gyermekápolási táppénz	9 714	10 591	13 628	14 664
Gyermekgondozási díj (+2021-től örökbefogadói díj)	287 389	328 348	392 436	419 556
Gyed-ben és TGYÁS-ban részesülők kompenzációja				
Apák munkaidő-kedvezménye távolléti díjának megtérítése	3 844	4 684	4 856	5 255

NŐK 40 összesen	378 390	448 824	467 370	490 570
Speciális pénzügyi konstrukciók családoknak	***140 961***	***187 144***	***231 868***	***267 260***
Diákhitel tartozás csökkentésének támogatása	2 113	2 600	2 651	3 126
Nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatása	9 500	4 487		
Babaváró támogatás	126 217	176 974	226 982	251 466
Fiatalok első sikeres nyelvvizsgájának támogatása	1 981	2 070	1 100	1 300
Fiatalok vezetői engedélyének megszerzéséhez hozzájárulás	1 151	1 014	1 135	835
Munkáshitel				10 533
Lakástámogatások	**638 781**	**448 646**	**185 713**	**261 356**
Egyéb lakástámogatások	634 781	444 646	181 713	257 356
A Nemzeti Eszközkezelő Zrt. által kezelt ingatlanok fenntartása	4 000	4 000	4 000	4 000
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. Ingatlanvásárlásai				
Gyermekjóléti programok, támogatások	**463 097**	**547 127**	**559 050**	**728 964**
Bölcsőde	***55 967***	***73 437***	***78 491***	***95 331***
Bölcsődei ellátás	49 551	71 394	76 764	93 660
Családi napközi/családi bölcsőde ellátás	521	830	923	998
Mini bölcsődei férőhelyek kialakításának támogatása	127	1 059		
Hazai bölcsődefejlesztési program	5 769	153	805	674
Bölcsődei humánerőforrás anyagi elismerése				
Óvoda	***254 876***	***293 109***	***315 999***	***431 434***
Közoktatási célú humánszolgáltatás és kiegészítő támogatás (óvodák)	35 955	45 419	40 928	54 716
Telep. önkorm. köznev. feladatainak egyéb támogatása				12 500
Települési önkorm. egyes köznev. feladatainak támogatása: óvodák	213 402	242 171	268 859	357 397
Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység támogatása	5 520	5 520	6 212	6 822
Óvodai kapacitásbővítést célzó beruházások támogatása				
Gyermekjóléti országos programok	***152 254***	***180 582***	***164 561***	***202 199***
Ingyenes és kedvezményes intézményi étkeztetés Nyári étkeztetés biztosítása	101 281	122 042	105 823	140 789
Kedvezményes óvodai, iskolai, kollégiumi étkeztetés				
Gyermekétkeztetés feltételeit javító fejlesztések támogatása				
Igyál tejet program Iskolagyümölcs program	5 393	4 489	6 701	5 559
Védőnői szolgáltatás, anya-, gyermek- és ifjúságvédelem	26 718	26 729	27 283	27 283
Gyermek és ifjúsági célú üdültetés, majd Erzsébet program	6 059	10 287	9 058	9 528
Tanulók ingyenes tankönyvellátásának támogatása	12 803	17 035	15 695	19 040
Egyéb családokat segítő kezdeményezések	**80 337**	**167 132**	**113 141**	**126 185**

Anyatej-ellátás	52	43	200	200
Család, esélyteremtési és önkéntes házak támogatása	522	521	505	423
Bölcsődék és közoktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése, közösségi buszok beszerzése				
Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelése, oktatása				
In vitro fertilizációs tevékenység támogatásának bővülése	9 827	22 353	15 114	16 413
Családbarát szülészet támogatása				
Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság működésének támogatása	40	60	30	30
Termékenységet javító egészségügyi, oktatási és lelki szolgáltatást nyújtó intézmények fejlesztési támogatásának II. üteme	139	209	217	209
Köznevelési, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatók rezsikompenzációja		57 100	20 711	16 492
Családsegítés és gyermekjóléti szolgálat	8 376	8 376	11 540	12 915
Gyermekjóléti központ	6 733	6 733	9 985	11 200
Szociális célú humánszolgáltatások normatív állami támogatása	49 297	64 812	49 541	63 137
Biztos Kezdet Gyermekházak támogatása	1 344	1 853	1 829	2 039
Családszervezetek támogatása	4 007	5 071	3 469	3 126
ÖSSZESEN	**3 879 994**	**3 443 532**	**3 307 164**	**3 754 163**
GDP éves szintje	***66 165 628***	***75 086 595***	***81 791 000***	***87 955 000***
GDP arány	**5,9%**	**4,6%**	**4,0%**	**4,3%**

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

.

Agósc Gergely – Balogh Enikő (2020): Ismét népszerű a házasság Magyarországon. Kapocs, 3(3–4), 38–60. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00085/pdf/EPA02943_kapocs_2020_3-4_038-060.pdf

Agőcs Gergely – Szomszéd Orsolya – FŰRÉSZ Tünde (2019): Európai családpolitikák – a KINCS Európai Családpolitikai Rangsora. Kapocs, 2(3–4), 3–11. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00082/pdf/EPA02943_kapocs_2019_3-4_003-011.pdf

Agócs, Fűrész, Kállay-Kisbán, Pári (2024): Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő, KINCS, Budapest

Agócs, G., Eplényi, K., Joó, K., & Kállay-Kisbán, K. (2024). Az Európai Unió családpolitikai rendszereinek összehasonlítása. In G. Agócs, T. Fűrész, K. Kállay-Kisbán, & A. Pári (Eds.), Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő (pp. 64-88). Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS).

Agócs, Gergely; Fűrész, Tünde; Kállay-Kisbán, Kriszta ; Kozák, Kökény ; Ludescher, Melinda ; Pári, András ; Rövid, Irén ; Szilágyi, Dániel (2025): Magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50(2), 179–211.

Akgündüz, Y. E., et al. (2021). The macroeconomic consequences of family policies. SSRN Working Paper. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3931927

Anderson, Karen M. (2015): Social policy in the European Union. London: Palgrave.

Andorka R. (szerk.) (2006). Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest

Andorka Rudolf – Dányi Dezső – Hablicsek László – Kamarás Ferenc – Szentgáli Tamás (1991): Demográfiai átmenet Magyarországon. KSH Népességtudományi Kutató Intézet történeti demográfiai füzetek 9.

Andorka Rudolf: Társadalompolitikai válaszok a népességszám csökkentésére a 21. században: pronatalista népesedéspolitika, bevándorlási politika, a foglalkoztatottság növelése vagy más alternatívák? , Demográfia, 1990, 20. o.

Andorka Rudolf: Gyermekszám a fejlett országokban. Budapest, Gondolat Kiadó, 1987

Asai, M., et al. (2023). The Role of Structural Fiscal Policy on Female Labor Force Participation in OECD Countries. IMF Working Paper WP/23/186. https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2023/english/wpiea2023186-print-pdf.pdf

Bali J. és Péterfi P. (2023). A női gyermekvállalási életkor változása és regionális mintázatai az Európai Unióban. Kapocs 4. 25-41.

Balog Piroska, Susányszki Éva (2022): A házastársi/élettársi kapcsolat minőségeés a mentális egészségi állapot összefüggései a fiatal felnőttek körében Kapocs 2022/1 KINCS

Barzó Tímea: A házasság és a család védelme Közép-Európában, ProFuturo 2023/1 p. 30.

Bauer, Béla – Nagy, M. Tamás 2022. A népesség elöregedésének társadalmi hatásai Magyarországon. Századvég Riport 2021. 405-432.

Beaujouan, Éva – Sobotka, Tomáš (2022): Is 40 the New 30? Increasing Reproductive Intentions and Fertility Rates beyond Age 40. In Dimitrios NIKOLAOU – David SEIFER (szerk.): Optimizing the Management of Fertility in Women over 40. Cambridge: Cambridge University Press, 3–13. Online: https://doi.org/10.1017/9781009025270.002

Beaujoua, Éva (2020): Latest-Late Fertility? Decline and Resurgence of Late Parenthood Across the Low-Fertility Countries. Population and Development Review, 46(2), 219–247. Online: https://doi.org/10.1111/padr.12334

Bereczki Ákos, Lados Csaba, Szabó Beáta, Winkler Sándor (2025): A 2014-et követő évtized lakáspiaci árváltozásának mozgatórugói. Kapocs 2025/1-2. KINCS

Bernd, Rechel – Grundy, Emily – Robine, Jean-Marie – Cylus, Jonathan – Mackenbach, Johan P. – Knai, Cecile – McKee, Martin 2013. Ageing in the European Union. The Lancet, 381(9874). 1312–22.

BIRÓNÉ MALUSTYIK Brigitta (2022): A nyitott koordinációs mechanizmus működése az Európai Unióban – különös tekintettel a szociális biztonsági rendszerek koordinációjára. Polgári Szemle, 18(1–3), 297–308. Online: https://doi.org/10.24307/psz.2022.1121

Bokun, Aneta (2024): Cash transfers and fertility: Evidence from Poland's Family 500+. Demographic Research Volume 51, Article 28 863–900. o. DOI: 10.4054/DemRes.2024.51.28

Bördős, Katalin – Szabó-Morvai, Ágnes (2021): A 2000–2015 közötti családpolitikai intézkedések hatása a születésszámra Magyarországon. Demográfia, 64. évfolyam, 2–3, 137–70.

Burgess. E.W. (1926): The Family as a Unity of Interacting Personalities. The Family, 7(1), 3–9. https://doi.org/10.1177%2F104438942600700 10.

Cantillon, Bea, & Van Lancker, Wim (2013): Three Shortcomings of the Social Investment Perspective. Social Policy and Society, 12(4), 553–564.

Chikán, Attila – Czakó, Erzsébet – Demeter, Krisztina – LOSONCI, Dávid (2019). Versenyben a világgal? – A mikrogazdasági versenyképességi kutatások eredményei, 1995-2018. In: Vezetéstudomány / Budapest Management Review I. évf. 12. szám (2019) 16.

Christl, Michael – Gacia, Ana Agúndez (2023): Hypothetical Tax-Benefit Reforms in Hungary: Shifting from Tax Relief to Cash Transfers for Family Support. No. 648. Online: http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2023-648.pdf

Csák János (2018): A társadalmi jövőképesség normatív koncepciója, in: Társadalmi jövőképesség – Egy új tudományterület bemutatkozása, Corvinus, 2018

Cseh-Szombathy László (1995): A társadalmi normák változása és a családi élet alakulása, Magyar Tudomány, 1995. 5. szám 16.

Cseh-Szombathy, L. (1979): A család meghatározása.. Családszociológiai problémák és módszerek. Gondolat Kiadó..11.

Daly, M. (2020a): Children and their Rights and Entitlements in EU Welfare States. Journal of Social Policy, 49(2), 1–18. Online: https://doi.org/10.1017/S0047279419000370

Daly, Mary (2020b): Conceptualizing and Analyzing Family Policy and How It Is Changing. In Rense Nieuwenhuis and Wim Van Lancker (szerk.): The Palgrave Handbook of Family Policy. Cham: Palgrave Macmillan, 25–41. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_2

Dani Csaba – Kottáné Baranyi Mária (2018): A családok támogatásáról szóló 1998.évi LXXXIV törvény fontosabb változásai napjainkig (Kapocs, 2018/3, Budapest, KINCS)

David Goodhart (2019) Úton hazafelé. Budapest: Századvég. 14.o.

Demény Pál (2016): Népességpolitika a közjó szolgálatában. Budapest: KSH Népességtudományi Kutatóintézet. Online: http://demografia.hu/hu/letoltes/kiadvanyok/Demografus-konyvtar/Tartalom_Demografus_Konyvtar_4.pdf

Demény Pál (2016): Népességpolitika a közjó szolgálatában. Budapest: KSH Népességtudományi Kutatóintézet.

Demény Pál (1987): The economic rationale of family planning programs. Population Council Center for Policy Studies Working Papers. 1987

Doblhammer, G. and Spéder, Zs. (2024). Editorial on the Special Issue "Demographic Developments in Eastern and Western Europe Before and After the Transformation of Socialist Countries". Comparative Population Studies, 49. 118–141.

Doepke, M., & Tertilt, M. (2016). Families in Macroeconomics. NBER Working Paper No. 22068. https://www.nber.org/papers/w22068

Domokos, Tamás – Kántor, Zoltán – Pillók, Péter – Székely, Levente (2020): Magyar Fiatalok 2020. Budapest, Társadalomkutató Kft. https://tarsadalomkutato.hu/wp-content/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%9Ag.pdf

Dyvik E. H. (2024). Distribution of the global population by continent 2023. https://www.statista.com/statistics/237584/distribution-of-the-world-population-by-continent/

Easterlin, R. A. (1978). The Economics and Sociology of Fertility. In Tilly, Ch. (ed.): Historical Studies of Changing Fertility. Princeton University Press, Princeton, 57–134.

Easterlin, R. A. (1980). Birth and Fortune: The Impact of Numbers on Personal Welfare, Basic, New York.

Engler Á. és Pári A. (2022). A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. Századvég, (2)3. 11–34.

Engler Ágnes – Markos Valéria – Major Enikő (2022): Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében. Kapocs, (1), 10. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00088/pdf/EPA02943_kapocs_2022_1_010-021.pdf

Engler Ágnes (2017): A család mint erőforrás. Budapest: Gondolat.

Engler Ágnes 2018. Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok. Engler, Ágnes (szerk.) Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei. Debrecen, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12-41.

Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (2022) MAGYAR LELKIÁLLAPOT 2021 CSALÁD – EGÉSZSÉG – KÖZÖSSÉG HUNGAROSTUDY 2021 TANULMÁNYOK. KINCS, Budapest

Esping-Andersen (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism, International Journal of Sociology. 20 (3). M.E. Sharpe, Inc.: 92–123. doi:10.1080/15579336.1990.11770001. hdl:1814/22934. JSTOR 20630041.

Európa Projekt, Századvég, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladok_Szazadveg.pdf

Európa Projekt, Századvég, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladok_Szazadveg.pdf

European Commission 2021. Green paper on ageing - Public consultation: Synopsis report. https://commission.europa.eu/system/files/2021-06/green_paper_ageing_2021_en.pdf

European Commission 2023. Communication on demographic change in Europe: A toolbox for action. https://commission.europa.eu/publications/communication-demographic-change-europe-toolbox-action_en

European Commission 2023. The Impact of Demographic Change in a changing environment. https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf (letöltés dátuma: 2024.04.10.)

European Commission Report on the Impact of Demographic Change (2020). https://commission.europa.eu/system/files/2020-06/demography_report_2020_n.pdf (Letöltés ideje:2024.05.06.)

Eurostat (2024). Demography of Europe – 2024 edition. https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2024

Eurostat 2023a: Demography of Europe. https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023

Eurostat 2023b: Fertility statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics#Highest_share_of_children_from_foreign-born_mothers_in_Luxembourg

Farkas Péter – Papházi Tibor – Székely András (2019). Köldökzsinór Program első évének tapasztalatai. Kapocs, 2019/1-2, 60–66.KINCS

Farkas Péter (2012): A szeretet szocializációjáért – Társdadalompolitika – szociálpolitika – családpolitika és a keresztény társadalometika. Budapest: L'Harmattan.

Farkas Péter (2023) Létezik-e önálló családpolitika?, Kapocs 11. évf. 2.szám

Fellner Zita–Marosi Anna–Szabó Beáta (2021): A babaváró kölcsön hitelpiaci és reálgazdasági hatásai. Közgazdasági szemle, lXViii. éVf., 2021. február (150–177. o.)

Fishbein, M. and Ajzen, 1. (1975). Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research. Addison–Wesley, Reading, MA

Friedrich Engels (1884) A család, a magántulajdon és az állam eredete

Fűrész, Gábor – Erdős, Gergely – Maurer, Szemere – Speidl, Bianka – Hortay, Olivér (2021): Közös pontok a magyar és az uniós közvéleményben. Magyarország 2021. 39-49.

Gábos A. (2004). A családpolitikai transzferek termékenységi hatásai. (Doktori értekezés). Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem.4., 16.

Gábos A. (2008): Családtámogatási rendszer és a családok helyzete. In: Kolosi T-Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2008, TÁRKI, Budapest, pp.304-323.

Gábos A. (2013). A családtámogatási rendszer hatása a gyermekszegénységre és a termékenységre. Közgazdasági Szemle, 60(5), 521–545.

Gábos András – Kopasz Marianna (2012): A gyermekek jólléte Magyarországon európai összehasonlításban. Társadalmi Riport, TÁRKI, Budapest

Gábos András – Tóth István György (2025): A foglalkoztatás és a szegénység alakulásának összefüggései az Európai Unió országaiban és Magyarországon. Társadalmi Riport 2024. Budapest: TÁRKI.

Gábos András (2000): Családok helyzete és családtámogatások a kilencvenes években. Társadalmi Riport, TÁRKI, Budapest, 106. o

Gábos András (2005): A magyar családtámogatási rendszer termékenységi hatásai , Budapest, Corvinus

Gallai Sandor (2001): European Social Dialogue. Budapest: Budapest Economics.

Gallai Sándor (2019): A Családpolitika helye a demográfiai válsággal küzdő Európában. In Székely András (szerk.): Nemzetközi családpolitikai kitekintő. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 15–27.

Gauthier, A. H., & Koops, J. C. (2018). Family trajectories and wealth. In E. Kals & J. Maes (Eds.), Justice and Conflicts (pp. 219-236). Springer.

Gauthier, Anne H (2000).: Public policies affecting fertility and families in Europe: A survey of the 15 member states. European Observatory on Family Matters, Low Fertility, families and Public Policies,2000. Sevilla. 1–2., illetve 17.

Gellérné Lukács Éva (2023): A csecsemőgondozási díj és gyermekgondozási díj igénybevételével kapcsolatos megújult szabályok. Munkajog, 4. sz. 75–80. o.

Gere Dömötör (2023): Családszemlélet Európában és Magyarországon egy nagymintás nemzetközi felmérés alapján. Kapocs, 6(2–3), 66–76. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00092/pdf/EPA02943_kapocs_2023_2-3.pdf

Giddens, A. (2008). Szociológia. (4. átdolg. kiadás). Osiris Kiadó. 172.

Gietel-Basten, Stuart – Rotkirch, Anna – Sobotka, Tomáš (2022): Changing the Perspective on Low Birth Rates: Why Simplistic Solutions Won't Work. BMJ, Online report. Online: https://doi.org/10.1136/bmj-2022-072670

Gosselin, C.A., Huta, V. & Braaten, A. (2022): Eudaimonic Orientation Enhances the Well-Being Experienced by Fathers, Applied Research Quality Life, 2022.

Gyarmati A. (2008): A népesedéspolitikai, szociálpolitikai, gyermekvédelmi értékek, célok, eszközök változása a magyar családtámogatási rendszerben a rendszerváltástól napjainkig. Demográfia, 51(4)

Gyorgyovich Miklós – Regős Gábor (2021): A családpolitikák társadalmi megítélése, Századvég Riport, 2021 p 285

Gyorgyovich, Miklós – Pári, András (2023): A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban. In Család - Érték - Tér (pp. 13-35). Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

Gyorgyovich, Miklós 2022. A családpolitikák társadalmi megítélése. Kapocs, 2022 (3-4), 41-48.

György L. (2024) A középosztály forradalma. Meritokratikus stratégia a 21. századra. Budapest: György László.

Gyulaváry Tamás (2003): Az Európai Unió szociális joga: érdekek keresztтüzében. JURA, (2), 45–58.

Habitat for Humanity (2024) Kiszámoltuk: 1 millió háztartás (közel 3 millió ember) él ma Magyarországon lakhatási szegénységben. https://habitat.hu/hirek/2024/11/kiszamoltuk-1-millio-haztartas-kozel-3-millio-ember-el-ma-magyarorszagon-lakhatasi-szegenysegben

Hablicsek László – Monigl István – Vukovich Gabriella (1985): A magyarországi népességfejlődés néhány hosszú távú jellemzője 1880–2001 között. Demográfia, 28(4), 403–457.

Hagiwara, R. (2025). Macroeconomic and Welfare Effects of Family Policy: Cash Transfers vs In-kind Benefits. The Japanese Economic Review, 76, 375–427. https://link.springer.com/article/10.1007/s42973-024-00188-z

Hantrais, Linda (1995): Social Policy in the European Union. Winchester, Hampshire: Macmillan.

Hantrais, Linda (1997): Exploring Relationships between Social Policy and Changing Family Forms within the European Union. European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie, 13(4), 339–379. Online: https://doi.org/10.1023/A:1005941907983

Harcsa, István – Monostori, Judit 2014. Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. Társadalmi Riport, 13. évfolyam, 1, 83–109.

Hayes, Adam (2023). How Demographics Drive the Economy In: Investopedia How Demographics Drive the Economy (investopedia.com) (2023. 09.06)

Henning Lohmann, Hannah Zagel (2015): Family policy in comparative perspective: The concepts and measurement of familization and defamilization, Journalof European Social Policy Volume 26, Issue 1

Hermann Zoltán (2018): A családi pótlék iskolába járáshoz kötésének hatása az iskolába járásra és az iskolai teljesítményre. Budapest: MTA TK

Hick, R., Pomati, M., & Stephens, M. (2025). Housing affordability and poverty in Europe: on the deteriorating position of market renters. Journal of Social Policy, 54(4), 1072–1095. doi:10.1017/S0047279423000703

Hill, R., & Rodgers, R. H. (1964). The developmental approach. In H. Christensen (Ed.), Handbook of marriage and the family (pp. 171–211)

Hoffman István (2013): Családpolitika. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest.

Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1999). What Is Family? Further Thoughts on a Social Constructionist Approach. In: Concepts and Definitions of Family for the 21st

Homicskó Árpád Olivér (2023): A magyar szociális jogi ellátások rendszertana. Patrocinium Kiadó

Horváth-Varga Anikó, Nagy Tímea, Pári András (2023): A magyarok szubjektív jólléte a veszélyek korában. Kapocs 2023/2-3 KINCS

Husz Ildikó – Herke Boglárka (2023): A család sokszínű fogalma a szociológiában. Husz Ildikó (2023): Mi a család? Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont 15.o.

Husz Ildikó (2023): Mi a család? Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont

Husz Ildikó (2025): Diszkontinuitás és kontinuitás a gyermekszegénység kezelésében Ferge Zsuzsa örökségének tükrében https://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.3.95

Jane Jenson: (2017): The new maternalism. Children first, women second, In D. J. J. (Ed.), The Double Face of the Social Investment State (pp. 265-290). Oxford University Press 270.

Jenson, Jane (2009): Lost in Translation: The Social Investment Perspective and Gender

Jenson, Jane (2020): Beyond the National: How the EU, OECD, and World Bank Do Family Policy. In NIEUWENHUIS, Rense – LANCKER, Wim Van (szerk.): The Palgrave Handbook of Family Policy. Cham: Palgrave Macmillan, 45–68. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_3

Johmatam Abbanmionte (2025): U.S. Fertility Is Declining Due to Delayed Marriage and Childbearing. Heritage Foundation, USA

József Hegedüs, Vera Horváth and Eszter Somogyi (2017): Affordable Housing in Central and Eastern Europe: Identifying and Overcoming Constrains in New Member States. Metropolitan Research Institute

Kaiser F. (2011). A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai. Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle, 4(8)., 27–36.

Kaiser F. (2018). Túlnépesedés, erőforrás szűkösség „élettér" konfliktusok. Confessio, 40(1). 21–29.

Kamerman, S. B. (1994). Family policy: An emerging field. In S. S. Nagel (Ed.), Encyclopedia of Policy Studies (pp. 529-544). Marcel Dekker.

Kapdebo Ágnes: A lakhatás filozófiai és szakpolitikai aspektusai. Kapocs, 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.2

Kapitány B. (szerk.) (2015). Demográfiai Fogalomtár. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest

Kapitány Balázs–Murinkó Lívia (2020): Párkapcsolati változások, termékenységi trendek. Társadalmi Riport, TÁRKI

Kapitány, B. –Spéder, Zs. (2021) Gyermekvállalás. In Monostori, J. –Őri, P. –Spéder, Zs. (szerk.) Demográfiai portré 2021, Budapest: KSH, 83-98.

Karamánné Dr. Pakai Annamária PhD, habil., Dr. Rákóczi Ildikó PhD (2025): 110 éves a Magyar Védőnői Szolgálat. Aranypajzs IV. évfolyam 3. szám – 2025.

Katalin Novák -Tünde Fűrész (2021): FAMILY-FRIENDLY DECADE 2010-2020. Budapest: Maria Kopp Institute for Demography and Families, KINCS

Keller, A., Groot, J., Matta, J. et al. Housing environment and mental health of Europeans during the COVID-19 pandemic: a cross-country comparison. Sci Rep 12, 5612 (2022). https://doi.org/10.1038/s41598-022-09316-4

KINCS (2019): Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. Online: www.koppmariaintezet.hu/docs/Intergeneracios_kutatasi_jelentes_infografikaval.pdf

KINCS (2019): Intergenerációs kutatás. KINCS

KINCS (2020) Lakhatással kapcsolatos vélemények a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Lakhatassal_kapcsolatos_velemenyek_a_gyermekvallalasi_korban_levo_magyarok_koreben.pdf

KINCS (2021): Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/csaladtamogatasi_preferenciak_kutatas.pdf

KINCS (2024) A CSOK igénybevételének eredményei 2016. január 1. és 2023. december 31. között. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_CSOK%20elemzes_2016_2023.pdf

KINCS (2024): A babaváró és a csok igénybevétele a felzárkózó településeken https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Babavaro_es_CSOK_a_felzarkozo_telepuleseken_2019-2023

KINCS (2024): Öt éves a babaváró. www.koppmariaintezet.hu/docs/Ot_eves_a_babavaro_tamogatas.pdf

KINCS (2025): 200 ezerrel több gyermek született a gyermekvállalási kedv változása miatt. KINCS, Budapest https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_elemzes_200_ezerrel_tobb_gyermek.pdf

KINCS (2025): A magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. www.koppmariaintezet.hu

KINCS(2025): Elindult az új adócsökkentési program https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Elindult_az_uj_csaladi_adocsokkentesi_program_elemzes%2020250701_vegl.pdf

Kiss-Kozma Georgina (2022): Ostromlott értékeink – Values Under Siege 2022. Budapest: Ifjúságkutató Intézet, Mathias Corvinus Collegium.

Kocsis János Balázs 2023. A magyarországi fiatalok nyolcadik legégetőbb problémája: lakáshoz jutás, lakásproblémák. Pillók, Péter – Székely, Levente (szerk.), Kívánj tizet, 157-173. Budapest, Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség. ISBN 978-615-01-7060-2.

Kolozsvári Krisztina, Gere Dömötör, Pillók Péter (2024): Demográfiai tél Európában Családalapítással összefüggő tényezők Európában és Magyarországon in: Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő, KINCS, 2024

Komada, M. (2021). Welfare and macroeconomic effects of family policies. Working Paper. https://ideas.repec.org/p/fme/wpaper/62.html

Kopp Mária (2008): Magyar lelkiállapot. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008.

Kopp Mária- Skrabski Árpád: A boldogságkeresés útjai és útvesztői, KINCS, 2021

Korom Ágoston (2024): Family Policy Aimed at Demographic Incentives in EU Law In: Barzó Tímea: Demographic Challenges in Central Europe, Srtudies of the Central European Professors' Network

Kovács Marcell (2018): Mikrocenzus 2016 11. Szubjektív jóllét. KSH https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_11.pdf

Központi Statisztikai Hivatal (2021). A visegrádi országok demográfiai jellemzői. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/V4_demografiai_jellemzok.pdf

Központi Statisztikai Hivatal 2022. Az első gyermekvállalás életkorának változása Magyarországon. Demografia.hu/Korfa, 22(3).

Központi Statisztikai Hivatal 2022. Fenntartható fejlődés indikátorai 2022. https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/fenntarthato_fejlodes_indikatorai_2022.pdf

Központi Statisztikai Hivatal. Népmozgalom 2021. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg21/index.html#anvekvtermszetesfogystcsakmrskelnitudtaazemelkedbevndorlsitbblet

Krékó, J. et al (2022): A magyar adórendszer újraelosztási hatásai. KRTK-KTI WP – 2022/15

Kristó Katalin (2022): A családtámogatások negyed százada. Gondolat kiadó, Budapest

Kristó Katalin (2014). Gondolatok a családok állami támogatásáról. Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 2(4), 39–54. Elérés forrás: https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/2759

Kristó, Katalin (2022): A családtámogatások negyed százada: Kormányzati intézkedések a családok pénzbeli támogatásában. Budapest, Magyarország : Gondolat Kiadó

Kristó, Katalin (2015): Welfare Theories in Family Politics. ACADEMIC AND APPLIED RESEARCH IN MILITARY AND PUBLIC MANAGEMENT SCIENCE 14 : 1 pp. 45-52.

Kristó, Katalin (2015): A pénzbeli családtámogatási ellátások változásai 2010 és 2014 között, a kormányprogram célkitűzései tükrében. ACTA HUMANA: HUNGARIAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS PUBLICATIONS 3 : 2 p. 54

Kristó, Katalin (2015): Tervek és a valóság – A pénzbeli családtámogatási ellátások vizsgálata a kormányprogramok tükrében. NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, Tamás András Megjelenés/Fokozatszerzés éve: 2015

Kucharska-Stasiak, E., Źróbek, S., & Żelazowski, K. (2022). European Union Housing Policy—An Attempt to Synthesize the Actions Taken. Sustainability, 14(1), 39. https://doi.org/10.3390/su14010039

Kuncz Izabella–Németh Petra –Szabó-Bakos Eszter (2023): A harmincévesnél fiatalabb anyák szjakedvezményének várható demográfiai és makrogazdasági hatásai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, LXX. ÉVF., 2023. NOVEMBER (1213–1229. o.)

Lakatos Csilla – Pál Tünde (2018): Családi reziliencia. Keresztény Magvető 124. évf. 3. sz.

Lakner Z. (2010). Távolodás a szociálistól: A jóléti állam átalakulása Magyarországon. Esély: Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 21(4), 3–23.

Lakner Zoltán (2006): A családpolitika rendszere, Esély 2006/3 p 101

Lakner Zoltán (2012): Szociálpolitika. Budapest: Szent István Társulat.

Layard, R. (2021). Wellbeing as the Goal of Policy. LSE Public Policy Review. Vol.2. Issue 2. pp 1-8- DOI: 10.31389/lseppr.46

Lentner Cs. - Sági J. - Tatay T. (2017): A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. Acta Humana, 2017. 3. sz. pp. 37-46.

Lentner Csaba (2016): Rendszerváltás és pénzügypolitika, Akadémiai Kiadó

Lentner Csaba (2019): A magyar állampénzügyek fejlődéstörténete a dualizmus korától napjainkig. L'Harmattan Kiadó

Lentner Csaba (2021): Közpénzügyek és államháztartástan, Ludovika Kiadó

Lentner Csaba- Fűrész Tünde (2024): Strategic Elements of the Hungarian Family Support System after 2010: Achievements and Challenges, Európai Tükör 27. évf 1. szám

Lentner Csaba: A lakossági devizahitelezés kialakulásának és konszolidációjának rendszertanivázlata – államháztartási és nemzetközi összefüggésekben. Acta Humana, 2017/4. 51-57.

Lentner, Cs. – Fűrész, T. (2024): A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon ACTA HUMANA • 2024/4. 5–26. • DOI: 10.32566/ah.2024.4.1

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. Population and Development Review 36(2). 211–251.

Livi Bacci, M (2002): Supplement: Global Fertility Transition. Population and Development Review, 27. 282–289.

Luther Márton: Asztali beszélgetések, Luther Kiadó, 2014 66 o.

Lutz, W., Amran, G., Belanger, A., Conte, A., Gailey, N., Ghio, D., Grapsa, E., Jensen, K., Loichinger, E., Marois, G., Muttarak, R., Potancokova, M., Sabourin, P., & Stonawski, M. (2019, June 3). Demographic Scenarios for the EU. JRC Publications Repository. https://doi.org/10.2760/590301

lyman Stone (2018): No Ring, No Baby: How Marriage Trends Impact Fertility. Institute for Family Studies, USA

Maddison Erbabian (2022): The Decline in Fertility: The Role of Marriage and Education. Penn Wharton Universiy of Pennsylvania

Mádl, F., & Vizi, E. S. (Szerk.). (2010). Nemzeti ügyek politikája. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség.

Magyar Nemzeti Bank (2022) Pénzügyi Stabilitási Jelentés 2022 november. MNB https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2022-november.pdf

Magyar Nemzeti Bank, https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA/PenzugyiSZLA_HU?rs:embed=true (Letöltés ideje: 2025.09.03)

Makay Zsuzsanna (2018): Családtámogatás, női munkavállalás . In Monostori Judit – Őri Pé-ter – Spéder Zsolt (szerk .): Demográfiai Portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről.Budapest: KSH NKI, 83–102 .

Makay Zs. – Kapitány B. – Ökrös F. (2024) Családtámogatás, női munkavállalás. In Monostori J. – Őri P. (szerk.) Demográfiai portré 2024. Budapest: KSH–NKI, 77–95.

McDonald, P. (2008). Very Low Fertility: Consequences, Causes and Policy Responses. The Japanese Journal of Population, 6(1), 19-23.

McLean, I: Public choice, Oxford, 1987, 222.o.

Mészáros József (2005): A családi típusú jövedelemadózás. Valóság 2005/11.

Michał A. Michalski (2024): The Economy Begins in the Family. Demographic Challenges in Central Europe : Legal and Family Policy Response (pp.103-127) DOI:10.54237/profnet.2024.tbdecce_4

Molnár, B., Pálfi, S., Szerepi, S., & Vargáné Nagy, A. (2021). Kisgyermekkori nevelés Magyarországon. Debreceni Egyetemi Kiadó.

Mulder, C. H. – Wagner, M. (2001) The connections between family formation and first-time home ownership in the context of West Germany and the Netherlands. European Journal of Population, 17, 137–164

Mulder, C. H. (2006). Population and housing: A two-sided relationship. Demographic Research, 15(13), 401-412. https://doi.org/10.4054/DemRes.2006.15.13

Murdock,G-P-(1949): Social Structure.MacMillan

Murinkó L. (2024). Házasság, élettársi kapcsolat, Kézirat.

Murinkó Lívia- Rohr Adél: Párkapcsolat, házasságkötés, Demográfiai Portré , KSH- NKI, 2018

Nagy Tímea, Horváth-Varga Anikó: A fiatal felnőttek boldogságának és elégedettségének vizsgálata, Család-Egészség-Közösség, Hungarostudy 2021, KINCS 2021

Nelson, S. Katherine Nelson, Kostadin Kushlev, Sonja Lyubomirsky: In Defense of Parenthood: Children Are Associated With More Joy Than Misery, Psychological Science, 2012.

Neyer, G. (2012). Welfare states, family policies, and fertility in Europe. In G. Neyer et al. (Eds.), The demography of Europe (pp. 29–52). Springer.

Nyírády Adrienn – Nagy Krisztián Alex Vas Éva – Kozák Kökény – Székely András (2023): A családok támogatásának megítélése a magyarok körében. In: Pári András és Gyorgyovich Miklós? CSALÁD – ÉRTÉK – TÉR Tanulmányok a családi értékekről. KINCS 91. o.

Nyírády Adrienn, Horváth Miklós, Ludescher Melinda, Pári András, Uhljár Péter, Dusa Ágnes (2025): A családi adókedvezmény országos kihasználtsága KSH- és NAV- adatok alapján. Kapocs 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.8

Nyírády Adrienn, Pári András, Székely András, Trieb Mariann (2022): A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András: MAGYAR LELKIÁLLAPOT 2021 CSALÁD – EGÉSZSÉG – KÖZÖSSÉG HUNGAROSTUDY 2021 TANULMÁNYOK. KINCS 169. o.

Nyitrai, I (2010): Szociálpolitika. G. Fodor, G., Kern, T., & Stumpf, I. (Szerk.). (2010). Hazárdjáték: A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve. Századvég Kiadó.

Obádovics, Csilla – Tóth G., Csaba 2021. A népesség szerkezete és jövője. Demográfiai portré, 251–75.

OECD (2019), Rejuvenating Korea: Policies for a Changing Society, OECD Publishing, Paris,

OECD. (2007). Family policy in Hungary. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/family-policy-in-hungary_144761862161.html

Oláh Lívia (2015): Changing Families in the European Union: Trends and Policy Implications. Families and Societies Working Paper Series, (44). Online: http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/09/WP44Olah2015.pdf

Olga Irisova: Overpopulation: Myth and Reality, Population Research Institute, 2013

Olivier Thevenor: Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis, Population and Development Review · March 2011

Orbán Balázs (2020): A magyar stratégiai gondolkodás egyszeregye, Budapest, MCC Press Kft., 2020

Orbán Balázs (2014): A családvédelem alkotmányos alapjai, Nemzeti Érdek 8. évf. 1. sz. 101–114. o.

Őri P. és Spéder Z. (2020). Folytonos átmenet: Magyarország népesedése 1920 és 2020 között.

Papházi Tibor, Tárkányi Ákos, Kapdebo Ágnes (2022) Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva et al.

(szerk.) Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 69–92.

Papházi, T. – Pári, A. (2023) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) főbb eredményei, 2016–2022. Kapocs, 2–3, 46–65.

Papházi, T. – Trieb, M. (2024) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) igénybevételének eredményei 2016. január 1. és 2023. december 31. között (MÁK-adatok alapján). Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.

Pári András – Varga Anikó – Balogh Enikő (2019): Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében. Kapocs, 2(3–4), 12–25. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00082/pdf/EPA02943_kapocs_2019_3-4_012-025.pdf

Pári András et al. (2022): Több gyermek, zöldebb jövő – környezettudatos magatartás az európai és magyar nagycsaládosok körében. In PÉTI Márton – RESS Boglárka (szerk.): A Kárpát-medencei magyarság helye és szerepe a klímaváltozás és a lokális társadalmi átalakulások folyamatában. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet, 27–41.

Pári, A.(2024): Role of the family in the socialisation of children: Relevant sociological research in Hungary. European Integration Studies, Volume 20, Number 1 (2024), pp. 139-167. https://doi.org/10.46941/2024.1.6

Pári, A., & Rövid, I. (2023). Családra vágyunk!: A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta. Máltai Tanulmányok, 5(4), 20–35.

Pári, András ; Fűrész, Tünde ; Rövid, Irén (2024): Population of Europe - from a Hungarian perspective In: Barzó, Tímea (szerk.) Demographic Challenges in Central Europe : Legal and Family Policy Response. Miskolc, Magyarország, Budapest, Magyarország : Central European Academic Publishing (2024) 815 p. pp. 47-79. , 33 p

Parsons, T. (1955): The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure. In T. Parsons & R. F. Bales (Eds.), Family, Socialization and Interaction Process, 3-33. Free Press.

Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). Family, Socialization and Interaction Process. Glencoe, IL: Free Press.

Pátkainé Bende Anna (2022): A visegrádi országok válasza a demográfiai kihívásokra – fókuszban a családpolitika, Polgári Szemle, 18. évf. 1–3. szám, 2022, 235–249.

Pongrácz Tiborné (2013): A Ratkó-korszak. Korfa 2013/1 Budapest

PwC (2021): The World in 2050. The Long View: How Will the Global Economic Order Change by 2050? Online: www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/the-world-in-2050.html

R. Fedor Anita és Balogh Erzsébet (2016): A fiatalok családalapítási mintázata. Különleges Bánásmód, II. évf. 2016/3. szám, 31-40. DOI 10.18458/KB.2016.3.31

Relationships Foundation (2016): Counting the Cost of Family Failure, 2016 https://www.relationshipsfoundation.org/wp-content/uploads/2016/02/Counting-the-Cost-of-Family-Failure-2016-Update.pdf

Resperger R. (2011): A családok támogatása, munka és család összeegyeztetése, a pénzbeli támogatás főbb formái hazánkban. Gazdaság és Társadalom, Journal of Economy and Society, 2011. 3-4. sz. pp. 116-184.

Robert Severino et al (2026): Saving America by Saving the Family: A Foundation for the Next 250 Years. Heritage Foundation, USA

Ross, George (2001): Europe: An Actor without a Role. In JENSON, Jane – SINEAU, Mariette (szerk.): Who cares? Women's Work, Childcare and Welfare State Redesign. Toronto: University of Toronto Press, 177–213.

Rövid Irén – Szilágyi Dániel (2025): A lakások számának, jellemzőinek alakulása Magyarországon a népszámlálási adatok tükrében. Kapocs, 2025/1-2. KINCS https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.1

Ruzsicska Yvette (2011): A népesedéspolitika eszközei és hatásuk a gyermekvállalásra. Jogelméleti Szemle,2011/4. szám

Sági Judit- Lentner Csaba (2022): Key issues in the effectiveness of public financial tools to support childbearing the example of Hungary during the COVID-19 crisis, 2022

Sági, J. (2018). Certain Aspects of Family Policy Incentives for Childbearing—A Hungarian Study with an International Outlook. Sustainability, 10(11), 3976.

Sági, Judit ; Lentner, Csaba (2020): A magyar népességpolitikai intézkedések tényezői és várható hatásai. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 67 : 3 pp. 289-308. , 20 p. (2020)

Sági, J. ; Lentner. Cs. ; Tatay,T. (2018): Family Allowance Issues – Hungary in Comparison to Other Countries. POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT 14 : Special Issue pp. 290-301.

Saraceno, Chiara (2015): A Critical look to the Social Investment Approach from a Gender Perspective. Social Politics: International Studies in Gender, State and Society, 22(2), 257–269.

Saunders, P. (1990). A Nation of Home Owners. London Routledge

Sobczyk, Pawel (2024) Constitutional Foundations of Family Policy. In: Demographic Challenges in Central Europe. Studies of the Central European Professors' Network (10). Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 199-227.

Sobotka, T., & Berghammer, C. (2021). Demography of family change in Europe. In Research Handbook on the Sociology of the Family (pp. 162–186). Edward Elgar Publishing. https://www.elgaronline.com/edcollchap-oa/edcoll/9781788975537/9781788975537.00019.xml

Soltész Miklós (2014): Családjaink kezében a jövőnk, Nemzeti Érdek 8. évf. 1. sz.

Somlai P. (2013). Család 2.0. Gondolat, Budapest, 105-162

Spéder Z. (2011). A családpolitika és a termékenység összefüggései. Demográfiai Kutatóintézet, Kutatási Jelentések 92.

Spéder Zs. és Kapitány B. (2014): Failure to Realize Fertility Intentions: A Key Aspect of the Post-communist Fertility Transition. Population Research and Policy Review, 33(3) 393–418

Spéder Zsolt (2006). Változások az ezredfordulón. In Androka R. (szerk.): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest, 213–214.

Spéder, Z., Murinkó, L., & Oláh, L. Sz. (2020). Cash support vs. tax incentives: The differential impact of policy interventions on third births in contemporary Hungary. Population Studies, 74(1), 39–54. https://doi.org/10.1080/00324728.2019.1694165

Stacey, J. (1996). In the Name of the Family: Rethinking Family Values in the Postmodern Age. Beacon Press.

Susánszky Éva et al.(2022): Magyar Lelkiállapot 2021. Család – Egészség – Közösség. KINCS, Budapest

Szabó Miklós (2012): Bevezetés a jog- és államtudományokba (Miskolc, Bíbor Kiadó, 2012) 123.

Szabó-Morvai, Á. (2019). Evaluation of family policy measures and their impact on fertility. HÉTFA Research Institute.

Szalma, I., & Takács, J. (2022). Családszociológiai mozaik. Szociológiai Tudástár (13). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.

Szántó Zoltán – Balogh Péter – Aczél Petra (2022): Társadalmi jövőképesség és család. Aczél Petra (szerk.): CSALÁD – GYERMEK – JÖVŐ Tanulmányok a családtudomány köréből. KINCS, Budapest

Székely András, Agócs Gergely (2023): Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában. Kapocs 2023/2-3 KINCS

Szép Katalin - Szőkéné Boros Zsuzsanna (2010): Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, Háztartási szatellitszámla, KSH, 2010, 84. o

Tárkányi Ákos (1998): Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. Demográfia 1998/2-3.

Tatay T. – Sági J. – Lentner Cs. (2019) A családi otthonteremtési kedvezmény költségvetési terheinek előreszámítása, 2020–2040. Statisztikai Szemle, 97, 2.

Taylor, D. (2011). Wellbeing and Welfare: A Psychosocial Analysis of Being Well and Doing Well Enough Jnl Soc. Pol. (2011), 40, 4, 777–794, Cambridge University Press 2011, doi:10.1017/S0047279411000249

Temesváry Zsolt (2016): A visegrádi országok családpolitikája. Kapocs, 16. évf., 74. sz., 3-13.

Thévenor, Olivier – Gerda, Neyer (szerk.) (2014): Family Policies and Diversity in Europe: The State-of-the-Art Regarding Fertility, Work, Care, Leave, Laws and Self-Sufficiency. Families and Societies, (7). Online: http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2014/12/WP7ThevenonNeyer2014.pdf

Suzuki, T. (2008). Korea's Strong Familism and Lowest-Low Fertility. International Journal of Japanese Sociology, 17(1), 30–41.

Tóth F. – Horváthné Dr. Kökény A. (2018) A családok otthonteremtési kedvezménye és annak várható hatásai. Economica, 9, 2, 55–63.

Tóth I János (2021): Demográfiai tél és a modernizáció, Kommentár 2021/3

Tóth Mónika, Székely András, Purebl György (2021): A depresszió és az öngyilkossági gondolatok alakulása a felnőtt népesség körében, Család-Egészség-Közösség, Hungarostudy 2021, KINCS 2021

Uhljár P. – Pári A. – Papházi T. (2023) A falusi CSOK hatása a települések népességére. Modern Geográfia, 18(3), 41–52. https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03

United Nations (2022): World Population Prospects 2022. Summary of results. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf

Valuch Tibor (2001): Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris.

Van de Kaa, D. J. (1996). Anchored narratives: the story and findings of half a century of research into the determinants of fertility. Population Studies, 50. 389–432.

Varga, E. T. (2024) „A magyarországi családi adó- és járulékkedvezmény kihasználhatósága az egyes jövedelmi tizedekben. Egy kísérlet a hazai családi kedvezmény újraelosztó hatásának megállapítására adatok szimulációjával", Marketing & Menedzsment, 58(1), o. 65–77. doi: 10.15170/MM.2024.58.01.07.

Vargha, Bálint Tamás – NÉMETH, Erzsébet – PÁLYI, Katalin Ágnes (2019). Mit mutatnak a versenyképességi rangsorok? A Világgazdasági Fórum versenyképességi rangsorának megalapozottsága és informativitása. In: Pénzügyi szemle 3. szám (2019) 352-370

Veroszta, Zsuzsanna – Boros, Julianna – Kapitány, Balázs – Kopcsó, Krisztina – Leitheiser, Fruzsina – Szabó, Laura – Spéder, Zsolt (2021): Várandósság Magyarországon: Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 1. hullámáról. Kutatási Jelentések 104. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest

Vértesy, L. (2022). Family support policy in the EU and in Hungary. https://www.researchgate.net/publication/376601954

Vida Cecília (2019): A családtámogatások rendszere Magyarországon. Állami Számvevőszék

Vienna Institute of Demography (VID) and International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA). 2022. European Demographic Datasheet 2022. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, WU), Vienna. Available at www.populationeurope.org

Vignoli, D., Rinesi, F., & Mussino, E. (2013). A home to plan the first child? Fertility intentions and housing conditions in Italy. Population, Space & Place, 19(1), 60–71. https://doi.org/10.1002/psp.1716

Vukovich Gabriella: A családpolitika előtt álló kihívásokról. Előadás. In: Kovács Marcell–Sebők Csilla: „Családpolitika a kutatások tükrében" – műhely-konferencia. Statisztikai Szemle, 2010/9.

Wágner Tamás – Bencze Ádám – Horváth-Varga Anikó – Horváth Miklós – Pári András (2025): A közérzetmutatók alakulása Magyarországon az elmúlt öt évben. Kapocs 2025/3-4. KINCS, Budapest

Weston, K. (1991). Families We Choose: Lesbians, Gays, Kinship. Columbia University Press.

Widmer, E. D. (2021). Family Configurations: A Structural Approach to Family Ecology. Routledge. 61.

Winther Topp, C. et al.(2015): The WHO-5 Well-Being Index: a systematic review of the literature. Psychotherapy and Psychosomatics, 2015. 84. p. 167–176.

Wang, Y. (2023). Understanding the phenomenon of childlessness in Japan: Causes and potential solutions. SHS Web of Conferences, 180, 01006. https://doi.org/10.1051/shsconf/202318001006

Zeman, K.; Beaujouan, É.; Brzozowska, Z., and Sobotka, T. (2018). Cohort fertility decline in low fertility countries: Decomposition using parity progression ratios. Demographic Research, 38. 651–690.

Saját publikációk

Novák Katalin - Fűrész Tünde: CSALÁDBARÁT ÉVTIZED 2010 – 2020
Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, KINCS, Budapest, 2021. 323 p.
ISBN 978-615-81289-2-6
https://konyvtar.koppmariaintezet.hu/language/hu/termek/novak-katalinfuresz-tunde-csaladbarat-evtized-2010-2020/

Katalin Novák -Tünde Fűrész: FAMILY-FRIENDLY DECADE 2010-2020
Maria Kopp Institute for Demography and Families, KINCS, Budapest, 2021. 325 p.
ISBN 978-615-81289-2-6
https://konyvtar.koppmariaintezet.hu/language/hu/termek/katalin-novak-tunde-furesz-family-friendly-decade-2010-2020-english/

Fűrész Tünde: Ketten A Pályán - Állásmegosztási Praktikák (Job sharing)
Jól-Lét Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2007. 90 p.
ISBN 2399973284714

Fűrész Tünde – Mészáros Árpád József: A pronatalista családpolitika mint az Európai Unió Tanácsa második soros magyar elnökségének az európai demográfiai kihívásra megfogalmazott válasza In: A 2024-es magyar EU-elnökség. Szerkesztette: Navracsics Tibor – Tárnok Balázs, Ludovika Kiadó, 2024. p. 165-193.

Tünde Fűrész – Árpád József Mészáros: Pronatalist Family Policy, the Response of the Second
Hungarian Presidency of the Council of the European Union to European Demographic Challenges In: The 2024 Hungarian EU Presidency Edited by Tibor Navracsics – Balázs Tárnok, Ludovika Kiadó, 2024, p. 165-191.

Fűrész Tünde – Gere Dömötör – Stefkovics Ádám: Családi értékek a mai Magyarországon a politika, a vallás és a területiség dimenziójában
In: Család-Érték-Tér Tanulmányok a családi értékekről. Szerkesztette: Pári András-Gyorgyovich Miklós, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért – KINCS, Budapest, 2023., p.177-190.
ISBN 978-615-6447-09-8

Fűrész Tünde – Molnár Balázs: Európa demográfiai kihívásainak kezelése a migráció ösztönzése helyett a családok támogatásával
In: Úton a magyar uniós elnökség felé. Szerkesztette Navracsics Tibor – Schmidt Laura – Tárnok Balázs. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023., p. 35-44.

Tünde Fűrész – Balázs Molnár: Addressing Europe's Demographic Challenges by Supporting Families Instead of Encouraging Migration
In: Ont he Way tot he Hungarian EU Presidency Edited by Tibor Navracsics – Laura Schmidt Laura – Balázs Tárnok. Ludovika University Press, Budapest, 2023., p. 35-45.

Székely András, Gere Dömötör, Fűrész Tünde: Életünk értelme – A koherenciaérzés összefüggése a családi és más szociodemográfiai és lelki mutatókkal.
In: Magyar Lelkiállapot 2021, Család-Egészség-Közösség, Hungarostudy2021 tanulmányok. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért – KINCS, Budapest, 2022 p.415-433

Fűrész Tünde – dr. Molnár Balázs: Ösztönző állam - ösztönző családpolitika.
In: Az ösztönző állam válságkezelése II. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. p. 219-240.

Fűrész Tünde-Skrabski Fruzsina: Család nélkül nincs nemzet – Demográfiai fordulat Magyarországon
In: Magyarország 2020 – 50 tanulmány az elmúlt 10 évről. MCC Press Kft., Budapest, 2021, p. 273-295.

Pári András - Rövid Irén - Fűrész Tünde: Népesedési folyamatok Európában magyar szemszögből
In: Kapocs 2023.4 p.3-15

Fűrész Tünde, Nagy Tímea, Horváth-Varga Anikó: A 30 éves kor alatti gyermekvállalás ösztönzésének szükségessége
In: Kapocs, 2023.2-3 p.36-46

Fűrész Tünde – Molnár Balázs: The first decade of building a family-friendly Hungary
In: Quaderns de Polítiques Familiars: Journal of Family Policies, 2021. 07. p. 6-17.

Fűrész Tünde - Wappler Ádám: Család mint boldogságforrás – KINCS Közérzetkutatás 2020-2022
In: Kapocs, 2022.3-4. p.79-86

Fűrész Tünde - Molnár Balázs: A koronavírus-járvány hatása az Európai Unió népesedési folyamataira
In: Kapocs, 2021.1-2. p.3-9

Fűrész Tünde: A Családnak nincs alternatívája
In: Confessio, Kálvin Kiadó, Budapest, 2021/2
https://confessio.reformatus.hu/v/745/#page1

Fűrész Tünde-Molnár Balázs: A családbarát Magyarország építésének első évtizede az Európai Unióban
In: Kapocs, 2020.3-4. p.3-11

Hablicsekné Richter Mária - Fűrész Tünde: A szülőképes korú nők demográfiai jellemzői a 2010-es években
In: Kapocs, 2020.3-4. p.25-37

Fűrész Tünde- Molnár Balázs: The first decade of building a family friendly Hungary - report
In: Family Forum, 2020, p. 319-326.
DOI: 10.25167/FF/2680

Nyírádi Adrienn – Nagy Tímea -Balogh Enikő - Fűrész Tünde: A Családvédelmi Akcióterv első éve
In: Kapocs, 2020.3-4. p.85-97

Fűrész Tünde –Székely András: A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években
In: Kapocs, 2019.1-2. p.3-17

Agócs Gergely – Szomszéd Orsolya – Fűrész Tünde: Európai családpolitikák – a KINCS Európai Családpolitikai Rangsora.
In: Kapocs, 2019.3-4. p.3-11

Fűrész Tünde – Fail Ágnes: Anya vagy bölcsőde? Anya és bölcsőde!
In: Kapocs, 2018.2. p.27-31

Fűrész Tünde – Görög Norbert: A 2010 – es évek családtámogatása
In: Kapocs, 2018.3. p.39-45.

Fűrész Tünde – Agócs Gergely: Nagyszülőnek lenni jó!
In: Kapocs, 2018.4. p.29-33.

Fűrész Tünde (2024): Család - a legszemélyesebb közérdek, Kommentár 2024/2

Fűrész Tünde (2025): A gyermekgondozási ellátások a jólléti mutatók tükrében. Kapocs 2025/3-4 KINCS

Fűrész, Tünde – GörögNorbert (2025): A családok lakhatási körülményeit javító intézkedések 2010 után. Kapocs, 2025/1-2, KINCS, Budapest 31.o.

Lentner Csaba – Fűrész Tünde (2024): A kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítése Magyarországon. Acta Humana 2024/4. 5–26. Ludovika Kiadó, Budapest

Lentner Csaba- Fűrész Tünde (2024): Strategic Elements of the Hungarian Family Support System after 2010: Achievements and Challenges, Európai Tükör 27. évf 1. szám

Adatbázisok

Egyesült Nemzetek Szervezete (2024). Population. (https://www.un.org/en/global-issues/population)
Eurostat Database - Eurostat (europa.eu)
https://nepszamlalas2022.ksh.hu/
Human Fertility Database. Max Planck Institute for Demographic Research (Germany) nd Vienna Institute of Demography (Austria). Available at www.humanfertility.org
Jövőképességi Index MOME | Jövőképesség Obszervatórium
Központi Statisztikai Hivatal – www.ksh.hu
Központi Statisztikai Hivatal (2024). 22.1.1.6. Élveszületések és teljes termékenységi arányszám https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html
Központi Statisztikai Hivatal. (2024). 2.1.1.1. Élveszületés a szülők családi állapota szerint (STADAT). www.ksh.hu
Központi Statisztikai Hivatal. (2025). 22.1.1.16. Házasságkötések főbb mutatói (STADAT).
Központi Statisztikai Hivatal. (2025). 22.1.1.19. Válások főbb mutatói (STADAT). https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0019.html
KSH (2016): Mikrocenzus, 2016
https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_6_haztartasok_es_csaladok_adatai,
KSH (2019): Szubjektív jóllét, mentális egészség, 2019
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/elef/szubjektiv_jolet_2019/index.html
KSH (2020): Háztartások életszínvonala, 2020
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2020/index.html
KSH (2021):Magyarország 2020. KSH 103. o
KSH 25.1.2.2. Bölcsődei ellátást nyújtók adatai
KSH https://www.ksh.hu/eletkorulmenyek
KSH STADAT 5.1.1.4. Relatív jövedelmi szegénységi arány nem, korcsoport, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás, háztartástípus és lakáshasználat jogcíme szerint [%]
MNB – Vagyonfelmérés (2014, 2017, 2020): https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA-PSZF/HaztVagyon_HU?rs:embed=true
MNB (2022): MIBŐL ÉLÜNK? A 2020-AS HÁZTARTÁSI VAGYONFELMÉRÉS ELSŐ EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA
https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/vagyonfelmeres-2020-web.pdf

MNB (2023): A háztartások pénzügyi adatai
https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/A_haztartasok_penzugyi_adatai_2023_HUN.pdf
(letöltés 2025. 09.03)
MNB (2023): A háztartások pénzügyi adatai
https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/A_haztartasok_penzugyi_adatai_2023_HUN.pdf
MNB (2023): AZ államháztartás és a háztartások előzetes pénzügyi számlái:
https://sta.mnb.hu/Reports/powerbi/STA-PSZF/PenzugyiSZLA_HU?rs:embed=true
MNB (2024a) Lakáspiaci jelentés, 2024. máj.
https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/lakaspiaci-jelentes/lakaspiaci-jelentes-2024-majus
OECD Family Database (https://www.oecd.org/social/family/database.htm)
Oeco-index Oeco-Index_HU.pdf (oeconomus.hu)
UN Database (2024) (https://data.un.org/ , https://population.un.org/dataportal/)

Egyéb források

www.csalad.hu

http://www.biblioteca.jus.gov.ar/Argentina-Constitution.pdf

http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm

http://www.mohamed.hu/index.php?menu=iszlamesacsalad

http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384064.htm

http://www.oecd.org/els/soc/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.xlsx

https://bit.ly/41q6XRc

https://codes.findlaw.com/nc/chapter-51-marriage/nc-gen-st-sect-51-1/

https://commission.europa.eu/document/download/86b296ab-95ee-4139-aad3-d7016e096195_en?filename=EU%20Strategy%20on%20the%20Rights%20of%20the%20Child%20-%20Illustrated%20version

https://csalad.hu/tamogatasok/csecsemogondozasi-dij-csed

https://csalad.hu/tamogatasok/gyermekgondozasi-dij-ismertebb-neven-gyed

https://csalad.hu/vedjegy/

https://doi.org/10.1787/c5eed747-en.

https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/spr_esms.htm

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/15307586/KS-GQ-22-013-EN-N.pdf/07e13d6f-a1f0-bc62-9f07-2f538ab48265?t=1668433799485

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_childhood_education_statistics

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13107-Revision-of-the-Barcelona-targets-on-childcare-to-increase-womens-labour-market-participation_en

https://education.ec.europa.eu/education-levels/early-childhood-education-and-care

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

https://kormany.hu/hirek/ot-pillerre-epitettuk-csaladpolitikankat

https://law.justia.com/codes/california/code-fam/division-3/part-1/section-300/

https://legislative.gov.in/constitution-of-india/

https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1750525/

https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/van_pestnek_egy_bolcsodeje_emlekidezes_az_orszag_elso_bolcsodejerol_a_bolcsodek_napjan

https://torvenytar.sk/zakon-31

https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lt/lt073en.pdf

https://www.allamkincstar.gov.hu/hirek/tovabb-nonek-a-gyermekek-megtakaritasai--74-szazalekra-emelkedik-a-babakotveny-kamata .

https://www.allamkincstar.gov.hu/pfile/file?path=/header-tartalmak/kapcsolat/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2023/tovabbra-is-folyamatos-az-otthonfelujitasi-tamogatasok-feldolgozasa-es-kifizetese-2023.02.24.&inline=true

https://www.constituteproject.org/constitution

https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#:~:text=This%20Basic%20Law%20thus%20applies%20to%20the%20entire%20German%20people.&text=(1)%20Human%20dignity%20shall%20be,of%20justice%20in%20the%20world.

https://www.government.se/contentassets/7b69df55e58147638f19bfdfb0984f97/the-constitution-of-sweden/

https://www.governo.it/en/fundamental-principles/11825

https://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/

https://www.hetek.hu/kulfold/201810/interju_a_megbukott_roman_referendum_okairol

https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html

https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-haztartasok-egy-fore-juto-kiadasainak-megoszlasa

https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/eu-silc-hivatalos-statisztikai-hatter/

https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0004.html

https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0004.html

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0016.html

https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk_cst.html

https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027414540

https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/lakaspiaci-jelentes

https://www.mnb.hu/letoltes/fellner-zita-marosi-anna-a-babavaro-hitelek-elso-eve-kik-veszik-fel-es-mire-koltik.pdf

https://www.munka-maganelet.hu/az-ev-csaladbarat-vallalata

https://www.oecd.org/els/soc/pf1_1_public_spending_on_family_benefits.pdf

https://www.oecd.org/els/soc/PF1_3_Family_Cash_Benefits.pdf

https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf

https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-family-database.html#123456

https://www.oeconomus.hu/irasok/az-europai-es-magyar-lakaspiac-valtozasa-a-20-szazad-elejetol-napjainkig

https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child

https://www.paragraf.rs/propisi/constitution-of-the-republic-of-serbia.html

https://www.parlament.hu/irom41/00503/T_503_II_fejezeti.pdf

https://www.parlament.hu/irom42/00152/00152.pdf

https://www.parlament.hu/irom42/04181/adatok/2024kv_altindmell.pdf

https://www.parlament.hu/irom42/09894/09894KIEGSZ001.pdf

https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf

https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/

https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/

https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The_consolidated_text_of_the_Constitution_of_the_Republic_of_Croatia_as_of_15_January_2014.pdf

https://www.varuh-rs.si/en/about-us/legal-framework/the-constitution-of-the-republic-of-slovenia/

Ábrajegyzék

1. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások 2010-2025 (mrd Ft) 37
2. Ábra : Fontosabb családtámogatási intézkedések a II. világháború után Magyarországon 82
3. Ábra : A szülőképes korú nők létszámának és a születések számának változása 1990-2024 között 86
4. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások 2010-2025 90
5. Ábra : Egyes családpolitikai célú kiadások megoszlása 2010-2025 91
6. Ábra : Családpolitikai célú költségvetési kiadások GDP-hez viszonyított aránya 93
7. Ábra : Családtámogatási kiadások az OECD országokban 94
8. Ábra : A családtámogatásokra fordított kiadások Magyarországon az Eurostat módszertana alapján 96
9. Ábra : 2010-ben az EU tagállamok családtámogatási kiadásai a GDP-hez képest az Eurostat módszertana alapján 97
10. Ábra : 2023-ban az EU tagállamok családtámogatási kiadásai a GDP-hez képest az Eurostat módszertana alapján 98
11. Ábra : A családtámogatásra fordított kiadások arányai az EU-ban (2010 és 2023) 99
12. Ábra : A születésszám és a teljes termékenységi arányszám alakulása 1990 és 2024 között 103
13. Ábra : A szülőképes korú nők, a születések és a gyermekvállalási kedv (TTA) változása 2011-hez képest 104
14. Ábra : A születések, az ezer 20-39 éves nőre jutó születések és a szülőképes korú nők számának változása 2010 után 105
15. Ábra : Családtámogatások a GDP százalékában és gyermekvállalási kedv (TTA) 106
16. Ábra : Becsült és tényleges születésszám 2012 és 2024 között a 2011-es szintű és a tényleges adott évi gyermekvállalási kedv (teljes termékenységi ráta) mellett 107
17. Ábra : Születések és abortuszok száma Magyarországon (1950-2024) 108
18. Ábra : Házasságkötések és válások számának alakulása Magyarországon (1950-2024) 109
19. Ábra : Családtámogatások a GDP arányában és a házasságkötések száma (2010-2024) 110
20. Ábra : Házasok és gyermektelenek aránya a magyar felnőtt népességben 2001, 2011, 2022 111
21. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a külföldi anyáktól származó születések aránya 2023-ban az EU tagállamokban 114
22. Ábra : Teljes termékenységi arányszám változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között 115
23. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a nyers házasságkötési arányszám változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között 116
24. Ábra : Házasságban született gyermekek aránya az EU tagállamokban 2010, 2023.. 117
25. Ábra : A teljes termékenységi arányszám és a házasságba születő gyermekek arányának változása az EU tagállamokban 2010 és 2023 között 118
26. Ábra : A 15-64 éves népesség foglalkoztatási rátája nemenként, 2010-2025 (%)..... 120
27. Ábra : A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő gyermekek száma szerint, 2010-2024 (%) 121

28. Ábra : A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő legfiatalabb gyermek életkora szerint, 2010-2024 (%) 122
29. Ábra : Háztartások pénzügyi eszközeinek állománya (mrd Ft) 130
30. Ábra : Háztartások kötelezettségeinek állománya (mrd Ft) 131
31. Ábra : A háztartások jövedelme, fogyasztási kiadásai és megtakarítása 2010-2021 .. 132
32. Ábra : A háztartások fogyasztása és megtakarítása a családtámogatási célú kiadásokkal összevetve 2010-2021 133
33. Ábra : Családtámogatási kiadások összértékének és GDP-n belüli arányának változása 2010 és 2021 között 133
34. Ábra : A háztartások éves fogyasztási kiadásainak fő összetevők szerinti arányának változása 2014, 2017, 2020 134
35. Ábra : A 25-45 éves anyák foglalkoztatásának változása az EU tagállamokban 2010 és 2024 között 138
36. Ábra : A gyermekes háztartások jövedelmeinek és megtakarításainak változása 2010 és 2024 között az EU tagállamokban 139
37. Ábra : A foglalkoztatási szint és a keresetükből könnyen kijövő gyermekes háztartások arányának változása 2010 és 2024 között az EU tagállamokban 140
38. Ábra : Saját tulajdonú ingatlanban élők aránya az EU tagállamokban 2010-ben és 2024-ben 142
39. Ábra : Ezer lakosra jutó autók száma az EU tagállamokban 2022-ben és a változás mértéke 2010 és 2022 között az EU tagállamokban 143
40. Ábra : A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya háztartástípus szerint [%] 146
41. Ábra : A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya háztartástípus szerint (0–64 évesek) [%] 147
42. Ábra : Súlyos anyagi és szociális deprivációban élők aránya gyermekes családtípusok szerint [%] 148
43. Ábra : A családtámogatásokra fordított összegek és a szegénység kockázatának kitett gyermekesek aránya 2010-2024 149
44. Ábra : A családtámogatások GDP-n belüli aránya és a szegénység kockázatának kitett gyermekesek aránya 2010-2024 150
45. Ábra : Az elégedettségérzet összefüggése a családtámogatási kiadásokkal 2013-2025 154
46. Ábra : Elégedettség érzet alakulása a KINCS Közérzet Barométerben 2020-2025 ... 155
47. Ábra : Összesített közérzet átlagértékek 2020-2025 156
48. Ábra : A boldogságérzetet növelő tényezők 157
49. Ábra : A szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázata a gyermekes családok körében 2015 és 2024, százalék 158
50. Ábra : Elégedettségérzés változása az EU tagállamokban 2013-2024 160
51. Ábra : A gyermekesek elégedettségérzetének és szegénységi kockázatának változása 2015 és 2024 között 161
52. Ábra : A családi adókedvezmény költségvetési kiadásai és a 25-49 évesek foglalkoztatási rátája 2011-2024 között 166
53. Ábra : A családi kedvezmény összege és az igénylők megoszlása jövedelmi decilisek szerint 2023-ban 168
54. Ábra : A családi adókedvezmény összege és az igénybe vevők gyermekszám szerint 169

55. Ábra : Családi adókedvezmények összege és az igénylők száma jövedelemsávok szerint 169
56. Ábra : Egy főre jutó jövedelmek gyermekszám szerint a minimálbér és az átlagbér esetében a családi adókedvezmény alkalmazásával és anélkül 2026-ban, kétszülős családokat feltételezve (forint) 171
57. Ábra : Férfiak és nők átlagbére közötti változás az szja-mentesség hatására (ha a nők bruttó átlagkeresete 100 egység) 174
58. Ábra : CSED nettó összegének aránya a korábbi bruttó fizetéshez képest 175
59. Ábra : 25 év alatti fiatalok foglalkoztatása 2021-2025 176
60. Ábra : Házasságkötések száma és a babaváróra fordított kiadások 179
61. Ábra : Teljes termékenységi arányszám és a babaváróra fordított kiadások 179
62. Ábra : Családi pótlék és a maximális családi kedvezmény havi összege gyermekszám szerint 2025 előtt és 2026 után 186
63. Ábra : A családi pótlék és a családi kedvezmény költségvetési kiadásai 2010-2025 . 187
64. Ábra : Gyermekgondozási ellátásokra fordított kiadások 2010-2025 190
65. Ábra : Nők40 költségvetési kiadások és induló nyugdíjak átlagos összege 191
66. Ábra : Nők40 nyugdíjasok aránya gyermekeik száma szerint 192
67. Ábra : A gyermekjóléti programokra fordított költségvetési kiadások összege és aránya, 2010-2025 195
68. Ábra : A gyermekjóléti programok és a családi pótlék kiadásainak aránya a családtámogatásokon belül, 2010-2025 197
69. Ábra : Lakástámogatások összege és aránya a családtámogatásokon belül 2011-2025 202
70. Ábra : Lakástámogatásokra fordított kiadások családtámogatásokon belüli aránya és a GDP folyóáron számított összegeinek változása 2016-2025 203
71. Ábra : A 25-49 éves anyák foglalkoztatási rátájának és a teljes termékenységi arányszám változása Magyarországon 2010-2024 között 207
72. Ábra : A családtámogatási beruházások fenntarthatósága 218

Táblázatjegyzék

1. Táblázat : Családfogalom az EU tagállamok alkotmányaiban, 2024 18
2. Táblázat : Új családtámogatási elemek bevezetése 2011 és 2025 között az egyes családtámogatási csoportokban 66
3. Táblázat : Gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó átlagos nettó jövedelme (2010/2024) 124
4. Táblázat : Összes éves nettó jövedelem (egész háztartásé, forint/év) 125
5. Táblázat : Háztartások egy főre jutó nettó jövedelme gyermekszám szerint(forint/fő/év) 126
6. Táblázat : A lakástulajdonosok, a lakás átlagos értéke, területe a 26 év alatti gyermeket nevelő, illetve gyermektelen háztartásokban 128
7. Táblázat : Lakóingatlanok mennyiségi és minőségi mutatói a népszámlálási adatok alapján 129
8. Táblázat : A személygépjármű éves átlagos állománya a gyermekes és gyermektelen háztartásokban (száz háztartásra jutó darab) 135
9. Táblázat : A tartós fogyasztási cikkek éves átlagos állománya a gyermekes és a gyermek nélküli háztartásokban, 2010, 2015, 2020 (Száz háztartásra jutó darab) 136
10. Táblázat : Szubjektív jóllét mutatók családi állapot szerint a Hungarostudy kutatásokban, 2013, 2021 152
11. Táblázat : Gyermekesek nettó keresete 2026-ban a családi kedvezmény figyelembevételével 170
12. Táblázat : Szja-mentességben részesülő csoportok 173
13. Táblázat : A Babaváró támogatás igénybevételi arányai a településeken élők jövedelmi helyzete alapján 180
14. Táblázat : Gyermekgondozási ellátások Magyarországon 188
15. Táblázat : Jelentős változások a gyermekgondozási ellátások rendszerében 2010 után 189
16. Táblázat : Családok lakhatását támogató intézkedések 2010 és 2025 között 200